Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii

studii 2

Mişcarea armată de rezistenţă anticomunistă din România 1944-1962

Editura Kullusys

Cele 19 studii reunite sub generosul titlu *Mişcarea armată de rezistență anti-comunistă din România,* 1944-1962 nu își propun să epuizeze subiectul. În schimb, sunt analizate, practic, cele mai semnificative grupuri de rezistență, între care nu lipsesc cele conduse de Leon Şuşman, Teodor Şuşman, Iosif Capotă, Işfănuț sau Motrescu. Nu lipsesc interesante analize legate de utilizarea rețelei informative în rezistență, participarea Bisericii Ortodoxe Române la mişcarea de rezistență sau impactul defecțiunii titoiste asupra grupurilor anticomuniste din România.

Prin urmare, a rezultat un volum care atrage prin diversitate, noutatea informației şi care va adăuga o nouă filă la dosarul rezistenței anticomuniste din România.

GHEORGHE ONIŞORU

ISBN 973-86421-1-6

Consiliul Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii

MIŞCAREA ARMATĂ DE REZISTENŢĂ ANTICOMUNISTĂ DIN ROMÂNIA.

1944 – 1962

Editura *KULLUSYS* Bucureşti, 2003
Colecţia *Studii* 2
Coordonator ştiinţific:
Prof. univ. dr. Gheorghe Onişoru
Editura *KULLUSYS*
Tel. /fax: 021.322.36.91; 0742.482.124
I.S.B.N. 973 – 86421 – 3 – 2

Cuprins

A.C.N.S.A.S.	— Arhiva Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii
A.I.I.O.	— Anuarul Institutului de Istorie Orală11
A.M.I.	— Arhiva Ministerului de Interne
A.M.J., D.I.M.	— Arhiva Ministerului Justiţiei. Direcţia Instanţelor Militare
A.N.I.C.	— Arhivele Naţionale Istorice Centrale
A.R.L.U.S.	— Asociaţia Română pentru Legături cu Uniunea Sovietică
A.T.	— Arhivele Totalitarismului11
B.P.D.	— Blocul Partidelor Democratice
C.A.P.	— Cooperativa Agricolă de Producţie
C.C.	— Comitetul Central
C.F.R.	— Căile Ferate Române
C.I.A.	— Agenţia Centrală de Informaţii
C.J.M.	— Codul Justiţiei Militare

C.P.	— Codul Penal
C.T.S.	— Comandamentul Trupelor de Securitate
D.G.P.	— Direcţia Generală a Poliţiei
D.M.R.U.	— Direcţia Management Resurse Umane
D.R.S.P.	— Direcţia Regională a Securităţii Poporului
D.G.S.S.	— Direcţia Generală a Securităţii Statului
D.S.S.	— Departamentul Securităţii Statului
D.U.I.	— Dosar de urmărire Informativă
F.D.C.	— Frăţie de Cruce
G.E.G.	— Grupul Etnic German
G.A.C.	— Gospodăria Agricolă Colectivă
II. A.I.	— Haiducii lui Avram Iancu
I.A.S.	— Întreprinderea Agricolă de Stat
I.N.S.T.	— Institutul Naţional pentru Studiul Totalitarismului
I.S.M.B.	— Inspectoratul de Securitate al Municipiului Bucureşti
M.A.I.	— Ministerul Afacerilor Interne
M.A.N.	— Marea Adunare Naţională
M.N.R.	— Mişcarea Naţională de Rezistenţă
M.S.	— Majestatea Sa
M.S.S.	— Ministerul Securităţii Statului
N.K.G.B.	— Precursor al K.G.B.
O.N.U.	— Organizaţia Naţiunilor Unite
O. RC.	— Oficiul de Coordonare Politică
O.S.S.	«Oficiul pentru Servicii Strategice
O.U.N.	— Organizaţia Naţionaliştilor Ucraineni
P.C.R.	— Partidul Comunist Român
RM. R.	— Partidul Muncitoresc Român
RN. L.	— Partidul Naţional Liberal
P.N.Ţ.	— Partidul Naţional Ţărănesc
P.S.D.	— Partidul Social Democrat
R.P.R.	— Republica Populară Română

S.D.E.C.E.	— Serviciul de Documentare Externă şi Contraspionaj
S.R.I.	— Serviciul Român de Informaţii
S.S.I.	— Serviciul Special de Informaţii
S.U.A. (U. SA)	— Statele Unite ale Americii
T.O.	— Tehnică Operativă
T.U.N.Ţ.	— Tineretul Universitar Naţional-Ţărănesc
U.M.	— Unitatea Militară
U.R.S.S.	— Uniunea Republicilor Sovietice Socialiste
U.T.C.	— Uniunea Tineretului Comunist

Cuvânt introductiv

Instaurarea regimului comunist în România s-a produs în condiţiile ocupării ţării de către Armata Roşie, prin aplicarea strictă a unui plan mai vast elaborat de Kremlin privind Europa de Est. Dacă la noi au lipsit momente spectaculoase precum cele din Ungaria (1956), Cehoslovacia (1968) sau Polonia din anii Solidarităţii, în schimb a existat o puternică mişcare de rezistenţă armată anticomunistă.

Practic necunoscută până la evenimentele din decembrie 1989, mişcarea de rezistenţă este în ultimii ani în atenţia cercetătorilor, fiind publicate numeroase volume de documente, studii sau memorii ale supravieţuitorilor. Astfel, o pată albă a istoriei noastre contemporane începe să fie acoperită.

Una din menirile Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii este aceea de a publica documente şi studii care să releve maniera în care comunismul a fost impus în România, accentul căzând pe rolul Securităţii. De aceea, în 2001, la puţin timp după înfiinţarea instituţiei, a fost creat un departament de cercetare format din tineri istorici, jurişti şi psihologi. Roadele muncii depuse de acest colectiv au început să

apară. Rină în prezent am reuşit să aducem în atenţia publicului propria publicaţie periodică, *Arhivele Securităţii*, să inaugurăm seriile de *Studii* şi *Documente*, ultima apariţie fiind volumul *„Bande, bandiţi şi eroi”*. *Grupurile de rezistenţă şi Securitatea* (*1948 – 1968*).

Volumul de faţă continuă seria *Studii*. El reuneşte comunicările susţinute în octombrie 2002 cu prilejul unui simpozion organizat de C.N.S.A.S., la Giurgiu. Bazându-se pe numeroase documente inedite, selectate în cea mai mare măsură din arhiva proprie a C.N.S. AS., dar şi din alte arhive, membrii Direcţiei Cercetare aduc în atenţia publicului interesat de trecutul recent o nouă lucrare despre mişcarea de rezistenţă.

Cele 19 studii reunite sub generosul titlu *Mişcarea armată de rezistenţă anticomunistă din România, 1944 – 1962* nu îşi propun să epuizeze subiectul. În schimb, sunt analizate, practic, cele mai semnificative grupuri de rezistenţă, între care nu lipsesc cele conduse de Leon Şuşman, Teodor Şuşman, Iosif Capotă, Işfănuţ sau Motrescu. Nu lipsesc interesante analize legate de utilizarea reţelei informative în rezistenţă, participarea Bisericii Ortodoxe Române la mişcarea de rezistenţă sau impactul defecţiunii titoiste asupra grupurilor anticomuniste din România.

Prin urmare, a rezultat un volum care atrage prin diversitate, noutatea informaţiei şi care va adăuga o nouă filă la dosarul rezistenţei anticomuniste din România.

Iunie 2003 Gheorghe ONIŞORU

IULIU CRĂCANĂ

REZISTENŢA ANTICOMUNISTĂ DIN MUNŢII FĂGĂRAŞ ÎNTRE ANII 1948 – 1955. GRUPUL GAVRILĂ

Consideraţii generale

V între organizaţiile de rezistenţă armată care

I s-au opus instaurării comunismului în România, un loc de seamă îl ocupă cea care a acţionat pe versanţii nordici ai munţilor Făgăraş, în special pe Valea Pojortei, condusă de Ion Gavrilă. Fapt este că istoricii care au tratat

problema rezistenţei au vorbit prea puţin sau deloc despre ea, deşi a fost una dintre cele mai importante şi a pus cele mai multe probleme regimului comunist.

Spre deosebire de alte „bande reacţionare** (cum erau numite de regimul comunist), aceasta nu era coagulată în jurul unor foşti ofiţeri activi şi nici nu aveau legături sus-puse cu conducerea statului, începurată încă de toate vechile „elemente burghezo – moşiereşti”. Într-un raport asupra activităţii Serviciului 6 în perioada ianuarie 1953-mai 1954 era clasificată ca cea mai importantă din ţara pentru motivul că „era formată din elemente intelectuale tinere, foşti membri ai mişcării legionare şi în activitatea ei a găsit teren prielnic de *a* se menţine deoarece pe raza Raioanelor Făgăraş, Sibiu şi Agnita, elementele duşmănoase sunt în număr destul de mare. Aici mişcarea legionară a avut rădăcini adânci, imprimate de foştii comandanţi legionari originari din aceste locuri ca Horia Sima din comuna Mandra, Raionul Făgăraş şi Nicolae Fătraşcu din Comuna Sâmbăta, aceiaşi raion. La aceste elemente şi la familiile lor, banda şi-a găsit principalul ei sprijin. În afară de aceasta bandiţii, au mai găsit sprijin la elementele naţionaliste din rândul populaţiei germane care au activat în diferite organizaţii hitleriste (S.S., G.E.G.) precum şi alte elemente duşmănoase, cu mentalităţi filo-americane, cunoscut fiind faptul că, într-o serie de comune din raionul Făgăraş şi Sibiu, sunt foarte mulţi români repatriaţi din America. Banda Gavrilă desfăşoară o activitate de instigare a populaţiei la nesupunere faţă de legile R.P.R., de instigare a populaţiei naţionaliste, de crime şi jafuri îndreptate asupra organelor de stat şi unităţilor socialiste. Gavrilă Ion a fost conducător al organizaţiei de tineret *Piuţiile de Cruce* pe întregul Ardeal/11

Rezistenţa din munţii Făgăraşului s-a coagulat în jurul tinerilor Marcel Cornea, Nicolae Mazilu, Ioan Mogoş, Andrei Haşu, Ion Gavrilă, Virgil Radeş, Silviu Socol, Nicolae Stanciu, Gheorghe Arsu. Se cunoşteau cu toţii din anii de liceu (Liceul „Radu Negru11 din Făgăraş), timp în

care unii dintre ei au făcut parte din organizaţia tineretului legionar *Mănunchiul de prieteni* şi au încercat să se organizeze sub diferite sigle precum: *F.D.C.*, *Vultanul*[1] etc. Erau foarte tineri dar parte din ei fuseseră deja condamnaţi pentru activitate legionară şi, din 1946, după greva anticomunistă a studenţilor de la Cluj, erau urmăriţi de comunişti pentru a fi încarceraţi (vezi anexa). văzându-şi camarazii arestaţi, au dispărut pe rând de la domiciliu, hotămţi să se împotrivească regimului şi să nu fie prinşi sau ucişi până la mulţi perata „venire *a americaniloru* care să răstoarne regimul comunist[2]. Ion Ilioiu declara sub anchetă că „în banda în care m-am încadrat intenţionam să activez până la schimbarea regimului democrat din ţara noastră, schimbare care scontam să se facă pe calea războiului declanşat de imperialişti contra comuniştilor”[34], iar Victor Metea că „scopul nostru a fost de a duce lupta contra regimului actual, sub această formă, de grup înarmat, deoarece doream schimbarea regimului faţă de care nutream idei contrare”. s

Aceste organizaţii erau menite să atragă sprijinul altor persoane din satele făgărăşene, a căror luptă împotriva comunismului nu se putea duce făţiş. Ajutându-i pe fugari îşi riscau libertatea lor şi a familiilor. Pentru

---

11 Organizaţia Vultanul, înfiinţată de Marcel Gomea, Ioan şi Iacob Buta, învăţătorii Ioan Pridon şi Ioan Boamfă, avea ca scop ajutorarea fugarilor. Jurământul formulat de Marcel Gomea se efectua cu o mână pe pistol şi cu una pe inimă: „Jur să apăr interesele organizaţiei Vultanul şi să păstrez secretele ei“.
Punctele de bază:

2 Vultanul trebuie să fie un bun creştin.

3 Vultanul trebuie să dea adăpost şi hrană elementelor urmărite, dacă acestea nu au crime la activul lor.

4 Vultanul trebuie să păstreze secretele şi viaţa morală (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar 770, voi. 1, f. 25).

3 Vezi Ion Gavrilă, Privind m prăpastie, în Din documentele rezistenţei, nr.2, Ed. Arhiva Asociaţiei foştilor deşinuţi politici din România, 1991, p. 122

4 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 16, voi. 2 , f. 273
5 Ibidenv, voi. 18, f. 213

depistarea grupului, Securitatea s-a folosit de o armată de informatori pentru a urmări aproape 300 de posibile „elemente de sprijin” ale „banditţilor”. Prietenii şi familiile acestora erau verificaţi prin mijloace tehnice, urmăriţi pas cu pas şi percheziţionaţi frecvent. Pentru a le divulga ascunzătorile erau ameninţaţi, bătuţi şi torturaţi de Securitate.

Constituirea grupului propriu-zis a avut loc la 1 mai 1950, atunci când Andrei, Laurian şi Gheorghe Haşu, Ion Gavrilă, Ion şi Gelu Novac, Gheorghe Şovăială, Silviu Socol, Remus Sofonea şi Ion Ghiujdea au urcat la munte, unde au ţinut o şedinţă legionară. Începând din acest moment, ei au acţionat unitar, alegându-şi un şef. La început acesta a fost Andrei Haşu (vechi legionar, condamnat la 5 ani de închisoare sub regimul Antonescu datorită faptului că participase la rebeliunea legionară de la Arad) şi apoi Ion Ghiujdea[6] (condamnat la aceeaşi pedeapsă tot pentru activitate legionară, cu stagiul militar efectuat, iar mai apoi, între 1946/1948 – student la facultatea de Ştiinţe Naturale). Calităţile de lider ale lui Ion Gavrilă au făcut ca, în scurt timp, acesta să preia conducerea. Tot el se îngrijea ca membrii grupului să respecte permanent conduita şi morala legionară. Rină în anul 1955 s-au ţinut 1 – 2

şedinţe pe an, urmărindu-se menţinerea coeziunii grupului.[7]

Fiecare membru al grupului purta cu el armament uşor: puşcă sau pistol mitralieră, revolver, uneori grenade defensive. Mai mult, în aşteptarea unui prilej favorabil, au procurat şi depozitat armament greu.[8] Aproape toţi aveau instrucţie militară: Gheorghe Haşu, sergent, decorat, a făcut frontul din Moldova, a fost rănit la Iaşi în 1944, Ioan Pop, de asemenea, a luptat pe frontul antisovietic, unde a fost rănit, Laurian Haşu a făcut frontul de apus în întregime, fiind decorat, Ghiujdea şi Gavrilă au făcut şcoala militară de ofiţeri cu zile de front, în 1944.[5]

7 Şedinţele aveau loc în zilele de 24 iunie (ziua

5

înfiinţării *Legiunii*) şi 20 noiembrie (ziua morţii Căpitanului). Se desfăşurau după tipicul legionar: se comanda „Drepţi!", se făcea o rugăciune, se intona cântecul legionar „Plânge printre ramuri luna", apoi urma apelul morţilor *Legiunii* (Căpitanul, Moţa, Marin) şi a celor din grup (Marcel Cornea, Toma Pârâu, Andrei Haşu). Se discutau problemele la zi. Pentru ivirea neînţelegerilor între membri sau încercările de scindare a grupului, Gavrilă acorda pedepse precum interzicerea fumatului. Şedinţele se terminau cu salutul legionar (*Ibideni*, vol. 1, f. 105, 224, 346, 370; vol. 2, f. 144, 334).

Declaraţia lui Ioan Novac din 1 noiembrie 1955: „toate acţiunile întreprinse au fost hotărâte în prealabil în consfătuiri, unde fiecare şi-a dat părerea, apoi s-a luat hotărârea de comun acord. Gavrilă putea să ia hotărâri şi singur sau să contramandeze. Când acţionam pe grupe, conducerea grupului o avea, întotdeauna, cel mai în vârstă" *Ibideni*, vol. 18, f. 213).

8 Prin intermediul lui Ioan Munteanu, funcţionar la Comitetul Provizoriu Raional din Făgăraş, Ioan Mogoş, Nicolae Mazilu şi Ioan Duminică au procurat şi depozitat în curtea lui Zahiu Pop două bombe de avion de 50 de kilograme, iar în curtea lui Ioan Munteanu, alte trei. La primul domiciliu, Securitatea a mai găsit două lăzi cu sticle incendiare, două arme Z.B. şi 180 de cartuşe (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar 770, vol. 1, f. 20).

Deranjant pentru reprezentanţii regimului comunist era faptul că, încă de la începuturi, se dădeau drept miliţieni sau securişti, căutând să legitimeze excursioniştii pentru a verifica dacă sunt membri de partid. Securitatea remarca faptul că, acei care erau funcţionari ai instituţiilor de stat şi cei care posedau carnete de partid, erau lăsaţi desculţi şi dezbrăcaţi.[6]

În toamna anului 1950, rebelii au achiziţionat de la

---

6 Ibidem, f. 17. Conform mărturiei directe a lui Ion Gavrilă, membri grupului nu au procedat niciodată aşa. Aşa au procedat falşii partizani trimişi de Securitate pentru a-i compromite (de exemplu, grupul Tăiş în 1950 şi grupul Anghel-Boian în 1951).

Sabin Mare un şapirograf cu ajutorul căruia au tipărit peste 500 de manifeste intitulate *Români* şi semnate *Grupul 73 carpatin de eliberare naţională*[7]. Scopul acestei acţiuni, declarau unii dintre ei peste ani, sub anchetă, era lămurirea ţăranilor să nu intre în gospodăriile colective.[8] Trecut în rezerva de noul regim, căpitanul Mare a ajutat grupul şi cu echipament militar (hărţi, binocluri, busole, ceasuri, foi de cort), cu o moară în miniatura şi cărţi militare, precum *Războiul de iarnă*, *Partizanii vagabonzi*, *Distrugerea de partizani*. A fugit peste graniţă la finele anului, cu scopul de a lua legătura cu emigraţia românească şi de a se întoarce pentru a lupta împotriva comunismului. Va reveni din Franţa în vara anului 1953 în fruntea echipei *Fiii Patriei* şi va încerca să ia legătura cu fugarii din Făgăraş.[9] Grupul va afla despre moartea lui din ziar.13

Toamna şi iarna anului 1950 au fost dezastruoase pentru fugari. În noaptea de 14 spre 15 noiembrie au fost ucişi sau prinşi de Securitate: Gheorghe Arsu, Ioan Duminică, Nicolae Stanciu şi Silviu Socol. Pe 15 noiembrie, casa învăţătorului Pridon a fost înconjurată de Securitate. Acesta-i găzduia pe Marcel Cornea şi Virgil Radeş. Încercând să fugă, primul a fost împuşcat mortal. Celălalt fiind capturat, avea să fie condamnat la 25 de ani de muncă silnică şi să sfârşească în închisoare. Un membru mai nou al grupului de partizani care urcase în munţi în iulie 1950, Toma Pârâu zis „Porâmbu'" a fost înconjurat în timp ce se afla în podul unchiului său, Dumitru Cornea din Ileni-Eăgăraş, aşteptând să-i întâlnească pe aceştia. S-a apărat cu îndârjire împuşcând mortal un sergent-major şi un locotenent de miliţie. S-a sinucis cu ultimele gloanţe în faţa mamei lui, adusă de Securitate pentru a fi folosită ca scut viu. La 16 decembrie 1950, în urma unei trădări, Securitatea a aflat că Ioan Mogoş şi Nicolae Mazilu sunt în casa lui Traian Murariu din ISdureni-Timiş. Şeful de miliţie

7 Ibidem, f. 455

8 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 16, voi. 1, f. 122, 207

9 Ibidem, voi. 5, f. 231

s-a deplasat cu 6 ostaşi la faţa locului şi, deşi a folosit gazda drept pavăză, a fost împuşcat mortal de rebelii treziţi din somn. Cei doi au fost copleşiţi de numărul ostaşilor şi ucişi. Nu împliniseră 20 de ani.14

Între anii 1950 – 1955, restul fugarilor va desfăşura lupte de gherilă cu trupele Securităţii şi Miliţiei, care vor fi permanent pe urmele lor. Se crează impresia că ei sunt stăpânii munţilor, datorită faptului că, ani de zile, nu au fost prinşi. Mai mult, pentru a deruta pe urmăritori sau pentru a se hrăni, Gavrilă şi camarazii săi dau lovituri răsunătoare la cabane şi ferme din Făgăraş, uimind turiştii şi localnicii prin curajul şi dârzenia afişate. Organele de Securitate, îngrijorate de „psihoza creată de bandiţi**[10], folosesc metodele binecunoscute de aflare a persoanelor de sprijin şi încadrare a lor cu informatori, luarea de acasă în mijlocul nopţii a rudelor sau a presupuşilor prieteni şi anchetarea fără ca cei de acasă să ştie dacă se mai află în viaţă, dacă se vor mai întoarce sau nu. Dosarul de urmărire informativă al lui Ion Gavrilă cuprinde peste cincizeci de mii de file şi este fascinant prin multitudinea notelor informative date de sute de agenţi din satele făgărâşene.

În tot acest timp s-a încercat luarea contactului cu emigraţia română şi cu guvernele occidentale cum a fost încercarea de a transmite prin Ion Găpăţână, nepotul unei persoane de sprijin, Moise Gâlţea, o scrisoare către Consiliul Naţional Român din S.U.A., în care se dădeau coordonate geografice pentru paraşutarea de arme şi alimente. Numărul partizanilor era exagerat, în scrisoare apărând treizeci şi şase.[11] O altă încercare nereuşită a fost cea a unui alt prieten al rebelilor, care în luna martie 1955 concepe textul unei scrisori destinate ambasadei SUA din Bucureşti prin care cere să se întâlnească cu un reprezentant al acesteia pentru a-i face comunicări importante despre situaţia grea a grupului de partizani din Făgăraş. A fost însă arestat pe 17 martie nemaiputând,

10 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 16, voi. 12, f. 299

11 Ibidem, vol.18, f. 222

astfel, să transmită scrisoarea.[12]

Gruparea Gavrilă a evitat permanent luptele deschise pentru a nu fi nevoită să ucidă soldaţi în termen. Cu toate acestea, datorită operaţiunilor militare de pândă şi scotocire efectuate de securiştii care foloseau şi câini de urmărire, au avut loc, pe parcursul timpului, numeroase întâlniri urmate de schimburi de focuri. Surprinşi de patrule, luptătorii din munţi trăgeau şi fugeau. Astfel de ciocniri au avut loc în decembrie 1950, în iulie 1952 pe versantul sudic al muntelui Galbena, în iulie 1953, când Ghiujdea şi Ilioiu au fost nevoiţi să părăsească mistreţul ucis pentru hrană, deoarece zgomotul făcut de focul de armă atrăsese trupele Securităţii. La o lună după aceea, Jan Pop este surprins de o patrulă pe Valea Sâmbetei. Fuge prin ploaia de gloanţe fără să tragă. Pe 2 noiembrie 1953, la poalele Arăpaşului, Gavrilă şi o parte din oamenii săi au fost surprinşi de o patrulă în timp ce-şi uscau ciorapii la foc. Nu au dat curs somaţiei de a sta pe loc. Au luat-o la fugă pe deal, fiind nevoiţi ca în retragere să rănească doi ostaşi. În mai 1954, la poalele muntelui Berivoi, Ghiujdea şi Gavrilă sunt răniţi la picior în timp ce fugeau. Deoarece trupele dislocate în nordul munţilor Făgăraş erau din ce în ce mai numeroase şi ciocnirile s-au înmulţit pe măsură. În vara lui 1954 fugarii au fost găsiţi de mai multe ori, întâlnirile cu trupele de securitate soldându-se cu schimburi de focuri. Pe 20 august, atraşi într-o ambuscadă, Ilioiu a fost rănit şi capturat de Securitate, iar Remus Sofonea s-a rătăcit de restul grupului. Mai controversate sunt cazurile în care membrii grupului de rezistenţă au tras primii. În noiembrie 1950, venind de la Sâmbăta de Sus spre

Drăguş, Toma Pârâu şi Victor Metea au fost opriţi de doi miliţieni care le-au cerut să se legitimeze. Pârâu a scos pistolul şi i-a somat, după care a tras. Unul din miliţieni a murit[13].

Pe de altă parte, numeroase sunt momentele în care

---

12 Ibidem, f. 237

13 Ibidem, voi. 1, f. 331

soldaţii în termen au fost cruţaţi de „bandiţi” atunci când erau surprinşi descoperiţi, gândind că aceşti tineri nu aveau nicio vină. În general, partizanii nu trăgeau decât atunci când erau nevoiţi să îşi apere propriile vieţi.

Întâlnirea cu
Vasile Motrescu

Am fi căzut sigur dacă în această grupă de falşi partizani nu s-ar fi aflat un bucovinean înalt în haine naţionale, care ne-a salvat viaţa**[14], afirmă într-un interviu Ion Gavrilă.

În septembrie 1951, pădurarul Jan Pop, sprijinitor al fugarilor, care avea misiunea, traversând mai des munţii prin natura funcţiei, să încerce facilitarea legăturii între Gavrilă şi grupările din sudul Făgăraşului conduse de Arsenescu şi Arnăuţoiu, a aflat de la un cioban de patru partizani care şi-ar face veacul pe creasta muntelui Bândea. Deplasându-se la faţa locului, află că unul dintre aceştia în cunoştea bine pe Andrei

Haşu, cerându-i să-i transmită acestuia că „badea Ioan” îi fixează o întâlnire la 12 septembrie în apropierea stânei de pe Netotu.[15] Andrei Haşu îşi dă seama că este vorba despre Ioan Boian, împreună cu care fusese încarcerat pentru activitate legionară. Ducându-se la locul stabilit, Andrei, Laurian şi Gheorghe Haşu, Gavrilă şi Ghiujdea s-au întâlnit cu trei inşi nebărbieriţi, îmbrăcaţi şi înarmaţi ca şi ei. Aceştia s-au recomandat ca Vrabie, Căpitanul şi Vasile Bucovineanul şi şi-au manifestat bucuria de a întâlni camarazi alături de care să ducă în continuare lupta împotriva comunismului. Povestea lor era credibilă. Au spus că Boian este bolnav şi a rămas într-o casă în pădure. împreună au plecat către acel loc să îl întâlnească. Pe drum (mergeau dispersaţi din cauza terenului accidentat), trecând peste o punte în Valea Zirnei, aflat în spatele Căpitanului, Bucovineanul i-a scos pistolul, exclamând: „Tâlharilor, vreţi să-i vindeţi pe

---

14 Adrian Brişcă, O zi din viaţa unui partizan (III), în A.T., nr.4/1994, p. 101

15 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 16, voi. 2, f. 433

românii ăştia!”[16]

Andrei şi Gheorghe Haşu i-au imobilizat pe Vrabie şi Căpitan. Gavrilă şi Andrei. Haşu au plecat şi l-au adus pe Boian. Cei patru fuseseră trimişi de Securitate să lichideze grupul condus de Gavrilă. Erau securişti şi foşti partizani, prinşi şi obligaţi de Securitate să lucreze pentru ea. Aceasta fusese şi soarta lui Vasile Motrescu, trimis în primăvara lui 1944 în spatele frontului ca partizan împotriva Armatei Roşii. A făcut parte din grupul lui Cenuşă, iar după distrugerea lui a rămas singur, ascunzându-se de comunişti în munţii Bucovinei. Fiind capturat, i s-a propus, în schimbul libertăţii, să participe, alături de *grupul Mandea*, la lichidarea altor grupuri de partizani. A acceptat cu intenţia de a face exact contrariul. Căpitanul a recunoscut că „a mai băgat la apă şapte grupuri de studenţi din Iaşi”, iar Vrabie că a fost agent la Huşi şi Bârlad.

Deşi Gavrilă era de părere că aceşti trădători trebuie să moară, Andrei Haşu nu concepea ideea că prietenul său Boian ar fi participat intenţionat la această operaţiune. Vizând însă că este demascat de Motrescu, care a povestit cum Căpitanul şi Boian se certau în privinţa metodei de ucidere a partizanilor (primul insista pentru metoda împuşcării directe, iar cel de-al doilea era de părere că trebuie să le câştige încrederea şi să-i otrăvească), şi de el însuşi (întrebat de Haşu de unde are puşca automată sovietică, a răspuns că de la rebeliunea legionară din ianuarie 1941, dar pe armă era imprimat ca an de fabricaţie tot 1941), Boian a încercat să scape prin fugă. Chiar prietenul său a tras după el, rănindu-l. În faţa morţii, Boian a recunoscut că era agent al Securităţii. Imediat a luat-o la fugă şi Vrabie, fiind împuşcat mortal şi el. Căpitanul a fost executat cu un glonţ în cap, toţi trei fiind, apoi, îngropaţi.

Vasile Motrescu a rămas câteva zile alături de grup. Lăsându-l singur pentru a se duce în cercetarea unui depozit de alimente, Gavrilă nu a mai găsit la întoarcere,

16 Ibideni, voi. 1, f. 29

decât bocancii, puşca şi cartuşiera. Ajungând în satul Berivoi, acesta a povestit Securităţii că au fost deconspiraţi, au fugit şi nu ştie nimic de soarta celorlalţi, bănuind că au fost împuşcaţi. A fost adus de Securitate la faţa locului, însoţit de două companii de ostaşi, găsindu-i pe cei îngropaţi.22 Varianta sa a fost crezută în primul moment de Securitate.

Aceasta aprecia că „grupul Mandea” a căzut din „lipsă de tact şi în urma trădării unui membru al acesteia, fost legionar şi cunoscut cu Haşu Andrei din închisoare/123

Deoarece aflaseră că cei trei falşi partizani, în rapoartele pe care le trimiteau din munţi Securităţii, introduseseră şi informaţia că prin Jan Pop au intrat în legătură cu grupul lui Gavrilă, aceştia din urmă l-au desemnat pe Gheorghe Haşu să-l anunţe să fugă. Gel denumit „Filerul” a plecat şi s-a alăturat grupului de rezistenţă, nu înainte de a veni beat acasă şi a-şi bate, demonstrativ, în faţa vecinilor, nevasta. Aceasta a plecat plângând la părinţi, care fuseseră preveniţi. Tot cu asemenea martori l-a agresat verbal şi pe socrul său şi l-a dat afară din locuinţă, cei doi făcând plângere la miliţie să vină să-l scoată din casă pe „nebun”. Soţia sa a divorţat la scurt timp. Această stratagemă era menită să păcălească Securitatea. Cu toate acestea, atât nevasta cât şi tatăl ei au fost încadraţi informativ prin factorul poştal al satului, şi, în cele din urmă, au fost condamnaţi.

Supravieţuirea

Da<? a vara traiul în munţi era mai uşor, putându-se deplasa fără să lase urme, odată cu căderea zăpezii proscrişii trebuiau să se împartă în două sau trei grupuri pentru a putea ierna. Deoarece presiunea asupra persoanelor de sprijin era foarte mare, ei trebuiau să îşi facă dinainte provizii de iarnă, în special de la stâne. Un nepreţuit ajutor venea din partea ciobanilor făgărăşeni, care îi aprovizionau în special cu brânză şi came, acestea fiind depozitate în locuri sigure încă din vară.[17] Tot de

---

17 Pentru a nu crea probleme ciobanilor, aceştia primeau bonuri

atunci se încerca şi construirea bordeielor pentru iernat. Iarna evitau deplasarea pentru a nu lăsa urme pe zăpadă. Depozitele de alimente erau în general descoperite de Securitate. Aceasta se lăuda cu două astfel de capturi în vara anului 1952.[18]

Datorită lipsei mijloacelor de subzistenţă, în februarie 1952 Andrei Haşu părăseşte bordeiul din muntele Trăsnita. Aflându-se în şura unui prieten din Voievodeni, este descoperit prin trădare de Securitate, fuge desculţ, dar nu ajunge prea departe fiind împuşcat.

Tot aprovizionarea pentru iarnă i-a determinat pe Gavrilă şi ai săi să jefuiască I.P.E.I.L.-ul de pe valea Dâmboviţei. Au scos muncitorii în faţa cabanei şi au încărcat pe patru cai untură, slănină, ulei, ţigări, bocanci, cearşafuri şi şapte burdufuri de brânză. Pe creasta muntelui Taga, întâmpinaţi cu foc de armă, au fost nevoiţi să abandoneze alimentele.[19] în octombrie 1952, ferma de stat din Agnita a fost capturată pentru câteva ore. Fugarii au tăiat pe loc doi porci şi i-au încărcat în două căruţe, alături de alte alimente. Muncitorii au fost obligaţi de Gavrilă să intoneze cântece legionare şi regaliste.27

La sfârşitul lunii octombrie 1953, apropiindu-se iarna şi neavând provizii, grupul jefuieşte cabana Negoiu. După ce încarcă trei măgari cu alimente şi alte lucruri folositoare, la poalele muntelui, înconjuraţi de armată, sunt nevoiţi să abandoneze prada. Încleştarea duce la rănirea unui soldat şi uciderea unui câine de urmărire, ceea ce înspăimântă pe tinerii recruţi, care se retrag. O parte din alimente sunt recuperate.28

---

scrise de mână în care se preciza cantitatea confiscată în scopul „luptei împotriva comunismului". Acestea erau semnate: Craii libertăţii, Partizanii libertăţii, Făunaşii codrilor, Grupul 52 de rezistenţă, Şoimii Carpaţilor. Ciobanii erau sfătuiţi să declare că au fost jefuiţi. Cantitatea de alimente trecută pe bon era mai mare, cu scopul de a le micşora acestora cotele date către stat şi a induce în eroare Securitatea cu privire la numărul membrilor grupului (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 16, voi. 1, f. 218).

18 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar 36, f. 136

19 A.C.N.SAS., fond Penal, dosar 16, voi. 1, f. 88,181

Un alt jaf armat a avut loc pe 30 iulie 1954, când opt „bandiţi” au atacat I.F.E.T.-ul de pe Valea Gascoe de unde au luat patru cai încărcaţi cu alimente. Securitatea a mobilizat imediat ce a aflat şapte unităţi cu care a scotocit zona până a dat de aceştia. În urma schimburilor de focuri partizanii au abandonat prada şi au fugit. În această operaţiune s-au consumat, conform raportului Securităţii, muniţii şi carburanţi în valoare de 72.000 lei.29

Un ecou deosebit în epocă l-a avut jaful armat de la Bâlea – Cascadă. În ziua de 17 august 1952, în jurul orei 17, peste o sută de turişti au fost martorii unei ieşiri la rampă a celor ce stăteau de câţiva ani ascunşi şi feriţi de ochii oamenilor obişnuiţi. Veniţi din Bucureşti şi Cluj, călătorii au avut nu numai ocazia de

27 Ibidem, f. 179

28 Ibidem, vol. 2, f. 77

29 Ibidem, vol. 5, f. 194[20]

a admira peisajul neobişnuit, ci şi pe aceea de a vedea cu proprii ochi ceea ce doar auziseră că ar exista: o rezistenţă armată românească împotriva comunismului. O parte dintre ei plecau, alţii mergeau către cabană, când un grup înarmat le-a ieşit în cale deturnându-le traseul şi direcţionându-i spre Bâlea Cascadă. Au fost întorşi din drum şi doi ciobani din comuna Cârţişoara, împreună cu cei trei măgari de povară ai lor. Până să ajungă, se strânseseră vreo 70 – 80 de turişti, miraţi în sinea lor de această sechestrare. Cu voie sau fără voie aceştia i-au dotat pe cei 5 – 6 partizani cu diverse lucruri mai mult sau mai puţin folositoare, precum buletine, bani, chibrituri, piepteni, săpunuri, binocluri, briceaguri şi chiar proprii bocanci, primind la schimb alţii mai uzaţi. Când s-a ajuns la cabană sub ameninţarea cu incendierea acesteia şi a rafalelor de foc trase în aer, cei cazaţi acolo s-au alăturat speriaţi, cu tot cu bagaje, grupului care depăşise 100 de persoane. Bărbaţii au fost separaţi de femei, aliniaţi cu mâinile sus şi percheziţionaţi în grupuri de câte trei, unii întorcându-se desculţi şi fără raniţe. Nu s-a opus niciunul,

temându-se de automatele cu roată de tip sovietic, grenadele şi pistoletele de buzunar.

Intrând în sala de mese a cabanei şi bruscându-l pe cabanierul bănuit de a fi informator, partizanii au rupt lozincile comuniste de pe pereţi şi au distrus fotografiile înrămate ale lui Stalin, Dej şi ale altor conducători ai partidului. În acest timp, în curte, unul dintre ei, purtând o pelerină de ploaie de culoare neagră de tip german, pălărie de vânător şi o barbă lungă, le-a ţinut un discurs anticomunist prizonierilor, autointitulându-se „*partizani*11 care luptă de multă vreme împotriva regimului. Munţii Făgăraşului erau, după spusele sale, singurul colţ din „regatul României” care şi-a păstrat libertatea, neplecându-şi capul, nucleul viitoarei conduceri a ţării după eliberarea de sub jugul comunist impus de la Răsărit. Tot el a ordonat turiştilor să strige în cor „Trăiască Regele şi România liberă”.[30] Mai ales studenţii din Cluj, însoţiţi de un asistent universitar, aflând că şi rebelii studiaseră în acelaşi oraş universitar, au fost realmente impresionaţi de ceea ce se întâmpla.

Magazia de alimente a fost golită şi încărcată pe măgari. A fost „rechiziţionat” şi aparatul de radio al cabanei. Se pare că generatorul electric era un alt punct de atracţie dar acesta nu a putut fi încărcat pe arhaicele mijloace de locomoţie, fiind foarte greu. Ulterior, Biroul de Turism şi Excursii Sibiu a evaluat valoarea bunurilor jefuite la peste 12.000 de lei. Au intrat în camera unde cabanierul îşi ţinea banii, acesta, de frică, deschizându-le sertarul şi dându-le cei 2000 – 2600 de lei pe care îi avea din vânzări. Apoi l-au obligat să caute sub saltea, de unde acesta a fost nevoit să mai scoată în jur de 5.000 de lei. Partizanii au lăsat cabanierului un bon, semnat *Rezistenţa Naţională*, în care erau menţionate bunurile şi banii luaţi.

Deşi ştiau că Securitatea va afla în câteva ore de prezenţa lor la cabană, fugarii le-au atras atenţia turiştilor să nu părăsească locul timp de 2 – 3 zile, avertizându-i că, în caz contrar, vor fi împuşcaţi de camarazii lor aflaţi la pândă în apropiere, cu care comunicau vizibil prin semne.

După ce au tras în steaua roşie ce

30 Ibidem, vol. 2, f. 62

Împodobea acoperişul cabanei, ciudaţii vizitatori au plecat strigând lozinci anticomuniste, lăsând în urmă oameni nedumeriţi care vor povesti, mai mult în şoaptă, în diverse colţuri ale ţării, grozăvia pe care au trăit-o.

Ce rost avea această ieşire la rampă a fugarilor, ce-şi deconspirau astfel fără ezitare zona în care acţionau, atrăgând trupele de Securitate aflate într-o puternică ofensivă în vara lui 1952?

Tocmai acesta era scopul: crearea unei diversiuni. La acel moment grupul era despărţit în două pentru a se ascunde mai uşor de batalioanele de Securitate şi a-şi procura mai uşor hrana pentru supravieţuirea peste iarnă. Văzând că jumătate dintre ei, plecaţi spre estul Făgăraşului, îşi pierduseră urma, neprezentându-se la o întâlnire stabilită anterior, ceilalţi au început să-şi pună semne de întrebare. Găsirea unui bilet într-un loc secret unde îşi puneau corespondenţa a dus la determinarea locului în care se aflau ei: Valea-Rea. Batalioanele mobilizate în număr mare înconjuraseră această zonă, ocupând toate căile de acces, încă din 11 august. Scăpaţi dintr-o ambuscadă soldată cu schimb de focuri, urmăriţii au decis că cel mai cuminte lucru era să rămână pe loc, în aşteptarea ceţei sau a furtunii pentru a ieşi din încercuire, hotărâţi ca în cazul descoperirii lor să se apere până la ultima suflare. Scăparea li se părea imposibilă, duşmanii ştiindu-le poziţia, făcându-şi permanent simţită prezenţa prin mişcări de trupe şi fluierături. Mare le-a fost mirarea când, după cinci zile, observară că ostaşii desfăceau corturile, făceau raniţele şi, vorbind cu voce tare, se încolonau pornind spre nord. Liniştea din ziua următoare le-a dat încredere să iasă din ascunzătoare şi să se îndrepte către poalele munţilor.

Legătura dintre *jaful* de la Bâlea – Cascadă şi scăparea din încercuire a grupului din Valea – Rea rezidă în faptul că ceilalţi aflasem, prin intermediul unor ciobani, că această zonă e înţesată de trupe de securitate. Au

căutat astfel o cabană spre apusul Făgăraşilor. Semnele către aşa-zişii colaboratori ascunşi la o anumită distanţă de acest loc erau regizate tocmai pentru a da impresia că la jaf a participat întregul grup de 11, deci că şi ceilalţi au scăpat din încercuire într-un fel sau altul. Planul s-a dovedit a fi bun. Securitatea a aflat de apariţia „bandiţilor lui Gavrilă” la Bâlea încă din seara aceleiaşi zile şi a dat ordin trupelor cantonate în Valea – Rea să se deplaseze în această direcţie, înconjurând văile şi munţii din jur.31 Interesant este că, în aceiaşi seară de 17 august, grupul Arnăuţoiu a atacat cabanele Padina I şi II din munţii Bucegi încurcând şi mai mult lucrurile, Securitatea crezând, într-o primă fază că este vorba tot despre Gavrilă.

Bilanţul întocmit de Securitate în privinţa acţiunilor grupului era de patruzeci de jafuri probate cu martori, nouă „crime” (ofiţeri şi militari în termen) şi doi militari grav răniţi, pe lângă decesul soldatului Ilie Toader căzut de pe o stâncă în timpul operaţiunilor de căutare.

31 Iuliu Crăcană, *Povestea grupului Gavrilă*, în „Magazin istoric”, anul XXXVI, nr. 5 (422), mai 2002, p. 15

Metodele folosite de Securitate pentru prinderea „bandei Găurilă”.

Deruta provocată de grupul rebel – bazată pe loialitatea persoanelor de sprijin, împărţirea în mai multe grupuri permanent în mişcare, confecţionarea de piste false – i-au îndârjit pe tinerii securişti, dar şi pe superiorii lor. Aceştia au folosit mijloace brutale de culegere a informaţiilor.

Ridicaţi noaptea din casele lor sau chemaţi la miliţie, sătenii făgărăşeni se întorceau, după mai multe luni, de nerecunoscut. Bătaia, ameninţarea şi şantajul erau mijloace obişnuite în epocă. Pentru a-şi proteja persoanele de sprijin fugarii foloseau diverse mijloace. Gavrilă cuvânta excursioniştilor de la Bâlea-Cascadă sub formă de scuze spunând că „sunt forţaţi să facă pe tâlharii întrucât nu mai primesc niciun ajutor de nicăieri, sunt dezbrăcaţi şi duc lipsă de alimente” menţionând că „acest lucru îl fac pentru prima dată dar îl vor mai face şi în viitor, căci altfel

vor crăpa de foame şi de frig”. De aici Securitatea trăgea concluzia că „bandiţii nu mai sunt sprijiniţi de anumite elemente localnice ca în trecut”. 32 De nevoie, pentru a-şi apăra familiile sau pe ei înşişi, aceştia deveneau informatori, în şedinţele de analiză a muncii, ofiţerii se lăudau cu numărul informatorilor. Unii dintre ei primeau sume importante de bani pentru datele furnizate.33 Deoarece

33A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar 36, f. 173

33 A.C.N. SA. S., fond Informativ, dosar 770, vol. 42, f. 231, 234

se presupunea că partizanii erau ajutaţi de preoţii mănăstirii Brâncoveanu din Sâmbăta de Sus, a fost recrutat stareţul acesteia, impresia ofiţerului de Securitate fiind că informatorul este nesincer, din această cauză încadrându-l şi pe el cu informatori.34

Rudele celor fugiţi în munţi erau urmărite permanent. Factorii poştali erau, în general, cei care ajutau Securitatea la interceptarea corespondenţei, dar şi la aflarea unor informaţii preţioase din discuţiile cu sătenii. Alte meserii în care era aproape obligatoriu să fii informator erau cele de pădurar şi cabanier. În preajma caselor celor bănuiţi că ar fi elemente de sprijin ale fugarilor se efectuau pânde informative pentru a-i observa şi prinde pe vizitatorii ostili regimului.35 Munţii erau scotociţi cu ajutorul câinilor de serviciu, iar în locurile bănuite a fi trecute frecvent de „bandiţi” erau aşezate posturi fixe.36 Fiecare persoană întâlnită în munţi era legitimată şi interogată. Securitatea alcătuise „o echipă înarmată de *turişti* care să atragă în cursă pe bandiţi.037 în 1954 se introduce un sistem de autorizaţii în cazul fiecărei deplasări în munţi pentru lemne şi fân a populaţiei civile.38

Informaţii urmate de scotociri cu două batalioane ale trupelor de Securitate pe muntele Trăsnita, Valea Brescioarei şi Valea lui Mogoş au dus la descoperirea a patru bordeie în care se aflau arme şi alimente

34 Ibidem, vol. 3, f. 357

35 Ibidem, vol. 15, f. 92

36 Ibidem, vol. 12, f. 2

37 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar 36, f. 176

38 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar 770, vol. 25, f. 82

puse la păstrare.39 Dintr-un raport al Securităţii aflăm că două adăposturi din muntele Comisului şi muntele Ţiganu' au fost depistate în urma unor *operaţiuni informative complexe*. Trei grupe a peste 120 de militari cu câini de urmărire au scotocit locurile în noaptea de 19 – 20 ianuarie 1955. Alături de haine, veselă şi mâncare au mai găsit un aparat de radio şi un joc de şah.40 Pentru partizani devenea astfel foarte periculos să se ducă la bordeiele lor deoarece la fiecare bordei descoperit de Securitate, aceasta instala posturi de pândă-capcană. De mai multe ori s-a întâmplat ca cei ce-l construiseră să fie întâmpinaţi din propriul bordei cu foc de armă.41

Lichidarea grupului Găurilă

n primăvara – vara anului 1955, oamenii de sprijin erau fie arestaţi, fie refuzau sau nu mai puteau să-i ajute. Erau nevoiţi să se aprovizioneze luând alimentele cu forţa, sub ameninţarea armelor, sau furând pur şi simplu. Când nu au mai respectat această regulă, având încredere în oameni necunoscuţi în prealabil, au fost trădaţi. Ajungând lângă satul Obreja, Gelu Novac şi Gheorghe Şovăială au dat bani unui paznic de câmp şi unui păstor de vite pentru a le aduce în *Ibidem*, vol. 29, f. 78

40 Ibidem, vol. 36, f. 423, 492

41 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar 36, f. 1 75, 129

pâine. Aceştia au alertat Securitatea. Cei doi partizani nu s-au lăsat prinşi, murind cu arma în mână.

Ajunşi într-o situaţie critică, fugarii s-au despărţit în grupuri mici, încercând să fugă peste graniţă, folosindu-se de profesorii Olimpiu Borzea şi Ioan Grovu din Sâmbăta de Sus şi de medicul Nicolae Burlacu din Făgăraş. Aceştia, însă, fuseseră, ca mulţi alţii, 42 nevoiţi să semneze un angajament cu Securitatea, în sensul că o vor ajuta în

prinderea „banditţilor”.43 Pe 20 august 1954, Ioan Ilioiu fusese rănit şi arestat. În timpul primelor anchete nu divulgase numele nici unei persoane de sprijin, dar la 5 octombrie îşi schimbă declaraţia („Nu am fost sincer faţă de anchetă”) şi începe să divulge zecile de persoane care îi ajutaseră pe el şi camarazii săi în ultimii 5 ani. Printre aceştia se aflau şi cei trei menţionaţi anterior.44

În casa profesorului Olimpiu Borzea, Laurian Haşu a fost nevoit să ia o decizie dureroasă. Prietenul şi camaradul său Remus Sofonea fusese rănit, glonţul rămas în os provocându-i cangrena piciorului. În timp ce gazda era plecată să aducă pe ascuns un medic, Laurian a dat curs sugestiei lui Sofonea de a-i curma zilele, sub motivul că „nu s-a mai văzut partizan fără un picior”.

42 Olimpiu Borzea şi Remus Budac, un alt element de sprijin al partizanilor, îşi mărturisiseră reciproc situaţia de informatori formali ai Securităţii. Cu toate acestea, în discuţii nu îşi dezvăluiau unul altuia ultimele informaţii despre aceştia. Borzea îl bănuia de colaborare sinceră cu Securitatea. Budac va fi condamnat la 20 de ani de temniţă grea, confirmând injusteţea bănuielii (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 16, vol. 3, f. 49).

43 Ibidem, vol. 3, f. 102

44 Ibidem, vol. 2, f. 223 – 229

Din solidaritate, Haşu s-a împuşcat şi el în cap, glonţul a pătruns prin tâmpla dreaptă şi a ieşit prin cea stângă, dar nu i-a fost dat să moară. „Când m-am reîntors, declară Borzea în anchetă, am văzut un tablou îngrozitor. Sofonea întins pe podea zăcea într-un lac de sânge, cu pistolul pe piept. Lângă el, un alt lac de sânge, zăcea Haşu Laurian, cu pistolul tot pe piept. Acesta însă trăia. L-am întrebat ce s-a întâmplat, însă acesta nu mia răspuns nimic. L-am ajutat să se ridice de jos, pansându-l la cap, unde avea împuşcătura. La întrebarea mea insistentă ce anume să fac, el mi-a spus să merg să anunţ Securitatea spre a mă scăpa pe mine din încurcătură, însă eu nu am fost de acord”. 45 Ajutat de fratele său Gheorghe, profesorul Olimpiu Borzea l-a îngropat pe Sofonea în

propria grădină. Pe ceilalţi, împreună cu Grovu şi Burlacu, sperau să îi poată trimite peste graniţă. Printr-o călăuză cunoscută de Grovu, ei trebuiau să plece pe rând în Grecia. Cei care ajungeau cu bine acolo, erau înţeleşi să trimită scrisori care să conţină anumite cuvinte-cheie. Borzea le dădea bani şi haine de oraş, mergea împreună cu ei până la Podul Olt, le făcea legătura cu călăuza tocmită şi se întorcea acasă.46 Datorită faptului că totul era o înscenare din partea Securităţii, toţi membrii grupului au fost arestaţi în vara lui 1955 Ia Bucureşti.47

Pe 24 mai 1956, aflat în drum spre Constanţa.

45 Ibidem, vol. 3, f. 35

46 Ibidem, f. 92, 97

47 Ioan Novac şi Laurean Haşu au fost arestaţi pe 28 iulie iar Ioan Chiujdea, Victor Metea şi Gheorghe Haşu pe 15 august (*Ibidem*, vol. 13, f. 26)

este arestat şi Ioan Pop. Acesta nu folosise varianta de fugă a camarazilor săi. Rămăsese împreună cu Gavrilă. Contradicţiile cu privire la ideea de a fugi în străinătate (Gavrilă voia să fugă prin Iugoslavia, iar Pop prin Grecia) i-au determinat să se despartă.

Cu toţii (Ion Ghiujdea, Laurian Haşu, Ioan Novac, Victor Metea, Gheorghe Haşu, Ion Pop) au fost condamnaţi pentru *crima de uneltire împotriva securităţii interne şi externe a R.P.R. la moarte* prin *împuşcare* de către Tribunalul Militar Cluj, prin sentinţa nr. 1369/1957, la 6 august fiind executaţi. Tot această pedeapsă au primit pentru complicitate Nicolae Burlacu şi Olimpiu Borzea, care îi ajutau de mai mult timp. Alţi colaboratori, peste 35 de persoane, au fost condamnaţi cu pedepse de la muncă silnică pe viaţă până la 10 ani temniţă grea.48 Printre aceştia nu se regăseşte Ioan Grovu49, care, deşi fusese arestat împreună cu ceilalţi – remarcau anchetatorii în 1958 – „a sprijinit organele noastre în timpul urmăririi penale a bandei în cauză, contribuind la arestarea unor membri ai acesteia”. 50 în anul 1965, lin informator al Securităţii, stând de vorbă cu Petru Novac; tatăl lui Ioan Novac (fusese şi el partizan în z

48 Ibidan-voX. 12, f. 188

49 Ioan Grovu fusese arestat de Securitate pe 6 martie 1955, în urma divulgării lui de către Ilioiu. Pe 7 mai 1955, ministrul Alexandru Dmghici recomanda în privinţa informatorului „Petru Pavel” (Grovu): „Să se treacă încet, cu tact şi sigur de a-i sădi în conştiinţa informatorului situaţia clară că atât sora lui cât şi el sunt în mâinile organelor noastre şi faţă de acestea el trebuie să meargă hotărât alături de noi pentru a preda pe banditul Gavrilă, întrucât îşi distruge sora, copiii, soţia lui şi pe el însuşi”. (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar 770, vol. 85, f. 18).

„*Ibidem*, vol. 9, f. 14

munţi alături de fiul său şi de grupul Gavrilă – arestat înaintea acestora şi condamnat la 25 de ani muncă silnică), afla că îl bănuia pe Grovu de trădare.51

Locuitorii satelor făgărâşene au avut mult de suferit de pe urma Securităţii în încercarea ei de a distruge rezistenţa făgărăşeană. Soţia şi copii lui Ioan Toader se plângeau într-un memoriu că, de o lună, de când acesta fusese chemat la Miliţie, nu mai ştiau nimic de el.52 Pentru a combate „psihoza creată de bandiţi între anii 1950 – 1955”, Securitatea propunea ca procesul acestora să se desfăşoare la Sibiu iar sala să fie plină de activişti, membri de partid şi muncitori fruntaşi.53 Bunurile sechestrate ale condamnaţilor au fost vândute în piaţă.54

În afara legii

Faptul că liderul grupului nu a fost prins a determinat Securitatea să continue acţiunea operativă prin deschiderea, la 26 martie 1958, a acţiunii informative asupra obiectivului *Făgăraş55* (pe parcurs s-a mai numit şi *Negoiut*). De teamă ca nu cumva acesta să formeze o altă grupă de partizani recrutaţi din rândul persoanelor de sprijin, trupele au continuat să patruleze prin zonă iar locuitorii satelor

51 A.C.N. SAS., fond Informativ, dosar 770, vol. 113, f. 107

52 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 16, vol. 12, f. 446

53 Ibidem, f. 299

54 Ibidem, vol. 17, f. 244

55 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar 770, vol. 113, f. 107

făgărâşene au fost în continuare urmăriţi. Pentru a paraliza acţiunile, celor bănuiţi sau cunoscuţi că ar avea legături cu Gavrilă li se propunea, pentru derută, să le parvină din Grecia o scrisoare scrisă de Haşu Gheorghe, în care, în numele legionarilor fugiţi, acesta le cerea să nu treacă la nicio acţiune.56 Pentru a le câştiga încrederea, Securitatea a lansat diversiunea că Gavrilă ar avea legături cu Securitatea. Argumentele erau: lipsa acestuia în ultimul timp din mijlocul camarazilor, arestarea lor după plecarea sa, faptul că a rămas în viaţă în urma tuturor ciocnirilor cu Securitatea, părăsirea camarazilor bolnavi etc.57 Deoarece cei arestaţi declarau că nu ştiu unde se află au fost luaţi în lucru prin agentura din celule.58 Aceasta era însă o măsură de rutină deoarece securiştii bănuiau că nici măcar Jan Pop nu ştia unde se află.59

În sprijinul celui urmărit au venit pistele false pe care a fost pusă Securitatea de către unii dintre informatori. Forţaţi să semneze angajamente de colaborare, oamenii de bună credinţă dădeau informaţii false doar ca să scape. Acest balast a ţinut Securitatea ocupată ani de zile. În data de 26 oct. 1959 unul dintre securiştii care se ocupau de caz raporta că Nicolae

56 Ibidem, vol.82, f. 110 – 111

57 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 16, vol. 12, f. 159, fond Informativ, dosar 770, vol.96, f.97

58 Ibidem, vol. 16, f.159.

59 „Faptul că lui Pop Jan i-a spus că se va retrage în regiunile Cluj, Hunedoara, Timişoara, Iugoslavia, consideram că e mai mult o diversiune decât intenţia reală, cunoscut fiind faptul că fugarul niciodată nu şi-a dezvăluit planurile proprii altor membri ai bandei” (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar 770, vol. 109, f. 109).

Godrea, aflat în cele mai bune relaţii cu Ana Gavrilă, mama urmăritului, afirma că Gavrilă a fost recent operat la spitalul Golţea din Bucureşti, unde s-a dus îmbrăcat în

uniformă de Securitate.[60] De altfel tot el menţiona că respectivul este un element duşmănos regimului, crescut într-o familie de legionari. Un informator descria cu lux de amănunte cum l-a văzut întâmplător în Bucureşti în staţia de tramvai Şerban Vodă.[61] Multe surse afirmau că Gavrilă ar fi în Franţa, de unde a trimis scrisori în ţară şi a fost văzut[62], sau S.U.A. Astfel de informaţii nu făceau decât să deruteze şi mai mult, şi, pentru multă vreme, pe ofiţerii, dintre care cei mai mulţi nu aveau nici pregătirea, nici experienţa necesară pentru o astfel de muncă, mulţi dintre aceştia preferând măsurile coercitive de stoarcere a informaţiilor.

Măsurile operative ale Securităţii rămânând, în mare măsură aceleaşi, sute de persoane din sudul Ardealului au continuat să fie încadrate informativ. Măsurile drastice au continuat şi ele. La 26 mai 1958, colonelul Gheorghe Crăciun, şeful M.A.I. – Stalin raporta şaptesprezece percheziţii la domiciliu şi unsprezece arestări efectuate în vederea capturării „banditului Gavrilă”.

Familia a fost urmărită de o manieră cu totul deosebită. Locuinţa mamei lui Ion Gavrilă a fost înţesată de mijloace T.O. (Tehnică Operativă). Ascultarea discuţiilor de zi cu zi ale familiei nefiind suficientă, au fost dirijaţi, pentru provocarea acesteia, informatori

60 Ibidem, vol. 79, f.79

61 Ibideni, vol. 118, f. 250

62 Ibideni, vol. 114, f. 114

dintre vecini („Cătană Toma”). Pe lângă Elena Lazea, sora fugarului, au infiltrat un informator – „Dragoş” – pe perioada tratamentului efectuat la Băile Herculane. Soţului, Nicolae Lazea, i s-a deschis, în 1965, de către Securitate, un Dosar de urmărire Informativă. Existând în continuare suspiciuni că ar şti de existenţa fugarului, în 1973 i se deschide un alt D.U.I., închis în 1976, deoarece ofiţerul respectiv realizează că nici nu l-a cunoscut pe Gavrilă.[63] Foarte importanţi pentru Securitate au fost informatorii din rândul bisericii, aceasta datorită faptului că familia lui Gavrilă, la recomandarea acestuia, nu avea

încredere în nimeni şi nu discutau despre acesta nici atunci când erau singuri în casă; mama lui însă avea încredere absolută în feţele bisericeşti. Sursa „Creangă I.”, chemat, pe 6 decembrie 1960, de Ana Gavrilă pentru slujba de pomenire, este rugat de aceasta, „mai mult în şoaptă, făcând semn cu capul”, să-l treacă pe Ioan în pomelnicul pentru cei vii. „În mod sigur fugarul Gavrilă Ion trăieşte”. Recomandarea şefului de raion de pe aceeaşi filă sună astfel: „Agentul să fie dirijat ca, cu ocazia sărbătorilor de Crăciun şi când vine la spovedanie, să compătimească viaţa ei legată de necazurile ce le are din cauza fiului”, bineînţeles, cu scopul de a o trage de limbă.64 Mai mult, în 1969, Securitatea află de la un informator că acesta a aflat de la un călugăr al mănăstirii Sâmbăta de Sus despre pomelnicul adus de sora lui Gavrilă, în care acesta era trecut în rândul celor vii.65

63 *Ibidem*, vol. 124, f. 190 „*Ibidem*, vol. 118, f. 250
65 *Ibidem*, f. 303

Pentru a afla ce s-a întâmplat cu periculosul Gavrilă, Securitatea şi-a extins căutările în tot Ardealul. Semnalmentele acestuia erau trimise periodic punctelor de trecere a frontierei66, întreprinderilor forestiere, de construcţii, I.A.S.-urilor, G.A.P.-urilor, erau verificate stânele şi mănăstirile.67 Un exemplu edificator este dosarul deschis în 1973 în Govasna, în urma unei note telefonice prin care se preciza că Securitatea deţinea date că obiectivul „Negoiu” este căsătorit cu un cadru didactic şi are doi copii, o fată şi un băiat. Se ordonau măsuri pentru identificarea tuturor cadrelor didacticefemei, care au doi copii cu vârste cuprinse între zece şi cincisprezece ani.68 Deoarece un anume Picoi Vasile îndeplinea aceste condiţii, la data de 1 august, patru lucrători de la Inspectoratul Judeţean Vrancea-Securitate s-au deplasat în comuna Breţcu cu scopul de a-l aresta. În urma anchetei însă a rezultat că acesta era nevinovat.69

Deoarece căutările nu dădeau rezultate, ofiţerii au început să umble pe la stâne şi să fotografieze ciobani cu scopul de a-i compara fotografiile cu ultima fotografie

deţinută a lui Gavrilă, veche de aproape treizeci de ani.70 De-a lungul anilor, toate cadavrele turiştilor imprudenţi din Făgăraş au fost verificate de Securitate dacă nu cumva corespund semnalmentelor urmări tului71.

66 Ibidem, vol. 23, f. 23

67 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar 2988, f. 26

68 Ibidem „f. 3

69 Ibidem, f. 31

70 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar 770, vol. 113, f. 205 – 206

71 Ibidem, vol. 113, f. 275

Căutat cu toate forţele, Gavrilă stătea ascuns la Ana Săbăduş din comuna Galtiu, judeţul Alba. În drum spre Cluj, trecând pe la văduva fostului prieten Petru Săbăduş, mort în puşcărie după ce a fost prins încercând să treacă graniţa, fugarul poposeşte la aceasta iar împrejurările fac ca timpul petrecut împreună să se prelungească.72 Timp de douăzeci de ani, de existenţa lui nu a ştiut nimeni, în afară de Ana şi copiii ei. Pericolul de a fi descoperit plana şi aici permanent, deoarece Ana Săbăduş era supravegheată de Securitate, datorită faptelor fostului soţ. Mai mult, ea apare şi în dosarul lui Gavrilă, fiind bănuită că ar şti de existenţa acestuia. Un informator raportează pe 14 mai 1961 că a întâlnit-o în trenul de Cluj.73

Interesante sunt şi destinele ofiţerilor de Securitate care l-au urmărit pe Gavrilă. În cuprinsul dosarului, numele lui Gergely Francisc apare frecvent, îl întâlnim în 1953 cu gradul de sublocotenent cu ocazia unei „şedinţe de analiză a muncii în problema Bandei Gavrilă”, la care se putea lăuda că a raportat cea mai numeroasă agentură (douăzeci şi doi de informatori) 74, îl întâlnim în 1960, căpitan75, iar în 1973, era deja colonel. Va fi cel care îl va transporta pe Gavrilă de la Cluj către Rahova.

Deşi a fost condamnat în contumacie, la moarte prin împuşcare, conform sentinţei Tribunalului Militar Braşov din 16 iulie 1951, pedeapsa îi fusese prescrisă.

72 Vezi Ion Gavrilă Ogoranu, op. cit.

73 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar 770, vol. 73, f.

74 *Ibidem*, vol. 29, f. 231

75 *Ibidem*, vol. 118, f. 201

Prin intermediul unor cunoştinţe emigrate cazul a ajuns în atenţia lui Kissinger de la Departamentul de Stat American. Preşedintele Nixon i-a înmânat lui Ceauşescu o listă cu persoane despre care administraţia americană era interesată. Între acestea se afla şi Ion Gavrilă. Datorită conjuncturii internaţionale create acesta a fost tratat omeneşte în timpul celor 6 luni de detenţie secretă în sediul Securităţii din Calea Rahovei. Totuşi au încercat să-l iradieze pentru a scăpa în timp de o persoană incomodă regimului.

Suferinţele nu au încetat nici după intrarea sa în legalitate, mult timp neputându-se angaja, fiind unul dintre puţinii şomeri din România. În ultimii ani ai regimului comunist a fost trimis de Securitate în diverse locuri pentru a testa vigilenţa inspectoratelor judeţene (în teritoriu faptul că a fost prins nu s-a ştiut timp de câţiva ani).

Personajul devenit celebru pentru aparatul de represiune comunist şi-a văzut, în decembrie 1989, din mijlocul manifestanţilor, visul cu ochii: căderea regimului comunist. Astăzi se foloseşte de oportunitatea de a-şi întregi memoriile, editate sub titlul *Brazii se jmng dar nu se îndoiesc*, prin lectura, în cadrul Consiliului Naţional pentru Studierea Arhivelor Securităţii, a sutelor de volume ale propriilor dosare întocmite de Securitate.

Anexa în *Hotărârea pentru deschiderea dosarului de grup asupra Bandei Gavrilă* (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar 770, vol. 1, f. 4 – 6) Securitatea îi prezenta astfel pe membrii ei:

1. GAVRILĂ ION, şeful bandei, născut la data de 4 ianuarie 1923 în satul Netotu, comuna Vaida-Recea, raionul Făgăraş, fiul lui Gheorghe şi Ana, de profesiune inginer agronom, necăsătorit, fără avere, cu stagiul militar satisfăcut.

Din 1936 simpatizant al mişcării legionare, iar în

1940 devine membru activ al acesteia. În 1941 a fost condamnat pentru activitate legionară la 10 ani de muncă silnică, însă în anul 1944 a fost eliberat din închisoare.

După eliberare îşi continuă activităţile legionare, iar în 1946 este numit şef de regională F.D.C. în Grupul Kiraşcu.

A întreţinut legături cu conducătorii legionari, în 1948, fiind urmărit de autorităţi pentru activitate legionară subversivă, dispare de la domiciliu şi, împreună cu alţii, constituie o bandă teroristă.

2. CHIUJDEA ION, născut la 14 martie 1921 în comuna Berivoii Mici, raionul Făgăraş, fiul lui Gheorghe şi Maria, fost student la Facultatea de Drept, necăsătorit, fără avere, cu stagiul militar satisfăcut.

Din 1939 simpatizant al mişcării legionare, iar din 1940 se înscrie în F.D.C. Întreţine relaţii cu Gavrilă Ion, şeful regionalei F.D.C., şi cu alţi conducători legionari. După rebeliune continuă să desfăşoare activitate legionară, fapt pentru care în noiembrie 1941 este condamnat la 5 ani de temniţă grea. După eliberarea sa din închisoare continuă să desfăşoare activitate legionară subversivă, fapt pentru care este urmărit de autorităţi. Pentru a nu fi arestat, în anul 1948, dispare de la domiciliu şi se încadrează în banda teroristă „Gavrilă”.

3. HAŞU LAURIAN, născut la 22 octombrie 1921 în comuna Breaza, raionul Făgăraş, fiul lui Alexandru şi Maria, fost student, necăsătorit, fără avere, cu stagiul militar satisfăcut.

Din 1939 a simpatizat cu mişcarea legionară, devenind membru activ al acesteia în 1940 şi desfăşurând o intensă activitate alături de Gavrilă Ion şi alţi conducători ai mişcării legionare.

Pentru activitate legionară, a fost condamnat la cinci ani de temniţă grea în anul 1941.

Începând din 1946, desfăşoară activităţi legionare subversive, fapt pentru care este urmărit de autorităţi. Pentru a nu fi arestat, dispare de la domiciliu şi se încadrează în banda teroristă „Gavrilă”.

4. NOVAC IOAN, născut la 23 februarie 1930 în comuna Berivoii Mici, raionul Făgăraş, fiul lui Kiru şi Eugenia, necăsătorit, fără avere, cu stagiul militar nesatisfăcut.

În 1947 se înscrie în „Mănunchiul de prieteni", de pe lângă organizaţia legionară „Negoiul", iar mai târziu în F.D.C. Fiind urmărit pentru activitate legionară, în 1948 dispare de la domiciliu şi se înrolează în banda teroristă a lui Gavrilă.

5. METEA VICTOR, născut la 21 martie 1929 în comuna Ileni, raionul Făgăraş, fiul lui Victor şi Virginia, fost elev, necăsătorit, fără avere, cu stagiul militar nesatisfăcut.

În anii '49—50 a activat subversiv iar în august 1950 dispare de la domiciliu, fără ca în prealabil să fie urmărit. Se încadrează apoi în banda teroristă „Gavrilă".

6. ŞOVĂIALĂ GHEORGHE, născut la 5 aprilie

1925 în comuna Berivoii Mici, raionul Făgăraş, fiul lui Ilie şi al Eva, fost elev, necăsătorit, fără avere, cu stagiul militar nesatisfăcut. x începând din 1947 se înscrie în F.D.C. în oraşul Stalin, fapt pentru care este urmărit de autorităţi. Pentru a nu fi arestat, dispare de la domiciliu în anul 1949 şi se înrolează în banda lui Ion Gavrilă.

7. ILIOIU IOAN, născut la 24 noiembrie 1929 în comuna Sâmbăta de Sus, raionul Făgăraş, fiul lui Ioan şi Ecaterina, fost elev, necăsătorit, fără avere, cu stagiul militar nesatisfăcut.

În 1947 se înscrie în „Mănunchiul de prieteni", iar din anul 1948 este membru al organizaţiei subversive F.D.C. Fiind urmărit de autorităţi, pentru activitate legionară subversivă, dispare de la domiciliu în anul 1948 şi se încadrează în banda teroristă „Gavrilă".

8. SOFONEA REMUS, născut la 8 februarie 1929 în comuna Drăguş, raionul Făgăraş, fiul lui Axente şi Maria, fost elev, necăsătorit, fără avere, cu stagiul militar nesatisfăcut.

A activat ca legionar, din 1947, în „Mănunchiul de prieteni", iar din anul 1948 este membru în F.D.C.

Urmărit de autorităţi, pentru activitate subversivă legionară, în anul 1948 dispare de la domiciliu şi se încadrează în banda teroristă de sub conducerea lui I. Gavrilă.

9. POP IOAN zis JAN, născut la data de 21 ianuarie 1908, în Indiana Urbar, U.S.A., fiul lui Ion şi Varvara, de profesiune fost pădurar, căsătorit, stagiul militar satisfăcut, cu ultimul domiciliu în comuna Lisa, raionul Făgăraş.

Sus-numitul, în trecut, a activat în P.N.Ţ. – Maniu. A activat până la dizolvarea acestui partid. Este un element duşmănos care a intrat în legătură cu banditţii din banda „Gavrilă”. În anul 1950 dispare de la domiciliu şi se înrolează în banda teroristă „Gavrilă”.

10. HAŞU GHEORGHE, născut la data de 24 octombrie 1921, în comuna Pojorta, raionul Făgăraş, fiul lui Andrei şi Zenovia, de profesiune agricultor, căsătorit, stagiul militar satisfăcut.

Din anul 1940 este simpatizant al mişcării legionare, în anul 1949, făcându-i-se o percheziţie, se găseşte la el o armă. Pentru a nu fi arestat, dispare de la domiciliu şi se încadrează în banda teroristă „Gavrilă”.

11. NOVAC GELU, născut la data de 15 ianuarie 1931 în Făgăraş, raionul Făgăraş, fiul lui Mihail şi Ana, de profesiune fost elev, necăsătorit, fără avere, serviciul militar nesatisfăcut. În 1947 se înscrie în „Mănunchiul de prieteni”, de pe lângă organizaţia legionară „Negoiul”, iar în anul 1948 devine membru în F.D.C. Fiind urmărit pentru activitate legionară, în 1948 dispare de la domiciliu şi se înrolează în banda teroristă a lui Gavrilă.

ELIZABETA NEAGOE

GRUPUL DE REZISIEIITĂ LEOH ŞUŞMAN (1948 – 19571

Instituţionalizarea şi consolidarea regimului comunist în spaţiul românesc a însemnat distrugerea structurilor politice, economice şi sociale de până atunci. În faţa unui asemenea derapaj profund de la cursul firesc al istoriei, a luat naştere opoziţia anticomunistă, care a

îmbrăcat mai multe forme, una dintre acestea fiind rezistenţa armată. În acest sens, vom încerca să ne referim, în paginile următoare, la activitatea unui grup care şi-a propus, într-o manieră similară cu a altor grupări de acest tip care au acţionat în România, să înlăture regimul comunist.

Grupul condus de Leon Şuşman a luat fiinţă în mai 1948, când acesta şi-a părăsit domiciliul, acţionând

1 înainte de prezentarea studiului, consideram că este foarte important, având în vedere erorile comise până acum, să se facă precizarea că, în cadrul mişcării naţionale de rezistenţă, au existat două grupuri Şuşman: grupul Leon Şuşman, pe de o parte, şi grupul condus de Teodor Şuşman, pe de altă parte. Familia lui Leon Şuşman locuia în Măhăceni, Turda, în vreme ce familia lui Teodor Şuşman era originară din Răchiţele, Cluj, neexistând nicio relaţie de rudenie între cele două familii şi niciun fel de conlucrare în ceea ce priveşte acţiunile lor anticomuniste.

În apropierea comunei Poşaga şi a satelor componente (situate în Munţii Apuseni, pe teritoriul judeţului Alba), până în noaptea de 18/19 iulie 1957, când grupul a fost descoperit şi anihilat de către organele Securităţii din Cluj, unicul supravieţuitor fiind Gheorghe Şuşman, fratele mai mic al lui Leon. Alături de fraţii Şuşman s-au aflat şi preoţii greco-catolici Simion Roşa şi Grigore Jaflea (în documentele Securităţii apare şi cu numele de Grigore Javlea), ambii din comuna Poşaga.

Fiu al Victoriei şi al lui Gheorghe, Leon Şuşman s-a născut la 5 iunie 1910, în comuna Măhăceni, jud. Alba. A absolvit liceul „Titu Maiorescu” din Aiud şi cursurile Facultăţii de Drept din Cluj, fiind prezentat de către Securitate ca un „vechi legionar cu funcţii de răspundere”, din cauză că în timpul guvernării legionare îndeplinise funcţiile de şef de garnizoană şi ajutor şef al Poliţiei legionare din Turda. Faptul că participase la rebeliunea legionară din ianuarie 1941 s-a soldat cu o condamnare la zece ani de temniţă grea, pe care, însă, nu a executat-o, fugind, în acelaşi an, în Munţii Apuseni, unde a rămas până

în 1945, când, în urma Decretului de amnistie din 14 decembrie, s-a reîntors şi şi-a stabilit domiciliul în comuna Uioara de Sus, jud. Alba, alături de soţie şi de cei patru copii ai lor. A practicat avocatura în Ocna Mureş până în mai 1948, când, de teama represaliilor (în contextul în care autorităţile comuniste organizaseră, în noaptea de 14/15 mai 1948, o acţiune generală de arestare a legionarilor din toată ţara, acţiune care s-a soldat cu arestarea unui număr foarte mare de legionari), şi-a părăsit din nou domiciliul, fiind condamnat în lipsă, după ce refuzase propunerea de a intra în partidul comunist şi de a deveni judecător2. Episodul fugii lui Leon a fost relatat astfel de către fratele său Gheorghe Şuşman: „În luna mai 1948 Leon Şuşman era avocat în Ocna Mureşului, care era la cca. 8 km distanţă de comuna sa natală, Măhăceni, unde venea deseori, având clienţi. Fostul primar Gherman Gheorghe l-a întâlnit în acea lună, mai 1948, pe Leon Şuşman, la Măhăceni, şi i-a comunicat că noaptea trecută a fost căutat acolo, şi posibil şi acasă, de către şeful Securităţii din Turda, DL Albon. A mai aflat că, în ziua aceea, au fost aceleaşi organe la Uioara, unde nu au găsit decât copiii acasă, soţia fiind la serviciu. Astfel stând lucrurile, Leon Şuşman s-a pregătit imediat şi de atunci, chiar de a doua zi, a devenit fugar” 3.

Alături de Leon Şuşman s-a aflat, exceptându-l pe Gheorghe, şi un alt frate de-al lor, Ieronim, preot la Seminarul Greco-Catolic din Blaj, care a luat legătura cu Gheorghe Broscăţeanu, şeful grupării legionare a Corpului Răzleţilor, hotărând să organizeze un nucleu legionar la seminar. Aflând că este urmărit, a fugit împreună cu Leon pe valea Mureşului, însă a fost arestat la doar cinci luni de la fuga sa (pe 26 octombrie 1948).

În ceea ce-l priveşte pe Gheorghe Şuşman, acesta s-a născut la 16 mai 1920, în comuna Măhăceni, jud. Alba şi a absolvit Şcoala de Arte şi Meserii din Arad. Luarea deciziei de a fugi de acasă a fost determinată de teama de a nu fi arestat din cauza fratelui său, care „se

2 A.C.N.8A.S., fond Penal, dosar nr. 31, vol. 38, f. 4.

3 *Ibidem*, vol. 42, f. 20.

Întâlnea în acest timp [după fuga să – n.n. J, din când în când, cu Gheorghe (...). Pe baza surselor de informaţii ale sale, Leon a aflat că Gheorghe va avea neplăceri de pe urma sa şi l-a sfătuit ca să nu mai doarmă acasă, într-o dimineaţă, până nu s-a făcut ziuă, pe când se întorcea de la locul unde dormise, Gheorghe Şuşman a fost întâlnit de paznicul de noapte (...). Dima l-a oprit şi i-a comunicat că şeful postului de miliţie se interesează de el, dându-i să înţeleagă că ar fi bine să o şteargă de acasă. În acea zi chiar, Gheorghe Şuşman a devenit fugar, plecând în comuna Dumbrava, învecinată cu Măhăceni, unde l-a găsit pe fratele său Leon” 4.

În primii doi ani (1948 – 1949) grupul era format din Leon Şuşman, Gheorghe Şuşman, Cornel Deac, Nicolae Moldovan, Iacob Târziu, Simion Bărduţiu, Alexandrina Teglaru, Dumbrăveanu Ioan şi Maria Gligor şi a activat în zona Turda-Ocna Mureş-Aiud-Blaj, în preajma localităţilor Dumbrava, Cisteiu de Mureş, Micoşlaca, Ciugudu de Sus, Afecuş, Ormeniş, Cicău, aşezări situate pe valea Mureşului, locuind pe la diferite gazde sau în adăposturi construite de ei în pădure5.

Componenţa grupului era eterogenă, motivele care au determinat fuga membrilor acestuia fiind diferite: Cornel Deac şi Nicolae Moldovan erau urmăriţi pentru că împuşcaseră câţiva soldaţi sovietici care comiseseră mai multe jafuri în comuna Uioara de Sus, Iacob Târziu era preot greco-catolic, se împotrivea desfiinţării Bisericii Greco-Catolice şi provenea din organizaţia de rezistenţă ţărănistă condusă de Ioan

4 *Ibidem*.

5 *Ibidem*, vol. 43, f. 11.

Robu şi Alexandru Maxim (în care îndeplinise funcţia de şef al grupării din comuna Gisteiu de Mureş), pe care Securitatea o desfiinţase6, Alexandrina Teglaru era şefa Getăţuilor de fete din Centrul Universitar Cluj şi conducea întreaga organizaţie legionara a femeilor din Ardeal7, Maria Gligor era şi ea membră a Mişcării Legionare.

Motivul pentru care la sfârşitul lui aprilie 1949 Leon şi Gheorghe Şuşman, însoţiţi pentru o scurtă perioada de Simion Bărduţiu[8], s-au despărţit de restul grupului, reiese dintr-o declaraţie dată sub anchetă de către Gheorghe Şuşman, în care menţiona: „ne-am despărţit de ceilalţi membri ai bandei, deoarece banda, fiind prea numeroasă, era mai greu de alimentat şi eram mai uşor de descoperit, fapt pentru care am trecut din nou pe teritoriul comunelor Podeni, Giugudu de Sus şi Răchiş, ascunzându-ne din nou în buncherul din Euâul Corbului. Aici am stat până în luna iunie 1949”, când, „în comunele mai sus arătate, au fost

6 Ibidem vol. 1, f. 39 – 40.

7 Ibidem, f. 158 – 159.

8 Simion Bărduţiu (în dosare apare şi sub numele de Simion tărduţ sau Simion Fărduţiu) a stat împreună cu fraţii Şuşman până în iunie 1949, când s-au despărţit, în urma unor contradicţii ce priveau modul în care ei ar fi trebuit să acţioneze în situaţiile în care s-ar fi confruntat cu organele de Securitate. Anchetat de Securitate, Gheorghe Şuşman a afirmat că „Şuşman Leon ne-a instruit cum trebuie să procedăm în cazul când vom fi surprinşi de organele de Miliţie sau de Securitate. Şuşman Leon ne-a spus că, în asemenea cazuri, trebuie să atacăm prin focuri de armă pe aceste organe şi apoi să fugim. Bărduţiu Simion nu a fost de acord cu această tactică, el a fost de părere să ocolim pe cât posibil aceste organe, şi, în cazul când vom fi surprinşi, să încercăm să fugim. În urma acestor neînţelegeri ne-am despărţit de banditul Bărduţiu Simion” (*Ibidem*, vol. 1, f. 41).

descoperite unele elemente de legătura şi sprijin ale bandei, astfel, pentru a nu ne expune, am plecat spre Munţii Apuseni, în direcţia comunei Arada” [9]. Cu totul altfel prezentau autorităţile comuniste cauza divizării grupului, considerând că, „în urma divergenţelor dintre Şuşman Leon şi Deac Cornel [un alt lider important al grupului – n.n. J pe tema conducerii bandei, (...) banda se desparte în două, Şuşman Leon rămâne cu fratele său, Şuşman Gheorghe, iar ceilalţi membrii din bandă au rămas

sub conducerea lui Deac Cornel" 10.

Aşadar, în luna iunie 1949, fraţii Şuşman au părăsit pădurea Ciugudului de Sus, îndreptându-se în direcţia Munţilor Apuseni, „unde Leon Şuşman avea o serie de elemente legionare, care l-au găzduit şi înainte de 1944, şi de la care spera să obţină găzduire şi sprijin şi în prezent" 11. Străbătând câteva aşezări situate pe cuprinsul judeţelor Cluj şi Alba: Pietroasa, Gârbova de Sus, Hidiş (vechea denumire a satului Podeni, corn. Moldoveneşti, jud. Cluj), Mirful Trascău (1, 217 m), Sângeorz, Ponor, Lunca, Muncelu, Ocoliş, Muntele Bedeleu, Negreşti, ei s-au stabilit undeva pe valea Arieşului, în apropierea localităţii Poşaga, unde au rămas până în momentul prinderii lor.

Centrul de greutate al acţiunilor lor a fost situat în partea de nord-est a Apusenilor, mai exact între masivele Trascău şi Muntele Mare, unde se afla o zonă de dealuri împădurite, care a făcut posibilă rezistenţa lor timp de opt ani. Aici li s-au alăturat preoţii greco

9 Ibidem, f. 63.

10 Ibidem, vol. *3*, f. 157.

11 Ibidem, vol. Ţ. f. 41.

catolici, pe care comuniştii îi numeau „nereveniţi", Simion Roşa (din Poşaga de Jos) 12 şi Grigore Jaflea (din Poşaga de Sus), numărul grupului ridicându-se astfel la patru persoane, pentru ca, prin aderarea lui Ioan Boboaia, zis „Forgău" (în dosare apare menţionat şi cu numele de Boboia Ioan, Bobaia Ioan), ţăran din satul Săgagea, jud. Alba (referirile care se fac în dosarele de Securitate cu privire la acest cătun sunt Segaja, Segajea, Săgaja şi Segagea), în 1953, componenţa grupului să numere cinci persoane.

Măsurile opresive îndreptate împotriva clerului, a intelectualilor şi a credincioşilor greco-catolici, care au succedat desfiinţării Bisericii Greco-Catolice, survenită în anul 1948, puneau capăt unei organizări comunitare care dăinuise ani de-a rândul, fără ca nimic să o tulbure, determinând, în consecinţă, dispariţia de la domiciliu a celor doi preoţi amintiţi. Potrivit lui Gheorghe Şuşman, ei

au intrat în contact cu preoţii prin intermediul unui cioban, Teodor Trâncă, „am intrat în discuţii cu el, i-am spus că umblăm să cumpărăm oi, iar, în cele din urmă, l-am întrebat despre preoţii Rosa Simion şi Jaflea Grigore, din Segajea, despre care aflasem că au dispărut de la domiciliu după unificarea bisericii greco-catolice cu biserica ortodoxă, când ambii au desfăşurat activitate duşmănoasă şi de instigare împotriva regimului democrat popular. La început, numitul Trâncă Teodor nu ne-a spus precis unde se află preoţii fugiţi.

12 Născut la 13 februarie 1903, era căsătorit şi avea trei copii. În momentul în care a dispărut de la domiciliu era urmărit „pentru activitatea sa contrarevoluţionara desfăşurată în PN. Ţ. În calitate de deputat judeţean” (A.C.N. SA. S., fond Informativ, dosar nr. 2 701 vol. 5, f. 293).

numai după ce i-am spus că şi noi suntem fugiţi şi că am vrea să ne întâlnim cu ei, după ce Trâncă Teodor s-a convins, într-adevăr, că suntem elemente dispărute de la domiciliu şi după ce a văzut că avem asupra noastră arme, ne-a pus în legătură cu numitul Vlad Ilie, tot din Segajea, care era un element de sprijin, mai apropiat, al preoţilor Rosa Simion şi Jaflea Grigore. A doua zi, Vlad Ilie şi Trâncă Teodor ne-au condus în pădurea numită Bicaşei, unde ne-am întâlnit cu Rosa Simion şi Jaflea Grigore. Pe Rosa Simion, Şuşman Leon îl cunoştea de mai înainte. În urma discuţiilor duşmănoase la adresa regimului democrat popular, pe care le-am purtat împreună, am căzut de acord să ne constituim în aceiaşi bandă teroristă” 13.

Intrarea acestor doi preoţi în grupul condus de Leon Şuşman a reprezentat, un moment foarte important în istoria grupului, deoarece, datorită lor, fugarii „şi-au lărgit reţeaua gazdelor pe care le vizitau după necesităţile pe care le aveau” 14. Majoritatea susţinătorilor grupului Leon Şuşman îi cunoştea de mai mulţi ani pe Simion Roşa şi pe Grigore Jaflea şi avea încredere în ei, fiind persoane foarte respectate în comunele respective, datorită faptului că ei fuseseră liderii spirituali ai acelor comunităţi timp de mai

mulţi ani. Câteva declaraţii ale unor săteni care au sprijinit grupul sunt edificatoare în această privinţă: Ilie Vlad, din Poşaga de Sus: „pe părintele Jaflea l-am ajutat deoarece a fost preot cu mulţi ani înainte în satul nostru, era bătrân, şi era de origine ţăran sărac şi îmi era milă de el (...)” 15;

13 Idem, fond Penal, dosar nr. 31, vol. 1, f. 47 – 48.

14 Ibidem, vol. 42, f. 28.

1 S Ibidem, voi 9, f 43.

Ioan Ştefan Boboaia, din Săgagea: „la începutul lunii noiembrie 1949 (...), murindu-mi tatăl şi neavând preot în sat cu care să-l îngrop, m-am dus la fugarul Jaflea acasă spre a-l chema pe el să facă slujba**16; Teodor Beţ: „prin luna decembrie 1953 am fost cununat, la locuinţa lui Trâncă Teodor, de urmăritul Jaflea, care mi-a fost şi naş (...) tot la locuinţa socrului meu Trâncă Teodor, urmăritul Roşa a organizat cursuri de religie greco-catolică**17; Isidor Măgurean: „recunosc că am cunoscut situaţia lor de urmăriţi şi, cu toate acestea, nu i-am denunţat organelor de stat, pentru că nu voiam să fie arestaţi, deoarece erau preoţi greco-catolici şi religia îmi interzicea să fac acest lucru**18; Vaier Crai: „deoarece eu nu am trecut la ortodocşi, în urma celor spuse de cei doi, ei au mai venit la mine şi în anii următori pentru a mă spovedi şi cuminica. De asemenea, în fiecare an veneau de câte două-trei ori pentru a face la mine în casă slujbe clandestine**19; Gligor Bedelean: „am crezut că fac bine dacă îl ascult pe preotul Rosa Simion şi nu m-am îndurat ca să-l denunţ, deoarece era preot în sat la noi de vreo 28 – 30 de ani**20.

Se poate afirma, aşadar, că simţământul religios ia motivat mult mai bine pe localnici, decât argumentele politice ale fraţilor Şuşman. Securitatea, însă, a interpretat cu totul altfel sprijinul pe care ţăranii l-au acordat fugarilor. Într-un referat redactat în 1957.

16 Ibidem, vol. 7, f. 191.

17 Ibidem, f. 208 – 209.

18 Ibidem, f. 281.

19 Ibidem, vol. 8, f. 13.

20 Ibidem, vol. 15, f. 40.

„Privind constatările şi concluziile rezultate din studiul efectuat asupra unor acţiuni lichidate în cursul anilor 1956 – 1957, pe linie de bande şi fugari", Securitatea aprecia, în mod eronat faptul că preotul Simion Roşa „a folosit intens sentimentele religioase ale credincioşilor din comuna în care el fusese preot până la data dispariţiei lui, reuşind să-i atragă, aproape pe toţi, de partea bandei. Astfel, făcea colete publice în sat, adunând bani şi alimente pentru bandă; făcea slujbe religioase şi oficia cununii, botezuri, la care participau mulţi cetăţeni din comună" 21. De acum înainte, membrii grupului aveau să fie găzduiţi de numeroşi oameni din Poşaga de Jos şi Poşaga de Sus, sate din comuna Poşaga, şi din alte asemenea cătune, precum: Săgagea, Belioara, Pleşeşti, Inceşti, Poiana Horea, Ponor, Podeni, Arada, Câmpeni.

Raporturile membrilor grupului cu aceşti localnici nu au fost dictate doar de necesitatea de a-şi asigura surse de aprovizionare şi de găzduire.

Mai mult decât atât, reuşita proiectelor de natură politico-militară, în care fugarii îşi puneau toate speranţele, era condiţionată de susţinerea lor pe plan local, ceea ce presupunea existenţa unui spirit de revoltă anticomunistă generalizat în sânul populaţiei, care urma să fie valorificat într-o conjunctură favorabilă (reprezentată de mult aşteptata intervenţie militară occidentală, în special americană, care ar fi dus la eliberarea României), dar şi de existenţa unor depozite de armament şi muniţii. În acest sens, Gheorghe

21 Idem, fond Documentar, dosar nr. 82, vol. 2, f. 7.

Şuşman precizase faptul că „am recrutat elemente de sprijin ale bandei şi am păstrat arme, cu scopul de a organiza grupuri de elemente duşmănoase în munţi, care, în cazul izbucnirii unui război, să acţioneze împotriva regimului comunist" 22. Ei aveau un depozit de armament la Dumbrava, iar o parte a armamentului de care dispuneau, respectiv „pistolul automat german, pistolul de buzunar Browning, precum şi grenada, le aveau de la echipa de legionari din Germania, ce a fost paraşutată

după 1944, în spatele frontului sovietic, cu scopul de a întreprinde acţiuni de diversiune şi de slăbire a forţelor care au acţionat împotriva fascismului” 23. Trebuie precizat că, în aceeaşi măsură, armamentul îi făcea mai puţin vulnerabili în cazul unor confruntări cu Securitatea şi Miliţia, situaţii în care Leon Şuşman îi sfătuise pe colaboratorii săi să atace şi apoi să fugă.

Cei care i-au sprijinit pe membrii grupului au fost în general oameni simpli, lipsiţi de un orizont politic bine definit, care, în mod categoric, nu agreau comunismul. Exceptând situaţiile în care asocierile erau motivate de convingeri politice sau de cele religioase, acestea puteau să aibă la bază relaţii de rudenie sau de vecinătate. „Favorizatorii” îi informau pe fugari cu privire la situaţia din fiecare comună, despre nemulţumirile unora dintre locuitorii comunelor în împreju

22 Idem, fond Penal, dosar nr. 31, vol. 1, f. 122.

23 Ibidem, f. 55. În anul 1944 Leon Şuşman fusese semnalat alături de „trădătorii de patrie” Grimanschi Pavel şi Chira Aurel, doi legionari care fugiseră în Germania după rebeliune şi care fuseseră paraşutaţi în Munţii Apuseni, adică în spatele frontului (Idem, fond Informativ, dosar nr. 2 701, vol. 5, f. 292).

rimile cărora se ascundeau, îi puneau la curent cu privire la măsurile pe care autorităţile le luau pentru prinderea lor sau îi informau despre diverse evenimente din politica internă şi internaţională.

O poziţie aparte în categoria persoanelor care iau ajutat pe membrii grupului Leon Şuşman au ocupato legionarii, iar Gheorghe Şuşman a arătat, în mai multe rânduri, faptul că „elementele legionare erau elementele noastre de sprijin de bază (...) legionarii ne dădeau informaţii precise în legătura cu evenimentele politice interne şi internaţionale, precum şi cu privire la situaţia şi încrederea pe care puteam să o avem în elementele de sprijin. În plus, prin legionari răspândeam zvonuri duşmănoase că în curând va începe un nou război mondial şi că regimul comunist va fi răsturnat. Legionarii erau

gazdele cele mai sigure şi de încredere, şi tot ei erau aceia care ne creau alte legături de sprijin şi gazde" 24.

Una dintre persoanele care i-a cunoscut şi i-a sprijinit pe fugari, a descris în felul următor modul în care aceştia îşi petreceau timpul: „iarna aveau construite în pădurile de brazi, din raza comunelor amintite [Poşaga de Sus şi Poşaga de Jos – n.n.], colibe în pământ, aducându-şi din timp provizii, astfel că nu coborau în comune decât foarte rar, pentru a nu fi urmăriţi după urme. Vara stăteau ziua în pădure, iar seara coborau, destul de des, aproape zilnic, în comune, în special în Poşaga de Sus, care era mai lângă munte şi unde îi cunoştea aproape toată comuna, cu

24 Idem, fond Penal, dosar nr. 31, vol. 1, f. 49 – 50.

mici excepţii" 25. Un deţinut, care a stat în aceeaşi celulă cu Gheorghe Şuşman, relata, potrivit acestuia din urmă, următoarele: „În tot cursul acestor ani, 1949 – 1957, vara, Leon şi Gheorghe Şuşman, precum şi Boboia Ioan, Jaflea Grigore şi Rosa Simion, nu îşi aveau un loc fixat. Ei, în general, se despărţeau şi cutreierau în special după alimente şi vânat, fixându-şi, totuşi, anumite puncte de reper unde se întâlneau, dar, uneori, nu se vedeau zile, chiar şi săptămâni" 26.

Pentru a nu fi descoperiţi de către cei ce-i urmăreau, ei şi-au construit adăposturi (sau „catacombe", „ascunzişuri", „bordeie" „bunchere", „cazemate", cum le numeau angajaţii Securităţii), săpate în pământ, acoperite cu scânduri şi camuflate deasupra cu brădet şi frunziş. Erau făcute din grinzi tăiate din pădure, cu unelte luate de la colibele oamenilor. Printre adăposturile folosite de fugari s-au numărat cele situate în următoarele locuri: Dosul Pietrii (aprilie-iunie 1950; mai 1951), ISdurea Dumbrăveni, la locul numit Din Faţă (mai 1951-primăvara 1952), de lângă Pârâul Haiducului (iarnă 1951 – 1952), la locul numit Prag (toamna 1952 – iarna 1952/1953), despre care Gheorghe Şuşman afirma că „în primăvara anului 1953 l-am părăsit definitiv, întrucât nu era construit în loc bun. În anul 1953 urma ca pe acolo să se facă păşune pentru vite şi, astfel, cu uşurinţă buncherul putea fi

descoperit de copiii sau de oamenii care mergeau cu vitele”, la locul numit Tâmpâna (toamna-10 decembrie 1952), care „a fost folosit până la data de 10 decembrie

25 Ibidem, vol. 42, f. 13.

26 Ibidem, *i*. *28*.

1952, când am fost descoperiţi de pădurarul Zbânca, care ne-a somat şi a tras cu arma asupra noastră”, pe Dealul Gruiul Uliului (iarna 1952/1953; ianuarie-mai 1953), folosit concomitent cu „buncherul” de la locul numit Hârtoape (10 decembrie 1952-primăvara 1953), care devenise prea mic şi în pădurea După Bulz (toamna 1953-vara 1956), folosit concomitent cu cel din Dâmbul Bradului (primăvara 1953-vara 1956) 27. Gheorghe Şuşman precizase, la anchetă, faptul că una dintre metodele folosite de ei pentru a nu fi descoperiţi era aceea de „a folosi scurt timp un buncher şi a ne schimba cât mai des locurile de ascunzătoare. Astfel, în primăvara anului 1951, când am părăsit buncherul din pădurea Dosul Pictrii, am săpat pământ peste uşă şi apoi am acoperit-o cu frunze şi cu lemne, pentru a nu fi descoperit” 28. Pentru a găsi bordeiele, fugarii făceau însemne pe scoarţa copacilor, ca de exemplu: „de la cursul pârâului Purta până la bordei, sunt, pe copaci, unele semne, făcute de banditul Rosa Simion. La circa 4 m distanţă, spre stânga (spre vest), pe un copac (fag), sunt săpate inscripţiile «R.S. 22. XII.1953», apoi este săpată o zvastică, după care sunt scrise inscripţiile «1954/15/III» „29. De remarcat faptul că Securitatea nu a distrus doar adăposturile pe care membrii grupului condus de Leon Şuşman le folosiseră, ci a distrus chiar şi copacii marcaţi de aceştia, ceea ce arată îndârjirea

27 Ibidem, vol. 1, f. 53 – 55. Gheorghe Şuşman va fi forţat să arate toate aceste adăposturi anchetatorilor penali de securitate de la Direcţia Regională M.A.I. Cluj, care l-au însoţit pe teren în zilele de 6, 7 şi 20 august 1957 (*Ibidem*, vol. 21, II. 25 – 32).

28 Ibidem, vol. 1, f. 52.

29 Ibidem, vol. 21, f. 25.

cu care comuniştii au căutat să-i zdrobească pe toţi

cei care „îndrăzniseră" să li se împotrivească. Astfel, „atât inscripţiile de pe copaci, de pe drumul spre bordei, bordeiul şi inscripţiile de pe copacul de lângă bordei, au fost fotografiate, după care au fost distruse" 30.

Ceea ce i-a reunit pe toţi, fie ei membri sau susţinători, au fost sentimentele puternic anticomuniste pe care le-au împărtăşit, iar Gheorghe Şuşman a evidenţiat acest lucru atunci când a afirmat că „toţi membrii bandei am urât regimul democrat popular din R.P.R. în plus, fiecare dintre noi era urmărit de organele de stat, fie pentru activitate legionară, fie pentru alte fapte criminale, săvârşite împotriva legilor statului. Membrii bandei, între noi, purtam discuţii şi ne încurajam reciproc în activitatea duşmănoasă pe care o desfăşuram" 31. Ei au crezut şi.au sperat că regimul comunist era lipsit de orice perspectivă, iar această previziune, eronată după cum s-a dovedit în final, cu privire la fragilitatea regimului comunist, a stat la baza motivaţiilor unora de a se alătura sau de ai sprijini pe fraţii Şuşman şi pe restul grupului. În această parte a ţării a fost deosebit de răspândită această idee, după cum o confirmă şi mărturia Lucreţiei Jurj, membră a grupului condus de Teodor Şuşman, care, în interviurile acordate, a recunoscut că „toată lumea ne spunea că nu mai e mult, să avem răbdare să nu ne prindă" 32.

30 Ibidem.

31 Ibidem, vol. 1, f. 42.

32 Cornel Jurju, *Mitul Venirii americanilor. Studiu de caz: rezistenţa anticomunistă de la Huedin*, în „Anuarul de Istorie Orală", III, Cluj-Napoca, 2002, p. 180.

Descoperirea relativ târzie a acestui grup de către Securitate a fost cauzată şi de insuficientul profesionalism al organelor de Securitate, cărora li s-a reproşat, adeseori, în cadrul analizelor efectuate la nivelul conducerii M.A.I., că nu au acordat suficientă atenţie infiltrării informative a grupărilor subversive33. De exemplu, pe seama unor astfel de greşeli, în 1953 s-a alăturat grupului şi Ioan Boboaia, zis „Forgău". Acesta fusese chemat la Securitate, dar, pentru că persoana care îl chemase nu fusese prezentă,

spunându-i-se să revină a doua zi, el fuge în munţi. Modul concret în care s-a desfăşurat acest incident a fost relatat de Gheorghe Şuşman: „În luna mai 1953, Bobaia Ioan a fost chemat la Cercul Militar al raionului Turda. Înainte de plecare, a venit şi s-a sfătuit cu Şuşman Leon ce să facă, să se prezinte sau nu. Îi era frică să nu fi fost descoperit că arc legături cu noi. Şuşman Leon i-a spus să vadă dacă sunt chemaţi şi alţii, sau numai el, şi, după ce Bobaia Ioan i-a spus că sunt chemaţi şi alţii, Şuşman Leon i-a spus să se ducă, deoarece nu este vorba despre descoperirea lui. Bobaia Ioan s-a dus la Cercul Militar Turda, iar a doua zi a venit din Turda direct la noi în pădure, la buncherul din Dealul Bradului, unde eram ascunşi, şi ne-a spus că s-a prezentat la Cercul Militar şi că, fiind ora întârziată, i-a spus să aştepte până după masă şi, fiindu-i teamă că a fost chemat ca fiind descoperit că are legături cu noi, a cerut portarului permisiunea să iasă în oraş să cumpere ţigări şi nu s-a mai înapoiat, fugind la noi în pădure, devenind astfel

„*Cartea Albă a Securităţii*, vol. III, S.R.I., Bucureşti, 1995, p. 52.

membru al bandei” 34. Rapoartele Securităţii aveau să arate ulterior căsscopul chemării lui Ioan Boboaia la Securitate nu vizase arestarea acestuia, ci, dimpotrivă, recrutarea lui ca informator în vederea descoperirii grupului condus de Leon Şuşman.

La sfârşitul anului 1956, Direcţia Regională M.A.I. Cluj a întocmit un plan de măsuri pentru identificarea şi arestarea „bandiţilor” Leon Şuşman, Gheorghe Şuşman şi Simion Roşa35. Printre măsurile mai importante figurau următoarele:

— Încadrarea informativă a familiei şi a rudelor apropiate ale fugarilor, care nu fuseseră „lucrate” până atunci, „folosindu-se toate mijloacele muncii de Securitate (supravegherea operativă, supravegherea secretă a corespondenţei etc.)”;

— Instruirea şi dirijarea agenturii pe lângă elementele de sprijin ale acestora, din raza localităţilor

Turda şi Câmpeni. Dintr-un număr de 10 agenţi, în 1956 rămăseseră opt, doi fiind deconspiraţi;

— Verificarea agenţilor „Maxim Ionescu", „Popescu" şi „Piatră Nicolae", asupra cărora planau suspiciuni că ar fi nesinceri;

— Instruirea calificată a agenţilor, fixându-li-se sarcini şi obiective concrete;

— Efectuarea unei combinaţii informative, potrivit căreia unul dintre agenţi ar fi intrat în legătură cu un grup de cinci rebeli din Ungaria, urmăriţi activ de către Securitate, fiind retraşi la rudele lor din România;

— Elaborarea unui plan de măsuri în colaborare cu

34 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 31, vol. 1, f. 86 – 87.

35 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 2 701, vol. 5, f. 201.

Direcţia Regională MAL Stalin, pe baza unor materiale rezultate din cenzura corespondenţei;

— Studierea posibilităţii de recrutare a unui agent care să aibă legături directe cu grupul;

Printre lipsurile de care se făceau vinovate organele Securităţii din Cluj figurau următoarele:

— Agenţii folosiţi au fost nesinceri sau „dubli", iar informaţiile date de aceştia „fie sunt inventate, fie sunt prezentate sub o formă amplificată faţă de realitate";

— Informaţiile furnizate de agenţi erau contradictorii, iar organele de Securitate din Cluj nu au făcut nimic pentru clarificarea lor, „deşi sunt în posesia acestor informaţii de circa trei luni de zile, prea puţin a dat atenţie luării unor măsuri de verificare, continuând a lucra la întâmplare, cu o agentura neverificată, care ar putea să ne dezinformeze" 36;

— Instruirea nepotrivită a agenţilor, care „sunt instruiţi să pună întrebări directe despre bandiţi, care, de la început, ar putea atrage suspiciuni asupra lor, iar, în alte cazuri, agenţilor li se dau sarcini legate de materialele cunoscute de noi, deconspirând astfel faţă de aceştia munca de Securitate";

— Nu s-a asigurat o bună conspirativitate a agenţilor în relaţiile dintre aceştia;

— Caracterul fantezist al legendelor pe baza cărora se construiau diverse combinaţii, oferindu-se următoarele exemplificări: „agentul «Popescu» se prevede a fi folosit într-o combinaţie, pe baza unei legende potrivit căreia el ar fi în legătură cu o bandă de 200 – 250 de elemente care caută loc de ascunziş în munte”. O altă

36 Ibidem, f. 205.

exemplificare arăta că, „fără a cunoaşte realitatea, agentul, în baza instrucţiunilor organelor noastre, ar trebui să pună în discuţie problema legionarului Gârneaţă, aflat în străinătate, de la care s-ar fi primit instrucţiuni de căutare a bandei” 37.

Dintre informatorii pe care Securitatea i-a folosit pentru a anihila grupul Leon Şuşman, îi putem menţiona pe: „Piatră Nicolae”, „Bucur Petre”, „Maxim Ionescu”, „Brad Gheorghe”, „Popescu”, acestea fiind numele lor conspirative. În ceea ce priveşte identitatea unor agenţi, ştim sigur că Securitatea l-a folosit şi pe Vasile Răfăilă pentru a da informaţii despre membrii grupului, însă, pe parcursul anchetei s-a dovedit că Vasile Răfăilă a fost omul cel mai apropiat de Leon Şuşman, pe care „îl informa cu toate problemele pe care le afla, din contactul cu organele noastre, iar Şuşman, la rândul său, îl pregătea cum să dezinformeze organele de securitate” 38.

După evenimentele din Ungaria anului 1956, când s-a constatat că o relaxare exagerată a sistemului putea pune în discuţie însăşi existenţa comunismului, ca sistem politic, instituţiile de represiune din România (Securitatea şi Miliţia) aveau să relanseze acţiunea de suprimare a oricăror nuclee de rezistenţă românească, în acest context se va reuşi şi prinderea grupului condus de Leon Şuşman, Securitatea recurgând la „infiltrări cu informatori proveniţi din imediata apropiere a grupurilor de rezistenţă şi la supravegherea atentă, de către organele de Securitate, a zonelor de

37 Ibidem, f. 204.

38 A.C.N.S. AS., fond Documentar, dosar nr. 82, vol. 2, f. 8.

acţiune ale acestora” 39. Momentul descoperirii grupului în noaptea de 18/19 iulie 1957, în casa lui Vasile Crişan, una dintre gazdele grupului, secretar al organizaţiei de bază a P.M.R. din Săgagea, este prezentat de către unul dintre martorii oculari, numitul Ioan Mazăre, nimeni altul decât informatorul „Maxim Ionescu”, cel care i-a trădat pe Leon Şuşman, Gheorghe Şuşman şi pe preotul Simion Roşa, singurii care mai rămăseseră în grup, după moartea preotului Grigore Jaflea (iulie 1954) 40 şi după dispariţia lui Ioan Boboaia, zis „Forgău” (septembrie 1954) 41: „După aproximativ o jumătate de oră de la momentul când am început să bem, am auzit pe cineva afară, apropiindu-se de uşă. Imediat după aceasta s-a încercat să se deschidă uşa pe din afară, însă, uşa fiind încuiată, s-au auzit somaţii «Predă-te Şuşman, că eşti înconjurat». Abia în acest moment mi-am dat seama că persoanele cu care stăteam la masă sunt membrii bandei «Şuşman Leon», despre care eu auzisem. Imediat după ce s-a făcut somaţia mai sus declarată, prima persoană, despre care mai târziu am aflat că se numeşte Şuşman Leon, i-a spus celei de-a doua persoane, pe care am cunoscut-o

39 Cartea Alba... vol. 3, p. 54.

40 A murit în iulie 1954, fiind bolnav de stomac, şi a fost înmormântat în secret, în curtea lui Teodor Trâncă (A.G.N. SAS., fond Penal, dosar nr. 31, vol. 42, f. 12 – 13).

41 Suspectat că ar intenţiona să-i trădeze pe membrii grupului condus de Leon Şuşman, fapt ce ar fi echivalat cu arestarea de către Securitate a majorităţii oamenilor din acele cătune, care se făceau vinovaţi de sprijinirea grupului, doi dintre sprijinitori, Vasile Răfăilă şi Andrei Bicuţ, l-au ucis pe Ioan Boboaia, zis „Forgău”, în septembrie 1954. Bănuiala apăruse în urma afirmaţiilor pe care acesta le făcuse în câteva rânduri faţă de unii locuitori (*Ibidem*, vol. 18, f. 48 – 49).

sub numele de Gheorghe, să tragă. La aceasta, Gheorghe a scos din buzunar un pistol şi a tras prin uşă

două cartuşe. Menţionez că, în timpul când s-a încercat uşa, tot Gheorghe a fost acela care a blocat cu piciorul uşa. După focurile trase de Gheorghe, a tras şi Şuşman Leon mai multe cartuşe prin geam. În acest timp, lampa din casă s-a stins, iar Şuşman Leon ne-a poruncit să ne culcăm jos şi să tăcem din gură. După cartuşele trase de Şuşman Leon a început să se tragă şi de afară. S-au tras mai multe rafale, la care s-a răspuns la anumite intervale şi cu focuri trase din casă. De data aceasta, în casă fiind întuneric, nu pot preciza cine a tras. Făcându-se ziuă, organele Securităţii au intrat în casă şi ne-au arestat pe toţi. Eu, fiind rănit la piciorul stâng, am fost transportat la spital pentru îngrijire medicală. În afară de mine a mai fost rănit Şuşman Leon, iar a treia persoană, care a fost adusă de Grişan Vasile, a fost împuşcată mortal” 42.

Consecinţele descoperirii şi lichidării grupului condus de Leon Şuşman au fost dintre cele mai dramatice: sate depopulate în urma arestărilor şi a deportărilor în Bărăgan, familii distruse, diverse traume care au afectat definitiv unele persoane, pierderi de vieţi omeneşti, condamnări la pedepse grele, cum ar fi condamnarea la moarte sau muncă silnică pe viaţă etc.

Arestările au început pe 4 august 1957, continuând, în serii, până în toamna aceluiaşi an, ultima grupă fiind întemniţată la 20 octombrie 1957. Arestaţi preventiv de către Securitatea din Cluj şi depuşi în celule la UM 0203 Cluj, unde au fost anchetaţi, fiind supuşi

42 Ibidem, vol. 3, f. 6 – 7.

unei cavalcade de interogatorii, ei au fost înaintaţi Tribunalului Militar al Regiunii a 3-a Cluj, care i-a găsit vinovaţi şi i-a condamnat prin patru sentinţe, pronunţate în cursul anului 1958. Din cauza numărului prea mare al celor arestaţi, şeful Serviciului de Anchete Penale, căpitanul Gruia Manea, a înaintat un raport Direcţiei Regionale de Securitate Cluj, raport aprobat în acelaşi an, 1957, prin care a cerut „înregistrarea a încă două nume, adică două dosare de anchetă, în lotul bandei teroriste condusă de fostul legionar Şuşman Leon, pentru

următoarele motive: întreg lotul este compus din 70 de elemente arestate, care până în prezent sunt înregistrate la Secţia C în două dosare de anchetă, fapt ce ar impune ca întreg lotul să fie împărţit în două, pentru trimiterea în justiţie, adică 35 de arestaţi. Fiind numărul prea mare, de 35 de arestaţi într-un singur lot, impune greutăţi mari în judecarea lotului. Pentru a uşura judecarea elementelor de mai sus, se impune împărţirea în patru loturi, iar pentru acest fapt este necesar încă două dosare de anchetă [şic!], deoarece loturile sunt împărţite după teritorii şi gravitatea faptelor" 43.

Toate persoanele arestate şi judecate au fost împărţite în două categorii: singurul supravieţuitor al grupului, Gheorghe Şuşman, şi cei care i-au ajutat pe membrii grupului, aceştia din urmă fiind în număr de 68 de persoane. Ambele categorii de inculpaţi au fost judecate în baza Decretului nr. 199/1950, articolele 1 şi 6. În baza articolului 1 a fost condamnat Gheorghe Şuşman, care, prin faptul că se constituise într-o

43 *Ibidem*, vol. 29, f. 246.

„Bandă subversivă", se făcuse vinovat de „infracţiunea de crimă de uneltire împotriva securităţii interne a R.P.R". Articolul 6 se referea la „crima de nedenunţare şi favorizare la crima de uneltire contra securităţii interne a R.P.R.", culpă ce greva asupra celor 68 de aşa-zişi „favorizatori". De menţionat că cei care au colaborat cu fugarii au fost denumiţi cu diferiţi termeni, precum „favorizatori", „legături" sau „elemente de sprijin", care, la rândul lor, au fost clasificaţi în elemente de sprijin mai importante sau mai puţin importante. Toţi colaboratorii au fost condamnaţi pe baza materialelor de anchetă reprezentate, într-o proporţie covârşitoare, de procesele verbale de interogatoriu, dar şi pe baza corpurilor delicte ce fuseseră depuse la dosar şi pe baza altor documente care, pentru Securitate, reprezentau probe suficiente pentru ca inculpaţi! să primească pedepse dintre cele mai grele.

Lotul I era alcătuit din 18 persoane: Gheorghe

Şuşman, fratele său Ieronim Şuşman (care fusese arestat preventiv încă din 28 aprilie 1957), Teodor Crişan, Vasile Grişan, Teodor Belea, Mircea Ludu, Maria Cremene, Ioan Elrţilă [sau Fărţilă – n.n. J, zis „Arlus”, Irina Boboaia, Ioan Belea, Nastasia Sdeoma, Dănilă Cremene, Vasile Elrţilă a Jenchii, Victor Bodea, Ioan fârţilă a Jenchii, Petru Matiş, Ioan Matiş, zis „Chitoc”, Gligor Popa. Prin Sentinţa nr. 463 din 12 aprilie 195844, pronunţată de Tribunalul Militar al Regiunii a 3-a Militare Cluj, doi dintre inculpaţi au primit pedeapsa cu moartea „pentru crima de constituire în bandă în scop terorist” (Gheorghe Şuşman, executat la Gherla.

44 Ibidem, vol. 3, II. 147 – 179.

prin împuşcare, în seara zilei de 4 august 195845) şi „pentru crima de favorizare la constituire în bandă în scop terorist” (Vasile Crişan). Restul de 15 inculpaţi au primit pedepse de la 5 ani muncă silnică (Ioan Fârţilă a Jenchii) la 18 ani (Maria Cremene). Conform art. 4 din Decretul 199/1950, combinat cu art. 25, punctul 6, din Codul Penal şi art. 30 din Codul Familiei, se dispunea confiscarea totală a averii condamnaţilor, iar, potrivit art. 304, aliniatul I.C.J.M., condamnaţii erau obligaţi să plătească cheltuielile de judecată, care mergeau de la 800 lei (Irina Boboaia, Ioan Belea, Victor Bodea, Petru Matiş şi Ioan Rirţilă, zis „Arlus”) până la 2 300 lei (Gheorghe Şuşman).

Lotul II, condamnat prin sentinţa nr. 464 din 12 aprilie 1958, sentinţă pronunţată de acelaşi Tribunal Militar Cluj46, era compus din 20 de persoane: Ilie Vlad, Teodor Trâncă, Marc Rus, Sabin Zdiorna, Ioan Ştefan Boboaia, zis „Cuc”, Teodor Beţ, Victor Belea, Izidor Măgureanu, Iacob Cirebea, Ilie Brad, Vaier Crai, Pavel Pitea, Vasile Rus, Ioan Puf, zis „Ţiganul”, Sabin Puf, Simion Bota, Ioan Cremene, Simion Rus, Vasile Boboaia, Aurel Crai. Dintre aceştia, Teodor Trâncă şi Ilie Vlad au fost executaţi la 4 august 1958, orele 21, 30, la Gherla47. Restul oamenilor au primit pedepse cuprinse între 5 ani muncă silnică (Ioan Cremene, Ilie Brad) şi 18 ani (Iacob Cirebea şi Vaier Crai). Se adăuga confiscarea averilor şi a

corpurilor delicte ataşate la dosar, plus plata cheltuielilor de judecată care

45 Ibidem, vol. 6, f. 4.

46 Ibidem, vol. 9, II. 122 – 149.

47 Ibidem, vol. 22, f. 5 – 6.

ajungeau de la 600 lei (Vasile Rus, Simion Rus, Sabin Puf, Ioan Puf, Simion Boţa, Vasile Boboaia) până la 2 300 lei (Ilie Vlad şi Teodor Trâncă).

Lotul III însuma un număr de 16 persoane, condamnate prin sentinţa nr. 465 din 12 aprilie 195848. Au fost întemniţaţi la Gherla: Aurel Puf, Cornel Puf, Nicolae Iărţilă, zis „Bora", Gligor Bedelean, Nicolae Stejar, Teodor Urs, Nicolae Roşa zis „Cula", Nicolae Popovici, Vasile Popovici, zis „Surdea", Teodor Le-aş Maria Popovici, Vasile Stejar, Simion Roşa, Alexandru Popovici, Nicolae Urs şi Miron Bodea. Au primit pedepse care înaintau de la 5 ani de muncă silnică (Alexandru Popovici) la 16 ani (Cornel Crai), ajungând chiar la muncă silnică pe viaţă (Aurel Puf). Se adăuga confiscarea totală a averii condamnaţilor, plata cheltuielilor de judecată (între 500 lei-Nicolae Urs şi 2 300-Aurel Puf) şi confiscarea corpurilor delicte.

Lotul IV era format din 15 persoane: Vasile Răfăilă, Andrei Bicuţ, Spiridon Boboaia, zis „Donu", Pavel Turc, Zaharia Botaş, Gherasim Vlad, Aurel Pleşa, Teodor Răfăilă, Iulian Sdeorna, Ştefan E. Boboaia, zis „Cerb", Dumitru Cruciţa, Ioan Bodea, Ilie Boboaia, Ioan Bicuţ, Teodor Botaş. Toţi cei 15 au fost condamnaţi prin sentinţa nr. 561 din 30 aprilie 195849. La data de 2 septembrie 1958, între orele 18 şi 19, la Gherla, au fost executaţi Vasile Răfăilă şi Andrei Bicu (50. Ceilalţi inculpaţi au primit pedepse de la 6 ani muncă silnică (Ioan Bicuţ) la 20 de ani (Spiridon

48 Ibidem, vol. 15, II. 110 – 132.

49 Ibidem, vol. 19, II. 138 – 161.

50 Ibidem, vol. 22, f. 8 – 9.

Boboaia, zis „Donu" şi Pavel Turc), plus confiscarea totală a averii, plata cheltuielilor de judecată (între 600 lei-Dumitru Cruciţă, Ioan Bodea zis „Prinţ", Ilie Boboaia şi 2.000-Vasile Răfăilă, Andrei Bicuţ, Spiridon Boboaia) şi

confiscarea corpurilor delicte.

Toate recursurile intentate de inculpaţi au fost respinse sistematic de către Colegiul Militar al Tribunalului Suprem al R.P.R., argumentându-se că „faptele comise de recurenţi sunt deosebit de grave, astfel că sancţionarea lor, în baza Decretului nr. 199/1950, este în totul justificată”, deoarece ei au acţionat conştient atunci când au deţinut ilegal arme de tip militar sau au mijlocit legăturile dintre membrii grupului Leon Şuşman. Astfel, „din examinarea probelor dosarului rezultă că inculpaţii, atunci când au găzduit, alimentat şi au procurat arme pentru Şuşman Leon, Jaflea Grigore şi alţii, au ştiut că aceştia sunt constituiţi într-o bandă teroristă” 51. Într-un memoriu înaintat de sora fraţilor Şuşman, Silvia, Tribunalului Militar al Regiunii a 3-a Cluj, la 12 martie 1958, aceasta considera „o nedreptate, făcută prin neacceptarea unicului martor care a fost solicitat, acel Mazăre (...), care ar fi dezlegat probleme nelămurite” 52.

În viziunea Securităţii, membrii grupului folosiseră „atât formele de luptă făţişe, ca: instigarea populaţiei la nerespectarea măsurilor luate de organele de stat sau chiar actele de teroare îndreptate împotriva acestor organe, cum şi formele de luptă camuflate şi bazate pe religie, cu ajutorul acestora din urmă reuşind

51 Ibidem, vol. 16, f. 48 – 49.

52 Ibidem, vol. 3, f. 145.

a-şi găsi o serie de elemente de sprijin în ce priveşte alimentarea, găzduirea, obţinerea diferitelor informaţii cu privire la urmărirea întreprinsă asupra lor de către organele de stat şi alte ajutoare” 53. Însă, „actul deosebit de grav săvârşit de către membrii acestei bande, arată Procurorul Militar, l-a constituit împuşcarea în noaptea de 18/19 iulie 1957 a maiorului de securitate Vieru, împrejurare din care rezultă, neîndoielnic, caracterul terorist al acestei bande” 54. Pentru „devotamentul faţă de patrie, comportarea eroică şi spiritul de sacrificiu în lupta cu duşmanul”, Vieru Constantin a fost decorat postmortem cu ordinul „Apărarea Patriei” clasa a III-a şi a fost avansat

la gradul de maior[55]. Autorităţile comuniste (Securitatea, Miliţia şi Procuratura) au justificat aceste confruntări cu opozanţii regimului prin aceea că au luptat pentru „apărarea ordinii sociale şi orânduirii de stat”, membrii grupului fiind etichetaţi, în documentele oficiale ale regimului (documentele Miliţiei şi ale Securităţii), drept „tâlhari”, „bandiţi”, „criminali”, „terorişti”.

53 Ibidem, vol. 3, f. 126.

54 Ibidem.

55 A.M.I., fond D.M.R.U., inventar nr. 7 389, dosar nr. 34, f. 449.

CAMELIA IVAN DUICĂ

REZISTENTA ARMATĂ DIN BANAT GRUPĂRILE: IŞFĂNUŢ DUMITRU, MUTAŞCU DUMITRU ŞI FRAŢII DUICU (1949 – 1952)

Înfiinţarea Securităţii (30 august 1948) coincide cu procesul sistematizării şi concentrării acţiunilor organelor de stat, prin contramăsuri ce mergeau de la minimalizare până la torpilarea grupurilor şi grupărilor existente în munţi.

Banatul, zonă cu o extindere temporară considerabilă a mişcării de rezistenţă armată (1947 – 1962), ridică mari probleme organelor superioare ale Securităţii, ajungându-se chiar la constituirea unui Comandament Unic (înfiinţat la 22 ianuarie 1949 în oraşul Caransebeş), cu rolul de a conduce întreaga operaţiune de pe teritoriul fixat. Achiesarea la acest sistem sintetic de luptă „contrarevoluţionară” semnifică, pentru mulţi partizani, *ultima ratio* în divergenţele pe care le-au avut cu regimul nou impus.

Analiza structurii sociale a formaţiunilor de luptă dezvăluie caracterul compozit, eterogen al acestora, cuprinzând un segment larg al societăţii româneşti, de la ofiţeri deblocaţi, preoţi, ţărani, până la legionari şi foşti membri sau simpatizanţi ai partidelor istorice. Un rol deosebit de important în asigurarea viabilităţii grupurilor era atribuit membrilor rezideaţi în comune (persoane de sprijin aflate la domiciliu) cu statut special, întrucât lucrau

conspirativ şi erau organizaţi în diferite localităţi din regiune. Misiunea lor consta în aprovizionarea cu alimente, arme şi muniţii, precum şi în transmiterea informaţiilor despre activitatea organelor de stat. Acest *mixtum conxpositum* de organizaţii şi grupări, diferenţiate în funcţie de metodele utilizate, mijloacele de luptă şi zona de acţiune, se supune aceluiaşi comandament politic: lupta împotriva comunismului.

Consolidarea rezistenţei bănăţene trebuie văzută ca un proces complex, etapizat, acoperind în coeficienţi majori caracterul general al mişcării de rezistenţă din România. Grupările din această zonă au fost conduse de colonelul Ioan Uţă (1947 – 1949), Dumitru Işfănuţ, zis „Sfârloagă”, Mutaşcu Dumitru, zis „Fus”, Gheorghe Urdăreanu, fraţii Duicu (zişi „Boieru”, 1949 – 1952), preotul Raţec Iosif (1948), Spiru Blănaru (1947 – 1949), comandorul Petru Domăşneanu (1948 – 1949), Gheorghe Ionescu din Teregova (1949 – 1950), dr. Emilian Wuk[1], Petru Ambruş (1949 – 1950), fraţii Blaj (1948), Ioan Târziu (1947 – 1954).

Începutul anului 1949 se evidenţiază printr-o puternică desfăşurare a forţelor Securităţii – rezultatul acestei acţiuni fiind dizolvarea grupurilor importante[2] – urmată, în anul 1950, de o reconfigurare a nucleelor de

1 în documentele Securităţii, acesta apare şi cu numele Vuk.

2 în documente mai apar şi nume ca: general Radu Toma (1948, în zona cuprinsă între Comereva şi Baia de Aramă), Buracu (Munţii Almajului, jud. Caraş), Aurel Vernichescu (1947 – 1949), Nicolae Fopovici – Nicolae Doran (1948 – 1950), Ion Banda (1962). Informaţiile cronologice privindu-i pe aceştia le considerăm incerte.

rezistenţă, elementelor rămase în munţi adăugându-li-se altele provenite din organizaţiile „subversive” depistate între timp şi care, reuşind să scape de arestare, s-au repliat. Organizaţia asupra căreia vom stărui, consolidată din rămăşiţele fostei grupări Uţă, a fost fracţionată pe mai multe echipe conduse de: Işfănuţ

Dumitru, zis „Sfârloagă”, Mutaşcu Dumitru, zis „Fus” şi fraţii Duicu, zişi „Boieru”. Acţionează separat, la anumite date şi în anumite locuri se întâlnesc, acţiunile lor se împletesc.

Grupările conduse de „Fus”-” Sfârloagă”-fraţii „Boieru” activează în zona comunelor Mehadica, Verendin, Luncaviţa, Domaşnea, Breazova, Borloveni, Bozovici, Prigor, Lăpuşnicu Mare, Gănicea, Gornereva şi pădurile Teregovii.

I. Istoric

Odată cu lichidarea grupării conduse de fostul colonel Ioan Uţă (ucis în confruntarea cu Securitatea din februarie 1949, când majoritatea partizanilor din grupul său sunt prinşi), se produce o centrifugare a rămăşiţelor acesteia, urmată de o înregimentare a lor în diferite grupări care s-au reconstituit. Baderca Iancu împreună cu Mutaşcu Dumitru reuşesc să se salveze, refugiindu-se la hotarul comunei Verendin, unde şi-au făcut un adăpost şi au stat până în luna aprilie-mai 1949. De aici au plecat să se întâlnească cu restul grupării Uţă, care se găsea în Munţii Cornerevei3. La

3 A.C.N. SA. S., fond Penal, dosar nr. 131, vol.2, f.18.

locul numit „Laz” au întâlnit pe Xâdrariu Pavel, Baderca Iosif şi Işfănuţ Dumitru, acolo propunându-se reorganizarea şi alegerea unui nou conducător. A fost ales Mutaşcu Dumitru, iar ca ajutor Işfănuţ Dumitru (mai-octombrie 1949). Comandamentul principal a fost acela de a-i găsi pe ceilalţi membri ai fostei grupări Uţă şi de a li se stabili o întâlnire pentru luna octombrie 1949 la locul numit „Lazul lui Negrilă”.

După această întâlnire grupul s-a disipat. Din august până în septembrie 1949 va avea loc o microorganizare a grupului în comuna Verendin, prin reîntâlnirea dintre Baderca Iancu, Caraibot Ion, Mutaşcu Dumitru, Serengău Gheorghe şi Curescu Victor. În luna octombrie 1949 se hotărăşte tripartiţia grupării lui Mutaşcu Dumitru, compusă la acea dată din următorii: Mutaşcu Dumitru, Işfănuţ Dumitru, Vlădescu Maria, Curescu Victor,

Serengău Gheorghe, Duicu Nistor, Duicu Ion, Duicu Petru, Ghiţă Gaia, Caraibot Ion, Vădrariu Pavel, Baderca Iosif, Baderca Iancu. Din acest moment fiinţează cele trei grupări conduse de: Mutaşcu Dumitru, Işfănuţ Dumitru şi Duicu Nistor.

Gruparea lui Işfănuţ Dumitru şi-a construit un adăpost la 4 km de comuna Fârvova, în zona „Valea Căţelii”. După ce şi-au procurat alimente, au iernat până la 12 februarie 1950, când au fost descoperiţi de către organele de stat. Având santinelă, grupul reuşeşte să se salveze prin fugă, luând cu ei numai armele şi muniţiile. Au mers la locul numit „Dosul Lazului”, unde aveau un adăpost şi un alimentator în persoana lui Fotoc Iosif[4]. Aici vor sta până la 10 martie 1950, când gruparea Işfănuţ Dumitru, s-a fracţionat în micogrupuri. Astfel, Baderca Iancu se ataşează de Caraibot Ion, zis „Giovică”, cu care pleacă spre Luncaviţa, stabilindu-se în pădurea de lângă grădina acestuia, la circa 500 m de comună. Ga persoane de sprijin erau folosite mama şi unchiul lui „Ciovică” (Caraibot Dumitru). În intervalul martie-octombrie 1950 are loc o singură întâlnire între Işfănuţ Dumitru, Duicu Nistor, Baderca Iancu şi Caraibot Ion în regiunea „Bradu Moşului” [5]. În ziua de 30 ianuarie 1950, pe baza informaţiilor precise şi conturându-se clar faptul că grupul Duicu se ascunde în ogaşul din pădurea „Marazdinului”, Compania a 2-a a Batalionului de Securitate care opera în zonă, în colaborare cu Miliţia, declanşează o operaţiune în urma căreia au fost capturaţi vii: Duicu Petru, Românu Petru şi Lalescu Gheorghe. Schimbul de focuri între organele de stat şi partizani a durat circa o oră şi s-a încheiat cu uciderea lui Duicu Ioan şi Gristescu Gheorghe, zis Galea. Au reuşit să se salveze din încercuire Duicu Nistor şi Stelică Ioan. Operaţiunea a fost condusă de locotenentul Mihăiţă Marin, educatorul politic din Compania 2-a a Batalionului de Securitate din zonă, secondat de plutonierul Balaci Nicolae. Asupra partizanilor s-a găsit: un pistol mitralieră, 3 arme militare, 4 grenade şi cartuşe militare[6].

Prin sentinţa nr. 720/1950 s-au pronunţat

4/bidero, f.101.

5 Ibidem, f.103.

6 Idem, fond Pfenal, dosar nr. 143, vol. I, f.32.

condamnări între 25 şi 1 an şi 6 luni închisoare pentru membrii şi favorizatorii grupării Duicu. La sfârşitul lunii octombrie 1950 s-au întâlnit toţi membrii organizaţiei la locul denumit „Raşca", stabilind, printre altele, să construiască adăpost de iarnă la „Nerganul Negru". Pe data de 26 octombrie 1950 s-au reunit la cele două adăposturi construite: Mutaşcu Dumitru, Vlădescu Maria, Curescu Victor, Duicu Nistor, Serengău Gheorghe, Caraibot Ion şi Baderca Iancu. La adăpost, Duicu Nistor făcea educaţie naţională şi spunea că „în curând va începe războiul şi noi vom fi aceia care vom sprijini armatele americane pentru doborârea regimului din R.P.R.", scopul grupării fiind acela de a lupta contra comunismului.

Au stat împreună până în martie 1951, când grupul s-a scindat din nou, Mutaşcu Dumitru rămânând cu Baderca Iancu, Serengău Gheorghe, Curescu Victor, şi Vlădescu Maria, în jurul comunei Verendin, restul membrilor plecând spre Luncaviţa. Încadrat în grup la începutul lunii mai 1951, Balica Gheorghe rămâne cu Işfănuţ Dumitru până la sfârşitul acestei luni când, în apropierea comunei Borloveni Vechi, are loc o confruntare cu Miliţia. Surprins singur, Balica Gheorghe fiind plecat cu un cetăţean care promisese cartuşe, Işfănuţ Dumitru împuşcă mortal pe miliţianul Ksărică Virgil, el însuşi fiind împuşcat în picior7. Auzind focuri de armă, Balica Gheorghe reuşeşte să se strecoare până în comuna Xăliug şi apoi în Luncaviţa, unde se întâlneşte cu Duicu Nistor şi Ciurică Nicolae. La ordinul lui Duicu Nistor au plecat toţi spre comuna Verendin, la un

Idem, dosar nr. 131, vol.2, f.33.

adăpost în care se găsea întreaga grupare.

În iunie 1951 un grup compus din Baderca Iancu, Serengău Gheorghe, Curescu Victor, Ciurică Nicolae şi Caraibot Ion se deplasează la cantonul Făroasa. Cu această ocazie au fost prinşi de organele de stat care l-au rănit pe

Caraibot Ion. Pentru a uşura retragerea acestuia în pădure, restul grupului a tras asupra urmăritorilor circa 5 minute. A doua zi, un grup alcătuit din Mutaşcu Dumitru, Işfănuţ Dumitru, Duicu Nistor, Ciurică Nicolae, Balica Gheorghe, Serengău Gheorghe, Curescu Victor, Vlădescu Maria şi Baderca Iancu pleacă spre Munţii Mari adică la Comereva şi de acolo la Ţarcu.

Din octombrie 1951 până în februarie 1952, când nu au mai avut alimente, grupul compus din: Mutaşcu Dumitru, Vlădescu Maria, Curescu Victor, Serengău Gheorghe, Duicu Nistor, Ciurică Nicolae, Balica Gheorghe, Caraibot Ion (Ciovică) şi Baderca Iancu, a stat la adăpostul de iarnă de la „Lacu Roşu", iar apoi la „Gura Alunilor", unde au fost alimentaţi şi găzduiţi de Sârbu Lazăr timp de o zi, căci acesta observa cum armata cobora din deal şi îi anunţa la timp8. Atunci tot grupul compus din nouă persoane a fugit şi, pentru că zăpada era mare de circa 70 cm, au mers prin apă circa 2 km, reuşind să ajungă la un sălaş părăsit. După ce s-au uscat au plecat spre Lăpuşnicu Mare, la locul denumit „Ploşchin", unde au stat o săptămână, iar apoi la un sălaş de la Borloveni Noi.

În ziua de 4 martie, orele 14,00, are loc o nouă confruntare cu Miliţia, de această dată Balica Gheorghe, şi Serengău Gheorghe, zis Chinejescu, aco

8 *Ibidem*, f. 107.

perind cu focuri de armă retragerea celorlalţi. Reuşesc să ajungă la locul numit „Şest", acolo primind alimente de la Neagu Dumitru, Baderca Constantin, zis Roşu, şi Cătană Stana, toţi originari din Mehadica. În luna aprilie Mutaşcu Dumitru se deplasează împreună cu Baderca Iancu, Serengău Gheorghe şi Vlădescu Maria la adăpostul de la „Lacu Roşu", de unde au luat ce mai rămăsese din lucruri şi apoi s-au îndreptat spre \aliug. În urma informaţiilor primite de la persoana de sprijin, Găpăţână Trandafir, Baderca Iancu şi Balica Gheorghe se desparte de Mutaşcu Dumitru şi pleacă în pădurile de la Guptoare-Secul. De aici se deplasează spre Lăpuşnicu Mare, unde şi-au ales ca ascunzătoare locul numit „Scoc".

Au avut ca alimentatori din comuna Lăpuşnicu Mare pe Lala Nistor, Lala Ion, Bihoi Ion, Bihoi Dionisie, Bulza Olimpiu, Sitariu Andrei, Ghera Iosif, zis Gobici, Luca Boba, iar din comuna Bozovici pe Milă Golă, şi Moaţă Nicolae[9]. Prin sentinţa nr. 71/1953 favorizatorii grupării Mutaşcu Dumitru au primit condamnări cuprinse între 3 şi 15 ani muncă silnică.

În luna mai 1952, Duicu Nistor împreună Ciurică Nicolae şi Curescu Victor s-au hotărât să meargă şi să facă legătura cu Wuk Liviu care, de asemenea, era şeful unei alte grupări anticomuniste. Bănuiau că îl va găsi în comuna Rugi, la un sălaş, deoarece Duicu Nistor se mai întâlnise cu el în anul 1949[10]. Aici au luat legătura cu un cioban şi cu ginerele acestuia. Fiind informaţi că sunt urmăriţi de Miliţie, au plecat spre comuna Prisecani şi apoi spre Armeniş şi Luncaviţa, unde erau

9 Ibidem, f.109.

10 Ibidem, f.121.

găzduiţi de diferite persoane de sprijin. În Muntele Olanul, la locul numit „Buza Osii”, s-au întâlnit Işfănuţ Dumitru şi Stănescu Gheorghe. Vor sta împreună de la 15 iunie până la 12 iulie 1952, când Işfănuţ Dumitru s-a îndreptat spre Munţele Ţarcu, în comuna Bolvaşniţă.

La data de 23 august 1952 Curescu Victor şi Duicu Nistor au plecat în comuna Verendin, Ciurică Nicolae şi Stănescu Gheorghe rămânând pe loc. Caraibot Ioan, zis Ciovică plecase înaintea lor, însă a fost prins (ucis) în seara zilei de 6/7 iulie 1952 la cota 686 Tâlva înaltă, de o pândă fixă a Regimentului 10 Securitate[11], în urma unei acţiuni întreprinse de către Trupele de Securitate în colaborare cu cadrele Securităţii Statului, s-au descoperit două bordeie principale, unul situat la 4 km S-E de comuna Verendin, la „Râul Olanului”, iar celălalt pe Valea Zâză, unde s-a găsit o cantitate importantă de alimente şi diferite obiecte de uz casnic.

În ziua de 1 septembrie 1952 a fost întreprinsă o acţiune în muntele „Buza Osii” la stâna tatălui lui Ciurică Nicolae, unde urma să vină acesta împreună cu Işfănuţ

Dumitru şi Stănescu Gheorghe. Acţiunea a fost ratată din cauza lipsei de operativitate şi orientare a lui

Varodi Emeric12.

Informatorul „Corbu” ia legătura cu Duicu Nistor şi Curescu Victor, în ziua de 27 august 1952, stabilind cu aceştia o nouă întâlnire pentru dimineaţa zilei de 28 august 1952. Pe baza acestei informaţii, în noaptea de 27/28 august s-a întreprins o acţiune operativă care a

11 A.M.I., fond C.T.S., Secţia Rază-Operaţii, dosar nr. 4311 ÎI/B/4, f. 69.

12 A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 36, f. 123 – 124.

avut ca rezultat capturarea lui Curescu Victor13. Duicu Nistor, care nu s-a predat, a fost împuşcat14. La 10 noiembrie 1952, în urma trădării lui Obesterescu Donisie, zis Bogatu, din comuna Lăpuşnicu Mare, raionul Almaş, Balica Gheorghe a fost arestat15. O lună mai târziu, 11 decembrie 1952, a fost arestat şi Baderca Iancu. În cadrul organizaţiei dispunea de un pistol „Parabelum” şi 8 cartuşe, o armă Z.B. cu 47 cartuşe, o baionetă, un binoclu, un sac tip militar, 3 cartuşiere, armament şi materiale procurate prin favorizatorii săi16.

Cei trei, Balica Gheorghe, Baderca Iancu, şi Curescu Victor au fost judecaţi în cadrul lotului Balica Gheorghe, din care mai făcea parte Wuk Liviu, comandantul unei grupări anticomuniste, împreună cu alţi membrii, în total 11 persoane. Prin sentinţa nr. 68/1953 (12 martie) Balica Gheorghe este găsit vinovat pentru crima de uneltire împotriva securităţii interne şi externe a R.P.R. şi pentru acte de teroare.

Făcând aplicaţia art. 1, lit. c. Şi d. din Decretul nr. 199/1950, combinat cu art. 4 din acelaşi Decret, art. 25, pct. 6 G.P., art. 304, 463 C.J.M., cu unanimitate de voturi condamnă pe Balica Gheorghe, Baderca Iancu şi Curescu Victor la moarte şi confiscarea averii personale, îi obligă să plătească 200 lei cheltuieli de judecată. Prin Decizia nr. 468/1953 a Tribunalului Militar pentru Unităţile M.S.S. s-a respins recursul, sentinţa rămânând definitivă prin

respingerea cererii de

13 Ibidem, f.123.

14 Idem, fond Penal, dosar nr. 131, vol. I, f. 131.

15 Idem, fond Documentar, dosar nr. 36, f.36.

16 Idem, fond Penal, dosar nr. 131, vol. I, f. 130 v.

graţiere de către Prezidiul Marii Adunări Naţionale17. Condamnaţii au fost executaţi prin împuşcare la ora 4, 30, în zorii zilei de 13 august 195318.

Reţeaua informativă utilizată de Securitate pentru capturarea lui pentru Curescu Victor, zis Gudulea, şi rudele sale era compusă din: Curescu Gheorghe („Cucu”), Curescu Petru („Lupu”), Mutaşcu Gheorghe („Cocoşel”), Popescu Teodor („Raţă”), Gaiţă Aurel („Juiete”), Mutaşcu Gheorghe („Câţoiu”). Pe baza unor informaţii, organele de Securitate în colaborare cu organele de Miliţie, la data de 29 septembrie 1952, efectuând o percheziţie domiciliară într-un adăpost special amenajat în grajdul „chiaburului” Rain Avram, a fost găsit Işfănuţ Dumitru, care în timpul acţiunii a fost rănit mortal prin aruncarea unei grenade 19.

Prin sentinţele nr. 1150/1951, 910/1951.

114/1952, membrii şi favorizatorii grupării conduse de Işfănuţ Dumitru au primit condamnări cuprinse între 3 şi 10 ani închisoare.

În ansamblu, sentinţele pronunţate au fost disproporţionate cu caracterul acţiunilor întreprinse de partizani. Încercarea (reuşită) de implantare a comunismului în zona bănăţeană a dezvoltat o intransigenţă nealterată a locuitorilor, intransigenţă ce a condus, de cele mai multe ori, spre sacrificiul suprem.

17 Ibidem, vol.4, f. 202 – 204.

18 Ibidem, f.3.

19 Idem, fond Documentar, dosar nr. 36, f. 62 – 63.

CLARA COSMINEANU

EROI FĂRĂ GLORIE, EROI ANONIMI. GRUPUL TEODOR ŞUŞMAN (1948 – 1958)

Pe parcursul a zece ani Securitatea a dus o campanie susţinută pentru capturarea unui grup care, în 1951, avea opt oameni, iar în 1958, doar doi. Surprinzător de multe

sunt planurile de măsuri, şi la fel de numeroşi sunt informatorii şi anchetaţii. Aceşti oameni simpli care au consimţit să-i sprijine pe fugari, sunt adevăraţii eroi ai acestei poveşti. În mod cert fără ei, grupul Şuşman ar fi fost foarte repede arestat.

Studiul celor 19 volume ale dosarului informativ 27011, consacrat grupului Şuşman Teodor, m-a condus spre acest titlu. Denumirea de „grup de rezistenţă" acordată de istorici acestuia, este puţin forţată. Rezistenţa presupune un scop, un plan şi o structură organizate, obiective propuse, membri aflaţi cu intenţie în acea asociaţie.

Ori, în cazul Şuşman, se poate vorbi despre prea puţine dintre acestea. Niciun moment grupul nu şi-a propus acţiuni concrete de sabotare a regimului

1 A.C.N.S.A.S. fond Informativ, dosar 2701, privind pe Şuşman Thodor şi Şuşman Avisalon.

comunist, membrii lui au fugit în munţi de teama represiunilor, a puşcăriei, fără însă a-şi propune ceva efectiv după această fugă. Acţiunile lor armate2 vizau aprovizionarea personală, obţinerea de materiale necesare în schimbul unei locuinţe sau a unei informaţii. Membrii organizaţiei Şuşman erau conjunctural împreună, ei nu aderaseră la aceeaşi luptă, doar supravieţuiau mai bine împreună sau se alăturaseră din oportunism, pentru că erau convinşi că *americanii vor veni*, iar ei vor avea funcţii importante. Fiecare membru al grupului avea un litigiu cu noul regim şi de aceea a preferat temniţei calea pădurii. Ei nu se opuneau făţiş regimului, ei îl ocoleau, se străduiau să nu i se integreze, iar calea muntelui era cea mai potrivită acestui obiectiv. Având în vedere forţele masate în capturarea unor oameni simpli, se poate spune, fără ironie, că fuga lor a fost eroică.

Conform amintirilor Lucreţiei Jurj3, Teodor Şuşman senior era un om bogat, poate cel mai bogat din Răchiţele. Încă din anii '20 avea un magazin general, depozit de cherestea, şapte-opt hectare de pământ, folosit ca fâneaţă, două vaci, doi boi, un cal, 30 de oi, două slugi, o casă

impunătoare, grajd şi grădină cu pomi fructiferi, 290 de familii de albine, „cine trecea pe drum spunea: ăsta-i raiul lui Şuşman” 4.

Însă respectul oamenilor l-a câştigat nu doar datorită faptului că era bogat, în egală măsură au contribuit la aceasta educaţia solidă, a lui şi a copiilor săi.

2 Securitatea a încadrat la „realizări” ale grupului Şuşman 12 jafuri asupra unor persoane particulare şi unităţi de stat.

3 Cornel Jurju, Cosmin Budeancă, *Lucreţia Jwi, Suferinţa nu se da la fraţi*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 2002, p. 20.

4 Ibidem.

biblioteca bine utilată. Măsurile pe care el le luase ca primar al comunei Răchiţele, în perioada interbelică, contribuiseră la creşterea veniturilor ţăranilor din zonă. Tfeodor Şuşman a fost cel care a obţinut „drepturi moţilor”. În imaginaţia populară s-a păstrat imaginea unui om („Tată al moţilor”) care a mers la rege şi a pledat în favoarea lor. În 1925, aflat în audienţă la regele Ferdinand, a obţinut, pentru moţi, dreptul de exploatare a pădurilor.

Admiraţia şi respectul popular au fost definitiv câştigate în timpul celui de al doilea război mondial. După dictatul de la Viena, mare parte din zona Huedinului a revenit Ungariei, iar Teodor Şuşman a adus pe banii lui, cereale din Regat, la Câmpeni, pentru că în zonă era foamete5.

Stima de care se bucura Şuşman seniorul s-a răsfrânt asupra întregii familii, iar aceasta ar putea fi considerată drept una dintre cauzele ajutorului îndelungat pe care localnicii l-au acordat grupului fugar.

Toţi viitorii fugari au fost oameni avuţi, gospodari. Mihai şi Lucreţia Jurj aveau în exploatare trei gatere de tăiat cherestea, iar Gheorghe Mihuţ deţinea unul, Ioan Popa avea pământ şi cârciumă în Calata.

Componenţa grupului

„Banda Şuşman Teodor a luat fiinţă în 1948, la iniţiativa lui Şuşman Teodor senior, decedat, fruntaş

P.N.Ţ/EN. L., care după alegerile din 1948 a dispărut de la domiciliu. Şuşman Teodor a fost mai mulţi ani primar al comunei Răchiţele" 6, aşa începe primul document al

5 Ibidem, p. 21.

6 A.C.N. SAS., fond Informativ, dosar 2701, vol. I, f.2.

dosarului pe care Securitatea l-a dedicat *„bandei Şuşman"*. A fost însă o întreagă evoluţie înaintea acestui eveniment.

Teodor Şuşman senior era, structural, adversar al noului regim, iar modalitatea forţată de instalare a acestuia nu a scăpat atenţiei fostului primar P.N.L. Cu ocazia alegerilor din 1946 şi-a manifestat făţiş opoziţia. Organele statului au fost sesizate de unii „prieteni" care râvneau poziţia lui.

Chemările repetate la Securitate, eludate de fiecare dată, au culminat cu vizita din 1948 al cărei scop era arestarea acestuia. Aflat în pădure, Şuşman alege să fugă. Curând i se vor alătura băieţii mai mari: Teodor, Traian şi Avisalon. Acesta din urmă fusese arestat de Securitate cu ocazia acelei vizite, iar, în drum spre Huedin, datorită unei paze „foarte severe", a reuşit să fugă. Treptat numărul membrilor creşte prin implicarea următoarelor persoane:

Ioan Popa, zis Cioată, din 1950. Din punct de vedere social fusese încadrat drept chiabur datorită averii sale. Însă aceasta a fost naţionalizată, iar el a fugit în munţi singur, iar, prin Han Aurel, a luat legătura cu Şuşman seniorul;

Mihai Jurj a ajutat iniţial grupul cu informaţii şi alimente. Suspectat sau trădat, în august 1950 o comisie a venit să-i ceară să predea arma pe care o avea ca pădurar. El a mers în camera alăturată, a luat toate armele şi a fugit pe fereastră, în pădure. Soţia lui, Lucreţia Jurj, a fost arestată, apoi eliberată, iar la scurt timp, în septembrie 1950, a fugit după soţul ei7;

Ibidem, f.4.

Teodor Suciu a avut relaţii cu grupul de la început, a fost arestat, eliberat din lipsă de probe, apoi reia legăturile cu fugarii. În 1958 a fost arestat şi condamnat la şapte ani

temniţă grea[8];

Ioan Bortuş[9] şi Gheorghe Mihuţ au acţionat similar, întâi ca elemente de sprijin, apoi au devenit membri ai grupului până în 1952, când acesta din urmă a fost rănit mortal de Securitate;

Roman Oneţ era fratele de mamă al lui Mihai Jurj. În noiembrie 1951, fiind reţinut la Securitate şi bătut crunt, după mărturiile Lucreţiei Jurj[10], este obligat să divulge locul unde Mihai şi Lucreţia erau ascunşi. Apoi însoţeşte trupele de securitate la locul cu pricina. Cu scopul de a-i convinge să se predea, îi este permis să intre în şura, dar odată ajuns acolo, îşi deschide cătuşele, cere o armă şi acoperă fuga din încercuire a fratelui şi cumnatei sale, devenind şi el membru al grupului Şuşman[11].

Pentru o perioadă, documentele Securităţii i-au încadrat în grup şi pe Petru Purcel şi Pascu Suciu, însă ulterior, în urma interogatoriilor din 1954, luate Lucreţiei Juij şi lui Roman Oneţ, s-a stabilit că aceştia au fost executaţi de Şuşmani, fiind bănuiţi de trădare.

Povestea acestor două răpiri poate constitui subiect de film, fiind la fel de spectaculoasă. Petru Purcel a simulat apartenenţa la grup, dorind de fapt să-l predea

8 *Ibidem*.

9 Documentele nu specifică nimic clar în privinţa decesului lui I.B., însă mărturiile consemnate în dosar atestă că acesta s-ar fi sinucis, afectat psihic de condiţiile grele în care trăiau fugarii.

10 Cornel Jurju, Cosmin Budeancă, op. cit., p. 128.

11 A.C.N.S.A.S., *ibidem*, vol. 1, f.5.

autorităţilor, motiv pentru care liderul grupului l-a executat pentru trădare[12].

Cazul lui Pascu Suciu e diferit doar prin antecedenţa conflictuală cu Teodor Şuşman senior. Iniţial prieteni şi asociaţi, acesta a fost vice-primar RN. L. în Răchiţele. După 1945 alege calea comunistă pentru a parveni, lovind intenţionat în interesele materiale ale familiei Şuşman. Iritaţi de această stare de fapt, o parte a grupului merge la Suciu acasă, se prezintă drept miliţieni şi îl obligă să-i

urmeze în munţi. Acolo îi este prezentat Şuşman senior, legat la mâini, pentru o confruntare. Falşii miliţieni joacă rolul până la capăt, iar Suciu cade în capcană fiind convins că totul este real, manifestându-şi bucuria că „banditul” a fost prins, chiar cerând o armă pentru a-l împuşca. Cortina cade, Teodor Şuşman senior îşi desface legăturile şi începe judecata. Suciu este găsit vinovat de trădare şi condamnat la moarte. Va fi executat de însuşi Şuşman senior, iar cadavrul său va fi aruncat în aceeaşi prăpastie ca şi cel al lui Purcel13.

Acţiunile Securităţii între 1948 – 1958 Securitatea a dus o campanie încrâncenată pentru capturarea „bandiţilor”. Cele 19 volume ale dosarului în cauză reflectă cu acurateţe această acţiune, sunt zeci de planuri de măsuri (lunare, trimestriale, anuale), sute de informatori recrutaţi, numeroase combinaţii (capcane întinse posibilelor ajutoare ale grupului Şuşman). În mai multe rânduri, trupele de securitate au scotocit munţii şi satele vecine

12 Ibidem, f.331.

13 Ibidem, vol. 6, f.356.

comunei Răchiţele, au plasat posturi de pândă, în pădure şi în casele rudelor fugarilor, a existat chiar un Birou Bande14 în organigrama Securităţii raionale Huedin.

În decembrie 1951 are loc prima acţiune serioasă a trupelor de securitate. Concentrarea forţelor în jurul comunei Răchiţele duce la încercuirea lui Şuşman senior care, pentru a nu se preda, preferă să se sinucidă. Sursele istoriei orale au avansat şi ideea depresiei datorate morţii soţiei, în urma tratamentului aplicat la Securitate după fuga lui, şi condamnării celor trei copii mai mici: Traian, Emilian şi Romulica.

Cea mai amplă şi complexă măsură întreprinsă pentru capturarea fugarilor a fost cea desfăşurată în anul 1952. Planul din 31 mai 1952 presupunea o acţiune de ansamblu, desfăşurată între 28 iunie-16 iulie 1952. Forţele care erau mobilizate în această misiune numărau 18 ofiţeri ai D.R.S.S. Cluj, trei ofiţeri ai D.R.S.S. Oradea,

(exceptându-i pe cei de pe teren), 2.427 soldaţi aparţinând batalioanelor de Securitate Floreşti, Oradea, Orăştie, o companie de miliţie (cca. 100 oameni), şase câini de urmărire. Planul avea delimitate comunele Poiana Horea, Ponor, Smida, Valea Firei, Mărgău, Giurcuţa de Sus, Răchiţele, Scărişoara, Câmpeni, Poiana, Salişte de Vaşcău. Zona era încercuită de organele de securitate, controlată prin pânde şi posturi capcane15.

Un număr de 14 informatori au fost trimişi în munţi către punctele Piatra Arsă? Ponor, Valea

14 în zona Huedin existau mai multe grupuri de rezistenţă: Thodor Şuşman, Botra-Gheorghiu („Cruce şi spada”), Capotă-Dejeu, fiecare cu mai mulţi membri – *ibidem*, vol. 14, f.410.

15 Ibidem, vol. 1, f.13.

Calineasa? Runcu Ars? Izbuc, Valea Bătrânei? Clovoaia? Neagra de Sus16 cu misiunea de a lua legătura cu fugarii pentru a divulga adăpostul lor. În timpul acestei acţiuni grupul a fost încercuit, dovadă fiind cele 26 de ciocniri cu trupele, soldate cu moartea lui Ioan Popa Oa 6 iulie 1952) şi Gheorghe Mihuţ (rănit la 13 iulie 1952, a decedat la spital, după ce a dat o serie de informaţii eronate) 17.

În ciuda unei asemenea desfăşurări de forţe, Securitatea nu a obţinut nicio informaţie consistentă referitoare la locul de adăpost al membrilor grupului Şuşman.

Eşecul răsunător din vară motivează o nouă acţiune de proporţii. Desfăşurată între 3 şi 28 decembrie 1952, ea viza localităţile Poiana Horii, Smida, Dealul Bonti, Giurcuţa de Sus şi de Jos, Răchiţele, Suliţa şi Scrind. Nici de această dată rezultatele nu au fost cele aşteptate, localnicii refuzând cu îndârjire colaborarea efectivă cu Securitatea.

Reţeaua informativă

Abia în 1953 ofiţerii au realizat că agentura recrutată de ei, de-a lungul atâtor ani, nu era eficientă, informaţiile furnizate erau pro *Jorma* sau intenţionat eronate, iar angajamentele, pe care unele dintre rudele membrilor

grupului le semnau, erau doar o mai bună camuflare a acţiunii lor de sprijin. La prima vedere numeroasele angajamente şi numele persoanelor care şi le asumau pot surprinde neplăcut, însă acţiunea concretă

16 Numele localităţilor sunt relative.

17 Ibidem, vol. 14, f.476.

lipseşte. Au fost şi excepţii, ca şi exces de zel. Unele persoane s-au oferit pentru a-şi turna rudele. Cazul Minei Moldovan, cu numele conspirativ „Negrea Sofia” este elocvent. S-a dus la Securitate pentru că bănuia că sora ei avea legături cu „banditii” 18, mai mult, ea, ca şi sora ei fuseseră iubitele fraţilor Şuşman. În acest context, ca notă ilară, în dosar sunt de remarcat numeroasele iubite ale fraţilor Şuşman, fiecare sperând că această poveste se va termina cu bine, iar ei se vor căsători cu ele. Acest sistem a fost deosebit de util fraţilor pentru că astfel ei beneficiau de gazde, însă exemplul Minei Moldovan denotă că ele nu erau întotdeauna sigure.

Superficial, am contabilizat aproape 80 de informatori, însă numărul real este, cu siguranţă, mult mai mare. Doar în septembrie 1952 fuseseră recrutaţi 24 de informatori, iar comuna Răchiţele avea în permanenţă în jur de 20 de informatori 19. Printre cei care au furnizat cele mai utile informaţii au fost Mina Moldovan/ „Negrea Sofia”, Teodor Balas/” Victor” 2 o, fost bun prieten al bătrânului Şuşman, naşul celei mai serioase susţinătoare a fugarilor, Victoria Golban21, Ioan Handrca/ „Vasile”, fost bun prieten al bătrânului Şuşman, Petre Bortoş/

Ibideni, voX. 1, f.87. *w Ibidem*, f.158.

20 Securitatea i-a întocmit un plan detaliat de combinaţii pentru a se infiltra în grupul Şuşman, a fost lansat „fugar”, iar soţia i-a fost arestată, formal.

21 Arestată în mai multe rânduri, VG. a refuzat colaborarea, continuând să ajute atât pe fraţii fugari, cât şi pe fraţii lor mai mici pe care i-a găzduit, după ce au fost eliberaţi din închisoare, în martie 1954. Aceasta acţiune a ei şi a altor cetăţeni din Răchiţele a sporit moralul fugarilor, *ibideni*, vol. 11, f.59.

„Ionescu” 22, Ana Corchiş/, Aurora”, verişoara fraţilor Şuşman, Ana Pandea/ „Pliscu”, sora lui Mihai Jurj, datorită căreia el, soţia şi fratele lui au fost arestaţi.

Primele capturi

Acţiunile intensificate ale Securităţii au dus în cele din urmă la capturarea Lucreţiei Jurj, a soţului ei şi a lui Roman Oneţ, în august 1954.

Operaţiunea poate fi un nou scenariu de film. În august 1954 au fost reţinuţi discret Constant şi Florica Popa (chemaţi sub pretextul de a-şi da acordul pentru plecarea fiului lor, şi el reţinut, la studii în U.R.S.S.) şi obligaţi să recunoască legăturile lor cu bandiţii, şi că le-au fost gazde timp de cinci-şase luni (iarna 1953 – 1954). Li s-a instalat un post de observaţie în şură (trei oameni), li s-au dat narcotice pentru a-i droga şi adormi mai uşor, deoarece „bandiţii” trebuiau prinşi vii. Pe 28 august 1954, la ora 22, au apărut musafirii, gazda le-a pus somniferul în lapte, însă nu şi-a făcut efectul. Atunci Constant Popa a propus să-i conducă în şură pentru a se odihni, el mergând primul pentru a da alarma. Au intrat toţi în şură, unde s-a dezlănţuit lupta, băiatul gazdei luminând cu lanterna toată scena. Fugarii au fost imobilizaţi. Mihai Jurj a fost rănit grav, decedând ulterior. Pentru contribuţia la capturarea „bandiţilor” gazdele trebuiau premiate cu 1.000 lei părinţii, şi 200 lei fiul, aşa cum considera ofiţerul care a întocmit darea de seamă23.

22 Ibidem, vol.5, f.85.

23 Ibidem, vol. 10, f.256.

După arestarea Lucreţiei Juij şi a lui Roman Oneţ, nu s-au obţinut informaţii în plus despre fraţii Şuşman, aşa cum sperau ofiţerii de securitate. Din declaraţiile celor doi a rezultat că ei nu mai avuseseră nicio legătură cu fraţii încă din 1952, când hotărâseră să se despartă, fixându-şi locuri de întâlnire, la care Şuşmanii nu au venit niciodată. Motivele pentru care grupul s-a despărţit în 1952 nu sunt încă elucidate. Lucreţia Jurj declară la interogatoriu că teama de a fi prinşi l-a îndemnat pe Teodor Şuşman să prefere separarea, Roman Oneţ vorbeşte despre o

presupusă relaţie idilică dezvăluită de el, între Lucreţia Jurj şi Şuşman junior care ar fi dus la o ruptură, dar nimic nu este sigur. Obiectiv vorbind mai multă credibilitate ar avea argumentele favorabile unui grup mai mic care şi-ar pierde urma mai uşor.

Această separare a fost spre binele fraţilor Şuşman, secretul locului lor de adăpost fiind bine păstrat încă aproape patru ani.

Sfârşitul poveştii

Abia la sfârşitul lui 1957 Securitatea întocmeşte un plan de combinaţii foarte complicat. Un ofiţer camuflat s-a dat drept cumpărător de lemne care avea nevoie de un căruţaş pentru transport. Căruţaşul nu putea fi altul decât Iosif Floca, căci arestarea lui secretă era ţinta acestui plan. Abia în a treia zi de anchetă, Iosif Floca recunoaşte că ştie ceva despre fraţii Şuşman. Ei se aflau în satul Traniş, comuna Valea Drăganului, la Costan Florea, sau la fiul lui, Romul Florea24.

24 A.G.N. SA. S. fond Documentar, dosar 41, vol. 2, f.25.

Pe baza acestor informaţii, pe 1 – 2 februarie 1958, trupele de securitate ale Batalionului Floreşti au descins la adresa indicată de Floca.

În dimineaţa zilei de 2 februarie 1958, la ora 5, 30, au blocat locuinţa şi grajdul lui Romul Florea. Două percheziţii consecutive ca şi anchetarea gazdei şi soţiei sale, Floarea, au rămas fără rezultate. La 8, 30 însă soţia, fiind dusă în grajd, a început să strige că „nu se sperie de ameninţări” 25. La aceste strigăte anormale, s-a ordonat scoaterea fânului din pod. În acest moment Şuşmanii, ascunşi în pod, au început să tragă. Grajdul a fost încercuit, timp de două ore s-a tras, apoi s-a dat foc la o căpiţă de paie din spatele grajdului, au fost scoase vitele, dar cei doi fraţi au continuat să tragă. S-a dat foc la un colţ al grajdului, dar tot nu au cedat. După două încercări eşuate de pătrundere, grajdul a fost incendiat complet. A doua zi s-a făcut expertiza medico-legală şi identificarea cadavrelor. Gazdele au recunoscut, în faţa procurorului,

victimele drept fraţii Şuşman, care au ars de vii26.

Iosif Floca a fost obligat să însoţească trupele de securitate, iar apoi a revenit în arestul Securităţii în aceleaşi camioane cu soldaţii. Pentru a-l determina la noi mărturisiri, soldaţii fuseseră instruiţi să-i spună că fraţii Şuşman au fost prinşi vii. Revenit la închisoare, Floca spune tot ce avea pe suflet colegului de celulă care era informator: „Toate ar fi bine dacă Şuşmanii n-ar fi fost prinşi vii, pentru că atâtea vor declara, vor aduce multă lume în închisoare. Vor mai spune multe şi despre mine, fiindcă nu ne-am întâlnit numai de câte ori ţi-am spus. De

25 Ibidem, î.29

„Ibidem.

aia nici nu mă pun pe mine în libertate, aşa cum mi-au promis... Mai au multe de aflat, că nici eu nu le-am spus adevărul. Am vrut să cruţ lumea, să nu trag în puşcărie atâţia şi apoi să am şi greutate în cuvânt. Că dacă m-au încolţit aşa de tare trebuia să spun ceva. Nu i-am găzduit, nu i-am ajutat, nu le-am dat nimic, nu mi-au dat nimic. Am ştiut de ei şi nu i-am declarat. Asta-i tot27", „... ta-su în privinţa asta a fost mai de omenie şi decât Tfeodor (la care lumea-i zice Petre) şi decât Visalon. S-a împuşcat singur, dar nu s-a predat. El a fost într-adevăr un «om mare». I se zicea «Tatăl Munţilor» şi «Tatăl Moţilor». Şi pe baza asta ţineau oamenii la copii lui şi-i găzduiau să nu-i aresteze Securitatea. Pentru că numai Şuşman bătrânul a câştigat «drepturi moţilor». A bătut cu pumnul în masa regelui de a căpăta «drepturi» pentru moţi: să exploateze pădurile şi să aibă libertatea să pască marginile drumurilor când plecau cu carele prin ţară până spre Dobrogea. Astea drepturi, nu ca azi... Dar copiii lui s-au predat şi vor trage în puşcărie mulţi oameni săraci care le-au făcut bine" 28.

Această declaraţie conţine esenţa întregii acţiuni de ajutorare dusă de localnicii comunei Răchiţele şi din împrejurimile ei. Respectul pe care tatăl lor l-a câştigat printre moţi, a îndreptăţit întregul sprijin acordat fiilor, când aceştia erau la ananghie. O altă explicaţie, la fel de valabilă, ar fi comparaţia pe care moţii o puteau face zilnic.

Când Şuşman bătrânul era primar aveau libertatea să se folosească de pădure zi de zi, însă drepturile lor au fost anulate de regimul comunist, iar viaţa lor a fost

27 *Ibidem*.

28 *Ibidem* împovărată de cote crescânde. Ajutorul acordat fraţilor Şuşman venea şi din sentimentul intim de revoltă în faţa unui sistem care le confiscase libertatea.

Nu este uşor de imaginat felul în care aceşti oameni au trăit aproape zece ani. Documentele Securităţii nu au cum să păstreze astfel de date. Sursele istoriei orale transmit preocuparea continuă pentru procurarea hranei, a hainelor, a unor gazde de încredere, informaţii despre mişcările trupelor de securitate. Martorii acelor ani nu au păstrat însă nicio amintire referitoare la acţiuni de sabotaj, planuri pentru viitor sau contacte cu grupurile fugare vecine. Însă aceasta nu scade dramatismul situaţiei în sine şi nici nu justifică amploarea represiunii.

Grupul Şuşman a produs mult prea multe victime împrejurul lui. Aceşti oameni au îndurat umiliri, torturi, arestări, urmăriri, microfoane instalate în casele şi în şurile lor. Rezistenţa lor, îndărătnicia cu care au refuzat să trădeze locul de adăpost şi astfel toată nenorocirea să înceteze, îi de-culpabilizează de toate angajamentele de formă semnate şi niciodată respectate. Aceşti oameni au demonstrat cum se poate semna o hârtie odioasă, şi totuşi onoarea să rămână neştirbită. Aceştia sunt adevăraţii eroi, cei care au trăit în jurul grupului Şuşman şi care au refuzat trădarea.

MONICA GRIGORE

GRUPUL ARNOTA, UN EPISOD AL REZISTENTEI ANTICOMUNISTE ROMÂNEŞTI DIN NORDUL OLTENIEI

După 6 martie 1945 istoria României a cunoscut o transformare radicală, care a influenţat negativ vieţile a sute de mii de oameni. Pe măsură ce încercările de opoziţie non-violentă faţă de regim au fost suprimate una câte una, prin cenzură, falsificarea alegerilor şi arestările arbitrare ale opozanţilor, unii cetăţeni au recurs la metode extreme de luptă împotriva autorităţilor comuniste. Una

din formele de opoziţie faţă de noua putere a fost retragerea în munţi şi organizarea în grupuri paramilitare. Lucrarea de faţă examinează constituirea şi activitatea unui astfel de grup, care a acţionat în Nordul Olteniei pentru o scurtă perioadă de timp, la începutul anului 1949.

Bazele acestui grup au fost puse în primăvara anului 1948, de câţiva legionari conduşi de Gheorghe Pele.

— Din păcate, documentele redactate de Securitate nu sunt consecvente în ceea ce priveşte numele celor arestaţi. Numele celor doi şefi ai grupării Arnota variază de la un document la altul. Astfel, pe (îneorghe Pele îl mai găsim şi cu numele de Piele, iar pe Ion Opriţescu sub numele de Opriţoiu. Mihai (Mişu) Morănescu mai e menţionat şi cu numele Moronescu.

Acesta, împreună cu Ion Martin şi Ion Opriţescu, au încercat să organizeze un aşa numit „Corp Legionar Muncitoresc” 1, la care documentele Securităţii fac referiri foarte vagi. La început au apelat la vechile cunoştinţele din rândul legionarilor, cerându-le să cotizeze cu bani sau alimente pentru a acorda ajutor celor aflaţi în închisori. Treptat a fost lansată şi ideea formării unui grup de refugiaţi în munţi.

Grupul condus de Gheorghe Pele era organizat după model legionar, fiind structurat în şase grupe, astfel împărţite: prima grupă, condusă de Ion Martin, avea în subordine două cuiburi, a doua grupă (condusă de Ion Tudose) trei cuiburi, a treia (Ilie Vlad) două cuiburi, a patra (Ştefan Cetăţeanu) unul singur, a cincea (Petre Bănică) două, iar ultima grupă, cea de-a şasea, era condusă de Nicu Constantin, de care ascultau două cuiburi2.

Deşi, iniţial, Securitatea urmărea un număr relativ restrâns de persoane, ca şi în alte cazuri, pe parcursul anchetei au fost reţinuţi şi interogaţi toţi cei care avuseseră într-un fel sau altul legături cu grupul, ajungându-se la un număr de aproximativ 60 de arestaţi3. Nucleul cuprindea, însă, doar 16 oameni, iar restul celor arestaţi se încadrau în categoria „persoanelor de sprijin”.

Aceştia din urmă acceptau să acorde o cotizaţie, în bani sau alimente, care avea ca destinaţie ajutorarea celor aflaţi în munţi sau în diferite închisori. Conducătorii acestora au devenit Gheorghe Pele şi Ion Opriţescu, foşti membri ai mişcării legionare. Cel dintâi fusese

1 A.M.J., D.I.M., fond Plinal, dos. 6910, vol. 8, f. 5.

2 Ibidem, vol. 1, f. 1.

3 A.C.N. SA. S., fond Penal, dos. 145, vol. 9, f. 50.

condamnat, în anul 1941, la 10 ani de muncă silnică pentru participare la rebeliune. Executase 6 ani de pedeapsă la Penitenciarul Aiud, iar în 1946 evadase şi se întorsese la Bucureşti4. Gel de-al doilea şef al grupului, Ion Opriţescu, fusese şi el condamnat în 1941 de Tribunalul Militar Bucureşti, la muncă silnică pe viaţă, pentru rebeliune. După proces a fost trimis la Penitenciarul Aiud, după care, în urma unei reorganizări, a ajuns la închisoarea Suceava. De aici a evadat în 1944 şi s-a întors la Bucureşti sub numele de Ion Cârciumaru. Cei doi s-au cunoscut în primăvara anului 1948, prin intermediul lui Ion Martin, care îl ştia pe Ion Opriţescu din timpul ispăşirii detenţiei la Aiud5.

Activitatea grupului până la momentul retragerii în munţi a constat în participarea la diferite şedinţe conspirative, ţinute în Bucureşti sau în jurul Bucureştiului, în timpul cărora se strângeau cotizaţiile, se hotăra modul de recrutare a noi membri şi se trasau sarcini pentru fiecare participant, până la viitoarea şedinţă.

Organizarea grupului

Ideea retragerii în munţi a apărut din discuţiile lui Gheorghe Pele cu Mişu Ocneriu, Dumitru Popescu şi Ilie Marinescu, de la sfârşitul anului 1948 şi începutul anului 1949. Gheorghe Pele avea unele legături în regiunea Olteniei, cu Dumitru Popescu şi Mihai Morănescu, ambii din judeţul Romanaţi, şi cu Mişu Ocneriu în judeţul \ ălcea6. Aceştia au primit

4 Ibidem, vol. 7, f. 9.

5 Ibidem, vol. 9, f. 50.

6 Ibidem, vol. 1, f. 5.

Instrucţiuni să facă cercetări la faţa locului, în zona muntoasă Arnota şi au stabilit locul favorabil pentru aşezarea taberei în punctul numit „Hoaga Molinului”, din munţii Arnota, judeţul Vâlcea7, loc aflat în apropierea Mănăstirilor Arnota şi Bistriţa.

Începând cu data de 26 februarie 1949, la locul stabilit, au sosit în diferite etape refugiaţi, veniţi din Bucureşti, prin intermediul lui Gheorghe Pele şi din judeţul Vâlcea prin intermediul lui Dumitru Popescu şi Nicolae Anghel8. Numărul acestora a variat, mulţi dintre ei făcând un fel de navetă între tabăra din munţi şi locul de provenienţă al fiecăruia. În momentul încercuirii lor de către Securitate, în noaptea de 25/26 aprilie 1949, s-a stabilit că numărul acestora era de 16 oameni9.

Constituirea grupului din munţi a avut ca urmare împărţirea conducerii, astfel că, principalul lider, Gheorghe Pele, a rămas la Bucureşti, ocupându-se de recrutarea de noi oameni, iar Ion Opriţescu, a devenit conducătorul celor din munţi, având ca principală sarcină asigurarea mijloacelor necesare pentru supravieţuirea celor deja stabiliţi la Arnota10. Oamenii care formau grupul nu aveau ca obiectiv întreprinderea unei acţiuni de amploare împotriva regimului. După cum au declarat cei mai mulţi în timpul anchetelor, principalul motiv care i-a determinat să se retragă în munţi a fost teama de Securitate. De exemplu, Mişu Ocneriu afirma despre Gheorghe Pele „... că el nu este un bandit ci este un om

D.I.M., fond Penal, dos. 9610, vol. 1, f. 162.

8 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dos. 48192, vol. 3, f. 168.

Mfeni, rol. 2, f. 11 – 12.

10 Ibidem, vol.3, f. 309.

care nu mai vrea să fie arestat de Securitate” 11, iar declaraţia lui Nicolae Constantin arată că acesta fugise de acasă în munţi fiindu-i frică să nu fie „arestat pentru a executa o condamnare de şase luni pentru rebeliune” 12.

Nu se poate vorbi în cazul grupului Arnota de o organizaţie în adevăratul sens al cuvântului, deşi Securitatea îi cataloga astfel, deoarece aceştia nu

dispuneau de un program sau de un plan de acţiune împotriva regimului, ceea ce-i lega cel mai puternic fiind frica inspirată de Securitate. Ei s-au situat pe o poziţie defensivă, aşteptând sosirea salvatoare a americanilor şi au avut ca unic scop evitarea arestării lor până în momentul înlăturării comuniştilor de la conducerea ţării. De altfel, unul din membrii mişcării declara în timpul anchetei: „scopul organizării în munte era să stăm până prin iunie când ni se spunea de Opriţoiu că va fi o intervenţie armată din partea americanilor, care vor răsturna regimul, singurii care o vor face deoarece o intervenţie internă nu are nicio şansă de reuşită, iar atunci mişcarea va purta de grijă fiecărui membru” 13.

Securitatea dorea să demonstreze existenţa unei mişcări de amploare împotriva regimului, încercând astfel să justifice arestarea unui număr atât de mare de oameni şi condamnările grele pe care le-au primit. Din concluziile formulate la sfârşitul anchetei transpare ideea că acest grup urmărea „recrutarea de elemente legionare şi maniste urmărite de autorităţi spre a duce lupta

11 Ibidem., vol. 1, f. 303.

„*Ibidem*, f. 305.

13 fond Pfenal, dos. 102, vol. 1, f. 290 – 291.

Împotriva actualului regim” 14 şi de asemenea, „se urmărea înarmarea acestor elemente, trimiterea în munţi, pregătirea pentru trecerea la o acţiune de sabotaj pentru aruncarea în aer a lucrărilor de artă şi pentru intervenţia la un eventual conflict armat” 15, urmând să lupte sub lozinca „Luptei de eliberare naţională” 16.

Armamentul de care dispunea grupul era extrem de modest. El era procurat fie de la diferite persoane din Bucureşti şi trimis în munţii Arnota prin grupurile de refugiaţi, fie prin intermediul unui patron de restaurant din Piatra Olt care avea cunoştinţe în cadrul corpului de pază din gara acestei localităţi17.

Între Bucureşti şi regiunea muntoasă Arnota era menţinută o comunicare permanentă. Legătura era făcută de un curier, al cărui rol l-au jucat, pe rând, Ion Opriţescu

(şeful celor din munţi), Dumitru Popescu, Mişu Morânescu şi Nicolae Anghel.

Activitatea grupului

Scurta perioadă de timp în care au stat ascunşi în munţi (26 februarie-26 aprilie 1949) până la arestarea lor de către Securitate nu a permis angajarea grupului într-o acţiune de amploare împotriva regimului. Majoritatea timpului era petrecut în căutarea celor necesare supravieţuirii. Astfel, unul din arestaţi declara în anchetă: „În acest timp noi am făcut în munte un cuptor de copt pâine sau mălai, am făcut adăposturi pentru dormit. Unii

14 A.M.J., D.I.M., fond Pfenal, dos. 48192, vol. 2, f. 2.

15 Ibideni, vot 3, f. 220.

16 Ibideni.

17 Ibideni, vol. 2, f.12.

găteau, câte unul pe fiecare zi făcea de serviciu la bucătărie.

Dimineaţa strângeam lemne pentru gătit. Restul timpului stăteam prin pădure, pe aproape, câte unul sau doi. Câte unul făcea planton lângă o stâncă sau deasupra ei, să observe dacă venea cineva pe potecă spre noi.

Spre ora 12 se lua masa, apoi ne răspândeam prin pădure în apropiere şi discutam tot câte doi sau trei, ori ne odihneam până seara. Seara luam masa şi apoi ne duceam la adăpost, unde făceam foc şi stăteam câte doi-trei de vorbă, apoi ne culcam. În fiecare noapte făcea câte unul planton, în afară de ultima noapte. Câteodată coboram spre poalele muntelui câte doi-trei inşi să aşteptăm pe Angheluş, nişte studenţi sau tot muncitori, în fine din cei care erau orânduiţi să fugă în munte (...)

În munte se discuta, discuţiile aveau loc seara despre război, despre evenimentele şi încordarea externă, despre prigoana contra legionarilor, de faptul că la Ministerul de Interne se fac mari schingiuiri şi despre situaţia noastră (...)

Despre război se discuta că este posibil să fie în vara aceasta, că ruşii vor fi bătuţi, puterile capitaliste fiind superioare în armament de tot felul.

Despre pace se discuta de asemenea şi era mai preferabil în dorinţele şi în interesul nostru. Dacă se realiza pacea definitivă în fiecare ţară se va produce o destindere politică şi vor instala guverne cu interese capitaliste, sau democraţie capitalistă, care nu vor mai dezlănţui o nouă prigoană împotriva noastră. Se afirma că mişcarea legionară în urma rectificării programului va fi admisă în arena politică" 18.

18 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dos. 48192, vol.2, f. 5 lv.

Singura acţiune importantă a grupului s-a soldat cu capturarea a doi agenţi ai Securităţii. În ziua de 23 aprilie 1949, din ordinul Direcţiei Generale a Securităţii Poporului s-au instalat două posturi de pândă în jurul taberei din munţi. În primul dintre acestea a fost prins Constantin Ciorgan, care făcea aprovizionarea grupului, şi care a oferit apoi detalii despre refugiaţi 19. În paralel, fugarii au prins şi dezarmat doi agenţi de Securitate, care făceau parte din cel de-al doilea post de pândă. Aceştia au fost aduşi la locul de refugiu, unde au fost ţinuţi sub pază şi hrăniţi, până în momentul judecării lor de către o instanţă prezidată de Ion Opriţescu. Rezultatul dezbaterilor a fost eliberarea celor doi în schimbul lucrurilor de valoare pe care le aveau asupra lor. Astfel, le-au fost confiscate un ceas de mână, un portofel, un piaptăn şi un palton20.

Prinderea fugarilor în dimineaţa zilei de 26 aprilie 1949, în timp ce erau eliberaţi agenţii Securităţii, fugarii au fost descoperiţi. Somaţi să se predea de către o companie din Batalionul de Securitate Drăgăşani şi 25 de „persoane operative" din partea Direcţiei Regionale a Securităţii Poporului Graiova21, aceştia au refuzat şi au deschis foc asupra trupelor de Securitate, rănind doi ostaşi 22. Iată cum descria în anchetă momentul arestării una dintre victime: „În dimineaţa zilei de 26 aprilie 1949, pe la orele

19 Ibidem, vol. 3, f. 312.

20 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dos. 102, vol. I, f.290.

21 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dos. 48192, vol. 3, f. 308.

22 *Ibidem*, vol. 2, f. 2.

patru dimineaţa în timp ce dormeam, am auzit pe Cetăţeanu Ştefan strigând «sculaţi băieţi, că suntem atacaţi». Acest semnal a fost dat de Cetăţeanu Ştefan, în zăpăceala aceasta nici nu am avut timp să ne încălţăm şi eu care abia mi-am tras cizmele am auzit pe Opriţescu spunând «înarmaţi şi după mine». Băieţii în acest timp au văzut pe Anghel Nicolae trăgând cu pistolul automat în sus, spre armata care venea spre noi, iar Opriţescu Ion, Popescu Gheorghe, Cetăţeanu Ştefan şi eu m-am luat după ei. Toţi aceştia aveau arme în mână, iar eu nu am avut pistol la mine pentru că îl dădusem seara lui Huţan, care i-a petrecut pe agenţi spre drumul Arnota. Eu în timpul atacului, am fost rănit la cap şi m-am băgat într-o scorbură ascuns unde am stat trei zile. Nemaiputând suporta durerea, foamea şi setea m-am coborât la izvor să beau apă şi m-au somat trei pădurari, care m-au dus la primul post de jandarmi şi am fost predat la Securitate” 23.

Acţiunea Securităţii s-a soldat cu şapte morţi (Petre Banu, Ştefan Nicolae, Gheorghe Ionescu, Gheorghe Iluţanu, Starovici Băncescu, Nicolae Anghel şi Adrian Mohorea), cinci arestaţi (Gheorghe Ionescu, Constantin Văduva, Gheorghe Sitoianu, Ioan Pavel şi Constantin Nicolae) şi patru dispăruţi (Ion Opriţoiu, Ştefan Cetăţeanu, Constantin Popescu, Nicolae Tărăsescu) din partea fugarilor şi doi răniţi din partea Securităţii24.

La faţa locului au fost confiscate două pistoale automate, trei grenade ofensive, un pistol mitralieră Mauser, şase pistoale de mână, două exemplare din *Cărticica şefului de cuib*, un caiet de evidenţă şi

23 A.C.N. SAS., fond Penal, dos. 145, vol. 1, f. 89.

24 *Ibidem*, f. 164 – 165.

alimente25.

Pentru ajutorul acordat fugarilor (i-au găzduit timp de o noapte) au fost arestate şi şase maici de la Mănăstirea Bistriţa: Xenia Dâmboviceanu, Olga Glojaru, Nimfodora Cuştiuliţă, Pantelimona Iordan, Monica lăciu şi Ripsimia Martoiu26.

În ceea ce priveşte starea de spirit a populaţiei, din rapoartele Securităţii reiese că în zonă se vorbea de existenţa în munţi a unor „patrioţi adevăraţi”, fapt pentru care pe data de 2 mai 1949, s-a cerut retragerea Batalionului 4 Securitate Drăgăşani în garnizoana de reşedinţă, pentru ca zvonurile să nu capete mai multă amploare.27

Având în vedere că mulţi oameni din satul Bistriţa-Gosteşti acceptaseră să-i ajute pe cei din munţi, Securitatea a decis ca trupurile celor omorâţi să fie transportate în sat, încercând astfel să-i intimideze pe cei care îi sprijiniseră28.

Condamnări suferite

Arestarea grupului din munţi a atras după sine declanşarea unei ample anchete în timpul căreia s-a înregistrat o nouă victimă, patronul restaurantului din gara Piatra Olt, Ion Gostin, fiind omorât sub pretextul de a fi încercat să evadeze29. Ancheta s-a încheiat prin trimiterea în judecată a arestaţilor. Aceştia au fost împărţiţi în trei

25 Ibidem, vol. 2, f. 14.

26 D.I.M., fond Penal, dos. 102, wl. 1, f. 147.

21 Ibidem! 168.

28 A.M.I., fond D.M.R.U., inv. 7389, dos. nr. 34, f. 62 – 65.

29 A.C.N. SA. S., fond Penal, dos. 145, vol. 8, f. 35.

loturi – lotul 1 era compus din 16 persoane, lotul 2 din 15 persoane şi lotul 3 din 17 persoane30. Prima sentinţă a fost dată pe data de 6 decembrie 1949, iar ultima pe 19 iunie 1952.

Toţi au primit condamnări între un an de închisoare corecţională şi 18 ani de muncă silnică31.

Deşi dosarul de anchetă al celor din grupul Arnota se întinde pe mai multe volume, nu se ştie cu exactitate când au fost arestaţi conducătorii grupului, Gheorghe Pele şi Ion Opriţescu. În septembrie 1949 apar câteva declaraţii ale acestora date sub anchetă, fapt ce dovedeşte arestarea lor de către Securitate, dar nu există niciun indiciu privitor la

o sentinţă dată. Destinul lor a fost tragic. Ioan Opriţescu, arestat la Graiova, a fost executat în 1951, iar Gheorghe Pele a avut parte de un sfârşit asemănător în martie 1950, la penitenciarul Timişoara32.

Concluzii

Scurta existenţă a grupului de la Arnota nu constituie un motiv suficient pentru ignorarea lui atunci

30 Ibidem, vol. 1, f. 3 – 4.

31 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dos. 48192, wl. 1, f. 305 – 368 şi dos. 6910, vol. 2, f. 151 – 160, 226, 260.

32 Mihai Pelin, *Dicţionar al victimelor detenţiei politice*, în mss. Iar Eugen Şahan, în articolul Aspecte *din rezistenţa* românească *împotriva sovietizarh în perioada martie 1944 – 1962*, din *Analele Sighet*, 2, *Instaurarea comunismului între rezistenţă şi represiune*, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1995, p. 238, susţine că „au mai fost ucişi în «transporturile morţii», după proces, în 1950, încă 5 oameni: I. Cetăţeanu, Mircea Măzăreanu, Ion Martin, Gheorghe Pele şi Ioan () priţescu".

când se discută despre grupurile de rezistenţă de la sfârşitul anilor ’40 şi din anii ’50.

Grupul Arnota era format, în primul rând, din oameni care refuzau să aştepte pasiv iminenta lor arestare. Intuind ce soartă ar fi avut în cazul arestării, Ion Opriţescu le recomanda oamenilor săi ca atunci când „vor fi atacaţi de autorităţi, să răspundă cu focuri împotriva acelora şi nimeni să nu se predea viu în mâinile lor, fiecare păstrând ultimul glonţ pentru el"[21].

Ga mulţi alţi români care aleseseră calea clandestinităţii, cei din zona Arnota erau animaţi de speranţa sosirii trupelor americane şi de ideea revenirii României la o stare de normalitate. Din nefericire pentru ei, trupele americane nu aveau să sosească, iar conducerea preluată de Partidul Comunist Român nu avea să fie de scurtă durată.

OANA IONEL

---

21 A.G.N.SA.S., fond Penal, dos. 145, voi. 1, f. 7.

DRAGOŞ MARCU

REZISTENTA ÎMPOTRIVA COMUNISMULUI PRIN DIFUZAREA DE MANIFESTE.

CAZUL IOSIF CAPOTĂ

Motto: „*Dacă l-am ajutat pe Iosif*

Capotă înseamnă că mi-a plăcut acţiunea lui împotriva regimului, la urmă mi-am dat seama de consecinţele faptei mele. (...) *Nu mi-a spxis ce fel de regim va veni, doar că aşa cum a fost nu va fi niciodată*” *1*.

egiunea Huedinului a reprezentat centrul 11 rezistenţei anticomuniste din Munţii

Apuseni. În amintirea oamenilor din zonă au rămas aşa-numitele grupuri de rezistenţă *Fraţii Şuşman*, *Potra-Gheorghiu* – sau *Grupul Cruce şi Spadă* – şi *Gapota-Dejeu*2. Spre deosebire de celelalte două grupuri care s-au implicat în confruntări cu trupele de

1 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 86, voi 11, f. 52 v. (declaraţie a lui Gheorghe Creţu).

2 C. Jurju, *Rezistenţa anticomunistă în zona Huedin. Grupul „Ca) M) ta-Dejeu*”, în „Anuarul Institutului de istorie orală”, II, 2001, p. 243.

securitate, acţiunea lui Iosif Capotă a constat doar în sintetizarea stării de spirit a populaţiei din zonă într-un adevărat program politic de rezistenţă anticomunistă, prin circa 5.000 de manifeste cu peste 30 de teme, redactate în perioada anilor 1949 – 19543.

Capotă şi cei care l-au găzduit sau au răspândit manifeste au fost condamnaţi de justiţia „populară” pentru organizarea unui grup armat4. Considerăm că nu se poate vorbi de o organizaţie deoarece nu existau elementele tipice precum structura ierarhică şi depunerea unui jurământ; mai mult, Iosif Capotă a fost singurul care şi-a părăsit domiciliul (timp de 10 ani) şi, cu toate că a fost înarmat, nu a fost implicat în confruntări cu trupele de securitate. Oamenii cu care a luat legătura Iosif Capotă erau rude apropiate, cunoscuţi sau foşti membri ai P.N.Ţ. care îi împărtăşeau opiniile, mai ales în legătura cu politica agrară a noului regim. Chiar şi în sentinţă se preciza că:

„din starea de fapt expusă cu privire la aceşti inculpaţi, nu rezultă că s-au alăturat în calitate de membri ai organizaţiei iniţiată de către fugarul Capotă Iosif, că acesta le-ar fi făcut propunerea pentru a se încadra în organizaţia respectivă şi că inculpaţi! la rândul lor au acceptat o

3 Studiul de faţă este documentat cu dosarele din A.C.N.S.A.S.: fond Penal, nr. 86 (privind procesul Iosif Capotă), fond Informativ, nr. 2701 (Teodor Şuşman şi Avisalon Şuşman), fond Informativ, nr. 2190 (Teofil Creţu), fond Informativ, nr. 3223 (Alexandru Dejeu). În A.C.N.S.A.S., fond Informativ dosarul nr. 2701, vol. 12, f. 411 se face precizarea că exista un dosar Informativ Iosif Capotă, deschis de M.A.I., Raionul Huedin, la data de 5 august 1957 la care însă nu am avut acces, precum nici la dosarul fond Documentar „Iosif Capotă".

Art 211, Cod Penal: „crimă de insurecţie armată".

asemenea propunere" 5.

Primele manifeste anticomuniste au apărut în Regiunea Cluj în luna octombrie 1950, pe raza comunelor Poieni şi Ciucea. Odată cu intensificarea difuzării lor, Securitatea a deschis la 1 septembrie 1952 un dosar de urmărire informativă pentru depistarea autorilor manifestelor semnate *Frontul Naţional Creştin Rtliu Maniu*, fiind vizate în mod special regiunile Cluj şi

5 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 86, vol. 5, f. 245 – 245 v. În memoriul înaintat Tribunalului Suprem de către judecătorul Gavril Dejeu, fratele lui Alexandru Dejeu, prin care se cerea schimbarea pedepsei capitale cu munca silnică pe termen limitat sau nelimitat, se făcea o valoroasă analiză juridică a activităţii grupului Capotă-Dejeu, avansându-se unele soluţii care nu au fost acceptate de instanţele vremii. El preciza că „prin abrogarea Legii nr. 16/1949 şi Decretului nr. 199/1950, faptele primesc calificarea art. 209 pct. 1 c.p. şi nu aceea a art. 211 c.p. pentru că în speţă a existat o asociaţie care a avut drept scop schimbarea ordinii sociale existente în stat (esenţa art. 209 c.p.) şi nu s-au organizat sau făcut să se

organizeze grupuri armate ori să le fi procurat sau înlesnit procurarea de arme sau muniţii (esenţa art. 211 c.p.). Grupul armat presupune mai multe persoane anume înarmate cu sarcini şi scopuri precise. (...) Cei ce în speţă au avut arme, dar nu le-au procurat nici de la şi nici cu ajutorul fratelui meu. Esenţa activităţii întregului grup nu s-a orientat spre o insurecţie armată, ci spre o agitaţie în masă prin manifeste. Iar elementul de organizare – în măsura în care a existat – a fost pentru difuzare de manifeste şi întreţinerea fugarului şi nu cu scopul înarmării şi insurecţiei armate”. De asemenea, în legătură cu pericolul social al faptelor, ele nu motivau pedeapsa capitală pentru că „defectuos cum a fost concepută aşa-zisa lor luptă în sinea ei, aceasta era lovită de ineficienţa datorită construcţiei şubrede. Motiv pentru care a şi fost abandonată încă în 1954” (*Ibidem*, vol. 6, f. 51). În recursul în anulare pronunţat în 26 ianuarie 1998 de C.S.J. se precizează că „nu a existat un regulament sau statut în baza căruia (organizaţia – n.n.) să-şi desfăşoare activitatea şi care să asigure cadrul unitar şi organizat al acţiunilor sau o structură organizatorică privind ierarhia, rolurile şi disciplina celor care ar fi alcătuit-o” (*Ibidem*, vol. 28. f. 10).

Oradea[6]. În februarie 1953 într-un raport al Securităţii se bănuia că autorul manifestelor era fost manist sau cuzist, funcţionar cu şase-şapte clase de liceu (deoarece avea posibilitatea de a redacta manifestele la o maşină de scris şi pentru că scria ortografic), din comunele de la poalele muntelui Vlădeasa[7]. Crezându-se mai apoi că autorul manifestelor era din rândul învăţătorilor sau preoţilor, Securitatea din Cluj investiga 18 învăţători şi 43 de preoţi din Regiunea Huedin. De asemenea, s-a hotărât urmărirea traficului poştal din regiune[8], pe parcursul anului 1954 fiind anchetate mai multe persoane suspecte.

În urma apariţiei manifestelor la târgul din Negreni de pe 18 octombrie 1953, Securitatea din Cluj înaintează un raport conducerii M.A.I. pe care Alexandru Drăghici scrie următoarea rezoluţie: „Aceştia sunt legionari. Regiunea Cluj să ia măsuri pentru grabnica prindere a

actorilor manifestelor" 9.

Răspândirea de manifeste încetează după luna iulie 1954 când sunt semnalate pentru ultima oară la Cluj. Un raport al Securităţii din anul 1956 făcea un bilanţ al întregii acţiuni. Se preciza că de la 15 octombrie 1950 până la 8 iulie 1954 s-au difuzat 26 de tipuri de manifeste, majoritatea în versuri populare.

Deşi cercul suspecţilor era destul de extins, fugarul Iosif Capotă nu figura printre aceştia. Se credea că este mort sau plecat în Turcia ori într-o ţară din America de Sud sau că era undeva într-un judeţ din Moldova. Abia din

6 Ibidem, vol. 23, f. 26.

7 Ibidem, f. 278.

8 Ibidem, f. 143.

9 Ibidem, f. 13.

octombrie 1957 Iosif Capotă a fost suspectat ca fiind autorul manifestelor10, lână atunci acţiunea de depistare a celui care redactase manifestele anticomuniste s-a desfăşurat în paralel şi fără nicio legătură cu cea de prindere a fugarului Iosif Capotă, în două dosare diferite.

Dintr-o familie înstărită din satul Mărgău, medicul veterinar al circumscripţiei Huedin, Iosif Capotă, devenise cunoscut mai ales după ce în anul 1946 reuşise să oprească răspândirea unui virus al turbării care afectase mai multe animale din zonă11.

În primăvara anului 1946, Iosif Capotă s-a înscris în P.N.Ţ., în acelaşi an fiind ales şeful organizaţiei pe plasa Huedin12. După cum declara, la început a activat „conform programului acestui partid, datorită faptului că la orizontul patriei a apărut un nou sistem politic" pe care l-a considerat „străin poporului şi ţării" 13. În calitatea sa de lider ţărănist local, Iosif Capotă a fost desemnat candidat al P.N.Ţ. la alegerile din noiembrie 1946 aflându-se pe a treia poziţie pe lista comună ţărănist-liberală. Datorită orientării sale politice, Iosif Capotă a fost arestat timp de 10 zile în martie 194714.

Văzând că regimul comunist începuse arestarea liderilor politici, în ziua de 8 mai 1947 Iosif Capotă şi-a

părăsit domiciliul din Huedin. „Eu credeam că măsurile de arestare sunt arbitrare şi de aceea m-am hotărât să nu

10 A.G.N. SAS., fond Informativ, dosar nr. 2701, vol. 12, f. 409.

11 C. Jurju, op. cit., p. 251.

12 A.C.N. SA. S., fond Penal, dosar nr. 86, vol. 5, f. 38.

13 Ibidem.

11 Ibidem.

mă mai las arestat, pentru care motiv am devenit fugar” 15, declara el în anchetă. Pentru a nu crea suspiciuni, la data de 5 mai 1947, Iosif Capotă a făcut o cerere de concediu medical pe o perioadă de 60 de zile având un certificat medical în care se arata că suferă de spondiloză şi avea nevoie de un tratament cu nămol16.

Rină la data de 7 decembrie 1957, când a fost arestat, Iosif Capotă a avut mai multe gazde pe teritoriului fostului raion Huedin. La început s-a ascuns la rude apropiate, apoi la diferiţi cunoscuţi din comunele Mărgău, Morlaca şi Hodiş. îărinţii săi, care l-au găzduit în perioada mai 1947-decembrie 1951, au fost deportaţi, în 1952, în regiunea Galaţi deoarece erau chiaburi, aveau un fiu, Gheorghe, condamnat la 15 ani închisoare17, iar altul, Iosif, fugar. Tatăl lui Iosif Capotă mai avea o vină: fusese prieten cu Tfeodor Şuşman bătrânul, din Răchiţele, care constituise un grup contra regimului comunist18. Fugarul îşi schimba gazdele atunci când în sate apăreau persoane străine pe care le suspecta, când erau concentraţi un număr mare de miliţieni în zonă sau când dorea să-şi achiziţioneze diferite produse (aparat de radio sau bandă pentru maşina de scris) prin oameni care nu erau din localitate 19.

15 Ibidem. La începutul lunii mai 1947, sora lui, Ana Capotă, a aflat de la o centralistă a oficiului P.T.T. Huedin că, potrivit unui ordin telefonic, urma să se facă reţineri din rândul membrilor P.N.Ţ. Huedin (*Ibidem*, vol. 1, f. 133 v-134).

16 Ibidem, vol. 23, f. 89.

17 Fost căpitan în armată, Gheorghe Capotă a fost acuzat de activitate duşmănoasă şi închis la penitenciarul Aiud (A.C.N. SA. S., fond Informativ, dosar nr. 2701, vol. 12, f. 390).

1 S A.C.N. SA. S., fond Penal, dosar nr. 86, vol. 23, f. 391.

19 Ibidem, vol. 1, f. 97 – 97 v.

La sfârşitul anului 1947 Iosif Capotă a luat legătura cu lideri ai P.N.Ţ. din Cluj, prin intermediul surorii sale, Ana Capotă. Emil Haţicganu şi Copilu' Chiatră i-au trimis scrisori de încurajare în care îşi exprimau regretul că trebuie să se ascundă „pentru simplul motiv că-şi iubeşte ţara şi neamul" 20. Prin mijlocirea lui Copilu' Chiatră, Iosif Capotă i-a trimis o scrisoare episcopului greco-catolic Iuliu Hossu, cunoscut pentru ideile sale împotriva noului regim21. În anul 1956, după eliberarea din închisoare a lui Emil Haţicganu, a luat din nou legătura cu acesta. Liderul ţărănist i-a transmis lui Iosif Capotă că situaţia internaţională era favorabilă, sfătuindu-l să nu renunţe la ideile sale deoarece în scurt timp ar fi urmat amnistii privind infracţiunile politice22.

Iosif Capotă a declarat în anchetă că prin intermediul tatălui său a primit o scrisoare din partea lui. Teodor Şuşman senior în care acesta îi. propunea să meargă la el în comuna Răchiţele pentru ca împreună să ia calea codrului; propunerea nu a fost acceptată, deoarece prea multă lume ştia de „banda" Şuşman şi de locurile în care se ascundea, astfel încât Iosif Capotă considera că va fi prinsă repede23. În vara anului 1957 Teodor şi Avisalon Şuşman, prin Dumitru Tarâu, i-au cerut lui Iosif Capotă un aparat de radio şi un pistol; Capotă le-a vândut doar un aparat de radio marca „Turist" de care făcuse rost de la fratele său, Victor, din Arad24. A refuzat în conţinu

20 Ibidem, f. 62 – 62 v.

21 Ibidem, f. 63.

22 Ibidem, *i*. 64 v.

23 Ibidem, f. 50 – 50 v.

24 Ibidem, f. 54 v-55.

are orice legătură directă cu cei doi fraţi suspectându-i că erau „agenţi provocatori”, deoarece ştia că fuseseră arestaţi[25].

Ancheta întocmită de Securitate arată că la începutul anului 1949 Iosif Capotă a hotărât să creeze o organizaţie care purta numele de *Frontul Naţional Creştin hdiu Maniu, Gruparea pentru libertate, patrie şi cruce*. „Am creat această organizaţie contrarevoluţionară – afirma fugarul – datorită convingerilor mele anticomuniste şi datorită hotărârii luate de mine de a lupta împotriva regimului democrat-popular. În afară de aceste motive, la crearea organizaţiei contrarevoluţionare a mai contribuit şi propaganda făcută în acest sens de către statele capitaliste din apusul Europei şi Statele Unite ale Americii” [26].

Alexandru Dejeu, rudă a fugarului (era căsătorit cu nepoata de sora), a fost cel care i-a cunoscut cel mai bine acţiunile şi i-a oferit o substanţială susţinere materială. Cu toate acestea el declara în anchetă că Iosif Capotă n-a avut nicio organizaţie şi că i-a spus că răspândeşte manifeste în numele *Prontului Naţional Iuliu Maniu* „pentru a avea mai multă autoritate” în rândul populaţiei[27]. De fapt cei doi aveau păreri diferite în legătura cu modalitatea de schimbare a regimului comunist din România: dacă Alexandru Dejeu susţinea ideea că schimbarea se va face lent, în urma unei evoluţii interne a societăţii româneşti sau – în timpul evenimentelor din Ungaria din 1956 – că şi la noi va izbucni o revoluţie sau

25 Ibidem, f. 53.

26 Ibidem, vol. 9, f. 87.

27 Ibidem, f. 55.

O răscoală, Iosif Capotă considera că doar un război între Occident şi U.R.S.S. va duce la nimicirea comunismului[28]. Şi Teofil Creţu, unul dintre cei care a fost considerat membru al aşa-numitei organizaţii, a declarat: „Iosif Capotă nu mi-a vorbit de niciun fel de organizaţie. Denumirea cu care semna manifestele mi-a spus că o foloseşte ca să inducă în eroare oamenii care citesc manifestul, în sensul ca aceştia să creadă că este vorba de

o organizaţie mare” 29, că „organizaţia o forma el însuşi şi semna manifestele în felul acesta pentru a avea mai mult efect la locul de destinaţie, pentru ca cei ce vor primi astfel de manifeste să vadă în ele activitatea unei organizaţii subversive care luptă pentru libertate şi pentru binele neamului” 30.

Denumirea aşa-zisei organizaţii şi scopurile sale au fost relatate de către Iosif Capotă: „Organizaţia pe care am creat-o şi condus-o eu purta denumirea de *Gruparea pentru libertate, patrie şi cruce*. Consideram că foştii membri şi simpatizanţi ai partidelor istorice reprezintă o rezistenţă contra orânduirii democrat-populare din RPR. Acestei rezistenţe i-am dat denumirea simbolică de *Frontul Naţional Creştin* la care am adăugat numele lui Iuliu Maniu pe care-l consideram ca fiind figura cea mai proeminentă de om politic ce reprezenta atunci simbolul de luptă şi rezistenţă împotriva formei de guvernământ din R. RR. În cadrul acestui front simbolic, am creat organizaţia căreia i-am dat denumirea de *Gruparea pentru libertate, patrie şi cruce*. Astfel, întreaga denumire a organizaţiei

28 Ibidem, vol. 1, f. 313 – 313 v.

29 Ibidem, vol. 5, f. 84 v.

30 Ibidem, vol. 9, f. 4 lv.

contrarevoluţionare era: *Frontul Naţional Creştin Iuliu Maniu, gruparea pentru libertate, patrie şi cruce*” *31*.

Scopul aşa-zisei organizaţii contrarevoluţionare „a fost acela de a întreţine în rândul populaţiei o atmosferă de rezistenţă contra sistemului democrat popular din R.P.R., de a sădi în conştiinţa cetăţenilor neîncrederea în trăinicia acestui regim, de a [face] propagandă împotriva lui. Prin aceasta urmăream ca în cazul unor viitoare alegeri sub control internaţional să asigur o majoritate de voturi care să ducă la schimbarea formei de guvernământ. Prin crearea organizaţiei contrarevoluţionare, am mai urmărit ca în cazul izbucnirii unui război între cele două lagăre, şi numai în acest caz, această organizaţie să lupte pe cale armată în vederea răsturnării formei de

guvernământ democratic din R. PR., luptă la care, bineînţeles, urmau a fi atrase şi alte elemente ostile regimului" 32.

Persoanele cele mai apropiate de Iosif Capotă au fost: Alexandru Dejeu, medic, fost membru PN Ţ., Traian Tulbure, învăţător, fost simpatizant al PN. Ţ. şi ulterior membru al PS. D., Gheorghe Creţu, ţăran, fost membru P.N.Ţ. şi şeful organizaţiei PN. Ţ. din comuna Brăişor, Teofil Creţu, conductor C.F.R. fost membru P.N.Ţ., Gheorghe Duhăneş, funcţionar şi Iosif Roşca, topograf, ambii foşti membri ai Tineretului Naţional Ţărănesc Iuliu Maniu. În afară de aceştia, în activitatea desfăşurată au fost implicate şi alte persoane care l-au sprijinit material pe Iosif Capotă, care au cunoscut acţiunile sale sau care au răspândit manifeste33.

31 Ibidem, vol. 1, f. 68.

32 Ibidem, f. 68 – 68 v.

33 Ibidem, vol. 9, f. 87.

Principala acţiune întreprinsă de Iosif Capotă a fost redactarea, multiplicarea şi răspândirea unor manifeste cu conţinut ostil regimului comunist. Gheorghe Creţu declara că: „Prin redactarea şi difuzarea manifestelor fugarul [Iosif Capotă – n.n. j mi-a spus că voia să arate şi organelor de stat realitatea în ţara noastră şi în celelalte ţări socialiste subjugate de Rusia. Mai urmărea să semene neîncredere în trăinicia regimului democrat popular din RPR, să instige la răsturnarea regimului şi să intimideze cetăţenii, mai ales că manifestele erau semnate *Gruparea Iuliu Maniu Vlădeasa pentru libertate, patrie şi cruce*, ca să arate că totuşi sunt români care luptă pentru eliberarea patriei şi pentru binele neamului românesc" 34.

Deşi manifestele au fost redactate încă din vara anului 1949, ele au fost răspândite destul de târziu, abia în 1950. În legătura cu acest decalaj dintre data întocmirii manifestelor şi cea a expedierii lor, Iosif Capotă declara: „Prin răspândirea acestor manifeste am urmărit să provoc o stare de agitaţie şi împotrivire faţă de regimul democrat popular. Consideram că în primii ani după dispariţia mea

de la domiciliu, respectiv anii 1948 – 1950, elementele reacţionare rămase în libertate întreţin această atmosferă dorită de mine. Văzând însă înspre sfârşitul anului 1950 şi începutul anului 1951 că populaţia se acomodează cu noua situaţie, fără a întreprinde nimic împotriva ei, am crezut necesar ca prin expedierea acestor manifeste să redeştept în ei sentimentele de ostilitate faţă de regim pentru a nu-i lăsa să se încadreze în noua orânduire” 35. Manifestele erau

34 *Ibidem*, f. 47 v-48.

35 *Ibidem*, vol. 1, f. 138 v.

multiplicate fie la maşina de scris, de către autor, fie de mână, de către Iosif Capotă sau de către diferite persoane de sprijin. Gheorghe Creţu, unul dintre cei care a multiplicat şi răspândit manifeste, declara: „Fugarul [Iosif Capotă – n.n.] mi-a spus că a mai scris astfel de manifeste tot cu mâna şi mi-a cerut să le multiplic eu pentru a nu se putea descoperi după scris autorul manifestelor [...]; conţinutul lor s-a redat într-o formă mai literară, iar scrisul meu nu este un scris ortografic corect de om intelectual [...] fugarul a urmărit prin aceasta împiedicarea descoperirii autorului manifestelor, astfel că după scris nu se îndreptau asupra sa niciun fel de suspiciuni şi nu s-ar fi putut îndrepta bănuieli nici asupra mea şi nici asupra fugarului” 36.

În legătură cu momentele alese pentru difuzarea manifestelor, Iosif Capotă declara: „Prin răspândirile de manifeste cu ocazia unor aniversări urmăream să trezesc în conştiinţa cetăţenilor, tocmai în acele momente de sărbătoare, sentimentul că regimul se va schimba şi că împotriva lui există o rezistenţă organizată ce luptă şi activează în acest scop” 37. Manifestele erau răspândite prin diferite persoane ce aveau drumuri de făcut în localităţi mai îndepărtate, cu prilejul unor aglomerări de persoane (de exemplu târguri) şi cu ocazia unor aniversări, sărbători (de exemplu la 23 august, 7 noiembrie, 30 decembrie etc.) sau acţiuni politice începute de guvern (de exemplu în ajunul alegerilor) 38. Cea mai des folosită

metodă de răspândire era aruncarea

36 Ibidem, vol. 9, f. 42.

37 Ibidem.

35 Ibidem, vol. 1 f. 105 – 105 v.

manifestelor pe străzi, în pieţe, curţi, cutii poştale etc. de către persoanele cărora Iosif Capotă le încredinţa acest lucru, dar erau trimise şi prin poştă către Prezidiul M.A.N., Preşedintele Consiliului de Miniştri, ministere, Academia R.P.R., A.R.L.U.S. şi altor instituţii de importanţă secundară precum Institutul român pentru relaţiile culturale cu străinătatea, Asociaţia studenţilor din R. RR., Crucea Roşie, structuri regionale de partid, unor legaţii şi ambasade*19. Manifestele erau trimise prin poştă de la Cluj (de către Gheorghe Cătaş) şi de la Oradea (de către Oniţa Cătaş), fiind trecute nume de persoane sau instituţii reale la expeditor40, pentru a deruta autorităţile. Astfel, Iosif Capotă a dat spre a fi trimise de către colaboratorii săi circa 30 – 40 de plicuri cu manifeste41.

Autorul manifestelor a ţinut o evidenţă scrisă a numărului lor, a „genurilor" (erau circa 30 – 32 de genuri, pe diverse teme42), a persoanelor care le difuzau şi a locurilor unde urmau să fie împrăştiate. După calculele sale, au fost redactate şi date spre difuzare circa 5.000 de manifeste. Numai o parte din ele au fost răspândite efectiv, restul fiind distruse sau ascunse, din frică, de persoanele cărora le erau încredinţate.

Titlurile manifestelor sunt edificatoare: „Solie către

39 Iosif Capotă spera ca manifestele sale să fie folosite de ambasade ca probe împotriva regimului din R.P.R. (*Ibidem*, f. 130 v). Acesta a fost principalul cap de acuzare, condamnarea la moarte bazându-se pe legăturile pe care le-ar fi avut cu străinătatea.

40 De la Cluj erau expediate în numele lui Dumitru Dejeu, prim-secretar al P.M.R. din regiunea Cluj, iar de la Oradea în numele Organizaţiei A.R.L.U.S. din regiune (*Ibidem*, f. 120, 129).

41 Ibidem, f. 41.

42 Ibidem, vol. 5, f. 4 lv.

români”, „Români din regiunea Vlădeasa şi cetăţeni din Târgul regiunii Vlădeasa”, „Fraţi români”, „Scrisoare către comunişti”, „Dorul românilor din sclavia bolşevică”, „Noi nu vrem raiul bolşevic”, „Ruşii – duşmanii dreptăţii şi pământului românesc”, „Soldatul bolşevic sau diavolul roşu”, „La noi în republica populară”, „Moarte bolşevismului”, „Tovărăşirea rusească”, „Kremlinul şi omul”, „Să ştii rusule barbar”, „Stalin – anticristul evanghelic”, „Noi nu vrem bolşevism”, „Ţărani români – ne poruncesc strămoşii”, „Ţăranii ţării mele-ndurerate”, „Tfemelia ţării sunt ţăranii”, „Neamul şi ţăranii una sunt”, „Răvaş către ţărani”, „Dorul ţăranului ajuns rob pe brazda lui”, „Răvaş moţilor de la Vlădeasa”, „Lui Dumnezeu”, „Armate creştine – soli ai libertăţii”, A1 tarele sub pumnul bolşevic”, „Creştinismul liman de izbăvire”, „Biserica creştină universală”, „Noi şi crucea Golgotei”, „Viaţa noastră sunt martirii”, „Politica cea bună în România de mâine creştină”, „Dorul şi credinţa* mea” 43.

În vara anului 1949, iar apoi în 1952, Iosif Capotă a redactat o serie de scrisori semnate „Apărătorii comorilor creştine şi naţionale, secţia demascarea trădătorilor11 pe care le-a trimis prin poştă preoţilor din regiunea Huedin, unor şcoli şi protopopiate. Ele erau îndreptate în mod special împotriva protopopului de Huedin, Petre Pop, fost membru al RN. L. care aderase la politica partidului comunist, şi tuturor celor care făcuseră acest lucru. Scrisorile erau adresate preoţilor deoarece în comune ei se bucurau de autoritate şi influenţă44. Denumirea de „Apărătorii comorilor creştine şi naţionale, secţia

13 Meni, vol. 1, f. 225 – 269.

11 Ibidem, f. 137 – 138.

demascarea trădătorilor” reprezenta o organizaţie subversivă fictivă, pentru ca scrisorile să aibă o mai mare autoritate şi să se creadă că vin din partea unei grupări bine pusă la punct45.

Iosif Capotă spunea că în Uniunea Sovietică erau hotărâte toate măsurile care se luau la noi în ţară46. De aceea manifestele aveau ca temă centrală antiteza

bolşevism, păgânism – românism, creştinism.

Bolşevicii erau văzuţi ca guvernanţi păgâni, scelerați, apatrizi, monştri; ei promovează jaful legiferat, ura, biciul şi duba; politica lor nu este populară, ci „mortuară”; legea lor este nelegiuirea şi silnicia, iar regimul lor este sclavagist şi perfid. Stalin era „anticristul evanghelic”, ţar flămând, muscal vampir umflat de sânge şi bir, călău, groparul libertăţii, dascăl renegat şi preot ateu al necredinţei. Soldatul bolşevic era diavolul roşu, viclean, desfrânat, pătimaş şi animalic, „cere spirt, rachiu, vin, ceasul, haina şi paltonul, ghetele-şi pantalonul”.

Comuniştii români erau un „parlament de boi în slujba Moscovei” cu legi ticluite de la ruşi, bandiţi, rânduţi, hoţi, nemernici, conduc prin fals şi teroare, mincinoşi, vorbesc de fericirea colhozurilor, trădători, turme de mişei, păgâni, trândavi, leneşi cu leafă, neisprăviţi, exploatatori care jefuiau truda poporului pe toate căile.

Prin opoziţie, ţăranii erau exponenţii românismului autentic. Pentru a se face înţeles mai bine de către cei cărora le erau adresate, în manifestele către ţărani Iosif Capotă folosea imagini tradiţionale, scria versuri în stil popular şi făcea apel la figurile importante ale istoriei

15 Ibidem, f. 139 v; vezi şi voi. 8.

16 Ibidem, vol. 5, f. 4 lv.

românilor (Decebal, Traian, Mircea cel Bătrân, Ştefan cel Mare, Mihai Viteazul). Ţăranul era în lanţuri, despuiat de munca lui, de proprietatea asupra pământului strămoşesc şi obligat să dea cote la stat, poporul era gol şi dezbrăcat de drepturi, patrioţii piereau în lagărele morţii. Iosif Capotă făcea apel la patriotism şi conştiinţă, considerând misiunea lui ca pe un apostolat. El sesiza contradicţia propagandei comuniştilor care au adus o „pace” a robiei comuniste dar şi „lupta de clasă”.

Mitul „venirii americanilor” se regăseşte şi în unele manifestele redactate de Iosif Capotă. Prin acestea el urmărea „să pregătească oamenii pentru a fi gata să-i ajute pe cei care vor veni să-i elibereze” 47.

Dintre manifeste se remarcă cel intitulat „Dorul şi

credinţa mea” 48, testamentul politic al lui Iosif Capotă, redactat în decembrie 1951 şi completat în iunie 1953. El îşi dorea ca în cazul în care ar fi murit, testamentul să rămână mărturie a convingerilor şi a activităţii sale împotriva regimului comunist, pentru că dorinţa lui supremă nu a fost „să moară de bătrân, ci mai degrabă a preferat onoarea de a muri de român şi de creştin” 49. „Mortificarea pe care am acceptat-o – moartea pentru lume, înainte de a fi mort din viaţă – este cea mai grozavă agonie. Dacă n-ar fi fost credinţa, speranţa şi iubirea de bine şi de adevăr – arme ce mă vor face învingător – cu voia mea n-aş mai fi supravieţuit” 50. În final elogia persoana şi activitatea lui Iuliu Maniu. Acest testament a

17 Ibidem, f. 40.

4 K Vezi anexa.

49 Ibidem, vol. 1, f. 225.

50 Ibidem.

fost multiplicat în mai multe exemplare şi dat spre păstrare, împreună cu câte un exemplar din toate celelalte manifeste, lui Iosif Roşca, Gheorghe Duhăneş, Ioan Borţig, Irina Creţ, Oniţa Cataş, Axente Murdure şi lui Vasile Capotă51; în cazul schimbării regimului politic din România, documentele păstrate în mai multe exemplare şi la persoane diferite ar fi constituit dovezi ale activităţii sale52.

Considerând că existau şansele unei destinderi internaţionale după Conferinţa de la Geneva, la sfârşitul anului 1954 Iosif Capotă îşi încetează activitatea de răspândire a manifestelor53.

Doar după trei ani, pe 7 decembrie 1957, Iosif Capotă va fi arestat. În ultimul interogatoriu de inculpat din 10 iunie 1958, probabil la recomandarea avocatului său, Iosif Capotă a declarat din nou motivele care l-au determinat să se opună comunismului, dar şi faptul că îşi dă seama de realizările regimului politic din ţară care „joacă un rol pozitiv în viaţa societăţii, a poporului” 54. Prin sentinţa nr. 900 din 8 iulie 1958 a Tribunalului Militar al Regiunii a III-a Militară a fost condamnat la moarte.

Cererea de recurs din 14 iulie 1958 se baza pe recunoaşterea de către inculpat a superiorităţii regimului comunist şi renunţarea „în mod implicit şi liber la cea mai mare parte a convingerilor” sale. Îşi exprima speranţa ca instanţa să-i ofere posibilitatea să devină „cetăţean loial şi liber, gata să contribuie printr-o muncă

51 *Ibidem*, vol. 5, f. 42.

52 *Ibidem*, vol. 1, f. 98 v-99.

53 *Ibidem*, f. 46.

54 *Ibidem*, vol. 5, f. 46 v.

rodnică la dezvoltarea bunei stări materiale şi culturale a poporului patriei sale” 55. Cu toate că a adoptat această tactică, la 1 august 1958 Tribunalul Suprem – Colegiul Militar a casat sentinţa şi a schimbat încadrarea juridică a faptei, dar a menţinut pedeapsa la care a fost condamnat de instanţa de fond56. Prezidiul MAN. în şedinţa din 22 august 1958 a respins cererea de comutare a pedepsei capitale57, astfel că Iosif Capotă a fost executat prin împuşcare la penitenciarul Gherla, la data de 2 septembrie 195858. Aceeaşi soartă a avut-o şi Alexandru Dejeu, considerat cel mai apropiat colaborator şi iniţiatorul unui nucleu de rezistenţă în comuna Dragu, unde era medic uman.

Ca o reabilitare morală, la 26 ianuarie 1998 Curtea Supremă de Justiţie a pronunţat recurs în anulare împotriva sentinţei nr. 900 din 8 iulie 1958 a Tribunalului Militar al regiunii a III-a Militară şi deciziei nr. 213 din 1 august 1958 a Tribunalului Suprem – Colegiul Militar59.

Prin acţiunile pe care le-a desfăşurat timp de mai bine de 10 ani, Iosif Capotă a urmărit să menţină în rândul populaţiei din regiunea Huedin o atmosferă de nesiguranţă în trăinicia regimului comunist şi speranţa

55 *Ibidem*, f. 319 – 319 v.

56 *Ibidem*, vol. 24, f. 38. Iosif Capotă a fost condamnat pe baza art. 186, alin. 1 din Codul Penal care prevedea: „Cetăţeanul român care unelteşte sau se pune în înţelegere cu guvernele străine sau cu agenţii lor ori cu partide, asociaţii sau grupări străine cu caracter politic,

spre a provoca război contra statului român, spre a înlesni ori aduce ocupaţia străină, comite crima de trădare de patrie şi se pedepseşte cu moartea” (*Ibidem*, vol. 28, f. 16).

57 Ibidem.

58 Ibidem, vol. 8A, f. 28.

59 Ibidem, vol. 28, f. 1 – 20.

că acesta se va schimba, că lucrurile vor reveni la situaţia de dinainte. Manifestele pe care le redacta conţineau îndemnuri la respingerea colectivizării şi cotelor, la împotrivirea faţă de armata rusă de ocupaţie în aşteptarea sprijinului din exterior, îndemnându-i pe oameni să fie gata de luptă pentru redobândirea libertăţii.

Încheiem cu aprecierea făcută de Alexandru Dejeu în legătura cu acţiunea lui Iosif Capotă: „Ceea ce eu cred că a urmărit Capotă Iosif este acelaşi scop pe care l-am urmărit şi eu în [...] condiţiuni de relathă libertate, să influenţez mersul evenimentelor politice prin cuvântul scris şi vorbit spre o schimbare a regimului politic actual într-un regim liberal-democrat. Prin răspândirea manifestelor Iosif Capotă a urmărit tot influenţarea mersului istoriei. Nu m-am exprimat exact când am spus că lupta prin manifeste era ineficace. Am considerat că nu-şi are rost în actuala fază, aşa cum a făcut Iosif Capotă. Nu mai era tievoie atunci de nicio acţiune, fiindcă zarurile erau aruncate”[22].

Anexa[23]

„Dorul şi credinţa mea”.

8 mai 1947, 19 decembrie 1951, 4 iunie 1953

În cazul când eu nu voi mai fi, vă rog să predaţi filele alăturate în număr de...

— Familiei mele, rudelor, prietenilor ori tuturor celor ce vreau să le primească, împreună cu conţinutul ce urmează:

Auto-încadrat în organizaţia simbolică „Frontul Naţional Creştin Iuliu Maniu” şi „Gruparea de luptă pentru

---

22 Ibidem, wl. 6, f. 59.

23 Ibidem, voi. I, f. 225-225v.

Libertate, Patrie şi Cruce” din regiune, precum şi îmboldit de porunca tainică a Istoriei plină de zbucium pentru drepturile şi năzuinţele româneşti şi creştine, am redat pe filele alăturate, după cum m-au ajutat puterile sufletului, tot ceea ce cred despre lume şi tot ceea ce doresc Omenirii şi Neamului meu românesc.

Sunt aici multe din manifestele răspândite în regiune şi Transilvania, precum şi exemplare din poeziile pe care le-am scris pentru mine şi prezent, dar mai ales pentru posteritate, ca să înţeleagă că n-am fost un scelerat, ci un om care n-am dorit să trăiesc cu orice preţ şi că dorinţa mea supremă n-a fost să mor de bătrân, ci mai degrabă am preferat onoarea de a muri de român şi de creştin.

Celor care nu-şi justifică locul în spaţiu fără să acuze, să zădărnicească, cu alte cuvinte să întreţină puterea diavolului în suflete şi minţi, îi rog să primească următorul răspuns: Subsemnatul, prin asentimentul aproape unanim al regiunii Vlădeasa, am fost solicitat şi cu voia mea am primit un rol activ în viaţa politică62, tocmai în momentul când Patria şi Neamul erau la răspântia apocaliptică a existenţei lor. Acest rol pe care mulţi îl priveau ca un mijloc de căpătuială, eu l-am privit aşa cum trebuie – ca un apostolat, pentru care era nevoie de mai multă conştiinţă şi patriotism, decât spirit ori talent. Acesta este şi astăzi principiul meu călăuzitor.

Ei bine, privind din această poziţie evenimentele din primăvara anului 1947 şi următorii, în faţa mea se prezentau trei alternative:

1. să plec capul, să mă supun – ceea ce era sinonim cu laşitatea şi trădarea;

2. să nu mă plec, să lupt deschis – ceea ce era sinonim cu înfrângerea sigură, deoarece forţele în luptă erau cu totul inegale;

3. În faţa acestei situaţii – deplin conştient şi hotărât – n-am depus armele, ci m-am retras pe poziţii mai avantajoase şi străbune, unde să aştept momentul favorabil, mai apropiat sau mai tardiv, dar inevitabil, când voi putea alături de neamul întreg să lupt în frontul ofensiv

contra duşmanului cotropitor – păgân şi vandal. Mortificarea pe care am acceptat-o – moartea pentru lume, înainte de a fi mort din viaţă – este cea mai grozavă agonie. Dacă n-ar fi fost credinţa, speranţa şi iubirea de bine şi de adevăr – arme ce mă vor face învingător cu voia mea n-aş mai fi supravieţuit:

62 Candidat deputat în alegerile parlamentare din toamna anului 1946 pe lista organizaţiei judeţului Cluj a Partidului Naţional Ţărănesc, care în acele momente grele pentru ţară se transformă spontan şi firesc în Mişcare naţională şi creştină condusă de personalitatea Domnului Iuliu Maniu, care întruchipează totalitatea nepieritoare a năzuinţelor romaneşti, cea mai populară figura de om politic naţional şi democrat ce a păşit graniţele Europei. Caracter gigant, statuia onoarei şi libertăţii cetăţeneşti ce va străjui satele, oraşele şi capitalele provinciilor României. Personalitatea lui în fruntea unei elite de tribuni, eroi şi martiri, este nădejdea sigură a reînvierii României Mari (nota aparţine lui Iosif Capotă şi încheie textul manifestului).

Ele mi-au dat putere
Să pribegesc în lume.
Să cant în taină dorul
Ce-mi amărăşte Neamul
Şi clocoteşte-n mine în satele romane – Şi-n cetăţenii cu suflete Creştine.
Îmi iubesc jură-ncetare
Patria, Neamul şi Legea
Fericirea şi nădejdea într-o lume de popoare în care să strălucească
Faldurile tricolore
Eu vreau drepturi, libertate
Ţară, neam, frăţietate
Cu toate popoarele
Ce cuprinde Soarele
Şi recunosc un stăpân înţelept, Măreţ şi Bun
Pe Dumnezeu Unul Sfânt
Peste Cer şi pe românt.

Doamne! *Pentru Neamul meu creştin aduc rugă Izbăveşte-l de-atâta robie şi trudă*.

Ajută-l să sfarme jugul cel greu să-ngroape pe veci comunismul ateu.

Dă-ne puteri să spargem mai curând paharul Ce ni l-ai pus pe masă ca să-i sorbim amarul.

Revărsă-ţi din nou fericirea peste patria mea Fia să domnească pururea stăpânirea Ta, îngăduie-ne să trâmbiţăm în lume Că-n România Mare din nou se-nalţ-altare l-au înviat oştenii lui Ştefan cel Mare şi că pornim primii spre porţile barbare.

8 mai 1947 – 4 iunie 1953, Dr. Iosif Capotă – Vlădeasa

ALINA ILINCA

LIVIU MARIUS BEJENARU

GRUPUL POP – ONIGA: REZISTENTĂ ARMATĂ ANTICOMUNISTĂ SAU NESUPUNERE CIVICĂ?”

La 27 august 1953, Tribunalul Militar Teritorial Oradea pronunţa Sentinţa nr. 57 7/19532 prin care Rusu Ioan şi Mâţ Ioan erau condamnaţi la câte 25 de ani muncă silnică şi 10 ani degradare civică fiecare, Dobre Mircea, Paşca Vasile şi Pop Achim la câte 22 de ani

1 Nicolae Pop din Lapuşul Românesc şi Atanasie Oniga, preot greco-catolic din aceeaşi localitate, au fost consideraţi de Securitate conducătorii acestui grup, din care au mai făcut parte: Pop Achim şi Pop Aristina (copiii lui Pop Nicolae), Paşca Vasile, Hoţea Vasile, Dobre Mircea, Blaga Vasile, Chindriş Vasile, Ghindriş Ştefan, Chindriş Dumitru, Dunca Gavril, Dunca Ilieş, Hotico Dumitru, Hotico Ioan, Mâţ Ioan, Rusu Ioan, Tivadar Vasile şi Juij Toader, cf. *Istoricul bandei de fugari Pop – Oniga din comuna Lapuşul Romanesc, raionul Lăpuş, legiunea Baia Mare*, în A.C.N. SA. S., fond Informativ, dos.2426, vol. I, II.15 – 19. De asemenea, odiseea grupului este prezentată în cartea lui Şt. Bellu, *Pădurea rasciătită*. *Mărturii ale rezistenţei anticomuniste*, Baia Mare, Ed. Gutinul, 1993.

2 Este vorba de sentinţa dată în urma judecării celui de-al doilea lot de persoane din grupul amintit (A.M.J.,

D.I.M., fond Penal, dos.724, vol. I, II.505 – 513). Acelaşi TYibunal a pronunţat Sentinţa nr. 89/20 februarie 1953 pentru lotul Dunca Ilieş, Dunca Gavril, Hotico Ioan, Chindriş Vasile, Chindriş Ştefan, Chindriş Dumitru (*Ibidem*, dos. 160, vol.2, II.524 – 527), fiind condamnaţi tot pentru „uneltire contra ordinii sociale”. În ambele cazuri, alături de membri ai grupului au fost judecaţi şi o serie de favorizatori, în total 40 de persoane.

muncă silnică şi 10 ani degradare civică, iar Tivadar Vasile şi Pop Aristina la câte 20 de ani muncă silnică şi 8 ani degradare civică în baza art.209, partea a III-a C.R[3] „pentru delictul de uneltire contra ordinii sociale”.

Decizia era motivată astfel: „Din analiza probelor administrate dosarului se constată că într-adevăr, acuzaţii au participat la organizaţia paramilitară condusă de Pop Nicolae Achim, al cărui scop final era acela de a răsturna prin violenţă, în eventualitatea unui nou război mondial, ordinea noastră de Stat.

Organizaţia are un caracter paramilitar, luându-se în considerare următoarele caracteristici:

— A existat un şef al organizaţiei în persoana numitului Pop Nicolae Achim;

— Toţi membri organizaţiei au purtat asupra lor arme şi muniţii militare;

— Scopul organizaţiei era acela de a distruge în mod violent orânduirea noastră de Stat”.

În continuare se afirma că „acuzaţii au acceptat să se încadreze în această organizaţie contrarevoluţionară”, faptul că „au acceptat să activeze în această organizaţie declarându-se de acord cu scopurile urmărite, din aceste considerente rezultă că acuzaţii, cu bună ştiinţă şi în mod liber, au săvârşit faptele lor, cunoscând în prealabil că asemenea fapte sunt interzise şi pedepsite de lege, în ultima analiză se declară de acord cu rezultatul criminal

3 „Se pedepsesc cu muncă silnică de la 15 la 25 de ani şi degradare civică de la 5 la 10 ani, cei care iniţiază, organizează, activează sau participă la organizaţiuni de tip fascist, politice, militare sau paramilitare”, vezi, Victor

Papadopol, Ilie Stoenescu, G.V. Protopopescu, *Codul Penal al R.P.R. adnotat,* Editura de Stat, 1948, p.269.

al acţiunii lor, aşa încât Tribunalul îi condamnă pentru aceste fapte”. 4

Întrebările care decurg de aici sunt următoarele: care au fost motivele pentru care membrii grupului au fugit în munţi şi dacă a fost Nicolae Pop şeful unei organizaţii paramilitare în adevăratul sens al cuvântului?

Nicolae Pop a fost nevoit să ia calea munţilor după ce, în mai 1949, îl scăpase din mâna securiştilor pe Vasile Paşca, pe care îl adăpostea în „căsoiul” 5 său încă din aprilie 19486. Acesta, fost membru activ al P.N.Ţ., aflându-se în centrul comunei sale, în august 1947, îşi exprimase protestul faţă de regimul politic instaurat prin forţă de către comunişti, iar „pentru a nu fi prins de autorităţi” dispăruse de la domiciliu7.

Au fost urmaţi de Achim şi Aristina, cărora le era frică să rămână acasă „fiindcă tata era fugar” 8.

Lor li s-a alăturat, în primăvara lui 1950, Ioan Mâţ, mânat în munţi tot de frica autorităţilor.

„Eu eram vecin cu badea Nicolae – mărturisea acesta la începutul anilor ’90. Eram aici vreo patru-cinci familii izolate. După fuga lui, Doamne ce chinuri am mai îndurat din partea autorităţilor pentru a-l denunţa. Oamenii au fost bătuţi şi schingiuiţi, dar degeaba. În toamnă trebuia să mă duc la armată. Vizând eu mersul lucrurilor, m-am dus în pădure la badea Nicolae”. 9

Grupul s-a mărit considerabil în toamnă prin

4 A.M.J., fond Penal, dos.724, vol. I, f.510.

5 Locuinţă încropită pe lângă o stână.

6 A.C.N. SA. S., fond Informativ, dos.2426, vol. I, f.16.

7 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dos.724, vol. I, f.30.

6 Ibidem, II.86, 102.

9 Şt. Bellu, *ap. cât.*, p.60.

cooptarea lui Chindriş Vasile, Chindriş Ştefan, Chindriş Dumitru, Dunca Gavril, Dunca Ilieş, Hotico Dumitru şi Hotico Ioan, şapte tineri ce dezertaseră în vară de la detaşamentul de muncă Săcel – Iza şi pe care

Securitatea îi socotea periculoşi, „deoarece dau naştere în rândul populaţiei la diferite zvonuri şi comentarii în ce priveşte un nou război”, ceea ce-i făcea pe „ţăranii săraci şi mijlocaşi din comuna Ieud să nu se înscrie în G.A.G., plecând urechea la aceşti fugari” [10].

În decembrie acelaşi an se afla printre ei şi Atanasie Oniga, care se ascundea în urma unui incident petrecut în comună în ziua de Sfântu Dumitru a anului 1948, când enoriaşii săi i-au obligat pe activiştii de partid veniţi să facă propagandă ateistă să se „boteze” îmbrăcaţi în râul Lăpuş[11].

Mircea Dobre, Vasile Tivadar, Ioan Rusu – toţi trei urmăriţi pentru aqtivitate legionară – Vasile Blaga şi Jurj Toader au devenit membri ai grupului în anul 1951[12].

Persoana cu cea mai mare autoritate a fost Nicolae Pop, cel mai vârstnic din grup şi, fost pădurar, un foarte bun cunoscător al drumurilor de munte. De asemenea, prin prestigiul de care se bucura în cadrul comunităţii a reuşit să asigure mijloacele de subzistenţă ale grupului, precum şi armele, în marea lor majoritate de la sătenii ce nu le predaseră la posturile de miliţie[13]. El nu era însă un om cu experienţa războiului, cu atât mai puţin a organizării unui grup după reguli militare.

10 A.C.N. SA. S., fond Informativ, dos.2425, vol. I, f.4.

11 Şt. Bellu, op. cit., pp.73 – 74.

12 A.C.N. SA.S… fond Informativ, dos.2426, vol. I, f.17.

13 A.M.J., D.I.M., fond fenal, dos.160, vol.2, f.18.

Nu se cunosc foarte multe lucruri despre modul în care s-au organizat în munţi, dar nicăieri, nici măcar în declaraţiile luate celor prinşi de Securitate în timpul interogatoriilor nu apar date despre antrenamente sau despre o organizare pe baze militare care să îndreptăţească o clasificare a grupului ca organizaţie paramilitara. Ioan Mâţ vorbeşte despre dorinţa lui Pop de a-i ţine grupaţi, în sensul de a nu se despărţi prea des pentru a nu cădea în plasa securiştilor şi despre misiunile în care plecau. Tot el spune ce însemna pentru ei „a pleca

în misiune": a face rost de hrană, haine şi lemne de foc[14].

Ajutorul acordat de rude a fost şi el preţios pentru longevitatea grupului, o mare parte din hrană fiind asigurată de acasă[15].

Casele rudelor erau vizate însă şi de către Securitate şi Miliţie, astfel încât, în seara de 8 iunie 1951, „o patrulă de Miliţie ce făcea pândă în jurul căsoiului lui Pop Nicolae" a zărit un grup de şase persoane care se îndreptau spre casă. Printre ei se afla şi Ioan Mâţ, rânit apoi de miliţienii ce deschiseseră focul. Pentru salvarea acestuia s-a ripostat, din partea grupului, cu foc[16]. O singură dată mai procedaseră în mod similar, şi atunci pentru salvarea lui Paşca[17].

Nici Securitatea nu a putut demonstra însă alte atacuri din partea grupului, aşa cum reiese dintr-un raport de activitate: „Nu s-au înregistrat atacuri din partea bandei, banditţii făcând uz de foc numai pentru acoperirea

14 Vezi, pe larg, în Şt. Bellu, op. cit., p.64.

15 A.C.N. SA. S., fond Informativ, dos.2426, vol. I, II.16, 305.

16 Ibidem, f.278.

17 A.M.J., fond Penal, dos.724, vol. I, f.34.

retragerii în contactul avut cu patrulele Miliţiei". [18]

Acelaşi lucru au susţinut şi cei acuzaţi, în timpul interogatoriilor [19]. Adoptând această strategie au reuşit să se salveze.

N-au reuşit să-şi salveze însă „rezervele de alimente şi îmbrăcăminte", ce le-au fost capturate în „acţiunea de scotocire" întreprinsă de Securitate la 18 februarie 1952, când, de altfel, au şi fost capturaţi primii membri ai grupului – Hotico Ioan, Dunca Gavrilă şi Dunca Ilieş[20].

Acesta a reprezentat începutul sfârşitului. Dacă Oniga, Dobre şi Blaga[21] plecaseră în septembrie 1951 din cauza unor neînţelegeri cu Nicolae Pop, iar Rusu şi Tivadar „se îndreaptă spre Sighet, unde stau izolaţi pe la case cunoscute până la depistarea lor" [22], alături de Nicolae Pop mai rămâneau din acel moment doar copiii săi (Achim şi Aristina), Hoţea şi Mâţ.

I Securitatea acţiona în forţă – au fost reţinute o

18 *Raport de activitatea dusă împotriva bandelor în perioada 1 iulie 1952 – 20 ianuarie 1953*, în Marius Oprea, *Banalitatea mnlui. O istorie a Securităţii în documente*: *1949 – 1989*, Polirom, Iaşi, 2002, p.288.

19 Mircea Dobre: „Noi să nu atacăm, însă când vom fi atacaţi să luptăm cu hotărâre împotriva oricui ne-ar ataca”. (A.M.J., D.I.M., fond Penal, dos.724, vol. I, f.75.), Vasile Chindriş: „Armamentul era în permanenţă asupra noastră, în sensul că dacă ne vom întâlni cu autorităţile să tragem asupra lor. Eu nu am tras asupra autorităţilor niciodată, de altfel nici nu m-am întâlnit cu ele deloc”. (*Ibidem*, dos.160, vol. I, f.18.)

20 A.C.N. SA. S., fond Informativ, dos.2426, vol. I, f.19.

21 în noaptea de 5 spre 6 ianuarie 1953, pe când se aflau în casa părinţilor călugărului Nifon Casian din Rohia, înconjuraţi fiind de trupele de Securitate, Oniga Atanasie a fost rănit grav şi a murit la spital, iar Mircea Dobre a fost capturat (Şt. Bellu, op. cit., p.88). Despre Blaga nu mai există alte informaţii.

22 Au fost prinşi în martie 1953 (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dos.2426, vol. I, II.18 – 19).

serie de persoane care sprijineau grupul, dintre acestea fiind recrutaţi şi unii informatori, iar familiile lui Pop şi Mâţ au fost „dislocate” pentru „dezrădăcinarea banditilor din acel teritoriu” 23.

Măsurile luate dădeau şi rezultate; prin „trădarea” unuia dintre cumnaţii săi, Ştefan Ghindriş a fost prins la 13 septembrie 1952, Hotico Dumitru fiind împuşcat mortal24. La 27 septembrie, s-au predat la postul de miliţie din Ieud Chindriş Vasile şi Chindriş Dumitru25.

În iarnă a fost intensificată acţiunea de hărţuire a ultimilor membri ai grupului rămaşi liberi şi cea de intimidare a populaţiei prin „trimiterea în faţa justiţiei” a „informatorilor inconsecyenţi”, dintr-o notă-sinteză din 29 decembrie aflând că oamenilor lui Pop le era „tot mai greu să se aprovizioneze pentru iarnă” 26.

Atins de o pareză, Pop însuşi este găsit de doi localnici pe malul Botizei, „cărora prin semne le-a cerut să-l depună la miliţie” 27. Nu se ştie cât a mai trăit28.

Celorlalţi le era tot mai greu să se ascundă, deoarece, ca urmare a presiunilor la care erau supuşi, „cetăţenii nu mai voiau să-i primească în locuinţele lor” 29.

În martie 1953 a fost raportată lichidarea grupului.

23 Tg. Lăpuş la Sud şi Cavnic-Baiuţi la Nord (*Ibidem*, f.306).

21 Şt. Bellu, op. cit., p.88.

25 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dos.2426, vol. I, f.289.

26 Notă-sinteză prwind urmărirea bandelor şi fugarilor izolaţi din raza Regiunii Beţia Mare, în *Ibidem*, II.299 – 306.

27 Şt. Bellu, op. cit., p.85.

28 Ultimele date care apar despre el în documentele Securităţii sunt acestea: „Starea banditului Pop Nicolae se ameliorează în urma tratamentului primit la spital, însă, până în prezent, n-am reuşit să obţinem niciun material de la el, încercând toate variantele posibile”. (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dos.2426, vol. I, f.306).

29 Ibidem, f.267.

Denunţaţi, cei din urmă prinşi au fost Aristina şi Achim (rânit), Hoţea Vasile, care-i însoţea, fiind rânit mortal30.

Prezentarea odiseei grupului, atât pe baza documentelor elaborate de Securitate, cât şi a declaraţiilor făcute de supravieţuitori în timpul anchetei şi, de către unii, chiar la începutul anilor ’90, demonstrează în mod clar faptul că n-a fost vorba de o organizaţie paramilitară, lipsind chiar bazele militare de constituire a grupului31 şi atacul asupra trupelor de Miliţie şi de Securitate.

În privinţa scopului – încercarea de a se salva prin fugă de furia autorităţilor comuniste, în aşteptarea schimbării situaţiei internaţionale32, este cunoscut faptul că, în acea perioadă, orice act de respingere a unor legi considerate nedrepte, nesupunerea civică33 în sine

(protestele lui Paşca şi Oniga, ajutorul acordat lor de către Pop), era considerat „uneltire contra ordinii sociale”.

Prin urmare, rezistenţa lor a fost mai mult de natură civică decât o rezistenţă armată. Desigur, în alte condiţii, modul în care au înţeles să se opună comunismului ar fi putut duce la forme violente de protest sau de rebeliune.

Moartea unora dintre membrii grupului şi condamnarea abuzivă, urmată de suferinţa celor care au cunoscut închisorile comuniste34, a fost cumplitul preţ pe care l-au plătit.

30 Şt. Bellu, op. cit., p.91. Tot în martie 1953 a fost prins şi Ioan Mâţ, după ce, în februarie, fusese prins Vasile Păşea (A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dos.2426, vol. I, f.266).

31 Este, printre altele, vorba de un grup constituit în mod conjunctural şi nu prin recrutare.

32 A.M.J., D.I.M., fond tonal, dos.160, vol.2, f.18 şi dos.724, vol. I, f.70.

33 Pentru definirea noţiunii de nesupunere civică, vezi David Miller (coord.), *Enciclopedia BlackuieU, a gândirii politice*, Bucureşti, Editura Humanitas, 2000, pp.530 – 532.

34 Cei condamnaţi au fost eliberaţi pe parcursul anului 1964, beneficiind de graţierea pedepsei conform Decretului 310/1964.

LIVIU PLEŞA

APARTENENŢA POLITICĂ A MEMBRILOR GRUPURILOR DE REZISTENTĂ DIN ARDEAL (1948 – 1958)

W Ţ na dintre caracteristicile specifice regimurilor

Vz totalitare de tip comunist este aceea că ele, deşi pretind că aprobă şi respectă ideile democratice privind participarea la viaţa politică a statului, în practică elimină pluralismul politic şi competiţia dintre partidele politice. Pentru a justifica acest fenomen, statele comuniste afirmă că regimurile pluraliste nu sunt decât instrumente ale oligarhiei capitaliste, oligarhie care, conform luptei de clasă, trebuie să dispară, pentru a face loc unei societăţi

unitare, fără clase antagonice, aceasta fiind adevărata democraţie[1]. În acest sens, una din definiţiile pluralismului afirmă: „(...) Neajunsul comunismului constă în aceea că măsurile aplicate de el în vederea unificării poporului vor fi resimţite de mulţi ca nişte constrângeri ce le subminează drepturile individuale, le ignoră interesele şi le lezează sentimentele de dreptate” [2]. În fapt, conform lui Raymond Aron.

1 Raymond Aron, *Democraţie şi totalitarism*, Bucureşti, Ed. AII, 2001, p. 174.

2 David Miller (coord.), *Enciclopedia Blackivell a gândirii politice*, traducere de Dragan Stoianovici, Bucureşti, Ed. Humanitas, 2000, p. 571.

„Pentru a atinge obiectivele supreme ale unei societăţi fără clase, puterea absolută a unui partid, care este exponentul proletariatului, este un mijloc indispensabil” [3]. Aşadar, într-un stat de tip comunist monopolul puterii politice, mai exact existenţa unui singur partid, este cvasinecesaia. Aceasta deoarece, în opinia lui Aron, „nu se poate făuri o societate omogenă, nu se pot desfiinţa clasele sociale dacă partidul îşi impune să respecte drepturile opoziţiei. Atunci când se urmăreşte realizarea unor transformări fundamentale, trebuie înfrântă rezistenţa grupurilor ale căror concepţii, interese sau privilegii, vor fi afectate” [4].

În practică, anihilarea acestei rezistenţe şi destructurarea vechii societăţi, urmată de construirea uneia noi, de tip socialist, nu s-a putut realiza decât printr-o singură metoda, prin teroare. Agresiunea brutală asupra întregii societăţi şi în special asupra vechii clase politice a fost calea cea mai uzitată şi mai eficientă pentru preluarea puterii totale în stat.

În România, această agresiune a fost potenţată şi acutizată şi de faptul că elita comunistă care o practica era complet ruptă de societatea românească, neavând nici abaţi şi nicio bază politică proprie[5], fiind impusă cu forţa din exterior. Clivajul ideologic în raport cu celelalte partide şi lipsa unui sprijin real din partea populaţiei au

determinat noua elită comunistă să nu apeleze la metodele democratice de preluare a puterii într-un stat.

3 Raymond Aron, op. cit., p. 174.

4 *Ibidem*, p. 59.

5 Stelian Tanase, *Elite şi societate. Guvernarea Gheorghe Gheorgfiiu Dej, 1948 – 1965*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1998, p. 57.

alegeri libere şi corecte, ci să treacă la acţiuni în forţă contra adversarilor politici, folosindu-se în special de serviciile secrete şi de armata sovietică.

Deoarece comuniştii doreau să deţină monopolul puterii politice, primele acţiuni au fost îndreptate asupra fostei elite politice, în special asupra membrilor Partidului Naţional Ţărănesc (EN. Ţ.), Partidului Naţional Liberal (EN. L.) şi Mişcării Legionare. Cu largul concurs al Siguranţei, care avea încă de la sfârşitul anului 1945 scopul de a urmări activitatea, organizarea şi orientarea partidelor politice6, P.C.R. a trecut la o campanie de atacuri împotriva principalelor partide politice, dorind discreditarea şi compromiterea liderilor de marcă. Într-un bilanţ al Siguranţei din 23 august 1947 se specifica: „(...) am urmărit acţiunea politică sub toate aspectele, concentrându-ne vigilenţa asupra P.N.Ţ., în jurul căruia am apreciat că s-a polarizat acţiunea subversivă” 7. După o campanie propagandistică virulentă, din 1946 s-a trecut la acţiuni făţişe de intimidare a membrilor P.N.Ţ. şi RN. L. (arestări pe termen scurt, agresiuni fizice, ameninţări etc.), acţiuni care s-au înteţit în timpul campaniei electorale. În paralel, a început şi discreditarea liderilor de la vârful acestor partide, prin implicarea lor, deocamdată colaterală, în procese politice de anvergură (cele mai importante fiind cele ale Mişcării Naţionale de Rezistenţă şi procesul Pop-Bujoiu). Toate acestea, la care s-au adăugat trucarea grosolană a alegerilor din 1946 şi arestările continue ale unor fruntaşi politici din opoziţie.

6 *Cartea Alba a Securităţii*, vol. I, S.R.I., 1997, p. 35 – 36.

7 Marius Oprea, *Naşterea Securităţii*, în *Analele*

Sighet, 6, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1998, p. 297.

au dus la debusolarea întregii societăţi româneşti, dar în special a vechii elite politice, surprinsă nepregătită în faţa valului fără precedent de teroare care s-a năpustit asupra ei. Răspunsul partidelor a constat în emigrarea legală sau ilegală a unor membri de vârf, cu scopul de a crea o rezistenţă externă, cât şi în constituirea unor grupuri de rezistenţă în interior, cum ar fi „Haiducii lui Avram Iancu", „Sumanele Negre", „Graiul Sângelui" etc. Toate aceste ultime grupuri au fost însă puternic infiltrate de serviciile secrete, care au folosit activitatea lor, ca şi procesele aferente, ca un nou mijloc de compromitere a liderilor de marcă ai partidelor politice.

Poziţia P.C.R. faţă de legionari a fost însă puţin diferită, partidul având nevoie de ei pentru a se consolida, într-o conferinţă ţinută la Ministerul Afacerilor Interne la 18 mai 1948, ministrul Afacerilor Interne, Teohari Georgescu, justificând pactul cu legionarii, afirma că „să considerat că nu era potrivit să se ducă lupta împotriva tuturor duşmanilor deodată", dar că acum „discuţii cu unii legionari care ar pretinde că sunt cuminţi nu facem. Nu mai credem pe nimeni. Trebuie să terminăm şi cu duşmanul acesta şi să fim fără milă, pentru a nu-i da nicio posibilitate de manevră" 8. Exemplificarea celor spuse să regăsit în masivele arestări ale legionarilor care au avut loc în întreaga ţară în noaptea de 14/15 mai 1948.

În 1948, şocul provocat de situaţia generală din ţară, care culminase cu arestarea lui Iuliu Maniu, cel mai respectat om politic, cu desfiinţarea partidelor politice şi cu abdicarea forţată a regelui Mihai, a determinat

8 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dos. nr. 45, f. 1 – 4.

apariţia unor noi grupuri de rezistenţă armată, la conducerea şi în componenţa cărora s-au aflat în principal foşti membri ai partidelor politice dizolvate.

În zona Ardealului, culoarea politică a membrilor mişcării de rezistenţă a fost în imensa majoritate a cazurilor ţărănistă sau legionară. În această regiune, P.N.Ţ.

era foarte bine reprezentat şi se bucura de o puternică simpatie, în principal datorită activităţii unor lideri de-ai să-i în timpul Unirii din 1918, şi în special datorită lui Iuliu Maniu, care era aproape venerat. Spre sfârşitul perioadei interbelice, în contextul speculării crizei economice din 1929 – 1933 şi a politicianismului unor membrii ai fostei elite politice, concomitent cu o propagandă bine gândită, şi Mişcarea Legionară a început să câştige aderenţi tot mai numeroşi în Ardeal, fiind bine reprezentată în toate zonele.

În perioada 1948 – 1958 principalele grupuri de rezistenţă care au activat în această regiune au fost cele conduse de următorii lideri: fraţii Popşa (în Maramureş), Nicolae Pop (în Munţii Ţibleş), Iosif Capotă, Leon Şuşman, Teodor Şuşman, Nicolae Dabija şi Ştefan Popa (în Munţii Apuseni), Lazăr Caragea (în judeţul Hunedoara), Alexandru Maxim, Cornel Deac şi fraţii Spaniol (pe valea Mureşului, în judeţul Alba), Gheorghe Gheorghiu „Mărăşeşti”, fraţii Abăcioaie (în judeţul Cluj), Ion Gavrilă Ogoranu (în Munţii Făgăraş).

O caracteristică a conducătorilor grupurilor de rezistenţă din Ardeal este aceea că aceştia erau aproape în unanimitate încadraţi politic, dar totodată trebuie specificat şi faptul că ei nu fuseseră lideri politici de anvergură, ci doar fruntaşi locali sau chiar simpli membri ai partidelor politice. În acest sens, o scurtă trecere în revistă a apartenenţei şi activităţii politice a şefilor şi membrilor mai importanţi ai acestor grupuri este edificatoare. Leon Şuşman era un vechi legionar, fost şef de garnizoană, care în perioada guvernării legionare a deţinut concomitent funcţiile de şef al Gărzii Financiare Judeţene Turda şi de ajutor al şefului Poliţiei Legionare Turda, motiv pentru care după rebeliune a trebuit să fugă pentru a nu fi arestat. Teodor Şuşman senior a fost simpatizant al mai multor partide politice, fiind primar şi ajutor de primar în comuna Răchiţele din 1922 până în 1945, fiind în general un apropiat al liberalilor. El a intrat în vizorul Securităţii deoarece din anul 1944 „duce o vie activitate P.N.Ţ.-istă, iar cu ocazia alegerilor din 1946 îşi

intensifică activitatea sa duşmănoasă, îndemnând populaţia de a nu vota cu B.P.D”. 9. Iosif Capotă era preşedinte al organizaţiei de plasă a P.N.Ţ. din Huedin, candidând la alegerile din 1946 în judeţul Cluj. El a ocupat al treilea loc pe lista PN. Ţ.-ului, tocmai ca o recunoaştere a calităţilor sale de organizator şi propagandist local al acestui partid. Vasile Paşca, membru al grupului condus de Nicolae Pop (el însuşi fost membru al P.N.Ţ. şi RN. L.), s-a înscris în P.N.Ţ. în 1936, deţinând funcţia de organizator-propagandist al Comitetului de Plasă al P.N.Ţ. din Târgu Lăpuş, comitet pe care el îl organizase în 1946 şi din care făcea parte10. Ioan Popşa a fost preşedinte al organizaţia judeţene de tineret a P.N.Ţ. din judeţul Maramureş, unde a activat intens după 1944, motiv pentru care a fost arestat de Siguranţă de două ori.

9 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dos. nr. 2701, vol. 1, f. 7.

„A.M.J., D.I.M., fond Penal, dos. nr. 724, vol. 1, f. 29.

Preotul greco-catolic Ioan Joldea Dunca, membru de frunte al grupului fraţilor Popşa, a avut calitatea de vicepreşedinte al organizaţiei judeţene Maramureş a P.N.Ţ., motiv pentru care în iulie 1947 a fost arestat de Siguranţa Maramureş11. Ioan Robu, coordonatorul grupului condus de Alexandru Maxim (membru P.N.Ţ.), deţinea în 1947 funcţia de secretar al Centrului Universitar Bucureşti al T.U.N.Ţ. Alexandrina Ifeglaru, membra a grupului condus de Cornel Deac, în 1938 s-a înscris în Mişcarea Legionară, unde a fost numită şefă a Getăţuilor de Fete din cadrul Centrului Universitar Legionar Cluj, fiind însărcinată şi cu organizarea legionară a femeilor din întreg Ardealul 12. Ion Gavrilă Ogoranu a activat în Mişcarea Legionară din 1936, în 1940 a devenit şef al organizaţiei F.D.C. Făgăraş, iar în perioada 1945 – 1948 a fost şef al regionalei F.D.C. Ardealul de Nord13. Alexandru Dejeu, unul dintre cei mai de încredere oameni ai lui Iosif Capotă, s-a înscris în RN. Ţ. în toamna anului 1944, dar a fost foarte activ, având funcţiile de membru al Comitetului T.U.N.Ţ. al Facultăţii de Medicină din Cluj şi

membru al Comitetului Regional al Tineretului P.N.Ţ. din Ardeal, calitate în care trebuia să organizeze tineretul EN. Ţ. din plasa Călata, judeţul Cluj. Totodată el a participat activ şi la greva studenţească din înul 1946 de la Cluj, motiv pentru care a fost căutat de Siguranţă14. Pe lângă aceştia, şi ceilalţi lideri de grupuri

11 A.C.N.S.A.S. fond Penal, dos. nr. 84, vol. 9, f. 113 – 115.

12 Idem, dos. nr. 31, vot 1, f. 158 – 159.

13 Marius Oprea, *Banalitatea lăului. O istorie a Securităţii în documente, 1949 – 1989*, Iaşi, Ed. Polirom, 2002, f. 279.

14 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dos. nr. 86, vol. 1, f. 336 – 337.

fusesem membrii ai unor partide sau organizaţii politice: Nicolae Pop (fost membru al P.N.Ţ. şi RN. L.), Lazăr Caragea, fraţii Abăcioaie, fraţii Spaniol, Ştefan Popa, Gheorghe Gheorghiu „Mărăşeşti", Vasile Popşa (legionari), Alexandru Maxim (P.N.Ţ.). Singurele excepţii notabile sunt cele ale lui Cornel Deac şi Nicolae Dabija, ambii neîncadraţi în niciun partid, care au activat în rezistenţă, primul deoarece era urmărit pentru asasinarea a doi soldaţi sovietici, iar al doilea datorită profundelor sale convingeri anticomuniste. La aceştia se mai adaugă şi acei preoţi greco-catolici care au participat la rezistenţă pentru a se împotrivi unirii cu Biserica Ortodoxă, cum au fost Atanasie Oniga (membru al grupului lui Nicolae Pop), Simion Roşa şi Grigore Jaflea (care au activat în organizaţia lui Leon Şuşman).

Cu toate că marea majoritate a conducătorilor acestor grupuri erau implicaţi politic, unii având chiar funcţii de conducere, este greu de afirmat că încadrarea lor în rezistenţă a fost determinată de dorinţa de a se opune regimului prin crearea unor organizaţii politice ilegale, care să lupte politic contra dictaturii comuniste, în fapt, marea lor majoritate au dispărut de la domiciliu şi au devenit fugari din teama de a nu fi reţinuţi de Securitate, în contextul valurilor de arestări începute în martie 1947

pentru membrii partidelor democratice şi în mai 1948 pentru legionari. În cazul unor ţărănişti (Ioan Popşa, Ioan Joldea Dunca, Iosif Capotă), fenomenul se manifestă mai pregnant deoarece ei deja cunoscuseră acest calvar, fiind arestaţi în anul 1947 (în martie sau în iulie), trecând deja prin regimul dur al anchetelor comuniste. În legătura cu acestea, Iosif Capotă declara în anchetă:. „Eu credeam că măsurile de arestare sunt măsuri arbitrare şi de aceea m-am hotărât să nu mă mai las arestat, pentru care motiv am devenit fugar” 15.

Practic, se poate chiar vehicula ideea că o mare parte a membrilor rezistenţei din Ardeal sunt persoane care au scăpat, prin şansă, de arestările masive din perioada 1947 – 1949. Urmăriţi pentru activitatea lor politică, ei au profitat de incapacitatea organelor de represiune, încă insuficient consolidate, pentru a deveni fugari. În marea majoritate a cazurilor au fost anunţaţi că vor fi arestaţi de către rude, vecini, prieteni, consăteni sau chiar au avut norocul de a nu se afla la domiciliu când au fost căutaţi de Securitate (cazul lui Leon Şuşman şi al lui Teodor Şuşman) sau de a evada din arest (ca Ioan Popşa). Tot aici trebuie menţionaţi şi acei membri ai unor partide politice care au sesizat corect cursul evenimentelor şi, chiar dacă nu dispuneau de nicio informaţie concretă privind eventuala lor arestare, au dispărut de la domiciliu, preîntâmpinând-o. În acest sens, Vasile Tivadar, legionar, fost membru al grupului fraţilor Popşa, declară că a fugit în august 1948, „ştiind că sunt urmărit de către autorităţi pentru activitate legionară (...) datorită faptului că ceilalţi care au făcut parte cu mine din ED. C. din Sighet au fost arestaţi” 16. La fel, Ioan Popa zis „Cioată”, fost legionar, apoi membru al EN. Ţ., aflând că se anchetează activitatea sa din timpul alegerilor din 1946, când împreună cu alţi tineri a rupt lozincile B.P.D.-ului, tineri deja arestaţi, a dispărut de la domiciliu şi s-a

15 Ibidem, vol. 5, f. 38.

„Fond Penal, dos. nr. 724, vol. 2, f. 49.

Încadrat în grupul lui Teodor Şuşman senior17.

Aşadar, în faza iniţială, trecerea în rezistenţă a majorităţii membrilor grupurilor din Ardeal, nu a fost un răspuns politic la acţiunile comuniştilor de distrugere a clasei politice româneşti, ci mai mult, un răspuns faţă de acţiunile violente ale regimului. Acest fenomen, de apariţie a rezistenţei tocmai ca rezultat al acţiunilor organelor represive contra oponenţilor politici este surprins şi într-o sinteză a Securităţii din 1 aprilie 1951: „O altă parte dintre fugarii aflaţi în evidenţa regiunilor de Securitate nu sunt fugiţi în munţi, ci dispăruţi de la domiciliu cu ocazia diferitelor operaţii în problemele P.N.Ţ. Maniu, P.N.L., «L» etc” 18.

Deşi mai puţin numeroase, grupuri care au gândit încă de la început participarea la rezistenţa armată ca o luptă politică au fost prezente şi în Ardeal. Unul dintre cele mai importante a fost cel condus de Alexandru Maxim, grup coordonat de la Bucureşti de Ioan Robu, secretar general al T.U.N.Ţ. Bucureşti. Ioan Robu, pornind reorganizarea T.U.N.Ţ.-ului în ilegalitate, în 1948 i-a dat lui Alexandru Maxim sarcina de a înfiinţa nuclee ţărăniste în judeţul Alba. În scurt timp, Alexandru Maxim, ajutat de învăţătorul Cornel Pascu din Benic, şi el membru P.N.Ţ., a înfiinţat grupuri de rezistenţă compuse majoritar din ţărănişti, într-un număr mare de comune, pe întreaga vale a Mureşului, de la Alba Iulia la Ocna Mureş, cu ramificaţii pe valea Caldei, până la poalele Apusenilor.

O activitate asemănătoare au desfăşurat fraţii Spaniol (Aron şi Vasile), ambii legionari din Aiud, care au

17 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dos. nr. 2701, vol. 1, f. 9.

18 Cartea Alba... vol. I, f, 283.

trecut la organizarea unei reţele de împotrivire la noul regim. Grupul era format în mod preponderent din legionari şi fiinţa după modelul cuiburilor legionare, membrii necunoscând decât un număr mic de persoane care activau în organizaţie. Conform afirmaţiei lui Aron Spaniol, care a supravieţuit dictaturii, „grupul nostru, cu toate că activa unitar, era format în aşa manieră încât mai

mult de trei inşi nu se cunoşteau între ei", mai mult, nici măcar liderii nu cunoşteau întreaga componenţă a organizaţiei 19. Aceste reguli stricte de conspirativitate au făcut ca Securitatea să nu cunoască niciodată componenţa întregii grupări.

Tot în acest cadru trebuie amintită şi acţiunea lui Alexandru Dejeu, fost lider RN. Ţ., medic în comuna Dragu, care în a doua jumătate a anului 1956, în contextul evenimentelor din Polonia şi Ungaria, ia legătura cu mai mulţi foşti fruntaşi ţărănişti din comună, cărora le-a dat sarcina de a găsi în fiecare comună din zonă aproximativ 3 – 4 oameni, cu care dorea ca în cazul căderii regimului comunist să poată trece la „constituirea rapidă şi masivă a P.N.Ţ". 20.

Un puternic suport psihologic în luarea deciziei de a deveni fugari şi de a se încadra în grupuri de rezistenţă armată l-a constituit credinţa că regimul proaspăt instalat, datorită brutalităţii sale şi a măsurilor nepopulare (naţionalizarea, colectivizarea, cotele obligatorii, interzicerea Bisericii Greco-Catolice etc.), nu va putea să

19 Marius Cristea, *Rezistenţa anticomunistă* în *zona Aiud*. *„Grupul N) xinior*, în „Anuarul Institutului de Istorie Orală" din Cluj (în continuare A.I.I.O.), III, p. 198 – 200.

20 A.C.N. SA. S., fond Penal, dos. nr. 86, vol. 1, f. 341.

se menţină la putere prea mult timp. Această credinţă era alimentată şi de speranţa că statele democratice occidentale, în frunte cu Statele Unite ale Americii, nu vor abandona Europa Centrală şi Răsăriteană în mâinile sovieticilor şi vor pomi cât mai curând un război contra U.R.S.S., eliberând toate popoarele ocupate. Mitul venirii americanilor a fost creat şi alimentat continuu de reprezentanţii partidelor politice desfiinţate, care, în contextul tensiunilor dintre foştii aliaţi, a izbucnirii războiului rece şi a conflictului din Coreea, credeau că apariţia unui război direct între statele democratice şi URSS era iminent. Fenomenul a fost potenţat şi de diferitele luări de poziţie ale autorităţilor americane faţă de evenimentele din România, de ajutoarele alimentare

trimise de SUA în Moldova bântuită de foamete, cât şi de campania mediatică anticomunistă promovată constant la posturile de radio occidentale, ca Radio „Europa Liberă" şi Aadio „Vocea Americii", toate creând impresia că americanii privesc cu mare atenţie ţara noastră21.

În acest context, marea majoritate a grupurilor de rezistenţă din Ardeal au încercat să se organizeze pentru ca în cazul izbucnirii unui conflict între blocul democrat şi blocul sovietic să poată acţiona pentru a prelua controlul asupra zonei în care îşi desfăşurau activitatea, cu scopul final de a lupta pentru răsturnarea regimului comunist. Pentru a-şi putea îndeplini aceste obiective, liderii grupurilor de rezistenţă urmăreau recrutarea a cât mai mulţi membri şi persoane de sprijin, dotarea cu armament în cantităţi cât mai mari, colectarea de bani.

21 Cornel Jurju, *Mitul „venirii americanilor". Studiu de caz: rezistenţa anticomunistă de la Huedin*, în A.I.I.O., III, p. 186 – 191.

elaborarea de planuri de acţiune pentru atacarea unor anumite obiective (instituţii, căi de comunicaţii etc.). Astfel de proiecte şi le-au propus în special membrii grupurilor Dabija, Popşa, Nicolae Pop, Leon Şuşman, Alexandru Maxim şi Lazăr Caragea.

În completare la aceste planuri, unii lideri de grup priveau într-o perspectivă şi mai îndepărtată, punându-şi problema organizării unor mici nuclee de foşti membri ai partidelor din care făcuseră şi ei parte, nuclee pe baza cărora, după răsturnarea regimului, să se treacă rapid la reconstrucţia vechilor organizaţii politice locale. În acest sens au acţionat, pe lângă deja amintitele cazuri ale fraţilor Spaniol, Alexandru Dejeu sau Alexandru Maxim, şi Leon Şuşman, Ştefan Popa sau Lazăr Caragea, cât şi fraţii Ioan şi Vasile Popşa (primul încercând constituirea unor organizaţii ţărăniste, iar cel de-al doilea a unor cuiburi legionare), încercarea de a crea organizaţii omogene din punct de vedere politic, care aveau ca scop, în cazul căderii dictaturii, revitalizarea fostelor partide şi organizaţii politice, participarea la competiţia politică

democratică şi chiar preluarea puterii, este în mod evident un act de acţiune politică, un răspuns la monopolul partidului unic impus de către comunişti. Acest fenomen denotă faptul că deşi marea majoritate a liderilor grupurilor a intrat în rezistenţa armată din teama de a nu fi arestaţi şi mai puţin din dorinţa de a acţiona din punct de vedere politic, după ce au optat pentru această formă extremă de luptă, ci au trecut la organizarea unor reţele bazate pe aceleaşi afinităţi politice. În acest context, imediat după ce au intrat în rezistenţă, aproape toţi liderii grupurilor au luat contact îndeosebi cu foşti membri ai partidelor şi organizaţiilor politice din care făcuseră şi ei parte, chiar dacă nu cunoscuseră anterior persoanele respective. Faptul acesta este însă explicabil, deoarece respingerea şi lupta împotriva regimului comunist se manifesta prin asumarea unui set de valori bine definit, set de valori care în general a stat şi la baza aderenţei politice anterioare.

Din punctul de vedere al constituirii pe baze politice a grupurilor de rezistenţă armată anticomunistă din regiunea Ardealului, ele se pot împărţi în trei principale categorii: grupuri ai căror lideri au încercat şi au reuşit să formeze organizaţii omogene. politic (Ion Gavrilă Ogoranu, Alexandru Maxim, Ştefan Popa, Iosif Capotă, Alexandru Dejeu şi fraţii Spaniol), grupuri ai căror lideri au încercat şi ei constituirea unor organizaţii care să cuprindă cât mai mulţi foşti membrii ai aceluiaşi partid politic, dar datorită condiţiilor de pe teren nu au reuşit acest lucru decât parţial, tangenţial sau chiar deloc (fraţii Popşa, Lazăr Caragea, Leon Şuşman) şi, în sfârşit, grupuri ai căror lideri au dorit să formeze organizaţii ale căror scop exclusiv să fie doar lupta împotriva regimului comunist, apartenenţa politică a membrilor fiind fără importanţă (Nicolae Dabija, Nicolae Pop, Cornel Deac, Teodor Şuşman, Gheorghe Gheorghiu „Mărăşeşti”).

Trebuie specificat însă că aceasta împărţire se referă aproape exclusiv la nucleele acestor organizaţii, pentru că dacă ne îndreptăm spre periferia lor, la persoanele de

sprijin, situaţia este cu totul alta. Mai exact, în toate cele trei categorii, chiar şi în cazul grupurilor? omogene politic, nu se poate vorbi despre preponderenţa membrilor unui anumit partid politic în rândul persoanelor de sprijin. Toate partidele politice erau reprezentate printre cei care ajutau grupurile de rezistenţă, existând ţărănişti, liberali, legionari, chiar şi comunişti. În plus, marea majoritate a acestor persoane nu era încadrată în niciun partid politic, în cazul tuturor susţinerea bazându-se în principal pe convingerile şi sentimentele anticomuniste şi mult mai puţin pe concepţiile politice.

Unul dintre cele mai omogene grupuri din punct de vedere politic a fost cel condus de Ion Gavrilă Ogoranu, care a acţionat în Munţii Făgăraşului, grup care nu numai că era format doar din legionari, dar cuprindea aproape în exclusivitate persoane care absolviseră acelaşi liceu (Liceul „Radu Negru" din Făgăraş) şi care îşi desăvârşeau studiile superioare la Cluj, fiind participanţi şi la greva studenţească din anul 1946. Toţi au aderat la Mişcarea Legionară în timpul liceului, datorită educaţiei primite de la profesorii legionari şi au fost înscrişi în puternica frăţie de cruce de la liceu, condusă de Gavrilă. Astfel, în momentul în care în mai 1948 sunt urmăriţi pentru activitatea legionară desfăşurată (Ion Gavrilă Ogoranu deţinea acum funcţia de şef al Regionalei Ardealul de Nord a Frăţiilor de Cruce), un număr de 11 foşti colegi legionari se retrag în munţi. În toată perioada de până la prinderea grupului, membrii lui au fost sprijiniţi de către un număr foarte mare de persoane din rândul ţărănimii locale. Cu toate că membrii grupului erau exclusiv legionari, apartenenţa politică a acestor persoane de sprijin, era foarte diversificată, printre ei regăsindu-se legionari (prezenţi totuşi în număr mare, un loc special ocupându-l profesorii şi elevii Liceului „Negru Vodă"), ţărănişti, liberali şi chiar comunişti. Majoritatea persoanelor de sprijin nu era însă înscrisă în nici unui partid politic, susţinând grupul doar din sentimente anticomuniste.

Organizaţia condusă de Alexandru Maxim, care

activa în judeţul Alba, era coordonată de la Bucureşti de Ioan Robu, secretar general al Tineretului Universitar Naţional Ţărănesc (T.U.N.Ţ.) Bucureşti, care ţinea legătura cu Maxim prin intermediul lui Radu Ionescu, şi el membru al P.N.Ţ… începând din aprilie 1948, Maxim a trecut la organizarea de nuclee ţărăniste în comunele de pe valea Mureşului (Uioara de Sus, Cisteiu de Mureş, Ciumbrud, Oiejdea, Obreja, Băgău etc) şi de pe valea Gălzii, până la poalele Munţilor Apuseni (Galda de Jos, Mesentea, Benic, Galda de Sus, integralde, Mogoş). Marea majoritate a conducătorilor şi persoanelor care activau în aceste nuclee erau foşti membri ai P.N.Ţ., cum ar fi preotul greco-catolic Iacob Târziu (şeful grupului din comuna Cisteiu de Murfeş), Cornel Pascu (liderul din comuna Benic), Mircea Istrate (şeful grupului din comuna Uioara de Sus), Florian Picoş şi Emil D-alea (liderii din comuna Galda de Jos). Printre membrii marcanţi ai organizaţiei se aflau şi persoane de altă afiliere politică, dar numărul lor este redus (preotul Nicolae Suciu din Uioara de Sus, simpatizant legionar, şi Petru Mărgineanu, fost timp de 14 ani primar liberal al comunei Obreja, al cărui frate a fost condamnat în procesul Pop-Bujoiu22). Conform unui raport al Securităţii, Ioan Robu i-ar fi trimis o scrisoare lui Grigore Niculescu-Buzeşti „prin care făcea cunoscut că a pornit la o acţiune de regrupare a fostelor elemente naţional

33 A.C.N. SAS., fond Documentar, dos. nr. 36, f. 434.

ţărăniste pe întreaga ţară, cerându-i directive de modul cum să activeze” 23.

Ştefan Popa, originar din comuna De cea, jud. Alba, fost student, condamnat înainte de 1944 la trei ani închisoare corecţională, a condus şi el un grup format numai din legionari şi simpatizanţi ai Mişcării Legionare, grup compus din şapte membrii care acţiona în zona Wfului Piatra Caprei din Munţii Apuseni. Deşi majoritatea persoanelor de sprijin erau legionari (precum Cornel Căliman, legionar din 1933, şef de cuib şi şef de garnizoană în perioada 1938 – 1940), grupul era susţinut şi

de ţărănişti, existând o colaborare cu organizaţia lui Alexandru Maxim, dar şi de persoane neîncadrate politic24. Fiind descoperiţi de Securitate, Ştefan Popa şi alte patru persoane au fost ucişi în timpul luptelor care au premers prinderea membrilor organizaţiei.

Un grup de asemenea foarte omogen din punct de vedere politic a fost cel care l-a ajutat pe dr. Iosif Capotă. Ţărănist din 1946, Capotă avea o încredere deplină în RN. Ţ. şi în membrii acestui partid, fapt evidenţiat chiar de el în anchetă: „Am intrat în RN. Ţ. pentru convingerile mele şi datorită modului de viaţă în care am crescut. Eram convins că RN. Ţ. dezvoltă democraţia burgheză naţională creştină, pe care o consideram cea mai de valoare, şi credeam că acest sistem politic poate dezvolta caractere într-un grad superior” 25. În acest sens, după ce se ascunde într-o comună din zona Huedinului, el apelează la vechii săi camarazi de partid, pe care îi a cinează cu

23 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dos. nr. 47584, vol. 2, f. 382.

24 Ibidem, wl. 2, f. 395 – 396.

25 A.C.N. SA. S., fond Penal, dos. nr. 86, vol. 5, f. 38.

distribuirea manifestelor. Dintre aceştia, rolul cel mai important l-au avut Teofil Creţu (conductor C.F.R.), Traian Tulbure (directorul Şcolii de şapte ani din comuna Bonţida), Petru Popteanu (funcţionar la Institutul Oncologic din Cluj), Iosif Roşca (topograf la Exploatarea Minieră Şorecani) şi Gheorghe Duhănes (funcţionar la Staţia C.F.R. Aghireş), toţi membrii sau simpatizanţi ai P.N.Ţ., pe care îi cunoscuse în timpul activităţii sale politice, pe unii chiar atrăgându-i el în partid. Referitor la cauzele care l-au determinat să apeleze la aceste persoane, Capotă declara: „comportările şi antecedentele lor politice m-au făcut să-i aleg şi să-i consider mai apropiaţi” 26. În afara acestora, Capotă a mai fost ajutat doar de rudele sale şi de rudele unui servitor al tatălui său (Gheorghe Borţig). Una din persoanele cele mai de încredere a fost Alexandru Dejeu, fost membru al Comitetului T.U.N.Ţ. pe Ardeal, căsătorit cu o fiică a surorii sale Ana Capotă. În timp ce îl

ajuta pe Capotă, dar în paralel cu acţiunea acestuia, Dejeu a trecut la organizarea propriului său grup, deja amintit. Pentru început, el a luat legătura cu trei foşti fruntaşi ai P.N.Ţ. din comuna Dragu, jud. Sălaj: Iosif Iancu (ţărănist din 1933, membru al Comitetului de Conducere al PNŢ din comună, fost şef al Gărzilor Ţărăneşti din comună şi ajutor de primar), Alexandru Cozar (fost şef de grupă în cadrul Gărzilor Ţărăneşti) şi Vasile Zdrobea (ţărănist din 1946, membru în Comitetului de Conducere al PN. Ţ. din comună), socrul lui Iosif Iancu[27]. Celor trei, Dejeu le-a trasat sarcina de a contacta persoane de încredere din comunele învecinate

26 Ibidem, f. 40.

27 Ibidem, rol. 1, f. 341.

pentru a forma o organizaţie de rezistenţă, dar aceştia nu au avut curajul de a trece la fapte.

Ultima organizaţie ai cărei membri aparţineau preponderent aceleiaşi formaţiuni politice este cea condusă de fraţii Spaniol, Vasile şi Aron, legionari din Aiud. Pe lângă cei doi, din grup mai făceau parte alţi trei membrii ai familiei Spaniol, Iuliu, Ştefan şi Aurelia, toţi legionari cunoscuţi (Aurelia fiind chiar condamnată pentru activitate legionară). Organizaţia a reunit în principal legionari din zona Aiudului, printre care Traian Hanu (fost chestor al Poliţiei Judeţene Alba în timpul guvernării legionare) şi Emil Gligor (legionar paraşutat de germani în spatele frontului). Existau şi persoane neîncadrate politic sau membre ale altor formaţiuni politice, dar numărul lor era redus. Trebuie menţionat şi faptul că acest grup a intrat în legătură îndeosebi cu legionari, cum ar fi Leon Şuşman, Alexandrina Teglaru sau organizaţia lui Ştefan opa[28].

Trecând la cea de-a doua categorie de grupuri, cel mai interesant caz este cel al fraţilor Popşa (Ioan şi Vasile), conducătorii grupului de rezistenţă din Maramureş. Fraţii Popşa doreau crearea unei organizaţii de rezistenţă anticomunistă formată din nuclee aflate în toate comunele din Maramureş, nuclee care să fie gata de luptă în caz de

nevoie. Pe viitor, ei preconizau şi extinderea acestei organizaţii şi în afara Maramureşului. Cei doi fraţi au reuşit înfiinţarea unor astfel de grupuri în mai multe comune de pe valea Izei, cele mai puternice fiind cele din Ieud, Dragomireşti, Botiza, Rozavlea, Vişeu.

36 Marius Cristea, op. cit., p. 196 – 201.

Şieu, Bocoicocel, Borşa şi Săliştea. Deoarece cei doi fraţi erau angajaţi politic diferit (Ioan fusese preşedintele organizaţiei judeţene Maramureş a Tineretului P.N.Ţ. iar Vasile membru al organizaţiei legionare Bucureşti, unde era student, dar şi al unui cuib de la Liceul „Dragoş Vodă" din Sighet, unde era profesor suplinitor), fiecare dintre ei a trecut la înfiinţarea de grupuri formate din membri cu aceeaşi culoare politică precum a lor. Trebuie amintit însă că cei doi fraţi, cu toate aceste diferenţe politice, au acţionat unitar, văzând aceste nuclee de rezistenţă ca puncte de sprijin pentru întreaga organizaţie, indiferent de valenţa lor politică. Fenomenul nu este unic, un caz similar existând în rezistenţa din Caraş-Severin, cu organizaţia fraţilor Blaj (Traian şi Doru Viorel), primul legionar, al doilea ţărănist29. Pentru a-şi pune în aplicare planurile, Ioan Popşa a cooptat în grupul de fugari un alt ţărănist, Vasile Hoţea, iar în ian. 1949 a luat legătura cu preotul greco-catolic Ioan Joldea Dunca, fost vicepreşedinte al organizaţiei judeţene Maramureş a P.N.Ţ. şi membru în Delegaţia Permanentă a P.N.Ţ., cu scopul de a-l ajuta în recrutarea de ţărănişti. Prin Dunca, Ioan Popşa a intrat în contact cu un alt preot greco-catolic dispărut de la domiciliu, Alexandru Chindriş, şi el fost membru al PN.Ţ... Cei doi preoţi însă nu doreau o luptă anticomunistă pe tărâm politic, ei văzând rezistenţa în plan religios, de împotrivire faţă de desfiinţarea Bisericii Greco-Catolice, astfel încât ajutorul lor în atragerea de persoane angajate politic a fost minim. În continuarea acestor contacte, Ioan Popşa i-a trimis o scrisoare lui Toma Mociran, fost şef

29 Dorin Dobrincu, *Rezistenţa armată anticomunistă la începutul „republicii populare"*, în *Analele Sighet, 6*, p. 221.

al Tineretului P.N.Ţ. din Baia Mare, cerându-i să treacă la reorganizarea P.N.Ţ., dar acesta a refuzat[30]. În lipsa sprijinului căutat, Ioan Popşa a eşuat în tentativa sa de a organiza grupuri ţărăniste, numărul membrilor P.N.Ţ. din nucleele formate în comunele amintite fiind mic. Numărul ţărăniştilor era mai ridicat doar în grupul din comuna Ieud, şeful acestuia, Dumitru Pop „Roibu”, fiind fost membru PN. Ţ., dar aici anticomunismul era susţinut de atitudinea preotului Ioan Dunca, având prin urmare în mod preponderent un substrat religios şi nu unul politic.

Rezultate mult mai bune a înregistrat Vasile Popşa, care a reuşit crearea a doua cuiburi legionare, unul la Sighet, numit „Tânărul cuib” şi format din elevi de la Liceul „Dragoş Vodă”, iar un altul în comuna Dragomireşti, numit „Mănunchiul legionar”, alcătuit de asemenea din tineri. Un membru al acestui ultim cuib, Ilie Zubaşcu, avea să-şi formeze ulterior propriul său grup de rezistenţă, fiind prins abia la sfârşitul anului 1950[31]. În plus, Vasile Popşa a atras în grupul principal alţi doi legionari, Ioan Rusu şi Vasile Sofron, foşti profesori şi colegi de cuib la Liceul „Dragoş Vodă” din Sighet. De asemenea, el a încercat să ia legătura cu foşti legionari din Satu Mare, Oradea sau Bistriţa.

Încercările celor doi fraţi de a politiza componenţa şi acţiunile organizaţiei au dus la conflicte între membri, conflicte care ulterior au degenerat în sciziune. Vasile Hoţea şi Ioan Rusu, unul ţărănist, celălalt legionar, observând corect că acest caracter politic mult prea pronunţat al organizaţiei va duce la limitarea ariei de

30 A.C.N. SA. S., fond Penal, dos. nr. 84, vol. 1, f. 65.

31 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dos. nr. 36, f. 368 – 369.

aderenţă în rândul populaţiei, au cerut insistent celor doi lideri să activeze „deschis, fără culoare politică, şi în colaborare cu toate elementele dispărute de la domiciliu”[32]. Disensiunile au fost potenţate şi de caracterul ambipolitic imprimat organizaţiei de cei doi fraţi. Pentru medierea conflictului, care se acutiza, Vasile Popşa a

apelat la preotul Dunca, personalitate unanim recunoscută drept liderul spiritual al grupului. Şi acesta însă „a cerut energic eliminarea tuturor divergenţelor între linia manistă şi legionară (...) cerând să fie instaurată armonia între membri bandei, pentru ca aceste divergenţe să nu dăuneze scopului urmărit” 33. Ioan Joldea Dunca a încercat să-i convingă pe cei doi fraţi de necesitatea „de a uni toate elementele duşmănoase regimului, ca să lupte cu cât mai mare forţă contra actualului regim pentru a-l răsturna” 34. În final, Vasile Hoţea şi Ioan Rusu au părăsit grupul Popşa, alăturându-se organizaţiei lui Nicolae Pop, care activa în Munţii Ţibleş, organizaţie a cărei coerenţă se baza doar pe atitudinile anticomuniste, apartenenţa politică fiind fără importanţă.

Leon Şuşman, provenit dintr-o familie de legionari notorii (fratele său Iuliu a fost executat în 1939 în timpul represaliilor de după asasinarea lui Armand Călinescu, iar un alt frate, Ieronim, preot greco-catolic, a fost închis pentru activitatea sa legionară), el însuşi lider legionar (în timpul guvernării legionare a fost şef al Gărzii Financiare Judeţene Turda şi ajutor al şefului Poliţiei Judeţene Turda), a intrat în rezistenţă la începutul anului

32 A.C.N. SA. S., fond Penal, dos. nr. 84, vol. 1, f. 35.

33 Ibidem, f. 219.

34 Ibidem, f. 6.

1948. După ce a activat o perioadă pe valea Mureşului, în primăvara anului 1949, când i s-a alăturat şi fratele său Gheorghe, s-a retras în Munţii Apuseni, în zona comunei Poşaga, zonă pe care o cunoştea foarte bine, deoarece aici s-a refugiat şi în perioada 1941 – 1945, când a fost urmărit pentru participarea la rebeliune. Conform declaraţiei lui Gheorghe Şuşman, ei au plecat în Apuseni „în scopul de a lua legătura cu unele elemente legionare din Arada şi Poiana Horii. Pe aceste elemente Şuşman Leon le cunoştea din timpul guvernării legionare şi de mai înainte, când a deţinut funcţii importante de conducere în organizaţia legionară. Şuşman Leon a urmărit să intre din nou în legătură cu aceste clemente pentru a le recruta ca

elemente de sprijin ale bandei. În legionari avea cea mai mare încredere şi speram că ne vor sprijini în activitatea noastră" 35. De asemenea, Leon credea că legionarii îl vor sprijini „datorită atitudinii lor duşmănoase faţă de regimul democrat popular" 36. În acest sens, Leon Şuşman a intrat în contact cu mai mulţi legionari din zonă, printre care Teodor Belea (fost primar al comunei Poşaga în timpul guvernării legionare) şi Mircea Ludu (învăţător în Segagea). Totuşi numărul legionarilor care au ajutat grupul a fost foarte redus, aproape insignifiant în raport cu cele peste o sută de persoane de sprijin care au găzduit şi alimentat membrii organizaţiei datorită prezenţei printre ei a celor doi preoţi greco-catolici din comună, Simion Roşa şi Grigore Jaflea. Practic convingerile politice ale lui Leon Şuşman nu au contribuit aproape cu nimic la coagularea acestor

35 Idem, dos. nr. 31, vol. 1, f. 76.

36 Ibidem, f. 303.

persoane în acţiunea de sprijinire a grupului, ele fiind motivate exclusiv de activitatea celor doi preoţi, care militau deschis împotriva desfiinţării Bisericii Greco-Catolice. Prin urmare, ca şi în cazul Popşa, şi aici factorul politic în lupta împotriva regimului comunist a fost subordonat factorului religios, care avea o mult mai mare priză în rândul locuitorilor zonelor respective.

Tot o organizaţie legionara a încercat să creeze şi Lazăr Caragea, inginer constructor, fost legionar. În anul 1948, acesta a trecut la constituirea unor grupuri de rezistenţă în zona Haţegului, formând nuclee în comunele Pui, Râul Alb, Râul Bărbat şi Sălaş, cu care dorea să treacă la acţiune pentru schimbarea regimului. Cu toate că Lazăr Caragea a încercat să atragă în organizaţia sa în general legionari, numărul acestora era destul de mic. Astfel, din cele aproape 100 de persoane condamnate pentru apartenenţa la acest grup (judecate în trei loturi), doar cu puţin peste zece au fost legionari, pondere în care se regăseau şi membri partidelor istorice (P.N.L. şi P.N.Ţ.). De altfel, din ultimul grup de fugari, prins în 1952, se aflau doi

legionari, un liberal şi un ţărănist37. Marea majoritate a celorlalte persoane implicate (fie ca membrii activi ai organizaţiei, fie ca persoane de sprijin) nu erau afiliate nici unui partid sau organizaţii politice38.

Unul din grupurile cele mai bine organizate din întreaga rezistenţă românească a fost cel condus de maiorul în rezervă Nicolae Dabija. Acesta a participat la întreaga campanie militară împotriva U.R.S.S., remarcându-se în luptele de la Kerci, Caucaz, Kuban şi Perikop. Datorită

37 Idem, dos. nr. 135, vol. 1, f. 2 – 5;

38 A.C.N. SAS., fond Documentar, dos. nr. 17, f. 58 – 77.

faptelor deosebite de eroism pe care le-a săvârşit a fost citat pe naţiune şi a primit multiple decoraţii româneşti şi germane (Ordinul „Mihai Viteazu”, clasa a III-a cu spade, „Steaua României” în grad de comandor, „Crucea de Fier” clasa I, „Crucea Germană de Aur” etc.), fiind înaintat în mod excepţional la gradul de maior. După război, Dabija reprezenta exact tipul de ofiţer de care noul regim nu avea nevoie, astfel încât la 20 iul. 1946 a fost trecut în rezervă. Înlăturarea brutală din armată, după ce-şi făcuse cu prisosinţă datoria faţă de ţară, a constituit probabil principala sa motivaţie pentru a lupta deschis împotriva regimului comunist. În anchetă, Dabija a declarat că hotărârea de a intra în rezistenţă a luat-o „determinat de faptul că nu eram de acord, după cum nici acum nu sunt, cu transformările şi reformele sociale aplicate de actualul regim, nefiind de asemenea de acord cu transformările şi reformele aplicate în armată” 39. După câteva luni de tatonări şi pregătiri, în toamna anului 1948, Dabija a înfiinţat un grup cu care s-a retras în Munţii Apuseni, pe Muntele Mare, unde a construit două cabane. Provenind din armată, Dabija a imprimat grupului un pronunţat caracter militar, ceea ce a făcut ca organizaţia sa să fie una din cele mai bine constituite din întreaga rezistenţă românească (organizaţia avea planuri şi scopuri foarte clar conturate, vizând întreg teritoriul României,

exista un *Statut* bine redactat al grupului, un sistem naţional de informaţii, fiecare membru primea instrucţiuni precise etc.).

Deoarece fusese militar de carieră, Dabija nu a

39 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dos. nr. 47584, vol. 1, f. 48.

aderat la niciun partid politic, astfel încât el nu a fost tentat să imprime organizaţiei sale un caracter politic. În privinţa componenţei grupului, Dabija a declarat: „doream recrutarea de noi membri aleşi din rândul celor nemulţumiţi, ca ofiţeri deblocaţi, funcţionari comprimaţi, chiaburi şi alţii, indiferent de credinţa lor politică, cu condiţia numai de a fi duşmani ai actualului regim” 40. De altfel, caracterul apolitic al organizaţiei este subliniat şi în manifestul intitulat *Proclamaţia Fortiului Apărării Naţionale către romani şi toate naţionalităţile conlocuitoare*, în care se afirmă că „«Frontul Apărării Naţionale» este o organizaţie de luptă, nicidecum politică, care să urmărească luarea puterii în Stat. (...) în «Frontul Apărării Naţionale» se pot înrola toţi cetăţenii conştienţi ai acestei Patrii, indiferent de naţionalitate sau credinţă politică” 41. Totodată, în instrucţiunile generale date membrilor organizaţiei se prevedea că vor fi găzduiţi „toţi fugarii politici [sublinierea n.n.], după ce au fost verificaţi că prezintă încredere şi garanţie” 42.

În acest cadru, printre cei care făceau parte sau ajutau grupul condus de Dabija existau foşti membrii sau simpatizanţi ai tuturor formaţiunilor politice: ţărănişti (Traian Mihălţan, Silvestru Bolfea, Ion Scridon etc.), legionari (Traian Macovei, Titus Onea, Alexandra Pop etc.), liberali (Alexandru Cătălina), social-democraţi (Constanţa Bucea) şi chiar comunişti (Augustin Raţiu, Mihai Angheluţă – fost şef al Tineretului Frontului Plugarilor pe ţară, Gheorghe Opriţa etc.). Erau prezente

40 Ibidem, f. 61.

41 Ibidem, vol. 2, f. 213.

42 Ibidem, f. 224.

de asemenea şi persoane neîncadrate politic, cum

este cazul lui Ion Gara din Bucureşti, locotenent colonel de aviaţie deblocat. În mod evident nici legăturile cu alte grupuri de rezistenţă nu au fost condiţionate politic, existând o foarte bună colaborare, uneori până la întrepătrundere, cu organizaţia ţărănistă condusă de Alexandru Maxim (care a participat personal alături de grupul lui Dabija la atacul asupra Percepţiei Fiscale de la Teiuş), dorindu-se şi contactarea organizaţiei legionare condusă de Ştefan Popa. Mai mult, Nicolae Dabija nu numai că nu a ţinut cont de criteriul politic în atragerea de noi membri şi organizarea grupului, dar chiar a depus eforturi pentru estomparea diferenţelor politice, astfel încât acestea să nu afecteze unitatea organizaţiei. În acest sens, el declara în anchetă că unul dintre motivele care l-au determinat să redacteze un statut al grupului a fost acela că „prea puţini dintre membri organizaţiei mele erau obişnuiţi cu disciplina militară şi aveau credinţe politice diferite, unii fiind manişti, alţii legionari, astfel încât dacă n-aş fi luat această măsura ar fi existat pericolul unor acţiuni dezordonate sau dezorganizate” 43.

Rămânând în imediata apropiere a ariei de acţiune a organizaţiei lui Nicolae Dabija, trebuie menţionat şi grupul de rezistenţă condus de Gomei Deac, care a activat pe valea Mureşului, în zona Teiuş-Ocna Mureş-Blaj. Iniţiatorul acestui grup a fost Leon Şuşman, care însă la începutul anului 1949 a plecat în munţii Apuseni, conducător rămânând Cornel Deac. Noul lider nu

43 Ibideni, vol. 1, f. 57.

aparţinea nici unui partid politic şi era un fugar mai vechi, dispărând de la domiciliu împreună cu Nicolae Moldovan deoarece erau căutaţi pentru împuşcarea unor soldaţi sovietici care au comis jafuri în corn. Uioara de Sus, unde locuiau cei doi. Grupul era compus din reprezentanţi ai tuturor formaţiunilor politice, în general persoane care făcuseră parte sau ajutaseră organizaţiile conduse de Alexandru Maxim şi Ştefan Popa, deja distruse de Securitate. Erau prezenţi astfel atât ţărănişti (ca preotul greco-catolic Iacob Târziu sau Mircea Istrate), cât

şi legionari (Alexandrina Teglaru, Maria Gligor), liberali (Florian Gristea) sau apolitici (Nicolae Moldovan, Simion Bărduţiu) 44.

Tot în Munţii Apuseni, o rezistenţă îndelungată a opus şi grupul condus de Teodor Şuşman senior, care a activat în zona Huedin-Câmpeni-Beiuş. Teodor Şuşman să mă o persoană care se bucura de prestigiu în zonă datorită faptului că în 1925 a fost personal în audienţă la regele Ferdinand I ca să ceară împroprietărirea moţilor cu pădurile şi păşunile ce aparţinuseră unor mari proprietari din fostul Imperiu Austro-ungar, cele cerute fiind transpuse în practică. La aceasta se adaugă şi faptul că fusese timp de aproape 26 de ani primar şi ajutor de primar în corn. Răchiţele, fără a fi însă membru al vreunui partid politic, simpatizând totuşi cu liberalii. După 1945, Teodor Şuşman să a dus o propagandă electorală favorabilă PN. Ţ.-ului, influenţând oamenii din localitate către acest partid45. Deoarece a refuzat să intre în P.C.R.

44 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dos. nr. 31, vol. 1, f. 39 – 40, 158 – 159.

45 Cosmin Budeancă, Cornel Jurju, *Rezistenţa armată anticomunistă din zona Huedinului. Grupul „Şuşman"*, în A.I.I.O., III, p. 215 – 219.

populaţia din zonă nu a aderat la noul regim, astfel încât Teodor Şuşman să a intrat rapid în atenţia Securităţii. Fiind căutat la domiciliu de organele de represiune, a reuşit să fugă, alături de trei dintre fii săi, Teodor jr., Avisalon şi Traian. Deşi Teodor Şuşman să mă un lider politic local, el nu a încercat să-şi constituie un grup bazat pe aceleaşi afinităţi politice, dorind să-i reunească pe toţi cei care se opuneau noului regim. Astfel, pe lângă ţărănişti (Ioan Popa „Cioată", Roman Oneţ, Gheorghe Mihuţ), printre membri grupului sau printre cei care l-au sprijinit au existat şi legionari (Gheorghe Neag, fost şef de cuib), comunişti (Mihai Jurj, Teodor Răşinar) sau persoane care nu simpatizau cu niciun partid46.

Un alt grup care nu avea la bază criterii politice a fost cel condus de Nicolae Pop, cu zona de activitate în

Munţii Ţibleş. Nicolae Pop, pădurar din corn. Lăpuşul Românesc, a devenit încă din 1948 gazdă pentru mai multe persoane urmărite de autorităţile comuniste. Deoarece a intrat în vizorul Securităţii, în 1949 a fugit şi el de la domiciliu, urmat fiind de cei doi copii ai săi, Achim şi Aristina. Cu toate că liderul grupului, Nicolae Pop, fusese membru al RN. L. şi P.N.Ţ., foarte puţini dintre membri organizaţiei sale erau afiliaţi politic, existând doar doi ţărănişti (Vasile Paşca şi Vasile Hoţea) şi trei legionari (Mircea Dobre, Ioan Rusu şi Vasile Tivadar). Grupul mai era format din opt tineri maramureşeni care au dezertat din armată (deoarece fuseseră concentraţi într-un detaşament de muncă de pe şantierul Salva

„A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dos. nr. 2701, vol. 1, f. 7 – 16, vol. 11, f. 208, vol. 15, f. 195.

Vişeu) 47 şi din doi fugari mai vechi, despre care se cunosc foarte puţine date (Vasile Blagu şi Teodor Giurgiu). Acestora li s-a adăugat şi preotul greco-catolic Atanasie Oniga, urmărit de Securitate pentru că a răsculat populaţia din corn. Târgu Lăpuş împotriva activiştilor PC. R., protestând faţă de interzicerea Bisericii Greco-Catolice48. Referitor la apartenenţa politică a membrilor acestei organizaţii, mai trebuie remarcat doar numărul mare de persoane de sprijin care erau înscrise în P.M.R. sau în Frontul Plugarilor49.

O problemă puţin cunoscută este cea a rolului pe care l-au avut în rezistenţă membrii P.C.R. sau ai organizaţiilor politice satelit ale acestuia (Frontul Plugarilor, Tineretul Sătesc, Partidul Naţional Popular etc.). Încă de la început, trebuie menţionat faptul că printre membri sau persoanele de sprijin ale tuturor grupurilor de rezistenţă din Ardeal au existat aderenţi ai acestor formaţiuni politice. Este necesar de specificat însă faptul că o mare parte dintre aceste persoane considerate apropiate regimului făcuseră parte din fostele partide sau formaţiuni politice, în general din P.N.Ţ., P.N.L. şi Mişcarea Legionară. Aceşti oameni au aderat la RC. R. Începând cu anul 1946, în contextul înteţirii campaniei regimului

comunist împotriva opozanţilor politici, probabil şi cu scopul de a-şi face uitat trecutul politic, din dorinţa de a nu avea probleme cu noua putere. Un exemplu elocvent este cel al lui Mircea Dobre, viitor

47 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dos. nr. 160, vol. 1, f. 2 – 5.

48 De altfel, în rapoartele Securităţii organizaţia era prezentată sub numele de „Grupul Pop-Oniga”.

49 A.M.J., fond Penal, dos. nr. 724, vot. 1.

membru al grupului de rezistenţă condus de Nicolae Pop, care în 1948, ştiind că este urmărit de Securitate pentru intensa activitate legionară pe care a avut-o la Cluj, s-a retras într-o comună, declarând că acolo „am dus o activitate comunistă, dar mai mult am activat la organizaţia Frontul Plugarilor, luând parte la adunări şi scriind pancarte pentru manifestaţii. Cu ocazia trecerii religiei catolice la cea ortodoxă, am lămurit pe oameni să treacă fără şovăire şi să nu se opună” 50. O altă categorie de comunişti o reprezentau persoanele care au aderat la PC. R. doar pentru a obţine sau păstra un loc de muncă mai bun sau o poziţie privilegiată, folosind partidul pe post de trambulină socială. Mihai Jurj, membru al organizaţiei lui Teodor Şuşman, s-a înscris în 1947 în P.C.R., dar rapoartele Securităţii arată că a făcut-o „numai pentru a putea să intre ca pădurar”, ceea ce a şi reuşit, în 1948 fiind numit în acest post în.com. Ponor, jud. Alba51.

Nu trebuie desigur omise nici acele persoane care au devenit membre ale PC. R. sau Frontului Plugarilor din convingere, atrase de promisiunile de egalitate socială ale comuniştilor. Un rol important l-a avut reforma agrară iniţiată de comunişti în 1945, o mare parte dintre ţărani crezând sincer că sub noul regim vor avea o viaţă mai bună. Toţi aceşti aderenţi au fost însă rapid dezamăgiţi de politica agresivă a PC. R. (naţionalizarea, colectivizarea, sistemul cotelor obligatorii, desfiinţarea Bisericii Greco-Catolice, atmosfera de teroare generală etc.), astfel încât ci s-au transformat din apropiaţi ai regimului comunist în

50 Ibidem, vol. 4, f. 99.

51 A.G.N. SAS., fond Informativ, dos. nr. 2701, vol. 1, f. 35.

dușmani ai acestuia, ajutând activ organizațiile de rezistență sau devenind ei înșiși membri ai acestora. De menționat este și faptul că printre cei care au sprijinit grupurile de rezistență nu au fost numai membrii de rând ai P.C.R., ci chiar persoane aflate în fruntea organizațiilor comuniste din comune. Astfel, una dintre gazdele cele mai de încredere a lui Leon Șușman a fost Vasile Crișan, secretar al organizației de bază a PMR din corn. Poșaga, în casa căruia a și fost prins (motiv pentru care acesta a fost executat). Conform Securității, Vasile Crișan i-a informat pe membrii grupului „despre organele de stat și acțiunile întreprinse de acestea în vederea descoperirii bandei, precum și despre problemele de politică internă și măsurile luate de partid și guvern” 52. O altă persoană care-l ajuta pe Leon Șușman a fost Petru Matiș, din corn. Poiana Horii, fost legionar, care s-a înscris în P.C.R. Probabil pentru a-și păstra postul de gestionar la bufetul din localitate), devenind și el secretar al organizației de bază din comună53. Gavrilă Adam Chindriș, membru al Frontului Plugarilor și secretar al Primăriei Ieud, a fost arestat și condamnat la șase ani închisoare deoarece a oferit grupului condus de frații Popșa informații despre acțiunile Miliției, informații pe care le auzea la telefonul primăriei54. Frații Popșa au fost ajutați și de Vasile Petreuș, președinte al organizației Frontului Plugarilor din corn. Botiza, care a dat membrilor grupului mai multe carnete de membru al Frontului Plugarilor semnate în alb, carnete de care aceștia aveau nevoie pentru a-și masca

52 A.C.N. SA „S., fond Penal, dos. nr. 31, vol. 42, f. 162.

53 Ibidem, vol. 3, f. 268.

54 Idem, dos. nr. 84, vol. 5, f. 87, 220.

Identitatea și eventual a scăpa de arestare55. Toate aceste persoane, datorită funcțiilor ce le ocupau, nu au intrat în atenția Securității decât după arestarea grupurilor, motiv pentru care puteau ajuta nestingheriți

organizaţiile de rezistenţă. Semnificativă în acest sens este declaraţia dată în anchetă de Teodor Răşinar, membru PMR şi preşedinte al C.A.P.-ului din.com. Răchiţele, care afirmă că l-a găzduit pe Teodor Şuşman deoarece „a ştiut că pe el nu-l va bănui nimeni” 56.

Nu pot fi uitate nici persoanele care nu erau membre ale nici unui partid politic, numărul lor fiind foarte mare în cadrul rezistenţei armate, în special în rândul persoanelor de sprijin ale grupurilor, unde constituiau marea majoritate. Preponderent este vorba de ţărani nemulţumiţi de politica PC. R., dar se întâlneau şi dezertori, militari deblocaţi, funcţionari comprimaţi, diverse persoane înstărite etc., în general reprezentanţi ai tuturor categoriilor nemulţumite de noul regim. Un loc special îl ocupau preoţii şi credincioşii greco-catolici, care erau bine reprezentaţi în unele zone. În fapt, acolo unde printre rezistenţi se aflau şi preoţi greco-catolici (cum a fost cazul organizaţiilor conduse de Leon Şuşman, fraţii Popşa sau Nicolae Pop), grupurile respective se bucurau de o susţinere masiva din partea populaţiei locale, profund nemulţumite de interzicerea Bisericii Greco-Catolice.

Valurile de arestări politice nu au lăsat indiferente grupurile de rezistenţă, unele preconizând chiar atacuri

55 Ibidem, vol. 6, f. 5 – 6.

56 A.C.N. SAS., fond Informativ, dos. nr. 2701, vol. 15, f. 195.

asupra penitenciarelor şi eliberarea celor arestaţi. Aceste planuri de a ataca închisorile cu deţinuţi politici au fost proiectate de organizaţiile care acţionau în imediata apropiere a centrelor de detenţie. Astfel, grupul fraţilor Popşa dorea atacarea penitenciarului din Sighet, iar grupul fraţilor Spaniol a penitenciarului de la Aiud. În anchetă, Gavril Juşco, membru al grupului condus de fraţii Popşa, declara că el şi ceilalţi membri ai organizaţiei preconizau „atacarea Penitenciarului din Sighet, de unde să eliberăm grupul de legionari, pe care să-i înarmăm şi să lucrăm împreună pentru a ne înmulţi numărul membrilor pentru momentul când vom trece la revoltă armată împotriva

regimului” 57. Acţiunea urma să fie condusă de Ioan Popşa, care cunoştea topografia penitenciarului, fiind închis acolo în 194758. Eliberarea deţinuţilor politici, prin atacarea închisorii de la Aiud, era dorită şi de fraţii Spaniol59, vizându-se probabil tot punerea în libertate a unor legionari. După cum se poate observa, aceste acţiuni eminamente politice au fost preconizate de grupuri în care factorul politic avea un rol predominant. Lipsa mijloacelor umane şi materiale, dar şi arestările premature, au făcut ca aceste planuri să rămână doar la stadiul de proiect, cic nefiind realizate niciodată.

O acţiune politică a reprezentat-o şi atacarea comuniştilor, în special fiind vizaţi liderii locali, dorinduse în general intimidarea acestora, dar uneori şi

57 A.G.N. SAS., fond Penal, dos. nr. 84, vol. 1, f. 311.

58 Mărturia lui Mihai Popşa, în Din *documentele rezistenţei*, wl.3, 1 991, p. 149.

99 Marius Cristea, op. cit., p. 201.

răzbunarea. Pentru a obţine rezultate cât mai bune în acest sens, unele grupuri au trecut chiar la alcătuirea unor liste cu toţi comuniştii activi din zonă. Conform Securităţii, unul din scopurile organizaţiei conduse de fraţii Popşa era „înfiinţarea unei evidenţe cu persoanele credincioase actualului regim, pentru a trece la acte de teroare împotriva lor, iar după schimbare, predarea lor autorităţilor şi sancţionarea lor pentru activitatea depusă în regimul actual” 60. Leon Şuşman a trecut şi el la „notarea membrilor vigilenţi ai P.M.R”. 61. Mai mult, unul din principalele scopuri ale grupului condus de Ştefan Popa era „de a da lovituri izolate în contra fruntaşilor politici democraţi”. Trecând la fapte, membrii acestei organizaţii au asasinat la 17 ian. 1949 un membru al PM. R. din.com. Xălişoara, jud. Alba62. Şi membrii grupului condus de Alexandru Maxim au încercat să asasineze un comunist, este vorba de secretarul organizaţiei de bază a partidului din.com. Mihalţ (jud. Alba), aşteptându-l într-o seară lângă un pod, dar deoarece acesta nu a trecut pe acolo planul a eşuat63. În 1948, Teodor Şuşman jr. şi alţi

patru membrii ai grupului condus de tatăl său au atacat casa secretarului organizaţiei de bază a PM. R. din.com. Răchiţele. În rapoartele Securităţii se consemnează că: „bandiţii trag trei focuri de armă prin geamul de la casă, aceasta făcând-o pentru a-l intimida, bănuind că ar fi în legătura cu organele de sat” 64. Tot în acest sens, o acţiune

60 A.C.N.S. AS., fond Penal, dos. nr. 84, vol. 1, f. 18.

61 Idem, dos. nr. 31, vol. 43, f. 14 – 16.

62 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dos. nr. 47584, vol. 2, f. 396.

63 Ibidem, f. 394.

64 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dos. nr. 2701, vol. 1, f. 9.

concentrată a dus organizaţia fraţilor Popşa, ai cărei membri, în perioada mart. -iun. 1949, au intrat în casele mai multor comunişti, ameninţându-i cu împuşcarea dacă nu părăsesc P.M.R. sau Frontul Plugarilor. Membrii grupului, „în seara zilei de 23 apr. a.c. [1949-n.n.], au atacat pe tinerii Ioan Gherghes şi Hruşcă, membri în Frontul Plugarilor, şi sub ameninţarea armelor i-au dus forţat în pădure, unde le-au luat carnetele de membru în Frontul Plugarilor, i-au ameninţat cu împuşcarea dacă nu se retrag din partid, iar după ce le-au dat drumul au tras un foc de armă asupra după ei” 65.

Pentru a-şi menţine convingerile politice, o parte a membrilor grupurilor de rezistenţă, desigur cei afiliaţi politic, au apelat la materialele de propagandă ale partidelor din care făcuseră parte, materiale ascunse cât mai bine pentru a nu fi găsite de Securitate. Astfel, Leon Şuşman a primit şi a citit de la Teodor Crişan cărţi legionare de bază, ca *Pentru legionari*, *Crez de generaţie*, *Cranii de lemn*, *Căpitanul* şi diferite broşuri legionare66, iar de la Teodor Belea cartea *închisorile Căpitanului*. Teodor Belea, fost primar al corn. Poşaga în timpul guvernării legionare, mai deţinea şi *Testamentul lui Moţa*, o carte cu cântece legionare şi două fotografii ale lui Corneliu Zelea Codreanu67. La o altă persoană de sprijin a

grupului condus de Leon Şuşman, ţărănistul Teodor Urs, Securitatea a găsit *Programul Partidului Naţional Ţărănesc, Statutul Partidului Naţional Ţărănesc* şi o fotografie a lui Iuliu Maniu68. Tot un material politic al PN. Ţ., *Normele*

„ACN. SAS., fond Penal, dos. nr. 84, vol. 1, f. 35 – 36.

66 Idem, dos. nr. 31, vol. 1, f. 191.

67 Ibidem, f. 317 – 318.

68 Ibidem, vol. 14, f. 107 – 108.

şi regulamentul pentru organizarea Gărzilor Ţărăneşti, a fost descoperit de Securitate la domiciliul lui Iosif Iancu69, din.com. Dragu, contactat în 1956 de Alexandru Dejeu pentru a crea o organizaţie P.N.Ţ... în mod similar, într-un raport al Securităţii se menţionează faptul că în podul casei lui Dumitru Petrovan unde se ascunsesem câţiva membri ai grupului condus de fraţii Popşa, au fost descoperite cărţi şi notiţe legionare70. O altă persoană din organizaţia condusă de fraţii Popşa, Aurel Vlad, mărturisea în anchetă: „am desfăşurat activitatea legionară mai sus descrisă cra membru al „Mănunchiului legionar" din.com. Dragomireşti – n.n.] cu convingere politică, convingere pe care am avut-o în urma învăţăturilor ce le-am avut din cărţile legionare ce s-au găsit ascunse de mine într-o ladă de lemn sub nişte lemne lângă locuinţa noastră" 71.

În caracterizarea politică a grupurilor de rezistenţă nu trebuie desigur omisă nici forma în care acestea au făcut sau nu propagandă în favoarea vreunui partid sau formaţiune politică. Ceea ce iese în evidenţă, în cazul organizaţiilor de rezistenţă din Ardeal, este faptul că propaganda politică era net inferioară campaniei de diseminare a ideilor privind împotrivirea la noul regim. Deoarece principalul obiectiv al tuturor grupurilor de rezistenţă era lupta împotriva statului comunist, lupta politică fiind prezentă doar în plan subsidiar şi numai la anumite organizaţii, era firesc ca locul central să-l ocupe răspândirea credinţei privind caracterul temporar al

69 Idem, dos. nr. 86, vol. 2, f. 39.

70 Idem, dos. nr. 84, vol. 8, f. 97.

71 Ibidem, vol. 4, f. 369.

noului regim, schimbarea acestuia în scurtă vreme, iminenţa unui război prin care statele democratice vor alunga comunismul etc. Unul dintre cei care au desfăşurat o propagandă activă în favoarea unei formaţiuni politice a fost Leon Şuşman, despre care Securitatea relatează că „a răspândit ideile cuprinse în manifestele şi materialele legionare pe care le deţinea în rândurile elementelor de sprijin” 72. În anchetă, Teodor Belea declara că Leon Şuşman „m-a încurajat spunându-mi că regimul comunist în curând va cădea şi din nou vor veni la putere legionarii”, menţionând apoi în continuare că „banditul Leon Şuşman mi-a spus că după schimbarea regimului se va reîntoarce în ţară şeful legionarilor, Horia Sima, care se află în străinătate, şi el [îi] va uni din nou pe toţi legionarii din ţară”. Tot acum, Teodor Belea arăta şi faptul că Leon Şuşman i-a promis că după căderea comuniştilor şi venirea legionarilor la conducerea ţării îl va numi din nou primar în corn. Poşaga de Sus, ca o răsplată pentru ajutorul ce i l-a dat73. De asemenea, Vasile Răfăilă recunoştea că „discutam cu fugarul Şuşman Leon, care îmi spunea cum s-a creat organizaţia legionară, despre conducătorul organizaţiei legionare, Corneliu Zelea Codreanu, şi despre participarea lui la rebeliunea din ianuarie 1941. Tot atunci, l-am întrebat pe fugarul Şuşman Leon unele cântece legionare, pe care le cântam împreună cu acesta în bordei. Cântecele legionare pe care le-am cântat sunt *Visul îmi legionar* şi *Ştie/cm, Vodă al Moldovei*” *14*.

72 Idem, dos. nr. 31, vol. 42, f. 157.

73 Ibidem, vol. 1, f. 302 – 303.

74 Ibidem, vol. 18, f. 51, 72.

Exceptând cazul lui Leon Şuşman, se evidenţiază faptul că propaganda politică desfăşurată de celelalte grupuri de rezistenţă a fost firavă sau chiar inexistentă, aceasta chiar dacă excludem organizaţiile care nu erau constituite pe criterii politice şi nu erau conduse de foşti membri ai unor partide politice. Fraţii Popşa, deşi foarte

activi din punct de vedere politic, au neglijat aproape complet propaganda în favoarea vreunui partid, concentrându-se pe difuzarea concepţiilor anticomuniste. Mai mult, Ion Gavrilă Ogoranu arată că deşi grupul condus de el era format exclusiv din legionari se ţineau doar două şedinţe legionare pe an, când se aniversa înfiinţarea Legiunii Arhanghelului Mihail şi când se comemora moartea lui Codreanu, în rest propaganda legionară fiind inexistentă.

Gel mai surprinzător caz este însă cel al lui Iosif Capotă, care cu toate că a fost un important lider ţărănist local şi a candidat la alegerile din 1946, în cele peste 4.000 de manifeste răspândite nu aminteşte niciun cuvânt despre P.N.Ţ. sau politica acestui partid, concentrându-se exclusiv pe atacarea regimului comunist. Într-un singur manifest, din cele 52 de tipuri, intitulat la *noi, în Republica populata*, Capotă îl elogiază pe Iuliu Maniu, considerând că acesta „întruchipează totalitatea nepieritoare a năzuinţelor româneşti, cea mai populară figură de om politic naţional şi democrat, ce a depăşit graniţele Europei, caracter gigant, statuia onorii şi libertăţii omeneşti, ce va străjui satele, oraşele şi capitalele României Mari. Personalitatea lui, în fruntea unei elite de tribuni, eroi şi martiri, este nădejdea sigură a reînvierii României Mari” 75. Evocarea encomiastică a lui Iuliu Maniu a fost folosită de Iosif Capotă pentru a atrage cât mai multe persoane împotriva regimului comunist, ştiind că fostul lider ţărănist se bucura de o imensă popularitate în rândul ardelenilor, accentuată după venirea comuniştilor la putere şi închiderea lui la Sighet. Figura lui Maniu a fost uzitată şi într-un alt manifest, scris în versuri: „Noi vrem pacea lui Maniu/cu buneţea de creştin şi inima de român/pacea lui e libertatea/soră bună cu dreptatea/Nu vrem pacea lui Stalin/care aducen lume chin/pacea lui e silnicia/soră bună cu robia/pacea pe care o vreţi voi/este groapă pentru noi” 76.

Lipsa unei propagande politice în favoarea P.N.Ţ.-ului denotă faptul că Iosif Capotă, deşi a apelat numai la

ţărănişti, nu a văzut rezistenţa ca fiind apanajul unui singur partid, ci ca un larg front anticomunist, care să-i reunească pe toţi adversarii noului regim şi în care rivalităţile politice să dispară. Sugestiv în acest sens este şi un pasaj din manifestul *Fraţi Români*, în care este omagiată activitatea lui Ion Antonescu, un fost adversar al ţărăniştilor: „Ce a fost altceva decât Ticăloşie trimiterea la moarte a grupului de patrioţi în frunte cu mareşalul Antonescu, erou al neamului şi al umanităţii în lupta contra duşmanului libertăţii popoarelor? Doar mâna pe care i-a întins-o Krintele Patriei, Iuliu Maniu, în faţa tribunalului ticălos, a fost simbolul dorinţei întregului popor de a nu pieri un erou între eroi” 77. În mod identic.

75 Idem, dos. nr. 86, vol. 1, f. 252.

76 Ibideni, f. 246.

77 Ibideni, f. 267.

Securitatea relatează cum câţiva membrii ai grupului lui Teodor Şuşman au oprit un autobuz şi mai multe maşini, printre care şi una a Sfatului Popular Raional Şimleu Silvaniei, timp în care l-au preamărit pe generalul Rădescu, „strigând numele acestuia şi punând pe pasageri să aplaude şi să strige «ura!»”, iar pe o maşină au scris „Trăiască generalul Rădescu!” 78, evocând aşadar şi ei o personalitate puternic anticomunistă, dar apolitică.

Conchizând, se poate observa faptul că deşi apartenenţa la un partid politic a avut un rol destul de important în constituirea unor organizaţii de rezistenţă se remarcă debila prezenţă a unor acţiuni politice şi a unei propagande în favoarea unui anumit partid sau chiar eşecul în constituirea unor grupuri omogene politic. Toate acestea, conduc la concluzia că, în marea majoritate a cazurilor, în faţa realităţilor de pe teren şi a nevoii de a coagula cât mai mulţi oameni împotriva noului regim, ideea unei acţiuni în numele unui singur partid a fost abandonată, fiind înlocuită cu dorinţa de a atrage orice persoană care dorea alungarea comuniştilor de la putere. În acest sens, considerăm ca expresiv punctul de vedere al lui Ion Gavrilă Ogoranu: „Pe vremea aceea nu te întreba

nimeni din ce partid ai făcut parte, ci dacă eşti gata să lupţi şi să mori pentru ţara asta”.

ADRIAN NICOLAE PETCU

PARTICIPAREA BISERICII ORTODOXE ROMÂNE LA REZISTENŢA ANTICOMUNISTĂ

Sfârşitul celui de-al doilea război mondial destina României un regim politic oarecum cunoscut. Cunoscut nu din vreo experienţă politică românească, ci doar datorită unor oameni de cultură români, care încercaseră să sensibilizeze opinia publică românească interbelică prin diferite articole şi discursuri. Mai mult, ameninţarea bolşevică fusese prevenită de Mişcarea legionară, mai întâi în forma sa incipientă, apoi prin structura sa politică, gustată de mulţi intelectuali ai României. În câţiva ani, sistemul comunist, impus de Moscova, va prinde rădăcini, pentru ca după 1948 să treacă la o represiune drastică a tot ce avea de valoare România la acea vreme.

Măsurile adoptate de noul regim, în politică, cultură, economie, dar cel mai mult în Biserică, luate ca model de la marea aliată U.R.S.S., vor avea de suportat o amplă rezistenţă din partea celor care credeau că numai Dumnezeu este Gel care poate da libertatea, libertatea spirituală. De aici, conflictul cu noua ideologie, cea materialistă, care nega existenţa divinităţii şi implicarea Ei în lucrarea omului. În cele de mai jos dorim să aducem spre dezbatere o temă mai veche: rezistenţa anticomunistă desfăşurată de Biserica Ortodoxă Română.

Istoriografia problemei.

Tipologia rezistenţei anticomuniste

Abordarea problematicii aduse în discuţie de noi, prin prisma analizei istoriografice, necesită o explorare impresionantă, dat fiind faptul că timp de 12 ani s-a scris foarte mult pe această temă. De fapt, majoritatea lucrărilor despre Biserica creştină în timpul regimului comunist se bazează pe problema rezistenţei. Însă, chestiunea se complică în momentul în care apar acuzaţiile atât de o parte, cât şi de alta. Cei mai vehemenţi se pare că sunt istoricii şi memorialiştii greco-catolici, care de multe ori s-

au dovedit a face afirmaţii neîntemeiate, preluate din sloganele exilului românesc.

Cele mai grave acuzaţii aduse Bisericii ortodoxe sunt de genul: *Justiniair Marina patriarh roşu*1, *Biserica greco-catolică este singura biserica românească martiră* sau *B.O.R. este vinovata de desfiinţarea Bisericii greco-catotice*. Prin urmare, rezistenţa anticomunistă, după unele păreri, este monopolul Bisericii Române Unite cu Roma2.

O altă critică adusă B.O.R. este: „Biserica Ortodoxă a privit cu satisfacţie cum ereticii greco-catolici se mistuie în lagărele comuniste ale exterminării", evident o

1 H. Sima, *Este sau nu „roşu" Patriarhul Justinian de la Bucureşti*? în *Antologie legionam – opera publicistică*, vol. IV Miami Beach, 1994, p. 78 – 81. Acuzaţiile din articolul lui Horia Sima, ca de altfel ale celorlalţi din exilul românesc, aduse la adresa patriarhului Justinian s-au dovedit nefondate.

2 Literatura greco-catolică post-decembrista este extrem de bogată, ceea ce ne determină să nu ne angrenăm într-o trimitere la aceste lucrări.

Imaginara „satisfacţie", despre care nu se poate vorbi nici în glumă, deoarece Ortodoxia a suportat acelaşi tratament – represiunea comunistă3.

Aşadar consideram oportun să discutăm rezistenţa anticomunistă depusă de Biserica Ortodoxă Română, în funcţie de sursele pe care le avem la îndemână (memorialistică, documente, manuscrise) şi de faţetele acesteia. Însă, care au fost aspectele rezistenţei? Este o problemă pe care încercăm să o delimităm cât mai bine pentru a înţelege fenomenul. Astfel, putem identifica: o *susţinere a mişcării de rezistenţă armata anticomunistă* din munţii şi codrii României, acţiune depusă de foarte mulţi călugări din schiturile şi mănăstirile ortodoxe, dar şi de preoţi de mir; altă faţetă este cea a *predicii ca discurs anticomunist*, de cele mai multe ori îmbrăcată în haina limbajului şi înţelepciunii creştine. Un alt aspect al rezistenţei este cea prin *spiritualitate* intensă, prin

folosirea rugăciunii ca armă împotriva ateismului, atât în mănăstiri, cât şi în temniţele comuniste. Ultimele aspecte pe care le vom semnala sunt *rezistenţa ierarhiei*, precum şi cea din *exilul romanesc*.

Susţinerea mişcării de rezistenţă armată anticomunistă

Mişcarea de rezistenţă anticomunistă îşi are începutul în iniţiativa legionarilor fie din Germania, fie

3 Gh. Dmgulin, *Uniaţia ardeleana şi o necesare reinterpretare a istoriei ei*, în „Studii Teologice", an XLVIII (1996), nr. 3 – 4, p. 92 – 93.

din ţară, imediat după actul de la 23 august 19444. Mai exact, Mişcarea Legionară nu putea fi de acord cu prezenţa în guvern a Partidului Comunist. Pe aceeaşi poziţie se aflau teologi reprezentativi din BOR, aflaţi în ţară, printre care Ion V Georgescu, Spiridon Gândea sau Liviu Stan. Cu toate acestea, ultimii doi vor adopta o apropiere de „partidele democratice", pe când primul va fi unul dintre principalii legionari care vor pune bazele rezistenţei anticomuniste. Aşadar, după 23 august profesorul Ion V Georgescu va ajunge liderul legionarilor din Bucureşti. Rină la arestare (august 1945), Ion V Georgescu îşi va desfăşura activitatea în trei etape principale: septembrie-octombrie 1944, până la stabilirea contactului cu conducătorii legionari veniţi din Germania; octombrie 1944-martie 1945 prin colaborarea cu conducătorii legionari veniţi din Germania şi elementele germane, pentru pregătirea acţiunii de rezistenţă şi, ultima etapă, 1 martie-august 1945, dizolvarea organizaţiei legionare şi a mişcării de rezistenţă de iniţiativă legionară5.

Paralel, în Germania, legionarii conduşi de Horia Sima aveau dispoziţie de la Hitler să organizeze un guvern care să contraatace acţiunile celui de la Bucureşti. Totodată, aveau misiunea să organizeze o contralovitură care să ajute armata germană să se replieze împotriva sovieticilor.

H. Sima, *Când a luat naştere mişcarea de rezistenţă*

în România? în *Antologie*... vol. IV, p. 408. Vezi discuţia pe această temă în Dorin Dobrincu, *începuturile rezistenţei armate anticomuniste în România*, în „Anuarul Institutului de Istorie A.D. Xenopol”, XXXIV7 (1997), pp. III 136.

5 A.M.J., D.I.M. fond Penal 47.593, wl. II, f. 21 – 2 lv (proces verbal de interogatoriu din 16 octombrie 1957, luat lui Ion V7. Georgescu).

Pentru organizarea unei rezistenţe vor fi trimişi în ţară Nicolae Petraşcu, secretarul general al Mişcării şi Andreas Schmidt, şeful Grupului Etnic German, care vor stabili legătura cu Ion V. Georgescu. Obiectivul rezistenţei, care trebuia să prindă contur, era favorizarea unei lupte din interiorul duşmanului Reich-ului. De aici, au apărut diferenţe de opinie în metodele care trebuiau aplicate de membrii rezistenţei. Astfel, Georgescu, împreună cu noul lider Constantin Stoicănescu (trimis din Germania de Horia Sima) era de părere ca Mişcarea să nu se implice pe scena politică a ţării, ci să pregătească o rezistenţă în munţi care să acţioneze la momentul potrivit şi să se conducă independent, faţă de poziţia lui Nicolae Petraşcu, influenţat de Andreas Schmidt, care era de părere că trebuie organizate acţiuni de sabotaj şi diversiune împotriva sovieticilor, după cum doreau germanii. După discuţii aprinse la nivelul conducerii mişcării, se va adopta poziţia Georgescu-Stoicănescu. În această situaţie şi în împrejurările în care comuniştii făceau tot mai mari presiuni la adresa guvernului Rădescu, Georgescu se va întâlni cu primul ministru (decembrie 1944), care îi va comunica faptul că legionarii din ţară sunt independenţi de hotărârile celor din Germania şi că deocamdată rămân în expectativă. Acelaşi profesor Georgescu va avea întâlniri şi cu agentul spionajului englez de la Bucureşti, Gibson, spunându-i că în eventualitatea victoriei engleze asupra Germaniei, în România vor domina scena politică partidele de stânga şi ca atare legionarii se vor înrola în partide socialiste de dreapta ca alternativă la conducerea politică. Recrutarea ca agent N.K. VD. de către sovietici a telegrafistului dr. Ţăranu

Alexandru (fost agent S.D.), care făcea legătura radio între legionarii din ţară şi Horia Sima, va conduce la desfiinţarea principalelor legături între iniţiatorii rezistenţei şi va culmina cu răpirea profesorului Ion V Georgescu de către serviciile secrete sovietice (august 1945) 6.

La Viena, curtat de guvernul naţional român constituit de Horia Sima se afla mitropolitul Visarion Puiu, fostul conducător al Misiunii Ortodoxe din Transnistria (1942 – 1943), propus fie ca prim-ministru (facţiunea Papanace), fie ca ministru al Cultelor (de către Sima). În cele din urmă, i se propune să înfiinţeze o Episcopie Ortodoxă Română pentru Europa de Vest, care să denunţe Biserica Ortodoxă ce funcţiona cu acordul lui Stalin7, ceea ce va face, dar abia în 1950, la Paris. Ulterior se va retrage la Kitzbuhel, în Tirol, fără să se angajeze în politica simistă8.

Slujitori care au participat la acţiunea de la Viena au fost protopresbiterul Emilfan Vasilovschi, care la 10 decembrie 1944 lua jurământul membrilor guvernului de

6 *Ibidem*, f. 31 – 38 v.

7 H. Sima, *Guvernul Naţional Român de la Viena*, Madrid, Ed. Mişcării legionare, 1993, p. 60 – 61, 87 – 90; Şt. Palaghiţă, *Garda de Fier spre reînvierea României*, Bucureşti, Editura Roza Vânturilor, 1993, p. 262 – 263, 267, Vezi H. Sima despre moartea mitropolitului Visarion Puiu, *în Antologie*... vol. IV p. 14 – 15. Aici Sima vorbeşte despre o colaborare a mitropolitului cu guvernul de la Viena, fapt discutabil, mai ales după scoaterea la lumină a unor documente referitoare la cazul arhiereului în discuţie. O privire mai profundă şi obiectivă asupra cazului o vom face într-un studiu aparte, pe care intenţionăm să-l alcătuim.

b A.M.J., D.I.M. fond Penal, dosar 24.541, vol. MII, f. 209 (cerere de recurs a mitropolitului Visarion Puiu către Prim-preşedintele înaltei Curţi de Casaţie, din 30 ianuarie 1947); vol. XII, f. 91 – 92 v (scrisoare a mitropolitului Puiu către IPS Justinian, locţiitor de patriarh, din 26 aprilie

1948).

la Viena, iar câteva zile mai târziu preotul Gojocaru presta aceeaşi activitate la regimentul I din Armata Naţională din exil, faţă de Hitler ca şef suprem al „armatelor germane şi aliate contra comunismului” şi către Horia Sima ca şef al guvernului9. Activitatea guvernului de iniţiativă legionară va dispare prin victoria aliaţilor împotriva Reich-ului.

Poate o importantă particularitate a aşezămintelor monahale ortodoxe din spaţiul românesc este aşezarea lor pitorească, admirată de mulţi călători străini prin Ţările Române. Această situaţie a facilitat după instaurarea regimului politic la 23 august 1944, dar mai ales după 6 martie 1945, *adăpostirea persoanelor urmărite* pentru crime de război, ori pentru infracţiuni care „lezau” securitatea naţională. Prin acest rol, după 1945, mănăstirile ortodoxe au devenit puncte de sprijin pentru rezistenţa armată anticomunistă. Orice persoană certată cu autorităţile putea fi găzduită în aceste lăcaşuri, pentru multă vreme. Astfel, fostul prefect al Jandarmeriei Odesa din anii războiului era adăpostit în mai multe rânduri la mănăstirile Polovragi, Govora, în 1945 şi 1948 – 1949, şi chiar la Antim, atunci când susţinătorul său moral, părintele Gherasim Bica devenea exarh al Arhiepiscopiei Bucureştilor10.

Alt caz este cel al profesorului Nichifor Crainic, care era acuzat de comunişti ca unul dintre principalii susţinători ai mareşalului Antonescu. El era adăpostit de părintele Arsenie Boca, stareţul de la mănăstirea

9 Şt. Palaghiţă, op. cit., p.266 – 268, 271.

10 A.M. J” D.I.M. fond Penal, dosar 113.668, vol. I, f. 115 – 116 v, 138 – 139, 142 – 144 v.

Sâmbăta de Sus, în iarna 1944 – 1945, însă datorită pelerinajului permanent la acest locaş, profesorul a fost nevoit să se refugieze către Apuseni, cum se poate citi în memoriile sale şi în dosarul ce i s-a întocmit marelui duhovnic11.

Într-o sinteză a D.G.S.P. din septembrie 1948,

privitoare la „evenimentele importante în problema cultului ortodox”, printre altele, se vorbeşte şi de unele mănăstiri care susţineau într-un fel sau altul rezistenţa anticomunistă. De pildă: „Fostul Mitropolit al Chişinăului, Efrem Enăchescu, după ce a fost pus în retragere din oficiu la data de 17 septembrie a.c., s-a retras la mănăstirea Gemica, unde este stareţ. Aici grupează elemente duşmănoase antisovietice, fugite din Basarabia, în jurul său, pentru a putea la timpul potrivit să ajute

«Biserica şi Statul» „12.

În nota informativă a DISP Iaşi, privind urmărirea unor ierarhi din zona Iaşilor, din data de 26 octombrie 1948, se vorbeşte despre unii intelectuali, care s-au retras în unele mănăstiri din Moldova, probabil suspectaţi de securitate pentru trecutul lor. Este cazul doctorului Fulgeanu Gheorghe, fostul director al Spitalului de stat din Bacău, care a plecat în septembrie 1948 la mănăstirea Neamţ, „cu intenţia de a se călugări”. Şi acestea se făcea cu binecuvântarea stareţului, precum se arată în document: „La mănăstirea Neamţului a stat până la 1

11 A.C.N. SA. S., fond Informativ, dosar 2637, vol. 2, f. 86 – 91, 349 – 350; N. Crainic, *Pribeag în ţara mea. Mărturii din închisoare. Memoriurăspuns la actul meu de acuzare*, ed. îngr. de Al. Condeescu, Bucureşti, Muzeul Literaturii Române, [f.a.], p. 42 – 43.

12 Cristina Rituşan, Radu Ciuceanu, *Biserica Ortodoxă Română sub regimul comunist*, vol. I (*1945 – 1958*), Bucureşti, I.N.S.T., 2001, d. 28, p. 82 – 83.

octombrie 1948 sub protecţia stareţului Melchisedec Dumitru, numita Olga Sturza. În acest timp Olga Sturza a avut strânse legături de prietenie cu Arhimandritul Vasile Vasilache, fost conferenţiar la radio în timpul războiului antonescian, izgonit de la Patriarhie, venind la mănăstirea Neamţ, stareţul i-a pus la dispoziţie palatul vechi al fostului Patriarh Nicodim. Giga Sturza avea legături şi cu călugărul Petre Pogonat, fostul decan al baroului Iaşi până la 23 august 1944. A mai avut legături şi cu Vladimir Muscă şi Victor Ojoc. David Muscă zis Vladimir are gradul

de Arhimandrit şi este directorul tipografiei mănăstirii. Aceşti indivizi, în tot timpul cât a stat Olga Sturza la mănăstire, se strângeau fie la stăreţie, fie la Olga Sturza şi discutau tot felul de chestiuni la adresa actualului Guvern” 13.

În sinteza din 13 decembrie 1948 a DGSP se relatează modul cum arhiereul Pavel Şerpe, exarh al mitropoliei Ungro-Vlahiei, în timp ce patriarhul Justinian se afla la Moscova la congresul panortodox (iulie 1948), a permis ca la „mănăstirea Pasărea să locuiască 30 de zile, fără să plătească hrană şi chirie numitul Vasile Caligariu, cu soţia sa, fost militar activ, epurat din armată care avea domiciliul în Bucureşti (...). Acesta era vizitat de către Pavel Şerpe, când venea la mănăstire şi vorbea zilnic la telefon cu Bucureştiul”. Ulterior avea să plece în luna septembrie a aceluiaşi an14.

Concludentă în această privinţă este nota DGSP din 25 martie 1949 în care se arată: „În ţara există 206 mănăstiri şi schituri cu 5564 călugări şi călugăriţe, fraţi

13 Ibidem, d. 29, p. 83 – 84.

11 Ibidem, d. 39, p. 104.

surori, aşezate mai ales în regiunile muntoase şi greu de supravegheat. Dacă această aşezare a mănăstirilor şi schiturilor ortodoxe este datorită faptului că ele slujeau drept adăpost în caz de invazie militară, în prezept constituie o gravă preocupare a autorităţilor, pentru că mereu se descoperă legături între călugări şi călugăriţe pe de o parte şi elemente subversive pe de altă parte (...). În această situaţie schiturile şi mănăstirile izolate (din unele cum este Găvanul din jud. Buzău nu se poate apropia nimeni mai mult de 3 km fără să fie văzut, din orice parte ar încerca) sunt adevărate focare de activitate subversivă, călugării coborând în vale pentru a transporta corespondenţa celor fugiţi şi a le procura alimente, ziare, tutun, chibrituri etc” 15.

La un alt nivel este susţinerea dată de unii ierarhi grupurilor de rezistenţă din România. Este cazul mitropolitului de Timişoara, Vasile Lăzărescu, şi

episcopilor Andrei Magieru de Arad şi Nicolae Golan de Cluj. Înalţii prelaţi erau contactaţi de secretarul organizaţiei „Haiducii lui Avram Iancu" (H.A.I.), Dumitru Oprea, în tuiul 1945, pentru o susţinere din partea Bisericii ortodoxe ardelene16. Astfel, episcopul Andrei va dona sume de bani în perioada iunie 1945 – 17 februarie 1946, în contul organizaţiei H.A.I. Mitropolitul Lăzărescu contactat din

15 Ibidem, p. 119 – 120.

16 R. Ciuceanu, O. Roske, Cr. Troncotă, *începutuiile Mişcării de Rezistenţă în România*, vol. I (*11 aprilie 1945 – 31 mai 1946*), Bucureşti, I.N.S.T., 1998, d. 45, p. 91. La 26 noiembrie 1945 Siguranţa primea ordin ca cei trei ierarhi să fie cercetaţi la fişele Direcţiei Generale a Poliţiei, Prefectura Poliţiei Capitalei şi Serviciul Special de Informaţii (*Ibidem*, d. 48, p. 95).

nou în februarie 1946 se arăta interesat de obiectivul organizaţiei, spunând: „Deşi în aparenţă numai s-ar putea vorbi de o destindere politică, totuşi lumea românească n-o consideră decât ca o maşinaţiune a guvernamentalilor. Preoţimea din episcopatul Timişoara a primit manifestele org. H.A.I. şi aşteaptă zile de luptă" 17.

În acelaşi scop, a fost contactat şi mitropolitul Nicolae Bălan, cunoscut ca un veritabil anticomunist. La începutul lui 1946, Dumitru Oprea, secretarul HAL, a mers la domiciliul mitropolitului, „căruia prin secretarul său i-am predat un dosar cu manifeste ale organizaţiei", precum declara în ancheta din 17 iunie 1946. „Î.P.S. după ce l-a studiat, spune Oprea, l-a restituit, trimiţându-mi vorbă prin secretarul său că întrucât nu mă cunoaşte şi nu sunt recomandat nu mă poate primi", însă se arata dispus la o participare18.

Alt aspect al acestui tip de rezistenţă este cea de susţinere cu hrănă, informaţii, asigurarea de legături cu punctele urmărite şi asistenţa spirituală pentru cei din munţi, din partea preoţilor de mir sau monahi din zonele respective, mai ales după 1948.

Ajutor a dat stareţul Paulian de la mănăstirea Putna,

soţiei lui Constantin Cenuşă, capul mişcării anticomuniste din munţii Bucovinei. Acesta, încă din februarie – martie 1944 lupta în spatele frontului sovietic, pentru ca în august 1951 să se predea, datorită intimidării familiei sale de către Securitate. Soţia luptătorului.

17 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 18, vol. 3, f. 67, 96 (Raport al lui Dumitru Oprea către Gavrilă Olteanu, şeful HA. L. privind activitatea în perioada 24 ianuarie-12 februarie 1946).

1 S Ibidem, vol. 2, f. 15; voi. 3, f. 92. Mulţumim şi pe această cale colegei Raluca Spiridon care ne-a semnalat aceste importante aspecte.

supusă la chinuri cumplite de către securitate, avea să fie ajutată de părintele Paulian, împreună cu soţia arhitectului Joja. Fapta a fost considerată drept crimă de colaborare cu banditţii.

Coborând spre sud, ajungem în zona munţilor Bistriţei şi Stănişoarei – Rarău, Durâu, unde au activat, începând cu anul 1948, „Gărzile lui Decebal”, organizaţie de rezistenţă condusă de dr. Gheorghe Vasilache. Unul dintre nucleele acesteia era reprezentat de schitul Rarău, condus de ieromonahul Filaret Gămălău, cu rolul de aprovizionare şi legături cu diferite puncte ale organizaţiei. La sfârşitul anului 1949, părintele Filaret a fost arestat şi deţinut până în anul 1964. Tot în anul 1949 era arestat şi ieromonahul Hrisostom Asavei de la schitul Durâu, iar alţi 7, printre care şi Ioasaf Marcoci, au fost arestaţi pentru ajutor dat luptătorilor lui Vasilache 19.

Ţinutul Vrâncioaiei a reprezentat un alt focar al rezistenţei armate anticomuniste. În acest sens, dorim să remarcăm grupul de rezistenţă condus de fraţii Paragină, discutat în ultima vreme în urma studierii unor documente de arhivă. În acest caz sprijinul preoţilor ortodocşi a fost indiscutabil prezent. Astfel, legăturile şi hrana erau procurate în ceea mai mare parte de către părinţii monahi Evghenie Hulea de la schitul Brazi şi Teodosie Filimon de la schitul Muşunoaiele. Sfătuitorul de taină, dar şi duhovnicul fraţilor Paragină era preotul Ştefan Marcu din

Nistoreşti, care fusese cununat de Corneliu Zelea Codreanu. Însă Securitatea va trece la

19 C. Rituşan, R. Ciuceanu, op. cit., d. 96, p. 185 – 186; C. Voicescu, *Oameni ai bisericii în rezistenţa anticomunistă clin munţii şi codrii României*, în *Analele Sighet*, *2*, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1995, p. 279 – 294.

operaţiuni de urmărire, determinându-l astfel pe părintele Teodosie să plece în munţi cu grupul şi părăsind astfel schitul. Dar prezenţa părintelui în mijlocul luptătorilor a reprezentat un mare câştig duhovnicesc pentru aceştia. Astfel, Mihai Timaru, unul dintre luptători, spune: „Toată această atmosfera de viaţă spirituală şi de trăire patriotică, pe care o duceam în grup, era întreţinută de părintele stareţ de la schitul Brazilor, părintele Filimon Teodosie, care Duminica oficia slujbe religioase, ţinea predici, de citea din Evanghelie, ne vorbea despre viaţa lui Iisus”. Mai mult, invitaţi de părintele Butnaru, luptătorii îmbrăcaţi ţărăneşte au participat la slujba Sfintei învieri din Satul Nou.

În anul 1949 acţiunile Securităţii împotriva lor se înteţesc. Sunt arestaţi stareţul Evghenie Hulea şi ierodiaconul Nichifor Emilian, deci schitul Muşunoaiele. Au urmat, prin trădare, Paragină şi Timaru, luând drumul cumplitelor temniţe comuniste. Pe lângă aceştia au mai fost arestaţi şi condamnaţi alţi preoţi, printre care părintele Focşăneanu. Acesta din urmă a murit la Gherla în anul 1955 datorită bătăilor suportate în izolarea închisorii, unde fusese pedepsit pentru că îndrăznise să oficieze slujba Sfintei învieri în temniţă[20].

20 Ion luragină, în memoriile sale inedite, *Frânturi din viaţa unui ixirtizan*, la f. 12, 15, spune: „Tot în vara aceea (1948 – n.n.), am stabilit două puncte, prin care puteam fi aprovizionaţi cu alimente: schitul Muşunoaiele şi schitul Brazi, respectiv prin stareţul Evghenie Hulea şi stareţul Thodosie Filimon”. Vezi A.C.N. SAS., fond Penal, dosar 17, vol. 7, f. 127 – 133; 242 – 248; M. Timaru, *Lupta de rezistenţă andeomtmistă în munţii Vrancei, în Analele*

Sighet, *2*, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1995, p. 330 – 333; L. Stancu, L. Burlacu, *Organizaţia de rezistenţă „Paragină” în atenţia Securităţii*, în *Ibtalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă*, Bucureşti, C.N.S.A.S., 2001, p. 146 – 153.

În Dobrogea, lupta anticomunistă condusă de Gogu Puiu, din 1948, a fost sprijinită şi de slujitori ai Bisericii, cum au fost părinţii Gh. Şerban din Corbii de Jos, Gh. Comănici din Nuntaşi sau Dumitru Mihăilescu din Ciocârlia, care a fost bătut şi i s-a percheziţionat casa în faţa celor 5 copiii ai săi, condamnat la 25 ani temniţă grea. părintele Şerban, care a fost condamnat pentru participare activă la rezistenţă, avea să moară împuşcat la Baia Sprie, în 1951, sub pretextul evadării.

În munţii Făgăraşului, rezistenţa anticomunistă a constituit un veritabil front de luptă. Pe ambii versanţi trupele de securitate s-au confruntat cu oameni care nu acceptau doctrina comunistă în patria lor. O parte a membrilor grupurilor Arsenescu-Arnăuţoiu şi Apostol, care acţionau pe versantul sudic, au fost spovediţi într-o scară a săptămânii Patimilor din anul 1949 de un preot dintr-un sat din apropiere, pentru ca în dimineaţa Sf. Paşti să fie împărtăşiţi într-o casă izolată. „Cuminecătura luată spre curăţire n-a fost luată în zadar. Cei mai buni dintre noi aveau să apară în faţa Marelui Judecător în foarte scurt timp”, mărturiseşte un supravieţuitor.

Grupul Apostol a fost ajutată de părintele Constantin Hodoroagă din Cărpiniş şi părintele Ion Popa. Din grupul Topolog făceau parte şi părintele Nicolae Donescu din Şuiei, ucis de securişti pentru că botezase copilul familiei de luptători Silişteanu.

Încă de la început gruparea Arsenescu a depus jurământul de credinţă pentru Neamul românesc şi regele Mihai, prin care se legau să lupte până la moarte împotriva comunismului, la schitul Cetăţuia în faţa ieromonahului Pimen Bărbieru. Pe lângă aceştia, au mai fost arestaţi 13 preoţi, printre care Ion Drăgoi, Ion Constantinescu şi Nicolae Andreescu condamnaţi la moarte în anul 195921.

Grupul Arnota este un alt caz de manifestare a rezistenţei anticomuniste. Aceasta a fost ajutată de părintele Ioasaft de la schitul Pahomie. Arestat, intimidat şi bătut, părintele Iosaft nu a recunoscut legătura cu grupul de rezistenţă şi astfel a scăpat, slujind în continuare Domnului.

În aceeaşi zonă activa din anul 1948 un grup de intelectuali în frunte cu Ilie Niculescu, care au primit ajutor de la mănăstirile Arnota şi Bistriţa. Maica stareţă Olga Gologan trimitea periodic alimente celor din munţi, în cele din urmă Securitatea a depistat şi a împânzit zona cu trupe. Membrii grupului au fost arestaţi, iar de la mănăstire au fost ridicate 4 maici care cunoşteau şi ţineau legătura cu cei din munţi[22].

Interesantă este revolta iniţiată de preotul Luca I. Popescu din Zlătărei, jud. Xâlcea, împreună cu secretarul comunei Ion N. Popescu şi Tufeanu, şeful postului de miliţie, ca răspuns la încercarea de colectivizare din localitate. Astfel, într-o zi a anului 1952, în altarul bisericii în care slujea părintele Popescu, grupul amintit a depus jurământul de credinţă şi au făcut afişe din caiete de şcoală pe care au scris cu cerneală, pe masa altarului: „Jos comunismul! Jos Petru Groza! Trăiască Libertatea! Nu vrem colhoz!”. Acestea au fost răspândite noaptea în localităţile împrejmuitoare, până la Râmnicu Aâlcea.

21 C. Aioanei, Cr. Troncotă, *Contra „armatei negre a călugărilor şi călugăriţelor*”, în „Magazin Istoric”, an XXX (1996), nr. 1 (346), p. 3.

22 C. Voicescu, loc. cit.

Ancheta Securităţii va duce la arestarea grupului şi condamnarea iniţiatorilor la ani grei de puşcărie[23].

În nord-vestul Olteniei a activat Mişcarea de Rezistenţă Naţională condusă de generalul Garlaonţ, secondat de Radu Ciuceanu. În acest caz, s-a evidenţiat Gherasim Iscu, stareţul mănăstirii Tismana, care a colaborat cu M.N.R. prin ajutorul dat la montarea unui aparat emisie-recepţie pentru o eventuală legătură cu Occidentul[24].

Însă ceea ce credem că este mai important în acest caz, este faptul că mănăstirile constituiau în această perioadă locuri de retragere, de expectativă pentru refacerea unor forţe, menite să susţină trupele anglo-americane, care trebuiau să vină împotriva ruşilor. Mulţi militari se retrăgeau la mănăstirile izolate pentru simplul motiv că aici puteau să strângă resursele pentru declanşarea războiului25. Însă, după ce multă vreme s-a crezut în acest moment, totul avea să se spulbere. Unii membrii ai rezistenţei anticomuniste şi-au dat seama de nonintervenţia vesticilor, dar prin poziţia la care trecuseră au fost nevoiţi să rămână în locurile camuflate.

23 A. Marinescu, *Părintele Dumitru Bălaşa*: *B.O.R. în cătuşe*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, an MII, nr. 171, 1 – 15 ianuarie 1997, p. 2.

24 În octombrie-noiembrie 1947 îi cunoaşte pe Radu Ciuceanu şi Vlad Drăgoescu intrând astfel în legătură cu Mişcarea Naţională de Rezistenţă care activa în Oltenia. Rolul stareţului de la Tismana, după întâlnirea cu Nelu Pârvulescu (iunie 1948), era de a găzdui şi de a asigura hrană tuturor celor care se prezentau la mănăstire cu parola „R 325” (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar 4, vol. 4, f. 20 – 22, 164).

25 Desigur că nu se poate exclude nici varianta adăpostirii celor care erau fie urmăriţi de Securitate, pentru unele fapte săvârşite în timpul regimului „burghezo-moşieresc”, fie îşi dădeau seama că într-o zi vor fi arestaţi de Securitatea Poporului.

Spre exemplu, în urma defecţiunii lui Tito şi în cazul unui conflict iugoslavo-sovietic grupul de rezistenţă „Paragină” din munţii Vrancei trebuia să acţioneze „*armat în spatele frontului sovietic*”. Însă, „cum *Stalin s-a retras cu coada între picioare din Banat*”, mai rămăsese ca aceştia să reziste „*împotriva comunismului şi comunicării în primul tund pe un front spiritual şi ideologic*” *26*, ceea ce presupunea folosirea ca armă a *rugăciunii,* iar politic aderarea pasivă la mişcarea legionară.

Predica ortodoxă ca discurs anticomunist încă de la

început, discursul teologilor români a fost cenzurat de puterea politică adusă de sovietici. Orice discurs, orice predică trebuia avizată de cenzura politică comunistă. Problemele apăreau în acest caz, atunci când preotul sau ierarhul ţinea liber predica, dar mai ales atunci când „se sărea calul”. După conţinut, predica ca discurs anticomunist poate fi catalogată: ca împotriva regimului comunist, împotriva unor măsuri luate de regim, ca „instigare la război” etc.

De pildă, Părintele Cleopa Ilie ţinea, la 21 mai 1948, de praznicul Sfinţilor împăraţi ţinea o predică cu conţinut moralizator, în care spunea: „Să dea Dumnezeu ca şi conducătorii noştri de acum să fie ca Sfinţii împăraţi, ca să-i pomenească Biserica în veac!”. Părintele, a arătat ulterior consecinţele gestului său: „Atunci unul

261. Paragină, op. cit., *f*. 12.

din popor m-a şi înregistrat şi nici n-am apucat să-mi scot veşmintele, că a venit o maşină şi mi-au zis să merg cu ei. M-au dus la Târgu-Neamţ şi acolo m-au pus într-un beci care nu avea decât un pat de ciment. Apoi m-au anchetat timp de cinci zile, ţinându-mă fără apă şi fără mâncare. Pe urmă mi-au dat drumul” 27.

Sau cum părintele Simion Vârgolici, de la biserica Buna Vestire din Galaţi, în predica de la slujba Crăciunului a anului 1949, arăta ateismul celor de la putere, care doreau să distrugă tradiţiile şi obiceiurile sărbătorilor de iarnă, care de multe ori îi copleşea prin amploarea lor, dar şi prin iubirea lui Dumnezeu care se revărsa acum: „cu toate că în aceste timpuri mulţi nu mai cred în I ţi] sus, această bucurie [de] a sărbători se restrânge şi asupra lor (...), bucurie care se observă în ochii lor stinşi prin amintirile copilăriei şi datinile strămoşilor, moştenite din sângele pe care îl poartă” 28.

Într-o notă cu manifestările duşmănoase din mănăstirile ortodoxe a D.G.S.P. din data de 30 septembrie 1950 se vorbeşte şi de predicile cu nuanţă anticomunistă care vin să aducă argumente la existenţa lui Dumnezeu, rostite de unii monahi de la mănăstirea Antim, ca Sofian

Boghiu, care afirma că „nicio schimbare omenească nu se poate face decât prin credinţă”, sau Andrei Scrima şi Gherasim Cristea care susţineau o apropiată criză politică: „regimul de astăzi este o furtună care va trece” 29.

271. Bălan, *Viaţa şi necoinţele arhimandritului Cleopa Ilie*, Iaşi, Ed. Mitropoliei Moldovei şi Bucovinei, 1999, p. 92. După aceste evenimente părintele Cleopa s-a retras în munţi, pentru a nu crea tulburări în obştea mănăstirii (*Ibidem*, p. 92 – 95).

2 h A.N.I.C., fond DGP, dosar 76/1946, f. 20.

29 C. Rituşan, R. Ciuceanu, op. cit., d. 104, p. 206.

De multe ori aceste profeţii despre regimul de la Bucureşti erau îmbrăcate în limbajul religios. De pildă, părintele Andrei Mihăilescu, de la biserica Sf. Ilie Gorgani, spunea la 14 septembrie 1948 (praznicul înălţării Sf. Cruci): „Se apropie clipa victorioasă, când puterile Domnului se vor abate asupra necredincioşilor [şi că aceştia] nici în gaură de şarpe nu vor scăpa de puterile Domnului” 30, referindu-se evident la puterile ce le sunt date de Dumnezeu, creştinilor pentru a rezista la vremuri de grele încercări şi de prigoane.

Unii preoţi sfătuiau în predicile lor ca să se asculte de puterea seculară, însă să nu uite că numai Dumnezeu îi va ajuta. Astfel, părintele Haralambie Teodoriu din Rădăşeni, jud. Baia spunea într-o predică din 1949: „Să faceţi totul se va cere guvernul, însă de religie să nu vă lăsaţi, chiar dacă se va ajunge să se impună aceasta”, iar părintele Mircea Şfichi din Pleşeşti, acelaşi judeţ, să rostească: „Noi numai prin credinţă vom învinge, nu prin politică” 31, încurajându-şi astfel comunitatea să nu participe la activităţile iniţiate de P.M.R.

Manifestări anticomuniste se găsesc la preoţii ortodocşi în diferite împrejurări. De pildă, într-o discuţie părintele Teodor Kendritis, din Brăila dar cu domiciliu forţat la Botoşani, afirma: „pătlăgica este întâi verde, pe urmă devine roşie şi apoi crapă”, făcând prin aceasta aluzie la foştii legionari, deveniţi comunişti şi la mult discutata cădere a regimului. Acelaşi preot continuă: „că

30 A.N.I.G., fond D.G.R. dosar 75/1946, f. 242.

31 Ibidem, dosar 76/1946, f. 234 – 237 (Tabel întocmit de D.R.S.R. Suceava către D.G.S.R. din 28 februarie 1949 cu „abaterile săvârşite de preoţii ortodocşi”).

ştie el cine i-a dat domiciliu forţat, dar când se va învârti roata se va răzbuna” 32.

Alte afirmaţii ironic-anticomuniste făcea preotul Ion C. Beldie din Galaţi care protesta în mai multe rânduri. Cu ocazia unei adunări a Societăţii Clerului din Galaţi, unde preotul Constantin Cronţ ţinea o conferinţă privitoare la asemănarea doctrinei creştine cu ideile comuniste, că Hristos a fost proletar, iar opera lui Marx este „evanghelia vremurilor noi”, preotul Beldie s-a ridicat şi a spus că „doctrina marxistă nu numai că nu este o evanghelie a vremurilor noi, ci este o doctrină perimată, care critică”. Cu altă ocazie, întrebat fiind de un membru al comitetului sindical dacă iubeşte Republica Populară Română, acelaşi preot a răspuns: „Republica noastră este o fată tânără şi eu, om în vârstă nu o pot iubi, pentru că a-şi fi acuzat de imoralitate” 33.

Documentele arată cum şi preoţii membri ai. diferitelor partide politice obediente P.M.R.-ului se manifestau anticomunist. Astfel, preotul Ion Serghie, din Giurgiu, membru în Frontul Plugarilor, participa în ziua de 12 decembrie 1948 la o înmormântare a unui tovarăş care „s-a făcut în spirit tovărăşesc”, unde a luat cuvântul spunând: „Întunericul nu întrebuinţează cruce la înmormântări, îndemnând populaţia să se unească pentru a distruge acest întuneric” 34.

Predica cu conţinut anticomunist o întâlnim şi la

M Ibidem, dosar 76/1946, f. 234 – 237 (Tabel întocmit de D.R.S.P. Suceava către D.G.S.P., din 28 februarie 1949 cu „abaterile săvârşite de preoţii ortodocşi”).

33 Ibidem.

31 Ibidem, dosar 75/1946, f. 233 (Nota 131/18 noiembrie 1948). *Ibidem*, f. 427 (Nota 131/21 decembrie 1948 a D.R.S.P. Ploieşti).

unii episcopi ortodocşi. Este vorba de Nicolae Fopovici, episcop de Oradea sau Partenie Ciopron fostul episcop al Armatei şi o vreme vicar patriarhal.

Astfel, în nota din 1 februarie 1950, există un rezumat la discursul episcopului Partenie Ciopron, ţinut la deschiderea celei de a VI-a serii de cursuri de îndrumări misionare: „Când văd acest mare sobor de preoţi, îmi vin în minte cuvintele adresate de Mântuitorul ucenicilor săi, când le-a spus: «în lume necazuri veţi avea. Iată eu vă trimit ca pe nişte oi în mijlocul lupilor. Păziţi-vă de oameni, că vă vor da în judecata soboarelor şi vă vor duce înaintea dregătorilor şi veţi fi urâţi din pricina mea. Va veni vremea când oricine vă va ucide, să i se pară că duce slujba lui Dumnezeu» (subl. n.) (...). Biserica de pretutindeni este pusă şi ea la mari încercări. Şi Biserica noastră este pusă de asemenea la încercare. De aceea, conducerea a ţinut seamă de aceste lucruri şi, pentru ca preoţii să poată face faţă tuturor încercărilor şi situaţiunilor grele, în care este pusă, a înfiinţat aceste cursuri” 35. Aici, desigur se găseşte şi aluzia la un viitor război, la care mulţi români credeau că se va declanşa, cu

35 A.C.N.S.A.S., fond Informativ; dosar 2252, vol. 2, f. 308. Despre acelaşi „incident” vezi şi Nota dată de „Slavii Marian”, la 2 februarie 1962, care consemna: „Era de aşteptat ca delegatul patriarhal să vorbească în acelaşi sens, aşa cum vorbise patriarhul însuşi la seriile anterioare de cursuri preoţeşti. Dar arhiereul-vicar Partenie Ciopron, contrar atmosferei festive solemnităţii şi orişicăror aşteptări, a citat textul din Evanghelie: «Va veni vremea când tot cel ce vă va ucide, să i se pară că aduce slujbă lui Dumnezeu» şi a spus, spre consternarea tuturor, că vremurile sunt grele pentru Biserică şi clerul trebuie să facă şi lucruri fără voia lui şi contrari creştinismului, căci este vreme de martiriu, cum a prezis Hristos. La festivitate, era de faţă şi un delegat al Ministerului Cultelor, care a cerut rectoratului să raporteze imediat, în scris, ajutorul americanilor, împotriva sovieticilor. De altfel, tema războiului este prezentă în mod constant în

discursul episcopului Partenie Ciopron, fapt care va determina destituirea acestuia din funcţia de vicar patriarhal şi exilarea lui la mănăstirea Sf. Ioan cel Nou de la Suceava.

Alt caz este reprezentat de episcopul Nicolae de Oradea care s-a manifestat cu „îndrăzneală", după cum considera sursa „M. Stănescu" la 11 februarie 1950, în cadrul festivităţii prilejuite de prăznuirea Sfinţilor Trei Ierarhi (30 ianuarie), patronii Institutului Teologic din Bucureşti. De fapt, vlădica Nicolae a ţinut un discurs în care a amintit dialogul dintre guvernatorul păgân Modestus şi Sf. Ierarh Vasile cel Mare, aluzie la exponenţii comunismului, respectiv ierarhii Bisericii. Rezultatul a fost neaşteptat, deoarece „cei prezenţi în sală au explodat în aplauze furtunoase", asistenţa fiind formată de studenţii teologi şi preoţii aflaţi la cursurile de îndrumări misionare36.

Acelaşi episcop şi în aceleaşi circumstanţe avea să patriarhului şi Ministerului Cultelor. Raportul a fost întocmit de rectorul şi prorectorul de atunci (prof. N. Nicolaescu şi preotul P. Rezuş) şi prezentat patriarhului şi ministrului Stanciu Stoian. Patriarhul s-a supărat însă nu pe Partenie Ciopron, care ţinuse o astfel de cuvântare provocatoare, ci pe rector şi pe prorector că au raportat cazul. Dar în mai puţin de o săptămână, a fost pus în situaţia să înlocuiască din post pe Partenie Ciopron (a numit vicar-patriarhal, în locul lui, mai întâi pe Benedict Ghiuş, care însă nu a fost confirmat de Ministerul Cultelor şi apoi pe Antim Nica) (...). Completez că după plecarea lui Partenie Ciopron de la cursurile preoţeşti, rectorul de atunci (prof. N. Nicolaescu), în prima oră de curs, a demonstrat că în mod greşit a pus probleme" (*Ibidem*, f. 114 – 115).

36 Ibulem, dosar 2669, vol. 1, f. 49.

se manifeste ostil regimului comunist. Astfel, în timpul agapei, amintind de centenarul naşterii poetului Mihai Eminescu, vlădica Nicolae a rostit: „Să-l privim pe Eminescu aşa cum este întreg, măreţ. Să ne gândim la

perspectiva geografică cuprinsă în toată măreţia ei în poezia lui Eminescu. Ce măreţie, ce splendoare, ce perspectivă geografică curată! Tineret să învăţaţi poeziile lui Eminescu ca rugăciunile, iar doinele lui (referindu-se la «De la Nistru pân' la Tisa») ca imnurile sfintelor cântări” 37. Desigur că aici episcopul martir se gândea la rapturile teritoriale săvârşite de sovietici în vara lui 1940 şi după terminarea războiului.

Rezistenţa anticomunistă prin spiritualitate în mănăstiri şi temniţele comuniste

O situaţie ce deranja organele de partid era cea de la praznicele împărăteşti sau hramurile unor mănăstiri. De pildă, în anul 1950, de înălţarea Domnului (18 mai), hramul mănăstirii Neamţ, „au participatcca. 8.000 credincioşi veniţi din diferite judeţe ca: Baia, Suceava, Câmpulung, Roman, Iaşi, Bacău şi Neamţ”. Sărbătoarea a fost atât de mare încât „credincioşii au început să se adune de la data de 15 mai a.c., iar până la data în care s-a început hramul, au vizitat mănăstirile din raza jud. Neamţ”, care nu puteau fi decât Agapia, Xăratec, Bistriţa, Secu, Sihăstria, mai ales ultimele două care depindeau de marea lavră.

37 Ibidem, f. 51.

Mai mult, „de la data de 15 la 18 mai a.c., slujbele religioase au fost oficiate cu un deosebit fast, în scopul de a atrage cât mai multă populaţie la aceste ceremonii”, pentru ca „în ziua de 18 mai a.c. când a avut loc hramul mănăstirii, pe lângă preoţii şi călugării acesteia au mai luat parte şi Mitropolitul Rusan Sebastián de la Iaşi, Episcopul Teofil Herineanu din Roman, Episcopul Emilian Antal, director al Seminarului monahal de la mănăstirea Neamţ, precum şi profesorii Arhierei ai acestui seminar. Au mai participat, de asemenea, fostul Episcop al Armatei, Partenie Ciopron, în prezent stareţ al mănăstirii Sf. Petru şi Pavel din Huşi. Numărul mare al credincioşilor veniţi la acest hram se datorează tocmai faptului că participarea neobişnuită a Episcopilor menţionaţi mai sus a fost anunţată credincioşilor” 38.

Într-un studiu al DGSP asupra activităţii slujitorilor din B.O.R., din data de 20 august 1950, se arată cum în multe locuri manifestările religioase ocazionate de marea sărbătoare a Adormirii Maicii Domnului (15 august) au fost contracarate. La aceste măsuri au contribuit şi organele locale de partid, prin „sfaturile populare”, care „au programat manifestaţii culturale interesante şi bine puse la punct în aceeaşi zi, ca la Moisei şi Izbuc, jud. Someş” şi în consecinţă „mulţi credincioşi au părăsit slujba pentru a vedea serbările”. Cu toate acestea unii ierarhi au participat la prăznuirea unor hramuri din eparhiile lor, „pentru a le da mai multă solemnitate: la Miercurea Giucului, Nicolae Bălan al Ardealului, la Tismana-Gorj, Mitropolitul Firmilian Marin al Olteniei, la Rohia-Someş, Nicolae Colan al Clujului şi Arhiereul

„C. Rituşan, R. Ciuceanu, op. cit., d. 98, p. 193.

Partenie Cipron, la Putna-Rădăuţi” 39.

Dar o rezistenţă anticomunistă a fost şi trăirea intensă a monahilor în intimitate numai cu Dumnezeu, cu Cel care era detestat de comunişti. Dar aceasta s-a putut înfăptui numai printr-o renaştere monahală. Astfel, pentru Moldova patriarhul Justinian, încă din 1949, i-a poruncit Brintelui Cleopa Ilie, care îl aprecia foarte mult, să plece cu un grup de 30 de monahi de la Sihăstria la mănăstirea Slatina – Suceava, „pentru a înnoi viaţa duhovnicească de acolo”. Aici, Părintele Cleopa a pus „în bună rânduială sfintele slujbe de zi şi de noapte şi Sfânta Liturghie. A rânduit, de asemenea, spovedania săptămânală, şcoala monahală pentru fraţi şi viaţă de obşte după modelul Sfântului Teodor Studitul”. La această mănăstire aveau să se închinovieze protosinghelul Petroniu lănase, protosinghelul Gherontie Bălan, monahul Agaton Sandu TXidor, ierodiaconul Antonie Plămădeală, arhimandritul Dosoftei Moraru şi ieromonahul Arsehie Papacioc40.

Noua rânduire spirituală de la Slatina este prezentată şi într-un document a D.R.S.P. Bacău, (datat, probabil, din 1950), unde se arată contribuţia Krintelui Cleopa pentru înflorirea acestui aşezământ. Nota

aminteşte de *pravila* care se ţinea acolo: „În timpul cât nu sunt slujbe, biserica nu tace. Se citeşte în permanenţă Psaltirea, de către călugării de rând. Cei care citesc noaptea nu mai merg la utrenie (...). Panahida în fiecare zi. Maslu în fiecare zi" şi acatiste în fiecare zi; de *posturile* care se ţin în zilele de luni, miercuri şi vineri, cu o singură masă în zi, în postul mare complet, chiar şi fără apă şi „nu

39 Ibidem, d. 103, p. 198.

401. Bălan, op. cit., p. 96 – 98.

se face absolut nimic decât cu blagoslovenie, nici măcar focul, care se face numai cu foc din candelă"; de *disciplina*, prin care toate lucrurile sunt ale obştii, iar în chilii nimeni nu are voie să intre dintre străini, mărturisirile făcându-se vineri; de *conducerea mănăstirii* care este exercitată de consiliu, stareţul supunându-i-se întru totul acestuia; de *poporul* care vine la mănăstire – credincioşi care vin chiar din Bucureşti, evrei, comunişti, funcţionari ai statului, dintre care „partidul din Mălin l-a avertizat pe stareţ că are informatori în biserică" 41.

Iar în această situaţie Părintele Cleopa „a fost rânduit de Mitropolia Moldovei să supravegheze şi să îndrume viaţa duhovnicească a mai multor mănăstiri din împrejurimi: Putna, Moldoviţa, Râşca, Sihăstria şi schiturile Sihla şi Rarău, după modelul Mănăstirii Slatina". Ulterior, în anul 1951, patriarhul Justinian dorea să înnoiască viaţa monahală şi în mănăstirea Neamţ, propunându-i Părintelui Cleopa să strângă 70 de călugări de la Slatina şi Sihăstria, însă s-a revenit asupra acesteia, probabil la presiunile securităţii – prin Ministerul Cultelor. Mai mult, după o anchetă la securitatea Fălticeni, Părintele Cleopa va fi nevoit să se retragă în munţi (a doua oară), împreună cu părintele Arsenie Papacioc, în perioada 1952 – 195442.

Pentru Oltenia, încă din 1947, publicistul interbelic Sandu Tudor, devenit monahul Agaton la mănăstirea

41 C. lăiuşan, R. Ciuceanu, op. cit., d. 122, p. 245 – 247.

421. Bălan, op. cit., p. 100 – 101. Potrivit biografului

marelui părinte în timpul anchetei i s-ar fi reproşat: „Dumneata sabotezi economia naţională şi spui că astăzi este Gheorghe, şi mâine Vasile şi este sărbătoare, iar oamenii pun ţapina jos şi nu mai lucrează!” (*Ibidem*, p. 101).

Antim, constituie cu membrii de la Rugul Aprins un nucleu monahal la mănăstirea Govora, apoi Crasna, cu binecuvântarea mitropolitului Firmilian, apoi a patriarhului Justinian. Scopul declarat al acestei iniţiative era de a cimenta „o mănăstire cu monahi intelectuali, pentru a-i pregăti în scopul luptei pentru combaterea concepţiei materialiste” 43. Dar acţiunea nu să putut concretiza prea mult, deoarece „pe la începutul lunii iunie [1950, n.n. j se spune că a plecat (Sandu Tudor, n.n.) din mănăstire cu o maşină, însoţit de trei persoane şi nu s-a mai întors. Se crede că a fost arestat, spun călugării, că el cât a fost stareţ vorbea în biserică şi făcea morală cetăţenilor în fiecare zi şi asemenea puţinilor călugări pe care-i avea sub stăpânirea sa”, conform unei note din 31 iulie 195044.

După arestarea lui Sandu Tudor, părerilor oamenilor din Biserică erau diferite. Astfel, fostul mitropolit al Bucovinei, Tit Simedfea participant şi el la unele şedinţe ale rugătorilor de la Antim era de părere că: „Este limpede că acest proces nu are caracter politic: Sandu Tudor a devenit incomod prin cercul de tineri, pe care i-a strâns în jurul său la mănăstirea Antim. Procesul are deci o semnificaţie bisericească. Se loveşte într-un om al Bisericii. Piesele din dosarul procesului sunt de mult în mâinile lor. L-au scos la iveală acum pentru că vor să-l scoată din circulaţie pe Sandu Tudor pus la cale procesul sunt nişte foşti găinari. Tare mă tem că justiţia va fi silită să-l achite, deoarece martorii propuşi au declarat că reclamanţii au fost pur şi simplu nişte hoţi

13 A.M.J., D.I.M. fond Penal, dosar 113.668, vol. 1, f. 101 – 106.

„C. ISiuşan, R. Ciuceanu, op. cit., d. 102, p. 197 – 198.

şi nişte găinari şi nu muncitori progresişti.

Condamnarea lui Agaton Tudor – dacă se va produce – va constitui un nou document despre aşa-zisa sinceră colaborare dintre Biserică şi regim” 45. Iar mitropolitul Olteniei, Firmilian Marin, „a mărturisit că în momentul arestării lui Sandu Tudor, s-a temut foarte mult ca să nu fie amestecat, pentru că l-a protejat şi numit stareţ, cu tot trecutul său politic, cu toate că avea dezlegare în acest sens de la Patriarhul Justinian” 46.

În Ardeal, după o detenţie de câteva luni părintele Arsenie Boca era mutat în anul 1948, de la mănăstirea Sâmbăta de Sus la Prislop, fostă greco-catolică. Aici, timp de doi ani va fi cercetat de grupuri impresionante de credincioşi care doreau împăcarea cu Dumnezeu. Însă, dorinţa adevăratei trăiri religioase fiind prea mare, i-a îngrijorat pe exponenţii puterii comuniste de pe plan local, situaţie ce va determina diminuarea activităţii mănăstirii. Printr-o serie de acţiuni, părintele este arestat şi trimis la Canal, de la care se va întoarce după un an de zile, timp în care maicile de la aşezământul nicodimian vor păstra candela credinţei nestinsă. Întoarcerea părintelui Arsenie nu va determina reluarea amplelor pelerinaje, deoarece securitatea Deva i-a interzis să mai primească credincioşi la mănăstire. Situaţia se va aplana

45 Ibidem, d. 103, p. 200.

46 Ibidem. A fost condamnat la 14 martie 1951 de Curtea Bucureşti, Secţia a II-a Penala, prin decizia nr. 806, la 2 ani închisoare corecţională, pentru „instigare la cercetări abuzive”. Mai exact este vorba de unele „fapte” săvârşite de Sandu Tudor în timpul războiului şi pe care tribunalul le considerase iniţial crime de război (A.M.J., D.I.M. fond Penal, dosar 20.948, vol. 1, f. 198).

În totalitate după închiderea aşezământului în anul 1959.

Un aspect ce credem că trebuie menţionat este cel al desfiinţării unor mănăstiri de călugări, până la decretul 410/1959, unele fiind însă salvate prin transformarea lor în aşezăminte de monahii. Este cazul mănăstirii Tismana, care după arestarea stareţului Gherasim Iscu, implicat în

MNRO, după cum am văzut, acest aşezământ nicodimian era în pericolul de a se desfiinţa (pentru prima dată de la înfiinţare – sec. XTV). Totuşi acesta a rămas în fiinţă, însă prin transformarea în chinovie de maici la 15 septembrie 1949[47]. Aşa s-a întâmplat şi în cazul schitului Sihastru, de lângă Adjud, care în anul 1954 era transformat în schit de maici, după ce călugării de aici au depus rezistenţă până la arestarea lor în primăvara lui 1955[48].

Şi în cazul preoţilor de mir a existat o rezistenţă spirituală. Spre exemplu părintele Grigore Eugen, din comuna Vârful Câmpului, satul Maghera, jud. Dorohoi, a prelungit slujba din 6 ianuarie 1949 (praznicul Bobotezii), până la ora 14, pentru ca tineretul participant la evenimentul bisericesc să nu ia parte la manifestarea organizată de tineretul comunist din localitate[49].

Ca rezistenţă anticomunistă se poate considera încercarea preoţilor şi a episcopilor de a continua misiunea de catehizare a copiilor, în anii ’50, deoarece mai târziu nu a mai fost posibil datorită regimului de teroare

17 C. Rituşan, R. Ciuceanu, op. cit., d. 142, p. 277 – 278.

48 Ibidem, d. 145, 148, p. 280 – 281, 283 – 284

19 A.N.I.C., fond D.G.P. dosar 76/1946, f. 93. În aceeaşi notă informativă 131/18 ianuarie 1949, era considerat fost membru RN. Ţ. Maniu, iar acum „simpatizant”, informaţii evident care să folosească la o eventuală arestare a sa.

care se instalase. Este cazul, de exemplu, al părintelui Gheorghe Garoiu, parohul de la Brăneşti-Severin, care în ziua de 5 septembrie 1948, după terminarea slujbei spunea credincioşilor: „Dragii mei \a aduc la cunoştinţă că religia este scoasă din şcoală, aşa că eu nu mai ţin religie cu copiii voştri şi vă îndemn pe dumneavoastră, părinţii care aveţi copii să-i învăţaţi să-şi facă crucea, [să rostească] Tatăl Nostru şi rugăciuni, iar care mai vreţi, să-i mai aduceţi la biserică” [50].

O impresionantă şi lăudabilă rezistenţă anticomunistă prin spiritualitate s-a desfăşurat în temniţa

comunistă. Preotul ortodox închis pentru misiunea sa de slujire lui Dumnezeu, îşi continua menirea şi acolo unde lumina libertăţii fizice nu pătrundea, dar prin rugăciune celula era luminată de razele lui Dumnezeu. Chiar părintele Zosim Oancea încarcerat la Aiud spunea fraţilor de suferinţă: „Să nu uităm, fraţilor, că rezistenţa noastră stă, în primul rând, în noi, în puterile noastre sufleteşti, pe care ni le întăreşte o singură Putere, a lui Dumnezeu”. Astfel, părintele Oancea povesteşte cum dimineaţa „la rugăciune cei mai mulţi îngenuncheau, însă toţi păstrau liniştea şi urmăreau rostirea câte unuia care venea la rând: Tatăl Nostru!... împărate Ceresc! – şi altele, care se ştiau pe dinafară” 51. Se ţinea liturghia, iar ceilalţi se spovedeau şi împărtăşeau, în condiţiile temniţei. De multe ori, spovedania se săvârşea pe ţeavă, prin alfabetul Morse, iar împărtăşania avea drept chivot cusătura

50 *Ibidem*, dosar 75/1946, f. 250 (Nota 131/19 noiembrie 1948 a D.R.S.R. Timişoara către D.G.S.R).

51 Z. Oancea, *Datoriei de a mărturisi. Închisorile unui preot ortodox*, Bucureşti, Ed. Harisma, 1995, p. 28, 50, 129 – 130.

hainelor preotului şi ca antimis se folosea batista sau parte dintr-o îmbrăcăminte, care era cusută. Artosul era din raţia zilnică de pâine, iar vinul de la farmacia penitenciarului sau trimis de acasă.

De asemenea, pe lângă slujbe, preoţii explicau fraţilor de suferinţă diferite confuzii ale creştinului rugător, diferite pasaje scripturistice sau dădeau lecţii de religie52. În închisoare se circula Biblia, în fragmente, după cum frumos ne povesteşte părintele Constantin Voicescu, fost deţinut la Târgu Ocna: „În penitenciar a fost introdus un Nou Testament, care a circulat în foi volante. Textele erau copiate pe plăcuţa de săpun (...) şi erau învăţate pe dinafară. Tot aşa au fost memorate rugăciuni, psalmi, acatiste, paraclise etc” 53.

Acolo unde nu se putea săvârşi Sfânta Liturghie, preoţii se rugau împreună cu alţi condamnaţi de regimul socialist. Astfel, părintele Sofian Boghiu, din grupul

Rugului Aprins de la Antim ne povesteşte cum, aflat în colonia de muncă de la Salcia în anul 1962, duminica era zi de odihnă: „Sub aceiaşi pază a soldaţilor înarmaţi, de la cele patru colţuri ale curţii cu gard ghimpat, deţinuţii umpleau curtea cu grupuri de câte 5 – 6 – 10 persoane. Între ei era ca de obicei câte un preot. Se rugau. Se ţineau un fel de predici, ori cuvinte de folos şi de îmbărbătare. Aceste grupuri erau ca nişte mici bisericuţe, cu preoţi şi enoriaşi” 54.

52 Ibidem, p. 41 – 42, 59 – 61, 84 – 85.

53 C. Voicescu, *Viaţa retigioasâm Tnchisoarea Târgu-Ocna* (*1950 – 1954*), în *Analele Sighet*, 1, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1994, p. 186.

51S. Boghiu, *Rugul Aprins şi temniţa*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, an MII, nr. 157, 1 – 15 iunie 1996, p. 2.

La un alt nivel, rezistenţa anticomunistă prin rugăciune s-a făcut şi în domiciliile obligatorii. De pildă, părintele Dimitrie Bejan, ne relatează cum aflat la Răchitoasa, între 1956 – 1958, participa la slujbele ce se ţineau duminica. Ca locaş de cult era folosită biserica ridicată în două zile de înaintaşii lor bănăţenii, de fapt o magazie, înaltă de doi metri, lungă de zece şi lată de patru metri şi acoperită de stuf. „Apoi, spune părintele martir, de Ziua Crucii au sfinţit-o şi acestei magazii i s-a zis biserică. Oamenii au dat icoanele aduse de ei de acasă şi au împrumutat obiecte de cult de prin vecini (...), iar rugăciunile bisericii s-au făcut auzite, în această magazie sfinţită, fără arhiereu. Predica părintelui Tarcea trecea prin ziduri, de o auzeau până peste Dunăre, satele din Balta Brăilei. Aici ne adunam, aici ne închinam, aici ne întăream sufleteşte. Totdeauna rugăciunea a fost mângâiere şi sprijin. Cu atât mai mult pentru noi care, în lume nu aveam niciun sprijin. Tot reazemul nostru era Hristos” 55.

Rezistenţa ierarhiei t De multe ori abordarea acestui subiect s-a dovedit a fi tendenţioasă, fără argumente. Descoperirea de curând în arhiva fostei Securităţi a unor documente relative la perioada primei părţi a regimului

comunist vin să contrazică, chiar să schimbe total, punctul de vedere îndătinat, acela de „colaborare” a ierarhiei ortodoxe cu

55 D. Bejan, *Sand blestemat*, Cartea Moldovei, 1998, p. 43.

exponenţii ideologiei comuniste din România. Aşadar, patriarhul Justinian, conform documentelor create de fosta Securitate, era considerat inamicul numărul unu al regimului democratic din România. Potrivit unui raport al D.G.S.P. din anul 1950, privitor la „atitudinea patriarhului Justinian”: „Deşi lumea democratică pusese mari nădejdi în buna credinţă a patriarhului Justinian, prin comportarea sa de după alegerea sa ca patriarh, a izbutit să dezamăgească pe toţi cei care l-au sprijinit. Ga arhiereu vicar şi apoi ca mitropolit, a fost pe linie democratică, schimbarea de front a făcut-o abia după alegerea sa ca patriarh. Atitudinea sa prezentă este absolut incorectă, atât din punct de vedere politic, cât şi din punct de vedere material, jucând două tablouri. Politic, patriarhul Justinian prigoneşte pe toţi preoţii care au făcut şi fac politică alături de partidele democratice” 56.

— Vom zăbovi puţin asupra acestui interesant document. Aşadar, comuniştii, dar şi organele de securitate, erau indignaţi de poziţia adoptată de noul patriarh, şi anume fostul „colaborator” al P.G.R.-ului, fost militant ţărănist, care nu-l denunţase pe Gheorghiu-Dej, în vara lui 1944, organelor de jandarmerie. Mai mult de atât, securiştii constatau în anul 1950 că patriarhul Justinian „îi prigoneşte” pe preoţii care fac „politică democratică”, termen cam forţat, dar care dorea să exprime îndepărtarea acestora din diferitele funcţii de conducere de la nivelul Patriarhiei sau la acel al Mitropoliei Moldovei; unde fusese o vreme locţiitor, promovându-i

56 C. Răluşan, R. Ciuceanu, op. cit., d. 97, p. 186

astfel pe cei „legionari”, de fapt pe cei care nu se exprimaseră favorabil P.G.R.-ului. Argumente… Spre exemplu, într-o notă din 6 februarie 1949, patriarhul Justinian se exprima în termeni nu prea favorabili faţă de

legea cultelor şi pătrunderea feţelor bisericeşti în parlament: „... guvernul nu merită atâtea laude, pentru că a lipsit Biserica de autonomie, a supus înalţii conducători ai acesteia la controluri şi nu i-a primit pe niciunul în Parlament”. Acelaşi patriarh nu uita să menţioneze cum trebuia să procedeze Biserica în astfel de circumstanţe: „Biserica trebuie să fie diplomată faţă de guvern, fără a-l aproba mereu, ţinând seama de nemulţumirile fireşti ale clerului” sau despre durabilitatea regimului comunist: „Justinian i-ar fi comunicat [lui Olimp Căciulă, n.n.], la sfârşitul discuţiei susmenţionate, să nu se enerveze, căci peste 50 de ani, dacă se va mai vorbi despre Karl Marx, se va vorbi numai despre un filosof oarecare, ale cărui învăţături nu au avut rezultate practice durabile” 57. Şi exemplele pot continua.

Un alt ierarh care s-a opus măsurilor luate de regimul comunist asupra Bisericii a fost Nicolae Bălan, criticat multă vreme de istoriografia greco-catolică ca

57 S.R.I., *Cartea Alba a Securităţii*, vol. II, 1994, d, 45, p. 172. De menţionat că documentul este publicat trunchiat, deoarece nu sunt enunţate: „Sursa: Matei, Valoare: serioasă” (vezi A.G.N. SA. S., fond Documentar, dosar 68, f. 462). Documentul se verifică prin altul, care trebuia să convingă pe ofiţerii de Securitate. Mai exact, în urma confruntării cu o notă dată de informatorul „M. Stănescu”, securitatea ajungea la concluzia că „fondul notei se confirmă” (A.G.N. SA. S., fond Documentar, dosar 68, f. 463), Vezi şi Mihai Pelin, *Faţa necunoscută a Patriarhului Justinian Marina*, în „Vestitorul Ortodoxiei”, an XI,nr. 2 21222, 15 martie 1999, p.2.

fiind „un zelos colaborator al regimului de la Bucureşti”. Nimic mai fals, deoarece mitropolitul Bălan s-a opus cerinţelor comuniştilor de a lovi în Biserică ori de câte ori a avut ocazia. Spre exemplu, se opunea colectivizării şi angrenării B.O.R. în acest proces iniţiat de guvern, în anul 1950. Conform unei note din 4 martie 1950, aflăm cum înaltul vlădică de la Sibiu, în cadrul şedinţelor Sfântului Sinod, s-a ridicat împotriva celor

spuse de ministrul Cultelor Stanciu Stoian, care cerea ca „preoţii să nu mai facă greutăţi, atunci când se vor întemeia noi gospodării colective", spunând: „Biserica şi slujitorii ei se îngrijesc numai de mântuirea sufletească a credincioşilor. Dacă colhozurile pot avea vreun rol în mântuirea sufletelor, asta rămâne de văzut" 58.

Un alt document interesant despre mitropolitul Nicolae Bălan este fişa personală ce i-a fost întocmită de Siguranţă la 29 martie 1948, în care printre altele, sunt somnalate: 1. pasajul din Pastorala de Paşti din 1947, în care spunea că „neputincioasă şi zadarnică se va dovedi lupta pe care necredinţa organizată de bolşevismul rusesc o duce cu furie contra lui Hristos"; 2. interzicerea preoţilor de a vorbi în biserică despre „trădarea" lui Iuliu Maniu, în preajma procesului intentat acestuia, motivând că îşi dirijează păstorii pe „dispoziţiunile Ordinului circular nr. 3517/941, prin care se interzicea clerului ortodox citirea sau comentarea actelor Guvernului în biserică"; 3. despre cele spuse la depunerea jurământului faţă de R. PR., de către funcţionarii Mitropoliei, şi anume: „preoţimea nu trebuie să se gândească asupra unor forme mai bune de guvernământ, ci trebuie să se conducă după

56 C. Rituşan, R. Ciuceanu, op. cit., d. 93, p. 184.

principiile Evangheliei, care nu recunoaşte altă stăpânire decât cea cerească" 59.

De asemenea, mitropolitul Nicolae Bălan este semnalat în arhiva fostei Securităţi ca „neîncadrat în trecut şi nici în prezent în niciun partid politic, fiind un duşman al comunismului, simpatizant şi sprijinitor al tuturor duşmanilor regimului actual", conform unei sinteze informative privind personalul Arhiepiscopiei Sibiului din data de 10 ianuarie 1949. În acelaşi document mai sunt semnalaţi consilierii şi intimii mitropolitului ca „duşmani ai poporului" şi „sprijinitori" ai partidelor istorice60.

Nu în ultimul rând, atât despre mitropolitul Nicolae Bălan, cât şi despre întreg sinodul B.O.R., în anii '50, avem interesantul document din anul 1950, întocmit de D.G.S.S. referitor la „Situaţia actuală din Biserica Ortodoxă

Română". Aici, despre patriarhul Justinian se arată: „S-a crezut că prin alegerea ca Patriarh a I.P.S.S. Justinian ţelurile se vor realiza cu uşurinţă (...). Comportarea patriarhului Justinian de după alegerea sa a nimicit toate aceste speranţe de mai bine", că „a schimbat completamente macazul, reluându-şi vechile legături cu naţional-ţărăniştii şi liberalii, întocmind un statut de organizare a Bisericii care este copia fidelă a proiectului de Statut preparat de legionari" – de fapt cel propus de B. Ghiuş, A. Nica, I. Babaca şi N. Ioniţă, în anul 1944 lui Ion Antonescu. Documentul continuă cu: „a înlăturat din administraţia bisericească toate elementele preoţeşti promovate de democraţie în Biserică (...), numind în

„A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar 67, f. 166 – 167; C. ISiuşan, R. Ciuceanu, op. cit., d. 22, p. 75 – 76.

„A.N.I.C., fond D.G.R. dosar 76/1946, f. 59 – 61.

posturile importante bisericeşti preoţi legionari, reacţionari sau chiar criminali de război".

Prin urmare, Securitatea propunea: „pentru a-l sili pe Justinian să rămână pe linie democratică, trebuie introduşi în Sinod trei ierarhi strict verificaţi politiceşte (...) cu ajutorul cărora Justinian şi ceilalţi membri ai Sinodului ar putea să joace numai cartea democratică".

O altă problemă semnalată în acest document este „episcopatul ardelean [care] formează un bloc în jurul lui Nicolae Bălan (...), compact şi reacţionar (...), mai ales că membrii lui sunt bine pregătiţi, mai hotărâţi şi dispuşi a primi lupta cu democraţia". Deci orice cerere din partea puterii era blocată de către episcopatul Ardealului, ceea ce constituia o problemă pentru P.C.R. şi Securitate. Totul se va rezolva prin depunerea lui Nicolae Fopovici, episcopul Oradei, în toamna lui 1950. Chiar dacă se va instala o locotenenţă, prin Andrei de Arad, locul va fi ocupat în cele din urmă de către Valerian Zaharia, fostul arhimandrit şi zelos editorialist de la „Universul", care şi el se va dovedi „reacţionar".

Un alt aspect, din acest document este cel referitor la Sebastián Rusan, fost protopop, episcop de Maramureş şi

Suceava, apoi mitropolit la Iaşi. Se spune că acesta, atunci când era ierarh la Sighet „a făcut numai greutăţi organizaţiilor politice judeţene ale partidelor democratice şi mai ales P.M.R., făcând procesiuni şi slujbe lungi, tocmai în centrele în care partidele sau organizaţiile de mase convocaseră întruniri şi consfătuiri” 61.

61 A.C.N. SAS., fond Documentar, dosar 67, f. 534 – 538; C. fiâiuşan, R. Ciuceanu, op. cit., d. 116, p. 228 – 231.

Aşadar conform acestor documente, dar şi al altora pe care am avut ocazia a le studia am putut creiona o imagine despre atitudinea ierarhiei ortodoxe române faţă de regimul comunist din anii x50. Desigur, că acestea sunt câteva exemple. De expus, dar spaţiul nu ne permite, ar mai fi cele din timpul prigoanei dezlănţuite împotriva monahismului, discuţie pe care am lansat-o şi în alte intervenţii ale noastre, despre laicizarea învăţământului, despre catehizare sau ajutorarea preoţilor eliberaţi din puşcărie, faptă considerată adeseori de către Securitate drept „ajutor legionar”.

Rezistenţa spirituală din exil

Rezistenţa anticomunistă prin credinţă s-a desfăşurat şi în exilul românesc, începând ce Episcopia ortodoxă pentru Europa de Vest gândită de mitropolitul Visarion, pe vremea guvernului de la Viena. Acesta nu şi-a pierdut ideea, dovadă că în anul 1945 înfiinţa „Eparhia românilor din străinătate”, ulterior cu sediul la Paris, Puiu având rolul de responsabil pentru soarta preoţilor şi a românilor ortodocşi din diaspora, în „aşteptarea liberării poporului român şi a Bisericii Ortodoxe Române de sub ocupaţia şi persecuţia celor fără de Dumnezeu”. De aici va începe activitatea de strângere a tuturor românilor sub oblăduirea sa, din Germania, Suedia, Belgia, Anglia şi Canada. La 26 decembrie 1954 îl va hirotoni ca episcop vicar pe arhimandritul Teofil Ionescu. În iunie 1958, mitropolitul Visarion Puiu se va retrage din scaunul episcopal, lăsându-l în locul său pe episcopul

Teofil. În anul 1972, episcopul Teofil este primit în rândurile B.O.R. conduse de patriarhul Justinian62.

De amintit mai este şi episodicul caz al preotului Vasile Leu, fiul episcopului Grigorie Leu de Huşi. Victor Leu, pe numele de botez, avea să plece împreună cu preotul Florian Gâldău în exil în anul 1948, pentru ca în decembrie 1949 să fie uns ca episcop la München, pentru Episcopia Ortodoxă Română Autonomă din Europa Apuseană, se pare în locul lui Visarion Puiu. Ţine discursuri şi se întâlneşte cu personalităţi ale exilului românesc în vederea unei revanşe anticomuniste. În anul 1952 este răpit la Viena de N.K. VD. şi anchetat, pentru ca în 1954 să fie condamnat la moarte. În cele din urmă, este eliberat din puşcărie prin decretul de graţiere din 1964. Însă discuţia asupra acestui aspect abia a început.

Concluzii în cele de mai sus am încercat să schiţăm ceea ce să numit rezistenţa anticomunistă depusă de BOR. Poate am prezentat prea puţin, poate am omis anumite aspecte mai importante, însă am dorit ca pe această schemă, pe care o propunem, discuţia despre rezistenţa anticomunistă promovată de B.O.R. să fie doar un start în acest proiect de cercetare.

Ne-am axat mai mult pe perioada de început a regimului comunist, deoarece documentele pe care le-am studiat, majoritatea sunt din acest segment de timp. Nu

„J. R Besse, *L'Egtise Orthodoxe Roumtdne de Paris*, Raris, 1994, p. 158 – 159.

dorim să eludăm restul regimului comunist. Mai ales că metodele folosite de organele de poliţie politică au fost din ce în ce mai rafinate. Nu se mai foloseau arestările în masă, nu se mai apela la teroarea anilor '50, dar poliţia politică îşi făcea datoria faţă de partid, şi poate chiar mai mult, aceea de a urmări individul de a-l lipsi de libertate, de a-l intimida. Desigur că răspunsul victimelor a fost pe măsură. Rezistenţa nu mai era nici în munţi, nici în predică, ci, o putem susţine, prin cultură. Era o alternativă. Pe când se murea de foame, Patriarhia găsea mijloace să publice din Sfinţii Părinţi (Colecţia lărinţi şi Scriitori Bisericeşti). Pe când se stătea în frig, poate că mulţi erau fericiţi că pot avea în mână şi citi *Filocaţia*, fără

să apeleze la textul original. Pe când se distrugeau valorile artei monumentale româneşti, românii se mândreau cu volumele de *Arta creştina în România*, scoase de Editura Institutului Biblic şi de Misiune al B.O.R.

Aceasta a fost o schiţare a participării Bisericii Ortodoxe Române la rezistenţa anticomunistă. În acelaşi timp, se poate considera că Biserica şi-a făcut datoria în continuare, aceea de a-şi conduce credincioşii spre mântuire în împrejurările vitrege pe care România le-a cunoscut.

GRISTINA ANISESCU

IN MEMORIAM NICOLAE MĂRGINEANU ŞI GEORGE BONTILĂ – RECURS LA „PROCESUL MIŞCĂRII NAŢIONALE

DE REZISTENTĂ* DIN 1948

„Dar o dată şi o dată se va face, poate, şi un proces drept împotriva acelora care ne-au

acut nouă un proces atât de nedrept”. 1

Isiunea noastră este extrem de dificilă atunci, iâl când ne propunem să refacem, destine, să recompunem din fragmente – tip document – istoria unei comunităţi sau a unei persoane. Responsabilitatea pentru fiecare interpretare dată unui fapt sau eveniment, pentru fiecare cuvânt scris sau rostit, trebuie mereu întărită de rigurozitatea ştiinţifică.

Elaborarea acestui studiu s-a bazat pe analiza comparativă a datelor prezente în dosarele întocmite, la început de Siguranţă, mai târziu de Securitate, respectiv, dosare din fondurile Penal şi Informativ şi mărturiile celor direct sau indirect implicaţi în procesul „Mişcării Naţionale de Rezistenţă” din 1948 – denumit şi redenumit

1 Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991, p. 191

ca proces al „Marii Finanţe” sau al „grupului de complotişti, spioni şi sabotori” 2.

Procesul n-a fost altceva decât o înscenare judiciară pentru a „stârpi” ultimele rămăşiţe legionare (parte a acuzaţilor au fost sau au avut legături cu legionarii),

pentru a reaminti că Maniu şi reprezentanţii fostelor partide istorice erau adevăraţii „duşmani” ai poporului şi că marii industriaşi şi proprietari trebuiau să accepte naţionalizarea. Acuzaţiile, încadrările şi condamnările celor 12 reprezentanţi ai mişcării de rezistenţă (Popp Alexandru, Mărgineanu Nicolae, Auschnitt Max, Bujoiu Ioan, Bontilă George, Gheorghiu Dimitrie, Balş Alexandru, Măcellariu Horia, Manu Gheorghe, Petraşcu Nicolae, Teodorescu Eugen, Ghioreanu Nistor) nu au făcut altceva decât să întărească, pe de o parte, ipoteza că „înscenarea a fost făcută de Vîşinski pentru a demonstra amestecul S.U.A. şi al Angliei în problemele interne ale României” 3 şi, pe de alta, că naţionalizarea întreprinderilor industriale, miniere şi de transport, a celor bancare şi de asigurări, trebuia realizată cu orice preţ, pentru a scurtcircuita definitiv orice relaţie cu lumea „capitalist-imperialist-burgheză”.

2 Vezi: A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar 14900 (cu tema „Organizaţia subversivă Mişcarea Naţională de rezistenţă, în frunte cu Alexandru Popp şi Bujoiu Ioan”); „Scânteia” şi „România Liberă” din zilele de 27 şi 28 octombrie 1948.

3 Nicolae Mărgineanu, op. cit., p.5.

Prezentarea psihologilor N. Mărgineanu şi G. Bontilă.

Personalităţi importante ale Şcolii Româneşti de Psihologie, Nicolae Mărgineanu şi George Bontilă, psihologi cu renume internaţional, specialişti în domeniul psihologiei experimentale şi aplicate, profesori la catedrele de psihologie ale universităţilor din Cluj şi, respectiv, din Bucureşti.

George Bontilă – profesor la Catedra de Psihologie din Bucureşti, s-a preocupat de problemele psihologiei aplicate, „efectuând numeroase adaptări, etalonări la testele de inteligenţă şi aptitudini” 4. În 1948, în momentul arestării, era profesor titular la Catedra de Psihologie a Institutului Superior de Asistenţă Socială, Director al Serviciului Psihotehnic al Ministerului Muncii din Bucureşti şi al Laboratorului Psihotehnic al Casei Centrale

a Asigurărilor Sociale. A pus bazele unui laborator psihotehnic, performant, în cadrul Institutului Psihologic din Ministerul Muncii (1937), lucrând ca psiholog în cadrul Laboratorului de Psihologie Experimentală al Catedrei de Psihologie, sub conducerea profesorului C. Rădulescu-Motru. În timpul specializărilor din Elveţia (la Zürich şi la Geneva) în cadrul Institutului Jean-Jacques Rousseau, primeşte postul de asistent, sub coordonarea lui Leon Walther, la Biroul de Orientare Profesională (1932) din cadrul universităţii, în domeniul psihologiei aplicate.

1 Dicţionar cnciclo)) cdic de psihologie, vol. 1, Universitatea din Bucureşti, Facultatea de Istorie – Filosofic, Catedra de ISihologie, 1979, p.229

Deşi a primit numeroase oferte de muncă în străinătate care i-ar fi adus mai multe satisfacţii profesionale şi recunoaştere pe plan internaţional, G. Bontilă a preferat să revină în ţară pentru a-şi continua activitatea ca specialist şi cercetător alături de foştii profesori şi colegi.

Nicolae Mărgineanu – Personalitate remarcantă a vieţii academice ardelene, profesor la Catedra de Psihologie a Universităţii din Cluj, directorul Laboratorului Psihotchnic din Cluj, la Sibiu5, coordonatorul laboratoarelor psihotehnice de la Uzinele IAR. (Industria Aeoronautică Română), UAB. (Uzinele Astra Vagoane şi Armament) din Braşov, şi U. ID. R. (Uzinele şi Domeniile Reşiţa), în perioada 1946 – 1948.

Doctor în filosofie, *magna cum laude* în 1929, specialitatea principală psihologie, la Universitatea din Cluj, Nicolae Mărgineanu şi-a susţinut docenţa în psihologie laj Facultatea de Filosofie şi Litere a Universităţii din Cluj în 1931.

A făcut studii de specializare la Universitatea din Viena (1928), Berlin, Leipzig, şi Hamburg (1929), Sorbona (1935), Londra, Oxford şi Cambridge (1935), apoi la Harvard, Vale, Chicago, Columbia şi Duke din Statele Unite ale Americii (1932 – 1934), ca bursier al Fundaţiei Rockefeller, specialitatea *psihologie*. Astăzi, regăsim

studiile şi lucrările publicate atât în perioada înaintea detenţiei politice cât şi după, în bibliotecile celor mai mari universităţi ale lumii (Harvard, Oxford, Cambridge, Columbia, Vale).

A fost instruit şi a colaborat cu cei mai renumiţi

5 A.M.J., D.I.M., fond tonal, dosar 14900, vol. 1, f. 79 – 80

psihologi ai lumii: G.W. Allport, Thorndike, Watson, Thurstone, McDougall, Terman, Spearman etc.

Membru fondator al Asociaţiei Internaţionale *Psychometrika*, propus de profesorul L.L. Thurstone, fost preşedinte al Asociaţiei Americane pentru Progresul Ştiinţei.

Corespondent pentru România al revistei „Psychological Abstracts" 6.

Forme de exprimare a rezistenţei anticomuniste

1. George Bontilă – a refuzat să devină homo sovieticus, *prin „rezistenţă spirituală"*.

În noiembrie 1944, G. Bontilă împreună cu Mihail

Fărcăşanu (ziarist şi membru al Partidului Naţional Liberal Brătianu) şi Traian Alexandrescu (ziarist) au pus bazele unei „organizaţiuni subversive" (în documentele întocmite de Securitate) de rezistenţă naţională („Rezistenţa Spirituală"). Forma de rezistenţă a vizat discreditarea, în faţa opiniei publice, a reprezentanţilor politici comunişti, prin acţiuni „de trezire a conştiinţei naţionale şi de rezistenţă împotriva curentului de stânga care devenea din ce în ce mai puternic" 7.

6 Nicolae Mărgineanu, „Fost *Research Fellow* al Universităţii Harvard, Yale şi Columbia. *Visiting Fellow* al Universităţii din Chicago şi *Honorctry Fellow* al Universităţii Duke" în *Memoriu de titluri şi lucrări*, Sibiu, Tipografia Cartea Românească din Cluj, 1943

7 A.M.J., D.I.M. fond Penal, dosar 14 900, vol. 26, f.89 (Declaraţie G. Bontilă, 4 aprilie 1948)

În raport cu situaţia internă a României după 6 martie 1945, regimul nou instalat începuse ofensiva politică de acaparare a întregii puteri, limitând la

maximum posibilităţile de ascendenţă politică a partidelor istorice. Se nutrea speranţa ca puterile occidentale să intervină pentru a evita „o lunecare mai pronunţată a ţării noastre spre stânga” 8. Evenimentele politice internaţionale nu erau favorabile, marile puteri ale Alianţei încă îşi disputau strategiile de influenţă geopolitică, manifestând interese contradictorii.

În acest sens, G. Bontilă împreună cu ing. Dimitrie Gheorghiu, Director al societăţii Creditul Minier şi ing. Gh. Antonescu au transmis Regelui Mihai decizia acestora de a se opune noului sistem politic prin acţiuni concrete. Reacţia suveranului a fost pozitivă şi acest lucru a încurajat semnatarii mesajului. Câteva luni mai târziu, în octombrie 1945, G. Bontilă îl cunoaşte personal pe ing. Ioan Bujoiu (fost ministru al Ecdnomiei Naţionale în guvernele: Patriarh Miron Cristea, Armand Călinescu, gen. Gheorghe Argeşanu şi Constantin Argetoianu), fiind cooptat în „Comitetul de Coordonare al organizaţiilor subversive” – conform documentelor întocmite de Siguranţă şi, ulterior, de Securitate.

Contactul cu o serie de persoane care nutreau idei asemănătoare, nevoia de implicare în viaţa socială, de dreptate şi justiţie, l-ar fi motivat pe G. Bontilă să înceapă „planificarea şi organizarea unor acţiuni de rezistenţă”.

După arestarea membrilor organizaţiei subversive conduse de generalul Aldea, la sfârşitul lunii mai 1946, Bontilă rămâne alături doar de Traian Alexandrescu la

6 Ibidem conducerea grupării iniţiate în 1944, Mihail Fărcăşanu fiind forţat de împrejurări să se refugieze în străinătate (să se „expatrieze”, conform declaraţiilor lui G. Bontilă). Acest lucru a condus la o stagnare a acţiunilor de împotrivire până în momentul alegerilor din toamna anului 1946, când George Bontilă s-a hotărât să delege pe maiorul Tobă şi pe Diamandi Ionescu cu rolul de a recruta noi aderenţi şi de a înfiinţa noi centre regionale.

În primăvara anului 1947, organizaţia condusă de Bontilă şi Traian Alexandrescu ar fi avut deja 5 centre regionale: Timişoara (condusă de N. Marinescu), Satu-

Mare-Gluj-Nordul Ardealului (condusă de cpt. Tudor Bujor), Turda-Munţii Apuseni (sub şefia lui Ionescu Diamandi), Braşov (condusă de ing. Constantin Buican) şi Buzău (aflată sub conducerea lui Sergiu Marcoci). Strategia mişcării şi planurile organizaţiei, aşa cum sunt prezentate în documentele întocmite de organele de anchetă şi în declaraţiile lui George Bontilă, ar fi vizat acţiuni de suprimare a şefilor autorităţilor locale, a fruntaşilor comunişti şi distrugerea nodurilor de comunicaţie, a depozitelor de armament, a obiectivelor industriale, urmărind provocarea „unei dezorganizări totale în funcţionarea administraţiei interne şi a aparatului de stat” 9. De la plan la acţiune era o distanţă uriaşă.

Abdicarea Regelui Mihai şi proclamarea Republicii Populare Române a generat o mare tensiune politică internă, astfel că orice reacţie a maselor trebuia să fie bine supravegheată. Teroarea devenise politică a statului şi modalitate de suprimare a oricărei încercări de opoziţie. George Bontilă a folosit, totuşi, acest moment

9 Ibidem, f. 71

ca fiind foarte propice pentru a întări relaţiile cu cei care păstrau „adânci convingeri şi sentimente regaliste”. Mai mult de atât, intenţia acestuia era să transmită un mesaj (memoriu) fostului rege, prin intermediul a doi curieri: fostul maior Iulian Ionescu, care urma să plece la Viena, sub pretextul unei intervenţii chirurgicale şi ing. Gheorghe Ghirculescu, care ar fi urmat un traseu „clandestin”. Mesajul conţinea date cu privire la situaţia social-politică şi economică de criză a României şi avea ca scop solicitarea unui răspuns din partea americanilor „cu privire la decizia lor de a declanşa un nou război” şi „cât de mult erau dispuşi să ajute acţiunile mişcării lor10. Acest lucru nu a mai fost posibil. G. Bontilă se afla în atenţia Siguranţei Statului de câţiva ani şi mai târziu a Securităţii, prin chiar colaboratorii săi cei mai apropiaţi. Nu s-a intervenit până când nu au fost strânse suficiente probe (!?) atât despre activitatea „subversivă” a grupului Bontilă cât şi deSpre colaboratorii acestuia din „Comitetul Central

al Mişcării Naţionale de Rezistenţă”.

2. Nicolae Mărgineanu – rezistenţă prin acţiuni diplomatice

„Socot că binele maselor populare trebuie făcut prin persuasiune şi educaţie, nu cât forţa şi cu oprimarea libertăţii. Am luptat în acest sens. Eu nu pot să mă judec însumi. De aceea îmi aştept judecata”. 11

Se pare că organele Siguranţei îl aveau în atenţie

10 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar 14900, vol. 26, f.179 (Sinteza cu privire la organizaţia subversiva „Rezistenţa Spirituală”, Brigada mobilă, D.G.S.S., din 1 aprilie 1948)

11 Ibidem, vot 19, f.10 (*Declaraţie din 15 aprilie 1948*, N. Mărgineanu)

Încă din 1945, fiind semnalat în Dosarul nr. 16088/22 noiembrie, pentru faptul că nutrea sentimente profunde proamericane, invocându-se legătura cu misiunile şi legaţiile anglo-americane din România. De asemenea, un alt motiv invocat, era transmiterea de informaţii cu privire la situaţia politică şi economică a ţării: critici privind epurările şi numirile profesorilor din învăţământul universitar; „şicanele care se fac membrilor partidelor din opoziţie arestate şi a internării lor, apoi situaţia precară a economiei naţionale, măsurile draconice ale guvernului, care vizează pauperizarea generală a ţării” 12. Organele Siguranţei din Cluj au luat act de aceste delaţiuni şi s-au dispus imediat „măsuri de verificare a lui Nicolae Mărgineanu” 13.

Profesorul Mărgineanu prezenta un potenţial pericol pentru noua formă de guvernare şi pentru faptul că, după înfiinţarea, în 1945, a Asobiaţiei Amicii Americii la Bucureşti şi în Ardeal (prin contribuţia profesorului D. Gusti, N. Petrescu şi P Comarnescu), a avut un rol activ în cadrul consiliului de direcţie pe ţară, fiind, totodată, şi secretarul general al asociaţiei din Ardeal.

Cu acest prilej a cunoscut şi a colaborat cu reprezentanţii Misiunilor Americane (Berry-şeful misiunii americane în Bucureşti, Melbourne-prim consilier al

legaţiei americane, Shea-consilier de presă şi şef al serviciului cultural al misiunii americane, Ferguson-ataşat comer

12 Ibidem, vol. 56, f. 12 (în *Nota informativă*, 8 iulie 1947, furnizată organelor de poliţie ale Siguranţei de un bun „prieten” şi coleg)

13 Ibidem, f. 13 (*Adresă*, întocmită de Serviciul Poliţiei de Siguranţă din Inspectoratul Regional de Siguranţă, Cluj, 19 iulie 1947)

cial, Westleyataşat agricol şi alţii) din România.

Întâlnirile de la Clubul Marii Finanţe au reprezentat cele mai importante momente pentru consolidarea relaţiilor cu reprezentanţii Misiunii Americane, vizând prospectarea evoluţiei sociale şi politice din România anului 1945, a situaţiei economice a marilor companii industriale şi relaţiile culturale româno-amer Ioane. Organele de anchetă ale Siguranţei şi, ulterior, cele ale Securităţii, au valorificat informaţiile cu privire la aceste întâlniri, indicându-le drept „acte de spionaj” 14.

În iarna 1944 – 1945 îl cunoaşte pe Iuliu Maniu, întâlnire ce îi va influenţa ulterior convingerile şi atitudinile politice. A fost prezentat de P. Riposanu, „omul de încredere a lui Petru Groza” şi I. Stoichiţia (preşedintele organizaţiei ţărăniste din Sibiu) în legătură „cu chestiunea trimiterii în America pentru propagandă în favoareaeretrocedării integrale a Ardealului de Nord” 15. După prima întâlnire, profesorul Mărgineanu a câştigat încrederea lui Maniu ca specialist, acesta exprimându-şi rugămintea de a intermedia cunoaşterea unor ingineri cu experienţă şi competenţă, pentru a forma un fel de stat

14 Ibidem, vol. 69, f.233 (*începuturile mişcării de rezistenţă condusă de Popp*): „În primăvara anului 1945, au loc la clubul Marii Finanţe din Bucureşti două mese, prezidate de Max Auschnitt, mese la care iau parte Ing. Alex. Popp, director al Uzinelor şi Domeniilor Reşiţa, Ing. Corneliu Manciu, director general al Soc. Astra Vagoane, Prof. Nicolae Mărgineanu, de la Universitatea din Cluj şi consilier la Soc. Astra şi Reşiţa pentru probleme

muncitoreşti, Imperio Mateescu şi FYanck Shea precum şi Melbourne şi McDonald din Misiunea Americană, aflată în România”.

15 Trimitere propusă de Dr. Petru Groza, pe atunci vice preşedinte al Consiliului major economic şi industrial, care să-i dea concursul la viitoarea guvernare, fie chiar sub formă de tehnicieni, fără înscrierea în partid/416 De asemenea, cu ocazia alegerilor din 1946, Maniu i-ar fi solicitat profesorului Mărgineanu informaţii, în sensul unei „descrieri amănunţite a situaţiei partidelor politice, cu aprecieri în privinţa şanselor în alegeri, un studiu asupra mişcărilor sindicale în România şi rezumatul unei conferinţe cu textul «Sufletul românesc» 4417.

În martie 1947, N. Mărgineanu s-a întâlnit pentru ultima oară cu Maniu la Sibiu, acesta rugându-l „să tatoneze rezultatul unei cereri pentru urgentarea normalizării politice44 şi să transmită mesajul lui Melbourne că „ţara nu mai putea suporta tirania comunistă şi suprimarea libertăţilor, el fiind hotărât să recurgă la violenţă pentru luarea puterii.4418.

După arestarea lui Maniu şi plecarea lui Berry şi Melbourne din ţară, încrederea într-o normalizare a situaţiei din România se diminuase considerabil. În

16 D.I.M. fond Pfenal, dosar 14900, vol. 73, f.229 (*Relaţiile cu Maniu* din declaraţiile lui Mărgineanu din 21 aprilie 1948), şi cele din voi. 19, f.009 (*Declaraţie, 15 aprilie 1948*, N. Mărgineanu): [„... când s-a pus în discuţie numirea mea în America pentru propagandă în favoarea retrocedării Ardealului, trimitere propusă de DL Dr. Petru Groza, pe atunci vicepreşedinte al Consiliului, Dl. Maniu aflând că sunt consilier la Reşiţa şi-a exprimat dorinţa de a cunoaşte un grup de ingineri care să-i dea concursul pentru o eventuală guvernare, iar cu această ocazie i-am prezentat pe Popp şi Manciu”].

17 Ibidem, vol. 1, f.30 (*Declaraţie*, 25.07.1948, Alexandru Popp)

18 Ibidem, vol. 20, *întâlnirile cu Maniu* – Maniu spunea profesorului Mărgineanu: „o ţară, decât aceea de a

fi mică, nu poate fi, toţi îşi bat joc de tine. Iar tu trebuie să ai încredere şi să dai curaj lumii nenorocite care vine la tine. E groaznic, domnule profesor. Să sperăm toţi că până la urmă va fi bine", f. 242, 243

mediul universitar şi academic începuseră epurările şi comprimările, băncile erau în prag de faliment, fabricile şi instituţiile industriale erau monopolizate şi controlate sever de noul guvern. În acest sens, ing. Alexandru Popp şi profesorul Mărgineanu, cu acordul reprezentaţilor EN. L. şi P.S.D., au proiectat o scrisoare-memoriu, ce ar fi trebuit să ajungă la Berry şi Melbourne prin intermediul lui Leverich. În acest memoriu s-ar fi expus următoarele aspecte: „necesitatea unei politici mai atente faţă de noi, conform obligaţiilor din pactul de la Crăciun 1946 şi a tratatului de pace; situaţia grea din ţară, determinată de suprimarea libertăţilor politice şi comprimarea tuturor persoanelor neîncadrate şi socotite ostile regimului; nevoia de ajutor prin: 1. O mai mare atenţie la radio faţă de problemele româneşti, eventual o emisiune specială; 2. necesitatea ajutorării familiilor de comprimaţi, lipsiţi de orice mijloace" 19. Memoriul nu a mai fost redactat pentru a fi trimis americanilor.

Arestarea şi ancheta în luna martie 1948 începuse valul de arestări masive a membrilor implicaţi în organizarea şi conducerea a ceea ce autorităţile numeau Mişcarea Naţională de Rezistenţă.

George Bontilă a fost arestat la 24 martie 1948. Prin autorizaţia emisă de Parchetul Tribunalului Militar, Regiunea' a II-a, Bucureşti, s-a efectuat o percheziţie la domiciliul dr-lui Bontilă din Str. Caraiman nr. 30, cu scopul de a „se găsi material ce interesează ordinea pu

19 Ibidem, vol. 28, f.121 (extras din *Declaraţia hii Nicolae Mărgineanu*, *19 aprilie 1948* – „Situaţia economică şi politică a României11)

blică şi siguranţa statului". Deşi percheziţia a început la 2.30 noaptea, finalizându-se dimineaţa la ora 6.00, rezultatul a fost dezamăgitor pentru organele de ordine: „s-au ridicat cărţi, corespondenţă, agende, insigne şi

diferite acte pentru triere” 20.

G. Bontilă a fost reţinut în arestul Ministerului Afacerilor Interne, din Str. Academiei, pentru „cercetări”, căutându-se indicii de vinovăţie „pentru uneltire contra organelor statului” 21.

Din momentul reţinerii şi arestării, G. Bontilă a fost supus unui şir lung de interogatorii şi declaraţii, drept mărturie sunt zecile de pagini scrise în condiţii de presiune fizică şi psihică, sub ameninţare sau teroare. Fiecare pagină scrisă purta amprenta personalităţii puternice a dr Bontilă: echilibrat, extrem de ordonat în desfăşurarea ideilor şi evenimentelor, cu un simţ al măsurii şi importanţei fiecărui fapt. Majoritatea declaraţiilor sale au fost smulse prin folosirea violenţei. Multe date nu concordă între ele şi indică explicit intenţia anchetatorilor de formula cele mai grele capete de acuzare.

Organele de anchetă îl caracterizau ca fiind „dotat cu o memorie excepţională... cu o cultură multilaterală şi variată”, „vanitos şi foarte închipuit... Tonul cel mai indicat ce urmează a fi întrebuinţat faţă de acest acuzat, este tonul potolit, dar ferm, pentru a nu i se da posibilitatea să dezvolte consideraţiuni din care să rezulte motivele patriotice, dezinteresate, altruiste ale acţiunilor sale” 22.

20 Ibidem, vol. 26, f.211 (*Proces verbal* din 24 martie 1948)

21 Ibidem, vol. 1, f.310 (*Mandat de Reţinere, Nr. 5049 din 24 martie*

1948 j

22 Ibidem „vol. 28, f.101 (Caracterizarea acuzatului Dr. G. Bontilă)

Nicolae Mărgineanu a fost arestat la 14 aprilie 1948, motivul invocat a fost cel de „a da informaţii despre Asociaţia Româno-Americană23. Ajuns în sediul Inspectoratului Regional de Siguranţă din Cluj, a fost dus la arest, fără nicio explicaţie, „ca orice alt deţinut”.

După arestare, trei agenţi i-au percheziţionat casa timp de 2 ore, dar nu au găsit nimic compromiţător.

Declaraţiile, zeci de pagini scrise la o singură

anchetă, prezintă modificări de conţinut substanţiale. Cele scrise imediat după arestare, cu o frecvenţă mare în lunile aprilie-mai 1948, sunt indiciul presiunilor fizice şi psihice la care a fost obligat să facă faţă. Ideea „complotului" în scopul răsturnării guvernului dr. Petru Groza şi lista miniştrilor care ar fi urmat să facă parte din noul guvern, i-au fost dictate în întregime. Mărturiile profesorului Mărgineanu, în *Amfiteatre şi închisori*, sunt elocvente în acest sens: „Mi-a întins câteva coli de hârtie „spunându-mi: ...Acum începe şi scrie rezumatul meu asupra declaraţiilor dumitale de ieri noapte. Începem cu americanii. Scrie! «L-am cunoscut pe Melbourne la Sibiu cu ocazia...» „24.

Anchetat în mod bestial în beciul securităţii, cu mâinile şi picioarele legate i-au introdus „genunchii printre mâini şi apoi între genunchi şi mâini mi-au băgat un băţ. M-au ridicat, aşezând băţul pe doi stâlpi. Corpul îmi rămăsese astfel în aer, cu capul în jos, iar picioarele în sus. Şeful arestului începuse să mă lovească în fese cu un

23 Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991, p. 142

24 Nicolae Mărgineanu, *Mărturii asupra* muri *veac zbuciumat*, Editura Fundaţiei Culturale Române, Bucureşti, 2002, p. 289

baston de cauciuc înăuntrul căruia era sârmă împletită" 25.

Recurs la „marea înscenare judiciara" din 1948

După mai bine de 7 luni de arest la Direcţia Generală a Siguranţei Statului, după zeci şi zeci de declaraţii şi interogatorii, s-au emis *ordinele de trimitere în judecata* pentru întreg lotul de arestaţi la data de 19 octombrie 1948 – pe baza „cercetărilor preliminarii" efectuate de parchet şi de organele de Securitate – fixându-se pentru Judecată" ziua de 27 octombrie 1948, ora 8.30 dimineaţa, alături de ceilalţi „acuzaţi41 în Dosarul 4066: Popp Alexandru, Mărgineanu Nicolae, Auschnit Max, Bujoiu Ioan, Bontilă George, Gheorghiu Dimitrie, Balş Alexandru, Măcellariu Horia, Manu George, Petraşcu Nicolae,

Tfeodorescu Eugen, Ghioreanu Nistor.

În ziua de 27 octombrie 1948, ora 8.30 a.m. Începea *Procesul „celor 12 complotişti, spioni şi sabotori”*. Interogat chiar în prima zi a procesului, Mărgineanu Nicolae este prezentat ca „fost profesor la Cluj, epurat pentru atitudine anti-democratică, fost la Reşiţa, iar pentru activitate anti-românească a fost numit profesor la Colegiul Bard din New York4426.

Procurorii se pregătiseră intens pentru cazul Mărgineanu, ştiind despre acesta că „este dotat cu inteligenţă sclipitoare, posedând o vastă cultură generală în toate domeniile psihologiei... că este foarte subtil şi nu

25 Ibidem, p. 150

26 A.M.J., D.l.m. fond Penal, dosar 14900, voi 3, f.151 (*Sentinţa nr. 1834, T.M., dosar nr. 4066/ 1948*)

trebuie lăsat să vorbească decât la subiect şi să răspundă scurt la întrebări, în special în ceea ce priveşte crima de înaltă trădare”, mai ales că „prezenţa în sală a ziariştilor americani, de care este atât de strâns legat, poate influenţa asupra poziţiei sale în proces, astfel că trebuie întrerupt cu hotărâre şi autoritate când va încerca să facă devieri” 27.

Acuzaţiile invocate de procurori, în cazul profesorului Mărgineanu, „ca urmare a actelor ce formează dosarul cercetărilor preliminare”, au fost următoarele:

a participat alături de acuzatul Popp la conducerea formaţiunii subversive, teroriste şi insurecţionale care acţiona în folosul cercurilor imperialiste, a statelor străine, împotriva Guvernului legal de democraţie populară, format în conformitate cu Constituţia ţării;

— S-a pus la înţelegere secretă cu colaboratorii Legaţiei americane din Bucureşti, Melbourne, Leverich şi Ferguson şi a luat parte activă ld realizarea planurilor de săvârşire a unei lovituri de stat, a participat la alcătuirea listei «guvernului» complotiştilor, care cu ajutoare din afară a cercurilor imperialiste, a unor state străine, trebuia să pună mâna pe putere în ţară, înlăturând Guvernul legal, ales prin voinţa poporului;

— A transmis în mod sistematic reprezentanţilor legaţiilor anglo-americane din România, Berry, Melbourne, Shea, Dunham, Young şi Robinson, informaţiuni militare, politice şi economice şi alte informaţiuni interesând apărarea şi economia statului, armamentul şi bugetul armatei;

27 Ibidem, vol. 28, f.40 (*Caracterizarea acuzatului Mărgineanu Nicolae*)

— A participat alături de acuzatul Popp la conducerea organizaţiilor subversive şi paramilitare de tip fascist, i-a instigat la înarmare şi acţiuni violente, cu scopul de a provoca război civil în ţară” 28.

Capul de acuzare a fost conceput ca o prelungire a celor declarate de Mărgineanu sub presiune şi ameninţare permanentă. Întreaga construcţie era falsă şi fără nicio logică.

Profesorul Mărgineanu descrie elocvent lipsa de temei a procurorilor de a-l acuza de acţiune „subversivă paramilitară de tip fascist”, de deţinerea informaţiilor cu caracter militar şi elaborarea planului de „complot” pentru răsturnarea guvernului. Crima de înaltă trădare trebuia să fie bine ticluită în toate celelalte declaraţii ale acuzaţilor în acest proces, pentru a argumenta încadrarea în articolele de lege. Pledoaria avocatului Mircea Manolescu a susţinut acuzaţia de înaltă trădare, arătând că „acuzatul Mărgineanu Nicolae s-a făcut indiscutabil vinovat de înaltă trădare şi de transmiterea de informaţiuni agenţilor unor puteri străine şi de uneltire împotriva ordinii constituţionale” 29. „Apărarea” nu a făcut altceva decât să susţină pe acuzatori; în aceeaşi situaţie s-au aflat şi ceilalţi acuzaţi în acest proces.

Tribunalul hotărăşte o pedeapsă de 25 de ani de muncă silnică pentru crima de înaltă trădare, de înaltă trădare prin necredinţă, de organizarea şi participare la organizaţiuni de tip fascist şi paramilitar, de complot în scop de trădare, de surparea ordinii constituţionale şi de răzvrătire, 20.000 lei amendă şi confiscarea averii.

26 Ibidem, vol. 3, f.54 (*Referat introductiv, 19*

octombrie 1948)

29 Ibidem, vol. 8, f. 15 (*Sentinţa nr. 1834, 31 octombrie 1948*)

pedeapsa începe cu data de 14 aprilie 1948 şi expira la 19 martie 197330.

Cuantumul pedepsei de 25 de ani a fost „fixat de Ministerul de Interne în colaborare cu Ministerul Justiţiei, executând, ele însele, dispoziţiile conducerii de partid” 31.

George Bontilă a fost judecat pe 28 octombrie, fiind asistat de avocatul Manole Roman, apărător numit din oficiu32.

„Niciun membru al familiei n-a primit permisiunea să asiste la proces” 33. Din relatările ulterioare ale lui George Bontilă, înaintea procesului cei mai mulţi au fost drogaţi cu scopolamină. „Cu două săptămâni înainte de proces au fost bine hrăniţi pentru a arăta cât de cât acceptabil. S-a observat că unii dintre ei încercau să vorbească, însă nu izbuteau să articuleze niciun cuvânt” 34.

În şedinţa-publică din 31 octombrie 1948, au fost audiate discursurile avocaţilor apărării, iar avocatul lui G. Bontilă, Manole Roman a insistat asupra faptului că acesta „şi-a luat responsabilitatea faptelor de care se

311 Ibidem, vol. 4, f.79 (*Mandat de arestare nr. 105335*, emis de Parchetul Tribunalului Militar Bucureşti, 2 noiembrie 1948)

31 Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1991, p. 187

32 Avocatul Manole Roman reuşeşte, totuşi, să schimbe încadrarea propusă de organele parchetului de la 25 de ani muncă silnică şi 10 ani degradare civică la 15 ani de muncă silnică şi 15 ani degradare civică.

33 Din relatările lui Cristian Bontilă în interviul cu Octavian Roske din Radu Ciuceanu, *Intrarea în Tunel*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1991, p. 341

34 Ibidem recunoaşte vinovat şi arată în continuare influenţa nefastă care a exercitat-o mediul asupra sa” 35. În momentul în care a fost întrebat dacă mai are ceva de adăugat în apărarea sa, George Bontilă a replicat: „am

suferit incitaţiile de război ale cercurilor imperialiste. Recunosc că am fost în eroare. Aştept verdictul instanţei şi sunt sigur că acest verdict va fi drept” 36. Oricum şi orice ar fi spus, deciziile erau deja luate.

Acuzat de Tribunalul Militar Bucureşti pentru „complot în scopul răsturnării prin violenţă a puterii populare” cu sprijinul „cercurilor imperialiste”, pentru faptul că „a făcut parte din comitetul de conducere al grupărilor teroriste şi insurecţionare” 37, pentru faptul că a creat o organizaţie „subversivă, teroristă şi paramilitară de tip fascist şi a dat grupurilor subversive misiunea să organizeze şi să execute acte teroriste contra oamenilor de stat şi a funcţionarilor politici democraţi din ţară” 38, cu unanimitate de voturi, în şedinţa publică din 2 noiembrie 1948, se hotărăşte condamnarea acestuia la 15 ani de muncă silnică, degradarea civică timp de 15 ani şi 20.000 lei amendă şi 20.000 lei cheltuieli de judecată. Singurele dovezi ale existenţei aşa numitului comitet de coordonare al „grupărilor teroriste şi insurecţionare”, „de tip fascist” sunt declaraţiile acestuia sau ale altor acuzaţi în acelaşi proces, fără a pune în faţa instanţei alte probe care să ateste faptele incriminate.

35 A.M.J., D.I.M. fond Penal, dosar 14900, voi 8, *Sentinţa nr. 1834 clin 2 noiembrie 1948, privind Dosarul 4066/1948, T.M.B., Secţia* II, *Completul al* II *lect Special*

M Ibidem*, f. 321

37 Ibidem, f. 337

38 Ibidem

Toate aceste eforturi de regizare a procesului celor implicaţi în Mişcarea Naţională de Rezistenţă nu au rămas fără replici critice din partea unor ziarişti şi oameni de cultură, simpatizanţi ai fostelor partide istorice. De exemplu, medicul Aurel Vaida-Voevod, fiul fostului prim-ministru Alexandru Vaida-Voevod, făcea o declaraţie deloc surprinzătoare în mediile intelectuale în legătura cu „explicaţia mărturisirilor complete ale acuzaţilor”, în sensul că aceştia „au fost supuşi cu toţii unui tratament de care noi, cei din lumea medicală, ştim că sunt preparate

chimice asemănătoare cu morfina, anume Scopolamină, amestecată cu Dilăuden, amestec care transpune pe pacient într-o stare de delăsare, epuizare, docilitate, desăvârşită, fără vlagă, fără rezistenţă şi somnolenţă” 39.

Procesul celor „12 complotişti” a fost în mod intenţionat larg mediatizat cu scopul de a suprima Eventualele încercări ale altor organizaţii subversive şi a da o lecţie tuturor celor ce încearcă să discrediteze puterea instalată în România după 1945.

Ziarele prezentau pe prima pagină evoluţia procesului zi de zi. Securitatea desfăşura o activitate intensă informativă şi de supraveghere în toate regiunile ţării, culegând informaţii cu privire la „starea de spirit” a populaţiei. Sindicatele muncitoreşti şi organele Partidului Comunist desfăşurau un adevărat torent de şedinţe şi demonstraţii care condamnau grupul de „bandiţi şi trădători”. Dosarul de judecată conţine sute de moţiuni din partea sindicatelor muncitoreşti, sute de telegrame, liste de semnături, scrisori adresate Tribunalului Militar.

39 Ibidem, vol.14, f.254 (*Notă iiiformnciuă*, marţi, 2 noiembrie 1948)

documente ce dovedesc existenţa unei campanii naţionale prin care se cerea „înfierarea cu hotărâre” a celor 12 „trădători”, condamnarea „spionilor, sabotorilor şi complotiştilor lachei ai imperialismului” şi aplicarea celei mai drastice pedepse, „exemplara lor condamnare” 40.

„Am *vrut să văd câmpul*” – *Aiud*, 6 *iulie 1956*

Judecat şi condamnat, George Bontilă a urmat apoi drumul spre izolare, calea „reeducării”.

La Aiud a rămas timp de 6 ani, până la 20 decembrie 1954. Muncă silnică, condiţii insuportabile, foame, izolare, umilinţe şi dezamăgiri, în conformitate cu mijloacele de represiune ale unui sistem anomic pe care îl cunoştea deja. Urmează penitenciarul Jilava (20.12.1954 – 05.09.1955), Lugoj (05.09.1955 – 17.02.1956), Aiud (17.02.1956 – 12.11.1958) – unde a fost pedepsit cu „3 zile de izolare, cu dreptul de a ieşi la lucru, pentru sustragere de la muncă şi urcare pe acoperişul turnătoriei” 41 doar pentru că a vrut

doar să vadă câmpul – apoi Galaţi (12.11.1958 – 02.11.1960), Botoşani, camera 25 (noiembrie 1960 – 17.09.1962), Gherla (20.09.1962 – 20.03 1963, data la care expiră pedeapsa).

Prin Decizia M.A.I. nr. 603942, 25.02.1963 (în conformitate cu Hotărârea Consiliului de Miniştri nr. 337, 11 martie 1954), se impunea „reeducarea foştilor condamnaţi contrarevoluţionari care şi-au ispăşit

10 Ibidem, vol. 5, f. 1.

41 Ibidem, vol. 61, f.56 (Fişă de Pedeapsă, 6 iulie 1956)

42 Ibidem „vol. 78, f. 10

pedeapsa". Considerat „deosebit de periculos pentru securitatea statului", cu o „intensă activitate împotriva regimului" s-a hotărât ca George Bontilă să primească *domiciliul obligatoriu* timp de 24 de luni în Comuna Lăţeşti, Raionul Feteşti, Regiunea Bucureşti.

Pe perioada domiciliului obligatoriu, George Bontilă a rămas în evidenţa Securităţii ca „element periculos" şi ca urmare trebuia supravegheat oră de oră, prin intermediul surselor din preajma acestuia (foşti colegi de detenţie sau persoane din anturaj). Notele informative furnizate securităţii indicau faptul că G. Bontilă „a avut tot timpul o atitudine ostilă regimului de democraţie populară şi mereu subestima pregătirea intelectuală a conducătorilor clasei muncitoare" 43. Aceeaşi sursă (fost coleg de celulă în penitenciarul Botoşani) aducea „argumente" Securităţii privind „comportamentul duşmănos" al dr. -lui Bontilă pe perioada detenţiei: „a avut discuţiuni şi mici conflicte cu ofiţerul politic al închisorii pe tema tratamentului de detenţie la care erau supuşi", iar celula în care a stat era denumită „reacţionară", fiind renumit ca „element recalcitrant" şi „ostil" unui regim care „nu vrea să ţină seama de elementul psihologic al omului" 44.

Pentru Nicolae Mărgineanu, „la acea oră de ocupaţie şi dictatură stalinistă, ce solicita continuu trădare de neam, numai în închisoare se putea trăi" 45.

În cei 16 ani de detenţie în cele mai cumplite şi

13 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar 703, vol. 2, f.13: *Nota Informativă*, 25.06.1963, Postul de Miliţie Lăţeşti

„*Ibidem*, f.14 (Notă informativă, 26 aprilie 1963)

15 Nicolae Mărgineanu, op. cit., p. 202

umilitoare condiţii umane, ani de tortura fizică şi psihică, de frig, foame şi boală, „A fost supus celor mai umilitoare torturi fizice, şi morale. Mă întreb până în ziua de azi cum a reuşit să supravieţuiască unui regim de exterminare, în care frigul, foamea şi boala erau prezente în fiecare zi”. 46. Răspunsul îl dă 14 ani mai târziu, unul singur, „cu raiul în inimă, deoarece conştiinţa ne era curată” 47.

Imediat după pronunţarea sentinţei, drumul penitenţei şi al suferinţei începe cu penitenciarul Aiud, în care, după 10 luni, ajunsese la 42 de kg (pierduse 35 de kg). Fără pat, cu o jumătate de rogojină şi o jumătate de pătură ruptă, fără încălzire, fără drept la pachet sau contacte cu familia.48

După Aiud, trece prin Jilava (1952), timp de mai bine de un an, ca, mai apoi, iaiaşi la Aiud şi încă un scurt popas la Jilava, în 1953 „deţinutul Nicolae Mărgineanu” a fost

transferat la penitenciarul Piteşti pentru 5 şni. Aici a fost pedepsit cu trei zile de izolare pentru faptul că „a bătut în gratiile de la ferestre, strigând să fie scoşi deţinuţi! de la izolare şi că vor răspunde acei care îşi bat joc de deţinuţi” 49. Tot la Piteşti, în 1956, „a declarat refuz de hrană, pe motivul că nu i se acordă regimul alimentar şi de cazare corespunzător” 50.

46 Daniela Mărgineanu-Ţăranu, *Reîntâlnirea cu tatăl meu, profesorul Nicolae Mărgineanu, după 16 ani de detenţie politica* în *Analele Sighet*, 9, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 2001, p. 367

47 Nicolae Mărgineanu, op. cit., p. 336

48 Ibidem, p. 334

49 A.M.J., D.I.M. fond Penal, dosar 14900, vol. 61, f.128 (*Adeverinţă-Caracterizare*, Gherla, 15 februarie 1964)

50 Ibidem

Urmează, apoi, penitenciarul Dej, Gherla, Aiud şi iarăşi Gherla.

Decretul 310 din 1964 aducea speranţa eliberării; trecuseră deja 16 ani din cei 25 primiţi la condamnare.

Chiar în momentul în care libertatea era pecetluită, colonelul Crăciun a ordonat reîntoarcerea la Aiud pentru a-l ancheta cu privire la „refuzul semnării declaraţiei de aderenţă la regimul comunist” 51. Declaraţia de aderare nu a fost semnată, însă, ca orice alt deţinut graţiat în acea perioadă a semnat declaraţia conform căreia „lua la cunoştinţă faptul că nu are voie să divulge la nimeni din cele văzute şi auzite în legătură cu locurile de deţinere pe unde a trecut şi nici despre personale încarcerate” 52.

„Libertatea” şi povara detenţiei

A. Libertatea doctorului George Bontilă

Prin Decizia M.A.I. nr. 620953 din 12.03.1964 se ridicau restricţiile domiciliare fixate în comuna Lăţeşti, Raionul Feteşti, luându-se măsuri „ca G. Bontilă să fie scos din evidenţa elementelor cu D.O”. pentru a fi „trecut în evidenţa elementelor duşmănoase” aflate în atenţia Securităţii în Dosarul Problemă, nr. 891, „Organizaţii subversive diverse”, 02.11.196454. Securitatea nu-şi încheia, totuşi, misiunea. „Elementul” Bontilă trebuia trecut în evidenţe ca personaj „periculos” şi acest lucru implica urmărire şi supraveghere informativă.

51 Nicolae Mărgineanu, op. cit., p.388

52 A.M.J., D.I.M. fond Penal, dosar 14900, vol. 61, f.124 (*Declaraţie*, 26 iunie 1948, Aiud)

53 A.C.N. SA. S., fond Informativ, dosar 703, vol. 2, f. 8

54 Ibidem, f.68 (*Adresă*, MAI., Direcţia III, 14 iulie 1965)

După 1964 G. Bontilă încearcă o readaptare într-un alt tip de societate, complet străină. Abia după doi ani a reuşit să-şi găsească un loc de muncă în specialitate; cu sprijinul profesorului Gheorghe Zapan i s-a oferit un post la Cabinetul Psihotchnic în Fabrica „Gheorghe Gheorghiu-

Dej”. Mai târziu, după încă doi ani, a reuşit saşi reia activitatea de cercetare în domeniul psihologiei experimentale şi industriale. În 1968 a fost solicitat de Comitetul Central al P.C.R. şi de Ministerul Construcţiilor pentru testarea cadrelor ce urmau să fie numite în funcţii de conducere55. Implicarea a fost strict profesională.

În 1970 a obţinut postul de psiholog principal la Centrul de Cercetare Pedagogică şi de Perfecţionare a Personalul Didactic. Deşi „i s-au recunoscut meritele ştiinţifice”, a regretat că nu a putut reveni la catedră în învăţământul superior, iar acest lucru s-ar fi datorat unor piedici din partea unor colegi „care nu-i împărtăşeau concepţiile cu privire la importanţa testării psihologice în evaluarea personalului” 56. Studenţii Facultăţii de Psihologie „lucrau cu testele Bontilă” 57 şi mult timp mijloacele de psihodiagnoză elaborate de G. Bontilă au fost şi încă sunt utilizate în domeniul psihologiei experimentale, industriale şi organizaţionale.

Rapoartele Securităţii întocmite pe baza informaţiilor furnizate de colaboratorii aflaţi în contact direct cu psihologul George Bontilă (colegi, prieteni şi vecini) îl caracterizau ca „element serios, liniştit şi respectuos, cu

„*Ibidem*, f.45 (*Notă Informativă*, 06 iunie 1970)

— *Ibidem*, t.46 (*Raport*, 16 aprilie 1970)

57 Ibidem, f.34 (Notă Raport, 131/1.1V05.04.1974)

O comportare corespunzătoare atât în familie cât şi în societate”, „o fire rezervată, puţin comunicativă” 58. Faptul că „nu ridica probleme deosebite” sau că „nu a fost semnalat cu manifestări negative la adresa politicii statului” 59, nu erau argumente suficient de puternice pentru a fi scos din evidenţele informative ale Securităţii.

Se stinge din viaţă pe 12 august 1986 conform documentelor întocmite de fosta securitate, decesul fiind înregistrat în evidenţele stării civile la nr. 2557/198660. Alte surse indică data morţii la 22 octombrie 1986, fiind înmormântat în Ploieşti.61

B. Libertatea profesorului

N. Mărgineanu

În acelaşi loc unde a suferit cele mai crunte suferinţe, la Aiud, primeşte şi *permisiunea de a fi liber*. Deşi formalităţile de graţiere erau deja întocmite, „în loc de eliberare este pus în lanţuri, lucru cu totul neobişnuit în acea perioadă, gest de o cruzime sadică, ultima răbufnire de ură înainte de iminenta eliberare” 62. Bucuria de a fi din nou acasă era mai puternică decât orice altă formă de umilinţă.

După ani grei de închisoare, a refuzat să vorbească despre drama penitenţei nedrepte. A rescris-o, mult mai

58 Ibidem, f.35 (Adresa, M.I., Direcţia IX, 28 octombrie 1972)

59 Ibidem, f.78 (Notă Raport, 15 iulie 1981, M.I., U.M. 0800; Notă raport, 09 martie 1982)

60 Ibidem, f.95 (Notă din 12 august 1987, sursa P.I., M.I., D.S.S./S.M.B.)

61 Vezi *Note* (Octavian Roske), în Radu Ciuceanu, *Intrarea în Tunel*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1991, p.340.

62 Daniela Mărgineanu-Ţăranu, op. cit., p. 369

târziu, în *Amfiteatre şi închisorii*, cu „pace de adâncime” a inimii, când deja trecuse probele limitelor de rezistenţă psihică şi fizică; închisoarea îi oferise „o experienţă unică pentru un psiholog” 64.

După ieşirea din închisoare, s-a încadrat ca documentarist la Biblioteca Filialei din Cluj a Academiei. În 1969 se încadrează ca cercetător ştiinţific principal la Institutul de Ştiinţe Pedagogice, Filiala din Cluj, până în 1971.

Reîntoarcerea la Catedra de Psihologie a Universităţii din Cluj, fie şi ca profesor suplinitor, cu sarcini de secretariat (1971 – 1980) a fost posibilă în perioada când Mircea Maliţa deţinea funcţia de ministru al învăţământului. A predat ca profesor asociat la universităţile din Köln, Bonn, Hamburg şi New7 York.

Primul act de reabilitare, la cererea profesorului Mărgineanu, a fost posibil în 1975, fără a cunoaşte ce jiresiuni sau din ce motiv, sistemul care l-a condamnat şi

umilit, i-a oferit această şansă. Astfel, sentinţa nr. 102 din 25 septembrie 1975 (extras) eliberată de Tribunalul Militar Teritorial Bucureşti, în dosarul nr. 560/1975 îl „reabilitează pentru cele 9 (nouă) pedepse aplicate prin sentinţa nr. 1834/1948 a fostului Tribunal Militar, secţia a II-a. Hotărârea este definitivă prin nerecurare". 65

Se stinge din viaţă la 13 iunie 1980, la Cluj-Napoca.

Chiar fără să fi avut deocamdată acces la dosarul personal, de urmărire informativă, ne exprimăm convin

63 Nicolae Mărgineanu, *Amfiteatre şi închisori*, Editura Dacia, Cluj Napoca, 1991

61 Daniela Mărgineanu-Ţăranu, op. cit. p. 370

65 A.M.J., D.I.M. fond Penal, dosar nr. 14900, vol. 8, f. 398

gerea că Securitatea a continuat supravegherea profesorului Mărgineanu.

În anul 1995, familia profesorului Mărgineanu face un memoriu către Procuratura Generală Bucureşti, la care nu primeşte răspuns. Efortul continuă şi abia în 1998, ca răspuns la un al doilea memoriu, adresat parchetului, de către Mărgineanu Eufrosina (soţia) şi Daniela Ţăranu Mărgineanu (fiica) şi Nicolae Dinu Mărgineanu (fiul) prin care se solicită rejudecarea procesului şi anularea sentinţei cu toate consecinţele ei: condamnarea lui la 25 de ani de muncă silnică şi confiscarea averii şi reabilitarea morala66. Prin decizia nr. 788 din 26 martie 1998 (după 50 de ani), decizie a Curţii Supreme de Justiţie, Secţia Penală, se casează sentinţa nr. 1834 din 2 noiembrie 1948 pentru Bujoiu Ioan, Măcellariu Horia, Petraşcu Nicolae, Teodorescu Eugen, Mărgineanu Nicolae, Balş Alexandru, Gheorghiu Dimitrie, Bontilă Gheorghe şi Ghioreanu Nistor67, cei 9 fiind achitaţi.

Demersul prin care Nicolae Mărgineanu şi George Bontilă au dorit să-şi afirme opoziţia faţă de sistemul politic după 1945 a fost sancţionat necruţător. Din acel moment, pentru fiecare din ei, cariera profesională şi viaţa personală au suferit modificări majore.

Costul luptei pentru democraţie autentică, împotriva

structurilor bolşevice instalate şi asimilate forţat în România, a fost deloc neglijabil, invocând drastice schimbări de poziţie faţă de lumea pe care cei implicaţi şi-ar fi dorit-o altfel.

M Ibidem, rol. 82, f. 16

„*Ibidem*, *f*. 71

MIRELA MATIU

„PROCESUL MARII FINANŢE" – O ÎNSCENARE JURIDICĂ SAU PROCESUL UNEI MIŞCĂRI DE REZISTENTĂ?

Motto:

„*În lupta sa pentru eliberare, clasa muncitoare, piin partidul său de avangardă, a demascat imediat după 23 August 1944 pe adevăraţii criminali ai poporului, pe exploatatorii de oameni şi jefuitorii de bunuri, care ocupau poziţii puternice în Stat şi în viaţa economică a ţării şi care constituiau o periculoasă piedică în drumul spre democraţie şi pace*". *1*

O realitate de necontestat este aceea că, după 23 august 1944, a apărut un fenomen nou, intrat în istorie sub numele de Mişcarea Naţională de Rezistenţă anticomunistă, atât ca reacţie la sovietizarea ţării, dar şi ca urmare a represiunii practicată de către comunişti, a acţiunilor de defăimare şi înlăturare a adversarilor politici, a desfiinţării elitei intelectuale, politice, economice şi militare, în numele unei noţiuni abstracte ca „masele largi populare". Anii de început ai regimului comunist stau sub semnul dezbinării sociale prin incitare la ură şi *luptă de clasă*. Nici chiar procesele

1 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 16163, vol. 16, p. 2.

opozanţilor regimului – reali sau imaginari – nu au fost lipsite de o astfel de prezentare, susţinută de presa comunistă, al cărei unic limbaj era cel presărat cu vulgarităţi şi plin de agresivitate. Duşmanii, în contextul acelor vremuri, erau prezentaţi ca fiind „vechi elemente fasciste, foşti demnitari antonescieni, funcţionari epuraţi, moşieri expropriaţi", adică „pleava ţării, călăii şi

exploatatorii, cârdul celor gata oricând să vândă independenţa şi graniţele ţării pentru a încăleca din nou pe grumajii poporului" 2. Prin procesele judecate de aşa-zisul „Tribunal al poporului" 3 şi de celelalte instanţe (Curtea Bucureşti, Tribunalele Militare), puterea comunistă a urmărit în mod consecvent acreditarea ideii de complicitate cu dictatura fascistă a chiar adversarilor acesteia şi ai comunismului, partidele de opoziţie, P.N.L. şi P.N.Ţ. Chiar şi din rândurile presei auto-intitulate „de luptă naţional-ţărănistă" se ridicau glasuri împotriva „conducătorilor vechi ai partidului" care, „dirijaţi orbeşte de domnul Maniu, au dat mâna cu conducerea oligarhică liberală şi au pornit în mod bizar lupta contra luptătorilor democraţi" 4. Liderii acestor partide erau acuzaţi de

2 „Scânteia", 26 iul. 1946, în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 27, f. 3

3 Tribunal al Poporului căruia i se dedica un articol (*Tribunalul Poporului Continua*, semnat de Bucur Varlam) deosebit de elogios: „lYibunalul Poporului nu şi-a închis porţile aşa cum mulţi îşi făceau, desigur, iluzii. Şi e bine aşa! Să însemnăm faptul: Tribunalul Poporului continuă. Marea *epuraţie* – paralelă cu aceea din aparatul de Stat şi din întreprinderile particulare – începe. Justiţia e în mers!", în „Dreptatea nouă", anul II, nr. 184, 30 ianuarie 1946, p. 1.

1 „Dreptatea nouă", anul II, nr. 163, 4 ianuarie 1946, articolul *Demonstraţia Naţional Ţeuunistă din comuna Heiustimi* din rubrica „Viaţa Partidului", p. 3.

sabotaj, politică antisovietică şi etichetaţi drept „slugi ale naziştilor". Se contura astfel, tot mai clar, procesul unei clase politice. Prin programarea în săptămâna ce preceda alegerile a judecării procesului aşa-numitelor „organizaţii subversive": „Sumanele Negre", „Mişcarea Naţională de Rezistenţă", „Haiducii lui Avram Iancu" şi „Grupul înarmat Sinaia", comuniştii au trecut la culpabilizarea şi denigrarea pe faţă a partidelor de opoziţie. Aşa cum se reţinea şi în *Nota din Buletinul Radio în/onnativ al Ministerului Infornuiţiilor*, din data de 13

noiembrie 1946, „Constantin Brătianu, şeful partidului liberal a declarat că procesul este o nouă încercare de a insinua în ajunul alegerilor că partidele de opoziţie sunt amestecate în activitatea subversivă. S-a sperat – a spus Domnia sa – ca prin aceste mijloace să se devieze atenţia publicului de la numeroasele manevre efectuate cu scopul de a oprima voinţa poporului” 5. Ziarele au avut, pe parcursul întregii perioade la care ne rfeferim, un rol foarte important în dezinformarea şi influenţarea opiniei publice. Presa comunistă a fost o piesă de bază în intoxicarea opiniei publice precum şi în crearea unei stări de confuzie, prin articolele deosebit de violente ale unor gazetari precum Silviu Brucan6, Miron Constantinescu, Nicolae Moraru.

5 A.G.N. SAS., fond Documentar, dosar nr. 27, f. 186.

6 în articolul *care sunt criminalii şi care* – «*vocaţii*? în lipsa de argumente mai solide şi în binecunoscutu-i stil propagandistic, Sibiu Brucan condamnă partidele istorice (alături de aceste „bande de terorişti”) pentru faptul că „Ziarele lor abundă de atacuri deghizate împotriva U.R.S.S. şi împotriva forţelor democratice, de incitaţii rasiale dibaci strecurate, de calomnii la adresa clasei muncitoare şi a organizaţiilor sindicale, de negări făţişe a tuturor tradiţiilor democraţiei româneşti.”, „Scânteia”, 30 iunie 1946, în A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 27, f. 88.

Leonte Răutu în „Scânteia”, Zaharia Stancu şi Nicolae Bellu în „România Liberă”, Eugen Jebeleanu în „Frontul Plugarilor” 7 şi I. Peltz în „Era Nouă” 8. Aşa cum ne mărturisesc chiar documentele organelor represive, în transmiterea către presă a unor argumente şi în „exploatarea acestor chestiuni”, S.S.I. a urmărit un „plan de dezvoltare provizoriu, în baza căruia trebuia să se pună accentul principal pe amestecul „istoricilor” cu câteva zile înainte de proces” 9. Această campanie, remarcă raportul amintit, nu a dovedit eficienţa scontată10, mai

7 Care era conuns că „organizaţia aceasta, ce se silabiseşte: Mişcarea *naţională* de rezistenţă urmărea să

reînvie sisteme teroriste, care – acum mai bine de şase ani – au aruncat ţara în braţele Germaniei hitleriste, ale haosului şi ale pierzaniei... Urmaşii duhului blestemat al «Gărzii de fier» vin acum şi încearcă să reînvie o epocă de sânge, de asasinate şi teroare. Strigoii terorismului încearcă să pună dinamită la temelia ţării noi şi cinstite, care se plămădeşte. Aerul curat al democraţiei, lumina vremurilor noi nu le prieşte. Dar poporul veghează şi are grijă de strigoi: ţăruşul în inimă, ca să nu mai mişte!” – „Frontul Plugarilor”, 26 iul. 1946, în A.C. NS. A.S., fond Documentar, dosar nr. 27, f. 5.

8 Acesta, în articolul *să nu glumim cu asasinii* şi pe un ton de-a dreptul delirant, după ce-i numeşte „bestii legionare deghizate în sumane negre şi alte costume desuete” şi „dobitoace bipede”, în cel mai ruşinos şi senil limbaj, îşi construieşte argumentaţia prin aceea că aceşti „cretini înarmaţi reprezintă un pericol real. Ei n-ar fi câştigat – bineînţeles – masele româneşti niciodată. Dar lăsaţi de capul lor – puteau face rău, mult râu, imens râu ţării... avem de a face cu nişte proşti siniştri, cu nişte ignoranţi oribili, cu nişte interesaţi... cei care au încercat să tulbure runduizda democratică a Statului nostru trebuie pedepsiţi – şi vor fi! Ca să piară tuturor maimuţoilor cu veleităţi de criminali (în sumane negre sau verzi) pofta de a reedita asemenea tentative odioase” – „Era Nouă”, 2 iul. 1946, în A.C.N. SA. S., fond Documentzir, doszir nr. 27, f. 86.

9 Reqxirt asupra exploatării în presa a chestiunii organizaţiilor subversive, 28 iunie 1946, în A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 27, f. 92.

10 „Aparatul nostru pentru transmiterea materialului la ziare – aparat politic – s-a dovedit insuficient. La „Jurnalul de dimineaţă” n-am reuşit să se publice nimic. O serie de alte ziare... pe care contam, s-au mulţumit să publice materialul transmis fără – sau cu foarte slabe – comentarii”, în *Ibidem*, f. 93.

mult chiar, în *Ehiietimil relatărilor presei asupra organizaţiilor teroriste*, se confirmă faptul că doar

„marginaliile presei guvernamentale arată aderenţa partidelor istorice la existenţa acestor mişcări iar presa de opoziţie, deşi promite tot sprijinul, lasă să se întrevadă că ele nu există în realitate ci sunt create pentru realizarea compromiterii partidelor istorice. Ziarele independente se abţin a face comentarii” 11. În anul care a urmat au fost organizate diverse provocări mărunte împotriva P.N.Ţ., care îşi găseau apoi ecoul în „Scânteia”, unde tonul articolelor era din ce în ce mai agresiv, urmărindu-se a se întări ideea că PN. Ţ. era cu adevărat o bandă de terorişti finanţată de serviciile de spionaj străine. Luna iulie 1947 avea să ducă la arestarea fruntaşilor P.N.Ţ. – în urma cunoscutei înscenări de la lămădău – şi la dizolvarea acestui partid. A doua zi, pe 15 iulie, „Scânteia” publica, pe prima pagină, fotografia grupului în faţa avionului, însoţită de un comentariu semnificativ: „În timp ce comuniştii se zbat să creeze o viaţă mai bună poporului român, conducerea P.N.Ţ. abandonează vaporul”. Urma un veninos editorial semnat de Silviu Brucan, redactor la „Scânteia”, care insinua că membrii conducerii P.N.Ţ. au vrut „să ia calea străinătăţii pentru a se pune acolo în subordinea cercurilor imperialiste internaţionale şi a continua uneltirile lor mârşave împotriva păcii, împotriva drepturilor şi libertăţilor populare cucerite de poporul nostru cu atâtea jertfe şi sacrificii sângeroase”. Aşadar, anul 1947 aducea pentru România desfiinţarea celui mai puternic partid democratic, P.N.Ţ., înscenarea unui proces liderilor acestuia, încetarea activităţii celorlalte partide

11 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 27, f. 124.

de opoziţie (RN. L. şi P.S.D.I.), împreună cu întemniţarea fruntaşilor acestora, desfiinţarea presei de opoziţie sau imposibilitatea apariţiei acesteia din cauza cenzurii şi, în cele din urmă, detronarea regelui Mihai prin care s-a înlăturat practic ultimul obstacol constituţional în calea comunizării României12.

Anul 1948 stă sub semnul procesului înscenat „grupului de complotişti, spioni şi sabotori”, unde inculpaţi

erau: Alexandru Popp, Ioan Bujoiu, Gheorghe Manu, Max Auschnitt, Nicolae Mărgineanu, Dimitrie Gheorghiu, Alexandru Balş, Horia Măcellariu, Gheorghe Bontilă, Nicolae Petraşcu, Eugen Teodorescu, Nistor Ghioreanu. Dar cine erau cei prezentaţi ca fiind membrii unei ample „organizaţii subversive”? 13

Primul dintre ei, considerat conducător al întregu

12 în numărul special de Anul Nou, „Dreptatea nouă”, care nu se mai auto-intitula „organ de luptă naţional-ţărănistă” şi care avea o nouă conducere, asigurată de Mircea Mancaş, publica articolul *1947. Anul clarificărilor în politica internă* în care se arată că „odată cu sentinţa pronunţată la 13 Noiembrie prin care au fost condamnaţi nişte infractori de rând, un capitol ruşinos din istoria politică a ţării noastre s-a închis: manismul a fost lichidat formal, căci în fapt el încetase de mult a exista” – „Dreptatea nouă”, anul IV nr. 733, p. 1.

13 în „Scânteia”, Seria III, anul XVIII, No. 1262, din 29 octombrie 1948, în pagina 1 (continuare în pagina 6), Sorin Toma îi prezenta pe inculpaţi, în articolul *Duşmanii poporului în faţa judecăţii poporului* ca pe nişte „ticăloşi” ce inspiră sentimente precum „revolta şi ura sau scârba şi dispreţul”. Aceştia, „rupţi de popor, respinşi de popor, întruchipare a falimentului burgheziei, şefii complotului nu dispuneau decât de câteva grupuleţe de spioni şi asasini fără patrie, care-şi pierduseră până şi ultimele sentimente omeneşti. O mână de capitalişti în slujba imperialiştilor americani şi englezi şi alături de ei diferite epave ale organizaţiilor reacţionare şi fasciste, oameni incapabili să fie altceva decât slugi ale capitaliştilor din ţara şi de peste hotare, iată cine alcătuia aceste grupuleţe”.

lui grup era Max Auschnitt, unul din cei mai puternici magnaţi ai României acelor ani14 ce deţinea Uzinele Domenii Reşiţa (U.D.R.), Titan – Nădiag – Călan, întreprinderile Metalurgice Dunărene (I.M.D.) şi altele la Brăila şi Galaţi, precum şi nişte exploatări forestiere în Banat şi Moldova. Cu alte cuvinte – un industriaş ce controla cea mai mare parte a industriei metalurgice

româneşti şi care a reuşit să plece în Occident cu câteva zile înainte de declanşarea urmăririi şi arestării celorlalţi implicaţi în proces. Pentru regimul comunist era suficient, dacă nu chiar un motiv, pentru ca, în calitate de co-proprietar al unor societăţi „capitaliste” (British Westminster Bank şi Trading Company for Orient), Auschnit să fie acuzat ca „spion care a folosit aceste firme vestice drept faţadă pentru a finanţa un complot naţional al cărui scop era să oprească mersul României către socialism”. Ceilalţi acuzaţi de complot erau: Ioan Bujoiu, fost ministru şi preşedinte al Societăţilor „Petroşani” şi „Lupeni”; Alexandru Popp, fost director general al Uzinelor „Reşiţa”, amândoi identificaţi la rândul lor ca „şefi” ai organizaţiei; Alexandru Balş, inginer, fost director general al societăţii „Petroşani” şi membru în consiliile de administraţie ale societăţilor „Lonea” şi „Lupeni”; Dimitrie Gheorghiu, inginer, fost director general al Societăţii „Creditul Minier” şi, din afara cercurilor financiare, Horia Măcellariu, fost contraamiral şi singurul militar inculpat în acest lot; George Manu, profesor universitar; Nicolae Mărgineanu, fost profesor universitar la Universitatea din Cluj; Gheorghe Bontilă, profesor; Nicolae Petraşcu, profesor, fost secretar general al mişcării legionare; 11 D.I.M., fond Penal, dosar nr. 14900, vol. 3, f. 3 – 4.

Nistor Ghioreanu, avocat, apropiat colaborator al lui Nicolae Petraşcu şi care, în proces a fost acuzat că, prin Eugen Teodorescu, avocat şi el, a stabilit legături cu Horia Sima, ce se găsea în Austria.

Chiar şi o privire nu foarte avizată putea remarca un fapt cel puţin straniu – în această acţiune, însoţită de o susţinută campanie propagandistică, ce se dorea un Proces al *unui grup de complotişti, spioni şi sabotori*, au fost „implicate” de-a valma persoane dintre care unele nici măcar nu aveau vreo legătură, personală sau profesională. Astfel, dintre cei doisprezece inculpaţi, cinci erau desprinşi din cercurile marii industrii româneşti, patru erau profesori, dintre care doi aparţineau mişcării legionare, doi aveau alte profesiuni liberale (avocaţi) şi simpatii legionare

şi un singur militar – un contraamiral… Este de necrezut că s-a putut imagina existenţa unei astfel de „organizaţii teroriste” fără ca regizorii acestei înscenări judiciare să se simtă jenaţi de lipsa unor dovezi a implicării în conducerea directă a unei mişcări de o asemenea anvergura a unor persoane cu experienţă în organizarea militam (cu excepţia contraamiralului Horia Măcellariu).

În fond, majoritatea celor acuzaţi de „acţiuni criminale” împotriva tinerei „democraţii populare” cum era înfăţişat, în mod pleonastic, regimul opresiv de la Bucureşti – erau obişnuiţi mai degrabă cu mânuirea bancnotelor şi a peniţei decât a armelor. Iar această stângăcie nu a trecut neobservată nici chiar în rândul unor ziarişti, în pofida atitudinii lor servile faţă de putere. Ga multe alte publicaţii ale timpului, „Adevărul” anunţa pe prima pagină un articol dedicat *Procesului grupuhti de complotişti, spioni şi sabotori*[15], unde, sub semnătura lui A.B., se arată că, sub învinuirile ce li se aduc inculpaţilor, de „complot, spionaj, conspiraţie, sabotaj organizat, atentate”, cel puţin „o nedumerire mai poate stărui cu privire la legătura dintre aceşti oameni, provenind din medii atât de felurite. Ce caută silueta elegantă a lui Popp… alăturea de figura tenebroasă, aproape înspăimântătoare a lui Nicolae Petraşcu? Cum se găseşte în compania lui Bontilă şi a unui spion plătit ca Eugen Teodorescu, fostul industriaş Ion Bujoiu? Cum stau pe aceeaşi bancă aventurosul amiral Măcellariu, ale cărui veleităţi dictatoriale ar putea fi într-un chip explicabile, lângă alţi doi şefi de industrii ca Gheorghiu şi Alexandru Balş, fost conducător al societăţilor Petroşani, Lonea, Lupeni şi Cloşani?” Această nedumerire nu trebuie însă să ne înşele. Chiar şi în faţa unui flagrant atât de evident, răspunsurile erau întotdeauna pregătite, sfidând de cele mai multe ori logica şi bunul-simţ. Jurnalistul „explică” aceste „*ciudăţenii* care surprind la prima vedere” printr-un fapt pe care-l consideră incontestabil şi anume actul de acuzare… „Legătura dintre inculpaţi – dintre *care unii s-au văzut pentru prima oaia în boxă*, fiindcă această întinsă

aparatură se orienta după cele mai stricte reguli conspirative – se conturează, prinde relief, ia proporţii pe măsură ce grefierul înaintează în lectura celor 63 de pagini ale documentului”. Ceea ce este însă de remarcat în acest articol, pe care mi-am permis să-l analizez mai stăruitor, este o simpatie, cel puţin aparentă, faţă de acuzaţi. Lipseşte tonul violent, de o vulgaritate extremă

15, Adevărul”, Anul 62, nr. 17301, 28 octombrie 1948, p. 1 (continuare în pagina 3)

cu care ne obişnuiseră articolele unor ziare precum „Scânteia” 16 sau „România Liberă” 17. Indiferent de convingerile reale ale celor care se doreau formatori de opinie, este evident că acest proces a lăsat o puternică impresie asupra multora. Jurnalistul mai sus menţionat, care semnează doar cu iniţialele A.B., era de părere că „pentru a doua oară, în aula Şcolii Superioare de Război se consumă actul final al unei aventuri tragice, în care eroii principali se transformă din personaje de vază în acuzaţi, calificaţi cu severitate de textele penale. Poate niciodată în istoria noastră judiciară învinuirea de crimă contra ordinii legale n-a fost însoţită de un probatoriu atât de vast, susţinut cu stăruinţă şi cu un adevărat lux de detalii prin însăşi declaraţiile făcute de vedetele procesului (...) desfăşurarea dezbaterilor întrece şi cele mai dramatice prevederi” 18.

16 Vezi în pagina 2 (continuare în pagiha a 5-a) articolul *Spionii*, semnat Tudor Olaru, unde inculpaţi! sunt numiţi „năpârci dezgustătoare”, „laşi, epave jalnice ale unei clase în descompunere”, „nişte şerpi veninoşi” care „ar merita (să fie) striviţi fără a cheltui pe ei mai mult de două vorbe”, concluzionând fără drept de apel că „epavele acestea ale burgheziei înfrânte (...) nu reprezentau aici, în ţară, mai mult decât un gunoi, un hoit în putrefacţie”, „Scânteia”, Seria III, anul XXIII, nr. 1263, 30 octombrie, p. 2.

17 Unde Niculae Bellu arată în articolul *Complotul contra ţării* că „în oameni fierbe mai tare decât ei ura şi dispreţul faţă de aceşti microbi macabri, faţă de aceste

scursori ale unei umanităţi care nu poate să trăiască fără a stârpi asemenea elemente, producătoare de descompunere şi puroi otrăvitor (...) cine este duşman al regimului de democraţie populară, este automat şi inevitabil unealtă mârşavă a duşmanului dornic să ne cotropească lovindu-ne din spate, că cine este duşman al regimului democrat popular decade pe cea mai de jos treaptă, pe treapta sperjurilor, trădătorilor şi ucigaşilor de rând", încheind cu ferma convingere că „procesul acesta devine în fapt o şcoală politică a întregului popor muncitor, o şcoală a vigilenţei de clasă...", „România Liberă", Anul IV7 nr. 1286, 29 octombrie 1948, p. 3.

18, Adevărul", anul 62, nr. 17301, 28 octombrie 1948, p. 1.

Dar care au fost acuzele care li s-au adus celor 12 „complotişti, spioni şi sabotori"?

Pe seama acestora s-a pus şi finanţarea partidelor din opoziţie (care nu se constituia într-o acţiune antistatală, dar a fost transformată în proces în finanţarea „activităţii subversive" a acestora). Conform declaraţiilor în anchetă ale lui Ioan Bujoiu şi Dimitrie Gheorghiu, în toamna 1944 s-ar fi pornit o acţiune al cărei deziderat era formarea unui curent de opinie ostil PCR. în documentele de anchetă din 194819 privitoare la acest caz se găsesc materiale ce fac referire la activitatea desfăşurată de conducerea Uzinelor Reşiţa în perioada 1944 – 1947 în vederea coordonării unor acţiuni de rezistenţă ce vizau menţinerea contactelor politice (intern – între diferite organizaţii ţărăniste, liberale şi social-democrate şi extern – prin relaţiile cu Misiunile anglo-americane), crearea unor organizaţii clandestine pentru care se avea în vedere şi o subvenţionare masivă şi, în sectorul cednomic, sabotarea producţiei prin diverse mijloace. Conform propriilor lor declaraţii smulse la anchetă, Ioan Bujoiu, Nicolae Mărgineanu, Dimitrie Gheorghiu, Alexandru Balş, Horia Măcellariu şi Gheorghe Bontilă, ar fi format în 1945 Comitetul de conducere a grupărilor de rezistenţă coordonate de ei, iar în 1947, după arestarea şi

condamnarea lui Iuliu Maniu, ar fi fost înfiinţat un Comitet de coordonare, în frunte cu Alexandru Popp. Pentru finanţarea grupărilor de rezistenţă a fost creat un fond secret – cu ajutorul speculaţiilor la bursa neagră. Această acţiune era însă un fapt firesc şi mai ales conjunctural, dictat de noile realităţi politice. Nu este

19 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 28.

nimic ieşit din comun şi mai ales condamnabil în existenţa unor consultări între conducătorii marilor întreprinderi industriale, în situaţia dezastrului economic creat de sovietici, şi nici în îngrijorarea faţă de această situaţie şi de ofensiva comuniştilor în vederea acaparării puterii. În aceste condiţii, marii industriaşi au încercat să se împotrivească direcţiei în care se întrevedea că se îndreptau lucrurile, sprijinind, inclusiv financiar, marile partide şi întreţinând legături cu diverşi reprezentanţi ai misiunilor britanică şi americană. Cu ocazia alegerilor din 1946 partidele istorice au fost finanţate de Uzinele Reşiţa, Astra şi T.N.C. prin Alexandru Popp şi Max Auschnitt. Aceasta a fost poate crima lor cea mai mare şi acest tip de „sabotaj" a fost principala acuză care li s-ar fi putut aduce.

Procesul lor a fost însă dirijat cu atenţie, el urmând unei intense campanii purtate în primăvara-vara anului 1948 în favoarea naţionalizărilor de tot felul. Comunicatele guvernului, sprijinite de articole întregi, reflectau interesul masiv7 în jucarea acestei cărţi care era procesul de naţionalizare, de la cele mai importante uzine şi până la cele mai neînsemnate farmacii. Acesta a fost contextul în care s-a pus în scenă ceea ce a fost mai degrabă procesul industriaşilor, „sabotori" imaginari, şi mai puţin al „complotiştilor şi spionilor" inventaţi. Cei inculpaţi în acest proces au fost victimele conştient selecţionate ale unui moment în care se căuta a se introduce un iz de legalitate şi de morală în aceste acţiuni de încălcare a unui drept fundamental, dreptul la proprietate. Nu poate fi o simplă coincidenţă că 1948 a fost anul naţionalizărilor şi anul procesului lor. Doar câteva au fost ocaziile în care s-a declanşat o asemenea isterie verbală ca aceea reflectată

de presa care a preluat acest eveniment. Era o ocazie nepreţuită în a-i condamna pe aceşti „capitalişti", înaintea rostirii verdictului, ca „duşmani de clasă" şi în a sprijini acest simulacru judiciar, ca reflectând o dreaptă „luptă de clasă". Răsfoind presa vremii nu se poate să nu fi frapat de inegalitatea (dincolo de nedreptatea) luptei care se ducea. Comunicarea cu cititorul nu mai era una de simplă informare, seacă şi fără reflexii proprii, ci una cu direcţie personală, în care într-o permanentă alternanţă se împletesc mesaje patetice cu cele agresive şi lipsite de argumente. În articolul său, *Sabotorii*, după ce îi numeşte pe inculpaţi „târâturi care se ţin pe două picioare, stârpituri care vorbesc", Tudor Savin se adresează direct cititorului „muncitor" [20], arătând că cei judecaţi acum „sunt ploşniţele care ani şi ani de zile v-au supt vlaga şi s-au îngrăşat din sângele vostru, sunt tâlharii care v-au jefuit, v-au asuprit, v-au batjocorit". Situaţia economică grea a ţării, aproape firească după terminarea unui război şi mai ales într-un regim de ocupaţie, sărăcia, lipsurile, toate erau puse pe seama acestora: „Producţia scădea, preţurile scădeau, inflaţia făcea ravagii. Nimic din toate acestea nu era întâmplare. Şi acestea erau prevăzute, punct cu punct, în planurile criminale ale bandei de sabotori din slujba imperialiştilor anglo-americani". Publicul era informat că „aceşti bandiţi şi cei în numele cărora lucrau au întins mâna lor murdară asupra fiecăruia dintre noi, asupra dreptului la viaţă şi la fericire al familiilor noastre... Fiecare om al muncii

2, 1 „îi cunoşti bine, tu, miner din Valea Jiului şi de la Anina", etc., în „Scânteia", Seria III, anul XVIII, nr. 1264, 31 octombrie 1948, p. 1.

Înţelege şi simte că aici are de-a face cu DUŞMANUL DE CLASA" [21]. Pentru reîmprospătarea amintirilor cititorului, se face chiar şi un scurt istoric al victoriilor repurtate în faţa exponenţilor vechiului regim: „e de fapt acelaşi duşman de clasă, acelaşi duşman al poporului pe care regimul democrat l-a demascat şi l-a lovit crunt în celelalte două mari procese de apărare a patriei: procesul

agenturii fasciste legionaro-antonesciene şi procesul trădătorilor manişti... La rândul său, al doilea mare proces a dovedit că partidele burgheziei şi moşierimii, pierzând orice sprijin în mase şi acţionând ca reprezentanţi ai marilor moşieri şi capitalişti, s-au transformat ele însele în cuiburi de terorişti şi de spioni în slujba unui nou stăpân: imperialiştii americani şi englezi”.

Este adevărat că, după 1944, atunci când s-a încercat coagularea unor forme de rezistenţă, aceasta a fost o acţiune împărtăşită atât de elemente provenite din armată (aflată ea însăşi într-un proces de epurare), cât şi din sfera politicului. Supravegheaţi îndeaproape, foştii oameni politici nu au putut organiza însă forme de rezistenţă eficientă împotriva noului regim, limitându-se la întâlniri şi discuţii pe teme de politică internă şi internaţională, continuând să creadă în eliberarea ţării de către americani, lansând zvonuri în acest sens pentru întreţinerea speranţelor în alungarea ocupantului sovietic şi prăbuşirea regimului comunist din România.

Din documentele studiate până acum, datele

21 Articolul lui Sorin Toma, *Duşmanii poporului în /aţa judecăţii poporului*, în „Scânteia”, Seria III, anul XVIII, nr. 1262, 29 octombrie 1948, p. 1.

privind implicarea reală a partidelor istorice în „organizaţia de rezistenţă” judecată în 1948 sunt destul de confuze şi contradictorii. Există cel puţin două direcţii privind astfel de acţiuni: *dezinteresul partidelor politice faţă de eventualele organizaţii de rezistenţă*, după cum declara, în cadrul anchetei din primăvara 1948, Gheorghe Antonescu, fost director tehnic şi subdirector general al Societăţii „Creditul Minier”, acuzat în „Procesul Marii Finanţe” şi care arăta că nu a existat o implicare directă în sprijinirea organizaţiei de către conducerea partidelor istorice[22] şi *implicarea mai mult sau mai puţin activă a partidelor*[23], mergând uneori chiar până la trasarea din partea acestora de obiective, unele de-a dreptul fanteziste. Astfel, în 1948, fiind anchetat în detenţie, inginerul Alexandru Popp declara că, încă din martie 1945, s-a

întâlnit cu Iuliu Maniu, Cornel Manciu şi profesorul Nicolae – Mărgineanu, ocazie cu care Iuliu Maniu le-a comunicat că „e hotărât şi pregătit să ia puterea prin orice mijloace”, expunând celor prezenţi un

22 „Eu personal am vorbit despre mişcarea noastră subversivă cu dl. Bebe Brătianu şi am comunicat acest fapt domnului prof. dr. George Bontilă, informându-l că atât domnul Bebe Brătianu cât şi prietenul domnului Iuliu Maniu, sondat de domnul Demetrie Gheorghiu au răspuns că mişcarea noastră subversivă nu prezintă pentru ei interes, întrucât ei activează în cadrul partidelor lor politice”, în A.M. J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 16163, vol. 1 f. 56.

23 în acest sens, acuzatul Ioan Bujoiu, afirma în timpul anchetei că „tot în prima jumătate a anului 1947 domnul inginer Gheorghiu l-a vizitat pe domnul Iuliu Maniu punându-l la curent cu existenţa comitetului şi a organizaţiilor în subordine şi scopul urmărit de acestea. Domnul inginer Gheorghiu ne-a povestit că domnul Maniu a replicat că, cu cât se vor naşte mai multe organizaţiuni de acest fel, cu atât va fi mai bine”, în *Ibidem*, vol. 4, f. 123.

plan ce prevedea, printre altele, „crearea unor dificultăţi în sectorul economic, care să compromită poziţia guvernului prin sabotarea producţiei şi circulaţiei mărfurilor”. Cu acest prilej, s-ar fi discutat şi „constituirea în cadrul partidelor istorice şi în afara lor de grupuri înarmate, capabile printr-o acţiune de forţă să-l înscăuneze la putere” pe liderul naţional-ţărănist. Trecând peste faptul că aceste proiecte apelau şi la acţiuni distructive, pe care Iuliu Maniu nu le recomandase nici măcar în anii războiului, nu pot trece neobservate naivitatea şi lipsa lor de realism. Această observaţie a fost împărtăşită şi de unii contemporani care, în ciuda „dezvăluirilor41 anchetei şi procesului, privind ramificaţiile acestei „organizaţii”, au avut sentimentul că proiectul înfăţişat cu atâta lux de amănunte şi cu o construcţie atât de vastă era mai mult decât fantezist. Concluzia aceasta cuprindea şi o remarcă

cinică, dar nu mai puţin adevărată, pe care nişte analişti serioşi, dar mai ales foşti politicieni, nu aveau cum să o ignore[24]. Şi chiar documentele Siguranţei vin să susţină acţiuni care într-o democraţie reală nu ar fi dus la arestarea celor implicaţi, „complotul44 fiind prezentat mai ales sub formă de întâlniri şi discuţii, este adevărat cu caracter politic, dar care, până la urmă nu aveau nicio finalitate. Pe de altă parte, documentele Siguranţei ce-i incriminează pe aceşti „complotişti41, nu fac referire doar la contactele cu

21 „Dincolo de gravitatea faptelor, un examen lucid al complotului indică şi o regiune de ridicol, căreia un confrate i-a spus mai direct: prostie. Numai nişte oameni fără simţul realităţilor şi-au putut închipui că deplorabilul proiect de natura celui pe care l-au iniţiat e în stare să întoarcă cursul evenimentelor şi să modifice evoluţia istoriei”, în articolul *Procesul*, „Adevărul”, nr. 17305, 2 noiembrie 1948, p. 1, partidele istorice sau cu legionarii, ci aduc deseori elemente noi şi spectaculoase, precum declaraţiile lui Alexandru Popp care arăta că se avea în vedere şi contactarea Episcopului Ioan Suciu, datorită legăturilor pe care acesta le avea cu O'Hara, nunţiul apostolic şi decanul corpului diplomatic din România, ştiindu-se că Episcopul Suciu lucra deja pe linia rezistenţei în rândul clerului greco-catolic. Această iniţiativă viza cointeresarea papalităţii în mişcarea de rezistenţă românească[25].

Şi astfel se ajunge la o altă acuză care le-a fost adusă – aceea de a fi fost agenţi ai serviciilor occidentale de spionaj, grupaţi într-o aşa-zisă organizaţie subversivă. De la subminarea economiei ţării s-a ajuns până la spionaj, trădare şi „complotul antistatal” (iniţiat încă din 1944 – 1945) ce nu putea fi decât manevrat de „forţele imperialiste”, Marea Britanie şi SUA, prin reprezentanţii lor diplomatici şi agenţii serviciilor speciale americane şi engleze, aflaţi pe teritoriul României în 1944 – 1946[26]. Unul dintre factorii cei mai importanţi care au animat diversele forme de rezistenţă (pasivă sau activă) a constat

şi în previziunea, foarte răspândită în epocă, care estima fragilitatea regimului recent instaurat în România. În conştiinţa oamenilor exista convingerea că lucrurile nu

25 A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 28, *petssim*.

26 „Ibate ziarele au subliniat caracterul criminal al acţiunii trădătorilor de ţară aflaţi în slujba imperialiştilor străini, sabotajul organizat de reprezentanţii marii finanţe din ţara noastră, cârdăşia marilor capitalişti cu legionarii, cu centrele americane de spionaj, necesitatea întăririi vigilenţei poporului faţă de duşmanii democraţiei", în articolul *Presa şi Procesul Grupului de complotişti, spioni şi sabotori*, în... Scânteia", nr. 1267, 4 noiembrie 1948, p. 3.

vor putea să rămână aşa. Toată lumea aştepta o salvare din partea americanilor. Credinţa celor mai mulţi dintre români era că americanii nu puteau să abandoneze România, să o lase sub dominaţia rusească, pradă comunismului. În pofida propagandei comuniste împotriva Occidentului, românii continuau să creadă că aceştia erau aliaţii naturali ai luptei lor pentru libertate şi dreptate. Ideea unui sprijin occidental pentru rezistenţa din ţară era perpetuată şi întărită prin manifeste şi prin diferite zvonuri care preziceau iminenţa unui război al aliaţilor occidentali împotriva U.R.S.S., pentru eliberarea nu numai a României ci şi a întregii Europe răsăritene. Pe fondul acestei aşteptări „venirea americanilor" a luat forma unui adevărat mit, elaborat pe o iluzie colectivă, la care se raporta o mare parte a societăţii româneşti şi care, lipsit de un fundament serios în sfera realităţii, a fost decisiv pentru acţiunile ulterioare. Conform scenariului imaginat de toţi cei implicaţi într-o formă mai mult sau mai puţin activă de rezistenţă anticomunistă, dispariţia acestui regim trebuia să se producă în urma unor acţiuni de amploare a SUA în sud-estul Europei, vizându-se ocupaţia sovietică din regiune. În ipoteza confirmării acestor zvonuri, rolul grupărilor de rezistenţă urma să devină unul activ, de subminare din interior a puterii comuniste. În condiţiile de

relativă libertate existente în România primilor ani postbelici, speranţa că SUA nu vor permite predominanţa comunismului în societatea românească a fost alimentată în mod substanţial de către partidele opoziţiei democrate. Cunoscând tensiunile tot mai pronunţate apărute între aliaţi, precum şi zvonurile care circulau în mediile 268 diplomatice şi jurnalistice, Iuliu Maniu a îmbrăţişat tot mai mult convingerea că ar exista posibilitatea izbucnirii unui război între aliaţi, singurul capabil să oprească procesul de comunizare a României. După afirmaţiile smulse în anchetă inginerului Alexandru Popp, ar fi existat numeroase discuţii între Maniu, Burton Berry şi Roy Melbourne, care l-au asigurat că „guvernul american a hotărât să încurajeze şi să sprijine acţiunile preconizate”. Totodată, acesta i-ar fi informat pe cei doi diplomaţi ai S.U.A. că ar fi obţinut şi acordul lui Constantin Titel Petrescu şi Dinu Brătianu pentru organizarea unor sabotaje economice, sprijinirea organizaţiilor politice potrivnice guvernului, plasarea unor oameni de încredere în funcţii importante, constituirea de grupuri de rezistenţă armată, care urmau să fie aprovizionate de americani cu armament, echipament, mijloace de transmisiuni şi hrană. În declaraţia dată în 24 septembrie 1947 de către Vasile Serdici, inginer, interpretul lui Iuliu Maniu, 27 se arată că la întrevederea dintre Maniu, general Schuyler şi Barton Berry, avută după 6 martie 1945, liderul ţărănist a reluat ideea unei intervenţii armate, ca răspuns la violenţele comuniştilor, rugându-i şi „să facă tot posibilul să împiedice recunoaşterea Guvernului Groza de către America, arătând descurajarea mare care ar cuprinde poporul român dacă s-ar face această recunoaştere”, la care „generalul Schuyler i-a răspuns pe un ton foarte hotărât: nu pot recomanda aşa ceva şi vă vorbesc ca membru în Comisia de Control”.

După intrarea în opoziţie a partidelor istorice.

27 în *Procesul lui Iuliu Maniu. Ancheta*, Bucureşti, Ed. Saeculum I.O., 2001, vol. I, p. 327 – 338.

legătura cu Misiunea Americană era ţinută prin

inginerul Alexandru Popp28, directorul general al Uzinelor Reşiţa. Iuliu Maniu trimisese un memoriu guvernelor britanic şi american în care cerea anularea alegerilor din România, arătând că din punct de vedere politic se bucura şi de sprijinul organizaţiilor muncitoreşti ale lui Titel Petrescu. La întâlnirea avută curând după alegeri dintre inginerul Alexandru Popp, Wagham Fergusson (secretar al Legaţiei americane) şi Melbourne, acesta din urmă afirma că, în urma numeroaselor informaţii pe care le primise de la reprezentanţii partidelor istorice, se putea trage cu certitudine concluzia că alegerile au fost fraudate, cel puţin 60 % fiind partea cuvenită P.N.Ţ.-ului. Melbourne mai adăuga că a întocmit un raport pe care l-a trimis la Washington, cerând instrucţiuni precise în legătură cu mişcarea de rezistenţă din România, fiind conştient că aceasta avea nevoie în principal de ajutor financiar din exterior. În urma întâlnirii dintre col. John R. Lowell (ataşat militar american) şi Max Auschnitt la Bucureşti s-a stabilit că următorul pas ce trebuia făcut era întărirea poziţiei Americii şi slăbirea şi combaterea poziţiei U.R.S.S. în România, pentru îndeplinirea acestui deziderat fiind necesară lupta politică pentru a permite accederea la putere a unui guvern ataşat valorilor americane, fiind vizat cu precădere PN. Ţ. Maniu. În primăvara lui 1947, într-o discuţie avută cu profesorul Nicolae Mărgineanu, Iuliu Maniu îşi exprima nemulţumirea faţă de neimplicarea anglo-americană în situaţia politică românească, arătând că el, în înţelegere

26 Conform propriilor sale declaraţii, în A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 28.

cu reprezentanţii celorlalte partide, era hotărât să ceară autorizaţia de a întreprinde acţiuni violente pentru a răsturna guvernul şi pentru a prelua puterea. Ulterior arestării conducătorilor RN. Ţ. din 1947, în virtutea legăturilor anterioare, industriaşii au reluat contactele cu reprezentanţii legaţiilor americană şi britanică la Bucureşti, în vederea obţinerii unui ajutor financiar. Discuţiile purtate la începutul lui 1948 între Alexandru

Popp, Henri P. Leverich (prim consilier al Legaţiei americane) şi Wagham Fergusson au relevat faptul că era practic imposibil ca acest lucru să se realizeze. Aşadar, chiar din documentele de anchetă se desprinde faptul că, atunci când au existat contacte cu funcţionari americani sau englezi, acestea au fost relaţii pur personale, fireşti, date de natura activităţii publice ale celor implicaţi. Cât despre interesul marilor puteri în implicarea într-o acţiune politică reală, acesta pur şi simplu nu a existat29.

Aşadar, ideea „venirii americanilor" nu a fost decât o formă de iluzionare şi are unicul merit de a fi rămas o sursă de speranţă, un important argument pentru supravieţuire şi după arestarea şi ulterior eliberarea celor ce se făcuseră vinovaţi că au avut un vis. Prea mulţi au fost

29 La nivel mental a existat însă, aşa cum am arătat, credinţa în alungarea comuniştilor de la putere şi revenirea la sistemul democratic real. Regimul comunist a fost însă întotdeauna pregătit să riposteze şi să găsească argumente pregătite pentru cei care încă mai sperau într-o schimbare. Astfel, toate eforturile de rezistenţă „n-au putut opri mersul victorios al clasei muncitoare condusă de Partidul ei pe drumul construirii socialismului", în timp ce „economia statelor capitaliste aflate sub dominaţia imperialismului şi sub apăsarea „planului Marshall" se afundă în mocirla crizei şi putrezeşte", „Scânteia", nr. 1264, 31 octombrie, p. 4.

românii care au plătit pentru credinţa lor în libertate cu ani grei de închisoare, umilinţă şi suferinţă fizică şi psihică.

„Procesul Marii Finanţe" a fost însoţit de o susţinută campanie politică menită să pregătească opinia publică în vederea dezvăluirii faptului că toţi foştii „capitalişti" sunt „spioni trădători" ce trebuie pedepsiţi ca atare. Această campanie concertată a inclus largi articole în presa de partid30, precum şi prelucrarea şi seminarizarea acestor articole în fabrici, uzine, ateliere, etc. de către activiştii de partid. Campania împotriva inculpaţilor a început încă din primele zile ale procesului, ducându-se o amplă

propagandă care nu cerea nici mai mult nici mai puţin decât „nicio îndurare pentru trădătorii de ţară şi duşmanii poporului muncitor” 31 sau „pedeapsa cea mai aspră pentru trădătorii de ţară” 32. Au fost organizate „adunări populare” în principalele uzine şi oraşe ale ţării, în care participanţi! îşi exprimau „ura lor

30 Sorin Toma, în articolul *Duşmanii poporului în faţa judecăţii poporului*, atrăgea atenţia că „stăpânii americani ai acestora îşi şi lingeau buzele la gândul unei Românii căzută în labele lor şi de acord cu Auschnitt, Popp şi ceilalţi îşi şi alesesem guvernatorul, în persoana odiosului călău al poporului şi ridicolului Moş Teacă, generalul Rădescu.”, „Scânteia”, nr. 1262, 29 octombrie 1948, p. 1 şi „lovind în popor, complotiştii şi capitaliştii din fruntea lor urau cu o ură sălbatică, animalică, pe conducătorii clasei muncitoare şi ai poporului muncitor”, „Scânteia”, nr. 1262, 29 octombrie 1948, p. 6.

31 Articolul cu acelaşi titlu din „Scânteia”, nr. 1263, 30 octombrie 1948, p. 1.

32 Articole în „Scânteia”, nr. 1265, 2 noiembrie 1948, p. 1 şi în „România Liberă”, nr. 1289, 2 noiembrie 1948, p. 1.

neîmpăcată faţă de banda de complotişti şi spioni” adoptându-se, cum era firesc, o atitudine unitară. Din ziua de 30 octombrie au avut loc” Za *toate întreprinderile şi instituţiile din Capitala mari adunări ale muncitorilor*”. Fabricile „23 August”, „Vulcan”, „Bucureşti” (fostă „Luther”), „Apretura”, întreprinderile „Dr. Walter”, „Luptătorul”, „Industria Bumbacului”, Uzinele „Steaua Roşie” etc. trimit memorii în care îşi exprimau recunoştinţa „faţă de PMR care demască în continuu uneltirile duşmanului de clasă” 34. De asemenea, în articolul *Zeci de mii de muncitori din Bucureşti, de la Reşiţa, Braşov, Galaţi, Tecuci, Constanţa*, etc. *Înfierează cu nemărginită indignare şi ură crimele săvârşite de Popp, Bujoiu, Auschnitt, Petraşcu şi ceilalţi trădători, cerând justiţiei poporului să fie necruţătoare35* se face referire la mitingurile „oamenilor muncii” organizate/regizate cu o zi

înainte în Bucureşti şi în ţară şi unde „clocotind de ură, ei au'cerut ca justiţia populată să fie fără milă1 faţă de duşmanul de clasă şi să strivească aceste năpârci veninoase, aplicându-le pedeapsa cea mai necruţătoare". În aceeaşi zi *Actul de acuzare* a fost afişat în toate sectoarele de lucru din interiorul fabricilor şi uzinelor. „În discuţiile care au avut loc în grupurile de muncitori cei mai mulţi îşi exprimă părerea că numai pedeapsa cu moartea ar putea răsplăti după merit mişeliile săvârşite de banda de trădători". În întâmpinarea îndemnului la *vigilenţa36*, „muncitorii, tehnicienii şi inginerii" trimit

33 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 14900, vol. 3

34 „România Liberă", nr. 1288, 31 octombrie, p. 1, 3.

35 „Scânteia", nr. 1264, 31 octombrie 1948, p. 1, 4.

36 Apelul la „vigilenţa de clasă" a „întregului popor muncitor" avea să fie reluat pe tot parcursul procesului.

moţiuni, prin care, după ce-şi exprimau adânca „recunoştinţă faţă de organele Statului nostru democrat", se angajau să-şi întărească „vigilenţa împotriva acelora care ar mai încerca să facă jocul duşmanului de clasă", să-i „demaşte" şi să-i „alunge" din mijlocul lor. Aceleaşi mesaje de „dragoste faţă de Partidul clasei muncitoare şi faţă de guvernul nostru care ne duc din victorie în victorie, la o viaţă mai bună, spre socialism" şi aceleaşi angajamente de „a fi şi mai vigilenţi şi a demasca pe toţi duşmanii clasei muncitoare" sunt întâlnite în toate „moţiunile" transmise de grupurile de muncitori din „toată ţara". În zilele următoare a continuat seria publicării „sutelor şi sutelor de moţiuni, telegrame, scrisori individuale şi colective, pline de revoltă şi dispreţ împotriva acuzaţilor", care „într-un singur glas" cereau „osânda cea mai grea" pentru inculpaţi. De asemenea au continuat îndemnurile de până acum: „să demascăm şi să lovim fără cruţare pe exploatatorii de la oraşe şi sate, pe sabotori, pe cozile de topor ale imperialismului străin, duşmani de moarte ai poporului muncitor şi ai independenţei patriei noastre!"? 7 Graţie interesului deosebit manifestat de presă pentru acest proces, aflăm că judecarea celor 12 s-a făcut şi sub

presiunea „moţiunile muncitorilor” care cereau, în lipsa pedepsei cu moartea, cea mai grea pedeapsă şi care erau trimise Tribunalului Militarţ!) 38 Şi, într-adevăr, în urma numeroaselor moţiuni, apeluri, semnale venite din partea „oamenilor muncii” şi, „dând expresie voinţei poporului muncitor şi aplicând cu hotărâre legile Republicii

37 „Scânteia”, nr. 1265, 2 noiembrie 1948, p. 6.

36 Ibidem, p. 4.

Populare Române, Tribunalul Militar a condamnat pe trădătorii de ţară, sabotorii şi spionii în frunte cu Max Auschnitt, Alexandru Popp şi Ion Bujoiu la pedeapsa cea mai aspră” la 2 noiembrie 1948. Campania purtată de presă încă două zile demonstrează că era necesar să se tragă şi nişte concluzii, iar că actul final al procesului nu reprezenta nicidecum epilogul unei acţiuni cu bătaie mai lungă. „Sentinţa aspră în procesul grupului de spioni, complotişti şi trădători constituie un avertisment pentru toţi duşmanii poporului muncitor, pentru toţi cei care se zvârcolesc zadarnic să reînvie trecutul negru al robiei şi exploatării capitaliste... Clasa muncitoare, poporul muncitor învaţă din acest proces că trebuie să ducă o luptă de zi cu zi pentru a ridica la un nivel mereu mai înalt vigilenţa de clasă, pentru a descoperi şi a paraliza încă din faşă orice manifestare făţişă sau ascunsă a duşmanului de clasă” 39. Portretul duşmanilor de clasă, „spioni şi asasini de meserie”, era schiţat, aceştia regăsindu-se în rândul unor „ofiţeri deblocaţi, funcţionari epuraţi, legionari, trădători înrăiţi ai clasei muncitoare de soiul titeliştilor. Toţi laolaltă, un pumn de lepădături, drojdia claselor exploatatoare... Iar acest putregai, mânia poporului muncitor ştie să-l strivească aşa cum se cuvine” 40. Una dintre concluziile acestui act care s-a jucat în acel an frământat, 1948, a fost că „de la fostele vârfuri ale marelui capital şi până la legionarii asasini de profesie, toţi duşmanii RPR sunt, sub o formă sau alta, într-un grad sau altul, spioni în slujba imperialismului? 141

39 „Scânteia”, nr. 1266, 3 noiembrie 1948, p. 4.

40 „Scânteia”, nr. 1265, 2 noiembrie 1948, p. 1, 4.

41 Concluzia lui Nicolae Dona, care semna articolul *Trădătorn şicat primit pedeapsa*, în „România Liberă”, nr. 1290, 3 noiembrie 1948, p. 1, 6.

În acest spirit triumfalist şi ca „un avertisment pentru toţi duşmanii poporului muncitor, pentru toţi cei care se zvârcolesc zadarnic să reînvie trecutul negru al robiei şi exploatării capitaliste” 42 douăsprezece personalităţi ale vieţii economice, politice şi culturale a României erau condamnate la ani grei de închisoare şi, cu excepţia lui Max Auschnitt, aveau să-şi ispăşească pedeapsa43. Unii dintre ei nu s-au mai întors acasă. „Aceasta a fost «generaţia de la 1948». Tinerii aceştia nu au fost mercenarii nimănui, n-au fost nici «revoluţionari de profesie», nici nu au trăit o modă. Ei au fost robii unui crez”. 44 Drama lor a fost aceea de a fi interpretat rolul unui Zaharia Fărâmă45, multiplicat de oricâte ori era nevoie, ale cărui scenarii fanteziste servite anchetatorilor au avut neşansa de a fi analizate în logica paranoidă a regimului (logica puterii şi a suspiciunii), care descifra în ele mesaje inexistente despre conspiraţii inexistente.

42 „Scânteia”, nr. 1266, 3 noiembrie 1948, p. 4.

43 Şapte dintre inculpaţi (Max Auschnitt, Alexandru Popp, Ion Bujoiu, Horia Măcellariu, George Manu, Nicolae Petraşcu şi Eugen Ibodoresu) au fost condamnaţi la muncă silnică pe viaţă, Nicolae Mărgineanu la 25 ani muncă silnică, Dimitrie Gheorghiu şi Nistor Ghioreanu la câte 20 ani muncă silnică, iar Alexandru Balş şi Gheorghe Bontilă la câte 15 ani muncă silnică – în A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 14.900, vol. 3, f. 199 – 202.

44 Traian Popescu, *Anul 1948 şi generaţia lui*, în *Analele Sighet*, 6, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 1998, p. 842.

45 Personaj dintr-o nuvelă a lui Mircea Eliade, *Pe strada Mantuleasa*.

ANEXĂ46

COPIE

ONOR

ORGANIZAŢIA NAŢIUNILOR UNITE Secţia

„Drepturilor Omului”.

U. SA.

Subsemnatul Romeo Giovani Sneidero47, ofiţer superior din Marina Comercială, comandant de cursă lungă, deţinut politic, condamnat 15 ani M.S.48 pentru activitate politică – organizaţie în cadrul Partidului Naţional Ţărănesc – Iuliu Maniu, partid recunoscut de cele 4 (patru) mari puteri, cu deosebit respect vă aduc la

46 Este vorba despre o scrisoare adresată O.N.U., ştiut fiind faptul că România tocmai aderase la această organizaţie în 1955, obligându-se aşadar să respecte drepturile şi libertăţile garantate de organismele internaţionale.

47 Căpitanul Romeo Sneidero a fost arestat la 21 aprilie 1948, fiind acuzat că ar fi făcut parte din organizaţia lui Horia Măcellariu, sub directa subordonare a comandorului Condeescu Dumitru.

18 Condamnat la 15 ani muncă silnică pentru „crima de organizare şi participare la organizaţii de tip fascist politice şi paramilitare” prin *Sentinţa nr. 2195* dată în 16 decembrie 1948 de Tribunalul Militar Bucureşti, Secţia I, în A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 16163, vol. 3, f. 238 verso. În timpul detenţiei a fost pedepsit cu 187 de zile de izolare cu regim sever şi a fost lucrat informativ deoarece „a luat parte activă la revoltele organizate de deţinuţii contrarevoluţionari din penitenciarul Galaţi în anii 1957 – 1958. A luat parte la redactarea unor fiţuici intitulate Buletin informativ RN. Ţ. în scopul instigării deţinuţilor”, în A.M.J., D.I.M., fond Pfenal dosar nr. 16163, vol. 19, f. 13. După eliberare (17.04.1963) i-a fost fixat domiciliu obligatoriu în comuna Rubla, raionul Brăila, regiunea Galaţi, pe o perioadă de 36 de luni, în *Ibidem*, f. 13 – 14.

cunoştinţă următoarele:

Sunt arestat din 20 Aprilie 1948, aproape 8 ani executaţi, din care 3 ani muncă forţată în minele de plumb de la Baia Sprie şi Gavnic, în urma căreia am rămas cu afecţiuni grave (angină pectorală şi hepatită) şi 5 ani regim sever de celulă, total inuman. În acest timp de detenţiune

am fost supus în două perioade la înfometare, fapt care m-a dus de două ori la distrofic generală, diagnostic stabilit de către medicii speciali. În prezent mă găsesc în penitenciarul Oradea cu următorul regim:

Celulă cu piatră pe jos, umedă, fără foc (în climatul României – continental excesiv), fără lumină, iar lumina zilei cât şi aerul sunt împiedicate de a pătrunde în celulă de scândurile ce sunt bătute la ferestre. Această celulă cu dimensiuni de 3 – 2 Vi m. este ocupată în medie de 6 (şase) deţinuţi politic, cu hârdău de lemn în care ne facem necesităţile, tot timpul, în acest spaţiu mic se desfăşoară toată viaţa noastră, în plus fiind forţaţi să uscăm rufele spălate, mărind prin aceasta mizeria celulei.

Suntem scoşi la aer şi mişcare în afara celulei circa 24 (douăzeci şi patru) ore anual, în ţarcuri de zid de 6 m., celule fără acoperiş, acesta fiind singurul contact cu exteriorul celulei. Aceste condiţiuni, complet inumane, constituie un permanent atentat la persoana mea fizică.

În tot acest timp de 3 ani mi-a fost complet interzis contactul cu scrisul şi cititul, precum şi orice fel de altă preocupare intelectuală, astfel că am pierdut, de nerecuperat, o bună parte din vedere şi memorie, capital absolut necesar profesiei mele. Consider că aceste restricţii constituie un atentat premeditat şi permanent la persoana mea morală.

Prima dată, după 7 ani de la arestarea mea, mi s-a permis să iau legătura cu familia printr-o carte poştală, neprimind până în prezent nimic în scris, din care să reiasă că s-ar mai găsi în viaţă.

Acestea fiind condiţiile de viaţă care-mi sunt impuse, solicit să interveniţi să mi se aplice condiţiuni de viaţă compatibile cu situaţia noastră de deţinuţi politic, conform uzanţelor internaţionale şi drepturilor omului, pentru a putea salva ceea ce mi-a mai rămas din existenţa mea fizică şi intelectuală.

Cu deosebită consideraţiune, Romeo Giovani Snaidero.

Deţinut politic Penitenciarul Oradea – România

11 ianuarie 1956.

THEODOR BĂRBULESCU

LIVIU ŢĂRANU

EXISTENTA COTIDIANĂ A UNUI „BANDIT”: CAZUL VASILE MOTRESCU

La mai bine de un deceniu de la răsturnarea comunismului, istoriografia română nu se poate mândri cu prea multe realizări în studierea şi clarificarea unei epoci esenţiale din istoria românilor şi anume perioada regimului comunist.

Cauzele şi motivele invocate în explicarea acestei nereuşite sunt în parte obiective şi ţin de accesul limitat la arhive, de rarefierea sau chiar distrugerea unora dintre ele şi de lipsa de resurse pentru un asemenea demers. Sunt însă şi elemente de ordin subiectiv care împiedică un efort de clarificare – distanţa în timp, destul de mică faţă de intervalul temporal vizat, ceea ce nu constituie un avantaj pentru detaşarea absolut necesara a istoricului faţă de evenimentele cercetate – apoi faptul că mare parte din istoricii actuali consacraţi au crescut şi s-au format în timpul regimului comunist se adaugă la complexul de impedimente care subminează o abordare echidistantă a problematicii în discuţie. Generaţia tânăra, „noul val” al istoriografiei româneşti, eliberată de neajunsurile prezentate mai sus, întâmpină alt gen de obstacole care ţin de lipsa resurselor şi, totodată, a posibilităţilor de publicare.

În pofida acestor piedici, una din secvenţele ultimei jumătăţi de veac care s-au bucurat de o largă tratare, concretizată prin analize de bună calitate – Rezistenţa anticomunistă din anii ’50 şi activitatea Securităţii[1] împotriva a ceea ce, în epocă, erau intitulate drept „bande” [2] – este, astăzi, poate, cea mai bine prezentată faţetă a epocii şi aceasta datorită eforturilor concertate ale vechii generaţii şi ale celei noi din istoriografia românească.

Din această perspectivă, studiul de faţă îşi propune prezentarea unui aspect mai puţin analizat în studiile care

au abordat tema Rezistenţei anticomuniste, şi anume existenţa cotidiană a unui „bandit” 3, a unui membru din acele numeroase grupări care, cu credinţa în venirea şi eliberarea de către americani a României de sub ocupaţia sovietică, au încercat să reziste, cu arma în mână4, noilor autorităţi instalate cu susţinerea şi din interesul Moscovei5. Alimentate de chemările la luptă lansate prin intermediul unor posturi de radio occidentale precum „Europa Liberă” sau „bandele”.

1 Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii* în *documente* (*1949 – 1989*), Iaşi, 2002, *passim*

2 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 36, II. 450 – 455

3 Idem, fond Documentar, dosar nr. 36, II. 425 – 440

4 Asupra dimensiunilor şi scopului rezistenţei anticomuniste există o multitudine de opinii. Apariţia unei literaturi memorialistice bogate şi accesul la dosarele Securităţii „au înlăturat impresia generalizată că nu a existat nicio opoziţie faţă de dominaţia comunistă*”, contutându-se totodată şi reala dimensiune a rezistenţei, aceasta nefiind „larg răspândită” şi fără pretenţii de a răsturna regimul comunist, vezi Dennis Deletant, *Teroarea comunistă* în *România. Gh. Gheorghiu-Dej şi stand poliţienesc* (*1948 – 1965*), Iaşi, 2001, pp. 176 – 181

5 Vladimir Tismaneanu, *Arheologia terorii*, ed. a II-a, Bucureşti, 1998, pp. 159 – 162

anticomuniste au menţinut, timp de mai bine de un deceniu, o anumită teamă în rândul conducerii comuniste, locale şi centrale, care se vedea subminată în eforturile sale de a-şi consolida pe deplin puterea, aceasta şi datorită unui climat de incertitudine existent în rândul populaţiei sensibile la zvonurile vehiculate6 de cei care se înrolaseră în lupta împotriva noului regim7 şi care propoxăduiau o iminentă sosire a americanilor8 în Balcani. Această sosire s-a lăsat însă mult aşteptată şi a depăşit pe

6 Autorităţile comuniste nu aveau teamă de noi, cei din munţi, afirma în 1991 Gavril Vatamaniuc fostul conducător al unui grup anticomunist din Bucovina, cât de

starea de spirit a populaţiei din regiune. Securitatea vedea în grupurile de partizani nucleele în jurul cărora s-ar fi putut strânge toţi asupriţii din sate. Cum războiul rece atinsese punctul culminant, ura împotriva comunismului crescuse în aceeaşi măsură cu presiunea autorităţilor comuniste asupra poporului. Securitatea era la curent cu tot ceea ce se petrecea în rândul populaţiei şi se-temea, pe bună dreptate deoarece dacă operaţiunile împotriva acelor mici grupuri de partizani au durat ani de zile până când au fost anihilate, ce s-ar fi întâmplat dacă toată această masă de nemulţumiţi ar fi luat calea codrului, îngroşând rândurile celor din munţi? Arme se găseau din belşug şi înarmarea nu ar fi fost o problemă. Trebuia însă, să se aştepte momentul potrivit" (Adrian Brişcă, O *zi din viaţa* îmi *partizan*. *VI,* în „Arhivele Totalitarismului", (A.T.), nr. 3/1995, p. 96)

7 Prin manifeste şi discuţii cu grupuri de ţărani şi muncitori forestieri componenţii grupurilor armate reuşeau să-i convingă pe oameni asupra ideilor lor şi asupra finalităţii rezistenţei în faţa noilor autorităţi. De altfel, Vasile Motrescu şi Gavril Vatamaniuc au fost într-o mare măsură „purtătorii de cuvânt ai ţăranilor bucovineni faţă de conducerea superioară de partid şi de stat" (Adrian Brişcă, Radu Ciuceanu, *Rezistenţa armata din Bucovina. 1944 – 1950*, vol. 1, Bucureşti, 1998, p. 62)

5 Opoziţia faţă de regim se manifesta latent însă la dimensiuni semnificative, mii de ţărani, având arme ascunse în păduri, aşteptau din munţi semnalul pentru pornirea generală a unei adevărate mişcări de partizani. Acest semnal mult aşteptat era cel care anunţa venirea americanilor (*Ibidem*, pp. 61 – 62)

alocuri posibilităţile biologice de supravieţuire ale celor din Rezistenţă. Capturaţi de Securitate, judecaţi în tribunale militare, condamnaţi (cu sentinţe bazate pe „unanimitate de voturi") 9 la moarte sau la ani grei de închisoare şi la confiscarea tuturor bunurilor, membrii „bandelor" nu au putut accepta că americanii i-au uitat pe români10 sub mantaua sovietelor şi nici că ei sau urmaşii

lor nu vor fi salvaţi de marea putere de la apus.

Puţine sunt mărturiile care ne oferă o perspectivă asupra vieţii de zi cu zi a unui membru al Rezistenţei, existenţă care nu a fost una nici fericită şi nici lipsită de griji. Memoriile unor supravieţuitori publicate după 199011 oferă anumite informaţii despre universul cotidian al grupărilor din munţi, percepţiile fiind însă rarefiate de trecerea timpului şi de distanţarea mentală de evenimente.

9 Spre exemplu procesul grupului „Şuşman Gheorghe” s-a judecat în primăvara anului 1958 la Tribunalul Militar al Regiunii a III-a Militare Cluj. Grupul a fost împărţit în patru loturi, cu un total de 66 de inculpaţi; prin sentinţele nr. 463/12 aprilie 1958, 464/12 aprilie 1958, 465/12 aprilie 1958 şi 561/30 aprilie 1958 au fost pronunţate „cu unanimitate de voturi” condamnări grele, de la muncă silnică şi pedeapsa cu moartea la 3 ani temniţă grea. (A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 31, vol. 21, II. 1 – 5)

10 Gavril Vatamaniuc declara în 1994 că „Eram [„banditii”] conştienţi că forţele noastre erau prea slabe pentru a putea răsturna regimul instaurat de sovietici. Era o disproporţie uriaşă de forţe în defavoarea noastră. Scopul nostru era de a întreţine vie flacăra speranţei în rândurile maselor de ţărani exploataţi şi batjocoriţi de comunişti, speranţa în izbăvirea României prin venirea americanilor pe care-i aşteptam ca eliberatori. Declanşarea războiului între americani şi sovietici era momentul potrivit pentru a trece cu adevărat la acţiune” (vezi Adrian Brişcă, O şi *din viaţa unui partizan. VI,* în A.T., nr. 3/1995, p. 94)

11 Ion Gavrilă Ogoranu, *Brazii se ming, dar nu se îndoiesc*, Timişoara, 1995, *passim*

Cu caracter de unicat12 datorită condiţiilor în care a fost scris, a momentelor zugrăvite, dar mai ales a faptului că evenimentele sunt descrise de unul din ultimii membri ai Rezistenţei (prins şi încarcerat de către Securitate şi, apoi, pedepsit cu moartea de justiţia comunistă), jurnalul lui Vasile Motrescu, de fapt fragmentele de jurnal care se

regăsesc în dosarul de la Securitate – pentru că nu avem nicio garanţie că ele au fost capturate şi păstrate în întregime – oferă una din perspectivele cele mai reale şi dureroase, totodată, ale vieţii de anticomunist.

Născut la 11 octombrie 1920 în comuna Vicovu de Jos, judeţul Suceava, într-o familie de ţărani simpli, Vasile Motrescu a absolvit 6 clase primare şi, până la începutul celui de-al doilea război mondial, s-a îndeletnicit cu agricultura. Finalul războiului avea să-i aducă, în pofida aşteptărilor, o existenţă deosebit de zbuciumată.

Începând cu primăvara anului 1944 a intrat în componenţa primelor grupuri de partizani antisovietici – fosta grupare Macoveiciuc – aflate sub protecţia Comandamentului româno-german din Câmpulung Moldovenesc şi instruite în şcoala din comuna Sadova13. În toamna anului 1944 este nevoit, datorită acestei activităţi, să se ascundă de teama trupelor sovietice.

Revine apoi în localitatea sa de baştină unde îşi întemeiază o familie având şi doi copii. În primăvara anului 1949 află că este urmărit de Securitate pentru

12 După cunoştinţa noastră doar Mircea Dobre din banda Pop-Achim care acţiona în M-ţii Ţibleşului, a mai lăsat un astfel de jurnal, care se întinde pe un an (ianuarie 1952-ianuarie 1953) şi care conţine aspecte similare zugrăvite din timpul vieţii de partizan.

13 Adrian Brişcă, *Rezistenţei armată anticomunistă din România. 1944 – 1962*, în A.T., nr. 1 – 2/1999, pp. 42 – 43

acţiunile sale antisovietice din vara anului 1944 şi se refugiază din nou în pădurile din zona Rădăuţi.

A făcut parte apoi din grupul Constantin Cenuşă, care luptase şi împotriva sovieticilor; Vasile Motrescu şi Constantin Cenuşă au fost condamnaţi în contumacie de către Tribunalul Militar Iaşi la un total de 31 ani de închisoare datorită „activităţii desfăşurate în spatele trupelor sovietice în primăvara anului 1944” 14.

În urma promisiunilor Securităţii s-a predat de bunăvoie şi este lăsat în libertate de către autorităţi în

speranţa că îl vor putea prinde astfel şi pe Constantin Cenuşă ceea ce s-a şi întâmplat ulterior. Vasile Motrescu a fost utilizat ca element acoperit infiltrat în grupul condus de Ioan Gavrilă, care acţiona în Munţii Făgăraş, având misiunea de furniza informaţii referitoare la locul unde se afla această grupare şi de a crea condiţiile necesare capturării membrilor acesteia15. După cum mărturiseşte chiar Ioan Gavrilă, Vasile Motrescu a dejucat

14 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 36, II. 450 – 455

15 Referitor la acest moment, în 1968, la aniversarea a doua decenii de la înfiinţarea Securităţii, a fost trimis Consiliului Securităţii Statului un raport semnat de locotenent colonelul Gheorghe Alexandru despre acţiunea de prindere a celor doi „bandiţi" Vasile Motrescu şi Gavril Vatamaniuc, întreprinsă de maiorul Munteanu Constantin: „Motrescu Vasile originar din comuna Vicovu de Jos, după ce a trădat misiunea încredinţată în prinderea bandei Gavrilă din Făgăraş, care a avut ea urmare împuşcarea unor informatori infiltraţi în această bandă, a devenit fugar, polarizând în jurul lui alte trei elemente: Vatamaniuc Gavril şi fraţii Chiraş (Ion şi Gheorghe) originari din comuna Suceviţa, care îşi desfăşurau activitatea în zona muntoasă a comunelor: Suceviţa, Voiţinel şi Vicovu de Jos. Aceştia terorizau muncitorii din pădure, în special membri de partid şi efectuau periodic jafuri la stânele din zonă, creând o stare de spirit nefavorabilă" (vezi A.M.I., fond D.M.R.U., inv. nr. 7389, dosar nr. 34, II. 89 – 96)

În ultimul moment planul Securităţii avertizându-i pe cei în cauză de iminenta lor capturare.16

Este recuperat de către organele Securităţii şi folosit în altă operaţiune de deconspirare a unui fost membru al Rezistenţei – Macoveiciuc Silvestru – în a cărui celulă de la Penitenciarul Botoşani este introdus Vasile Motrescu17. Şi în acest caz se deconspiră în faţa celui vizat de securişti. În urma acestor „eşecuri" este judecat şi condamnat la un total de 23 de ani şi şase luni pentru tâlhărie, instigare publică repetată şi asociere contra liniştii publice.

În urma acestei sentinţe, la 29 mai 1952, pentru a treia oară, se refugiază în pădure, având asupra sa şi o armă Z.B. din timpul războiului. O lună mai târziu, se alătură lui Gavrilă Vatmnaniuc (fugar din 1948) şi fraţilor Ghiraş Ioan şi Gheorghe18 – aceştia din urmă împuşcaţi ulterior, în timpul unei ciocniri cu trupele de securitate aflate pe urma lor.

Alături de qeilalţi membri ai grupării din care făcea parte, Vasile Motrescu, a răspândit manifeste şi a contribuit la întărirea ideii, în rândul populaţiei din regiunea Bucovinei, că un nou război este în pregătire şi că Occidentul va răsturna regimul nou instalat de către sovietici.

De asemenea, a participat alături de alte grupări din zonă, la acţiunile întreprinse contra autorităţilor, ameninţând pe cei care se alăturau noului regim. A iniţiat

16 într-un interviu din 1991, Ion Gavrilă Ogoranu relata: „Am fi căzut sigur [în capcană], dacă în acea grupă de falşi partizani nu s-ar fi aflat un bucovinean înalt, în haine naţionale, Vasile Motrescu, care ne-a salvat viaţa”. (vezi Adrian Brişcă, O *şi din viaţa unui partizan*. *III*, în A.T., nr. 4/1994, p. 101)

17 Idem, *Vasile Motrescu* (*1920 – 1958*) în *Dicţionar biografe*. A.T., nr. 4/1994, pp. 217 – 220

1 S Idem, O xa *din viaţa unui partizan*. *III*, în A.T., nr. 4/1994, p. 109

mai multe atacuri împotriva unor cabane ale lucrătorilor forestieri – cunoscuţi ca activişti comunişti – sau a unor stâne pentru a procura provizii şi diverse alte lucruri necesare existenţei în munţi, lăsând în aceste locuri scrisori de ameninţare la adresa regimului.

Securitatea răspândeşte zvonul că Vasile Motrescu este agent al său, cu scopul de a distruge unitatea grupării Vatamaniuc în care era încadrat şi Motrescu. Datorită persecuţiilor, familia nu-l mai poate ajuta cu alimente, iar cei mai mulţi dintre consăteni refuză să o mai facă de teama represaliilor 19.

În toată această perioadă, (1952 – 1958), Vasile

Motrescu[20] trimite autorităţilor o serie de scrisori în care arată motivele pentru care s-a refugiat în munţi, prezentând totodată şi starea de nemulţumire existentă în rândul ţărănimii din Bucovina, în faţa colectivizării forţate. El cere graţierea deţinuţilor politici şi eliberarea, în special, a lui Constantin Cenuşă, promiţând că dacă aceste cereri vor fi îndeplinite, el va ieşi din clandestinitate. Un caiet, de 38 de pagini, cu însemnările şi poeziile sale din anul 1953, este depus la Miliţie[21].

19 Ion Bălan, *Regimul concentraţionar din România 1945 – 1964*, Bucureşti, 2000, p. 265

20 „Vasile Motrescu era un excelent cunoscător a istoriei României, aprecia, în 1994, Gavril Vatamaniuc, şi deseori ne oferea adevărate prelegeri pe care le ascultam cu deosebit interes” (vezi Adrian Brişcă, *O zi din viaţa unui partizan*. V7! în A.T., nr. 3/1995, p. 103)

21 Caietul conţinea scrisoarea lui Vasile Motrescu adresată D.G.S.S. intitulată „în cinstea zilei de 23 August aştept libertatea”, urmată de 14 poezii compuse de el în timpul cât a fost partizan: „Ascultaţi versurile mele”, „Răzeşii”, „Fraţi români”, „Dezleagă-te, române!”, „Robie”, „Strânge-l pe ţăran!”, „Pentru libertate”, „Soarta vieţii”, „Haiducii”, „Oda Bucovinei”, „Moartea”, „Traiul meu”, „Primăvara”, „Codrule drag”, (vezi *ibidem*, p. 102)

În toamna anului 1954, grupul Vatamaniuc construieşte un bordei bine aprovizionat, în pădurea Bercheza de la Bâtca Corbului, în care Gavril Vatamaniuc şi Vasile Motrescu îşi petrec cea mai mare parte din iarnă.

Descoperit fiind alături de Gavril Vatamaniuc la 18 ianuarie 1955 de soldaţi ai trupelor de securitate, Vasile Motrescu nu a ezitat să tragă în cei doi ostaşi care i-au tăiat orice posibilitate de fugă.[22] Aceştia au murit la scurt timp şi figurează şi astăzi ca eroi pe placa comemorativă de la Muzeul Jandarmeriei Române.

În bordeiul părăsit de către partizani s-au găsit, alături de alimente, arme sau muniţie şi două caiete cu însemnări, precum şi un petic de hârtie cu un text intitulat „Către călăii Neamului Românesc”, semnat „partizan V.

Motrescu”.

După acest moment, Vasile Motrescu s-a despărţit de restul grupării, preferând să acţioneze singur şi să fie astfel mai greu de depistat şi capturat de către Securitate. Între 1955 – 1958 se ascunde prin pădurile Bucovinei sau pe la unii dintre consătenii săi, precum Galancea Gheorghe sau Marciuc Vasile care l-au găzduit şi i-au furnizat alimentele necesare.

La 30 ianuarie 1956 este condamnat pentru a treia oară – la moarte prin împuşcare pentru „crima de acte de teroare” – fiind considerat de Securitate drept şef al grupării Vatamaniuc. În perioada cât a fost fugar (1944 – 1958) s-au pronunţat trei sentinţe de condamnare

22 „Motrescu, având o puşcă Z.B., a împuşcat mortal pe soldaţi! Ion Popescu şi Gheorghe Dumitrache, iar Vatamaniuc, cu un automat Daimler-Puch, pe soldatul Mihai Xălimâreanu şi câinele de vânătoare Afumatu [...]”. (vezi Ion Bălan, op. cit., p. 265)

a sa: pentru tâlhărie, agitaţie publică şi port ilegal de armament.

Trădat de către Toader Şfichi a lui Ilie a Mâţului, la mijlocul lunii ianuarie 1958 este arestat de către organele Securităţii, într-una din nopţile în care se ascundea la una din gazdele sale din anii 1955 – 1958: Gavril şi Valeria Şfichi din Gălăneşti23. Aceste gazde, pe lângă faptul că i-au oferit adăpost, i-au furnizat şi hârtie sau rechizite de scris necesare pentru redactarea propriului jurnal. Este internat la Penitenciarul Botoşani, este anchetat, dar nu mai este judecat fiind considerată valabilă sentinţa din 1956 prin care era condamnat la moarte. I se respinge recursul şi cererea de graţiere. Execuţia a avut loc la Botoşani la 29 iulie 1958, orele 21, 30.

În cele ce urmează, vom încerca să prezentăm câteva momente semnificative din viaţa de fugar a lui Vasile Motrescu, pentru a ilustra astfel două laturi ale

23 Valeria Şfichi relatează într-un interviu din 1994 episodul arestării: „În noaptea de 13/14 ianuarie 1958, pe la orele 10 seara, eram culcaţi. Câinele a început să latre

insistent. Soţul meu, Gavril, a ieşit afară şi a văzut curtea plină de securişti. Casa era înconjurată. Vreo 10 – 12 inşi, în haine civile, au intrat la mine în cameră. După ce am aprins lampa, m-au întrebat:

— Vasile este aici?

— Da.

— E înarmat?

— Nu are niciun fel de armă la dânsul.

Vasile Motrescu, aflat în cămăruţa alăturată, a auzit discuţia, şi-a dat seama ce se întâmplă şi a ieşit afară.

— Unde-i arma?

— Nu am armă la mine, decât un cuţit de tăiat pâine.

I-au făcut percheziţie, l-au legat cu o bucată de frânghie, cu mâinile la spate şi ne-au luat pe toţi trei”. (Adrian Brişcă, O *şi din viaţa unui partizan*. *111*, în A.T., nr. 4/1994, pp. 111 – 112)

existenţei acestuia – şi a partizanilor în genere – o zi obişnuită şi momentul cu semnificaţie aparte (Sfintele Paşti), având în vedere şi deosebita credinţă care îi însufleţea în general pe toţi cei care au luptat în Rezistenţă.

Primul fragment aduce în atenţie lipsurile acute cu care Motrescu trebuia să se confrunte zilnic. Procurarea hranei şi grija de a nu fi descoperit reprezentau aspectele principale ale traiului în munţi şi, nu rareori, datorită condiţiilor vitrege, alimentele erau insuficiente sau lipseau cu desăvârşire. Frigul, umezeala, singurătatea erau alţi factori nelipsiţi, în special în timpul nesfârşitelor luni de iarnă.

Marţi 24 martie 1953

M-am sculat de dimineaţa tam mâncat, am luat o bucată de mămăligă şi trei cepe şi am plecat cu ajutorul lui Dumnezeu după vânat căci am terminat alimentele de o bună bucată de vreme, ne chinuim mai mult cu mămăliga friptă, cir şi ceapă căci zăpadă pe unele locuri trece de un metru. De la bordei de la grădină am plecat la Stâncile Sfredelului pe faţă căci se vedea gol. Aceste rânduri le scriu chiar pe Stânca Sfredel la soare, cânta sturzul şi

păsări de primăvară. Astăzi am auzit sturzul întâi şi chiar când scriu aceste rânduri pe stâncă un fluturaş roşu saltă jucăuş în jurul meu povestindu-mi bucuria primăverii. De la „Stâncile Sfredel" spre făgetul pârâului Pădureţ e cald şi frumos, adevărată zi de primăvară, când scriu aceste rânduri aud bătând un ţap pe coasta Pădureţului, mă face atent că el e gata de pus în oala, cum am plecat de la stanei spre făget, am simţit cerbul, am găsit urma trecută în Ursoaia tot la Sfredel în pădure am tras un foc de armă pe la orele… dimineaţa într-o pricăjită de căprioară fiindcă nu am avut vizibilitatea bună şi fiind prea dorit de carne nu am lovit-o. Din Făget am trecut în Ursoaia în slag la Tcaciuc m-am pus în faţa soarelui m-am dezbrăcat de cămaşă şi haina de blană goala şi *mi-am uscat rufele fiind ude, e cald, e frumos, zăpada se topeşte. După ce mi-am uscat rufele am plecat în Gruetul tădureţului unde stau la soare şi scriu rânduri de la orele 12 ziua, după ce mi-am uscat rufele am plecat de-a lungul pârâului Pădureţului pe coasta cu trasul în al doilea Gruet, am mai făcut vreo trei ore de pândă, urma este mult, am găsit o păsărică îngheţată de frig din astă iarnă. Din Pădureţul am plecat la Ursoaia, am găsit o urmă de bocanci suspectă pe calea coborâtă în vale de pe râul Ursoaiei, am plecat de unde venea urma m-am dus cu ea până la baraca Ursoaia unde lucrează feciorii lui Ifrim a Bobii din Voivodeasa am făcut pândă puţin să văd ce mişcare este în baracă, m-am scoborut în marginea pârâului Ursoaia unde trage lemne Negru, am făcut pândă la marginea pârâului până ce au trecut cu lemnele la vale fără să mă arăt la ei, foarte obosit m-am dus de am dat târcoale la baracă la Negru fiindcă îngheţasem de frig vărsăm venin verde* şi *mă durea grozav capul, m-am dus de la baracă fără să mă mai simtă cineva flămând, bolnav şi amărât, am început să plâng şi în acele momente eram bucuros să* [mă] *şteargă Dumnezeu de pe pământul celor vii, de la baraca de la Negru m-am dus pe coasta Ursoaiei şi fără nimic am făcut puţin foc de m-am încălzit la picioare. Pe lângă tot necazul* 292 *şi durere mea am mai ars* şi *pătura. După ce m-am încălzit pe la 24*

noaptea am plecat mai la deal, îmi era frică să nu se vadă focul din drum, nu puteam să stau jos căci mă duceam pe coastă la vale, puţin mai la deal mai făcui puţin foc, am tras zăpada şi *având lemne pe foc şi obosit am adormit pe zăpadă ca căprioara fără foc până în zori de zi*24.

Singurătatea, dorul de casă şi lipsurile cu care se confrunta Vasile Motrescu erau amplificate cu prilejul fiecărei sărbători creştine. Jurnalul său reprezintă o mărturie cutremurătoare a gândurilor ce-l frământau în preajma Sfintelor Sărbători ale Paştilor din anul 1953.

Joi 2 aprilie 1953

*M-am sculat de dimineaţă, am făcut mâncare şi rugăciunile obişnuite şi am plecat de am stat în preajma urmei, m-am suit într-un fag de m-am uitat în poiana Haneaguha, încă se văd pete de zăpada, încă nu s-a luat toată nici pe aici. Hma la amiază am citit în Biblie*25 *iar după*

24 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 2448, vol. 13, II. 109 – 110

25 Ieronim Macoveiciuc susţinea, într-un interviu luat de Adrian Brişcă, în 1994, că „Biblia lui Vasile Motrescu era de la mine. Eu i-am dat-o în primăvara anului 1950. Eram cunoscut cu el, că eram de-o seamă şi ne cunoşteam de copii. Lucram în parcela nr. 8 cantonul silvic Voievodeasa, unde corhăneam lemne de foc cu ţapina. Se înnoptase bine, când a venit Vasile la coliba noastră. [...] A văzut Noul Testament şi mi la cerut, iar în schimb mi-a dat o bucată bună de came de cerb. [...] Peste câteva zile, i-am dat Biblia şi mi-a restituit Noul Ifestament. îl ţinea în rucsac, înfăşurat într-o năframă cusută cu flori, pe care o avea de la mama lui” (vezi Adrian Brişcă, O *zi din viaţa xmtii partizan. VI*, în A.T., nr. 3/1995, pp. 99 – 100)

amiaza mi-am adunat lemne şi mi-am aranjat cobiliţa. Timpul se menţine înnourat spre seară s-a arătat puţin soare.

*Seara am mai făcut un şir, am mâncat apoi m-am culcat tot fără foc*26.

Ga bun creştin, Vasile Motrescu, ţinea post negru de

vineri seara până sâmbătă la apus, timp în care nu lucra şi nici nu mergea la vânătoare. De altminteri, morala creştină a constituit un factor primordial în cadrul luptei anticomuniste.27

Vineri 3 aprilie 1953 (Vinerea Paştilor)

Amărât şi plin de gânduri am petrecut şi această zi de cum m-am sculat, am ieşit la soare şi citesc în Biblie şi mă gândesc că vine Sfintele *Paşti* şi *sunt acilea*.

Paşti petrecut în necaz, sunt disperat şi fără nicio nădejde şi eu din mila domnului, până se va îndura Dumnezeu şi mă va strânge după pământul celor vii.

Stau la soare şi mă gândesc la cei dragi de acasă, cum de Paşti orice suflet cât de sărac şi tot se bucură cel puţin de libertate şi e la un loc cu toţi oamenii. Numai eu stau pe Rustii [pustii] şi *îmi plâng păcatele singur şi fără nicio mângâiere, flămând, trist, deznădăjduit, cu mintea încordată acuzând şi iertând tovarăşii de viaţă şi pe toţi vrăjmaşii sufletului meu*.

26 A.C.N. SA. S., fond Informativ, dosar nr. 2448, vol. 13, f. 111

27 Gavril Vatamaniuc confirmă într-un interviu din 1993 că „Partizanii bucovineni au fost buni creştini. Ibţi cei pe care i-am cunoscut, au purtat în raniţă Biblia şi, ori de câte ori aveam prilejul, citeam şi comentam capitole din Noul Testament” (vezi Adrian Brişcă, *O zi din viaţa îmi partizan. VI*, în A.T., nr. 3/1995, p. 96)

Cât necaz, câta trudă, durere, suferinţă, oboseală şi gânduri fără niciun rost, am întâmpinat într-aceşti 4 ani, de prigoană, temniţă şi captivitate, trupul meu istovit şi mintea mea obosită. Nu există fiinţă de om pe faţa pământului, să-şi poată imagina viaţa mea de câine, pe care am trăit-o aceşti 4 ani, încă se împlinesc la 10 aprilie. Spre seară am mai dat o raită în jurul colibei, m-am suit în Gruet că zăpada pe faţă s-a pleşit. În vârful Gruetului pe un fag am găsit scris numele meu, încă din 1944, toamna de când stăm fugar pe aceste meleaguri de frica ruşilor şi atunci am trăit greu dar nu ca acum.

Atunci eram prigonit de ruşi, acum sunt de fraţii mei

români. Da stau prigonit de fraţii mei trădători care şi-au vândut ţara şi sufletele lor tracilor [dracilor] *din Rusia, pe un kgr de zahăr şi un litru de ulei şi au adus ţara în suferinţă, căci acum simte şi pruncul din faşă. că trăieşte în raiul bolşevic.*

Peste noapte am taica lemnele m-am culcat la ora 24 şi m-am sculat dimineaţa mi-am făcut mâncare, am mâncat şi cu ajutorul lui Dumnezeu am pornit spre sat. Pe la ora 9 dimineaţa am plecat de la colibă şi mergând spre Vicov totodată am mers şi cu trasa poate văd ceva, am trecut pe cărarea Creicului pe la Pietrele Scursului pană la glod şi tot cu cărarea pe coasta Hacingului până la Sigarie de unde m-am suit Opcioca Hacingului am trecut în Pietroasa în Parc 40 şi am mers cu căr area roată pe faţa dealului Slatinii până la Sleaga la Leon. Acolo am văzut două ciute dar la distanţă şi nu am putut trage în ele, am vrut să mă retrag, am vrut să mă trag mai aproape dar m-au simţit şi au trecut în Gruetul Pont. De la Sleagan la

Leon am venit prin Altoirea Pataieta şi în cot *ki Petrea lui Anton stau şi scriu aceste rânduri uitându-mă pe ţarina dezbrăcată de zăpadă, trist amărât, dau târcoale afară pe marginea satului aşteptând să vină întunericul să mă duc să găsesc o bucată de pască şi un ou roşu şi tot noaptea să mă întorc înapoi şi să mănânc cu lacrimi în văgăunile munţilor, acesta este poştele anului 1953 al cincilea paşti petrecut în prigoană.*

Timpul s-a răcit vântul rece, ora 3, 30 dimineaţa când a înserat am pornit spre sat când a întunecat am fost la punctul IV, a venit F.2 şi mi-a adus pască, făină, slănina, un urcior cu untură, zahăr, bomboane prăjituri şi altele de ale mâncării şi două cămăşi curate şi o izmană atâta bucurie am şi eu la sujktul meu de Sfintele Paşti, dacă am ce mânca şi o cămaşă curată parcă toată lumea e a mea simt şi eu că sunt pe la Sfintele Paşti. Nunţii a uitat să-mi aducă, ou roşu, nu am mai avut răbdare să stau mult cu el când am văzut că mi-a umplut cu bunătăţi rucsacul şi o traistă, mi-am luat merindele şi m-am dus pe groapa Plostei şi mi-am împachetat din nou şi am mâncat şi eu pe

săturate pască, smântână mi-a adus şi miere şi săpun de spălat, acestea sunt cele mai bogate din cele cinci Paşti petrecute în prigoană cred că acestea sunt cele din urmă.

Am pornit pe groapa Ploştei a început să plouă şi e întuneric de nu vezi nimic, mă duc plută înotând prin glod, secând băltoacele şi făcând salturi prin şanţuri şi gropi, nu ţin seama de acestea sunt fericit că sunt sătul şi *am două traiste cu mâncare în spate. La G.G. m-am dus de am băut apă şi i-am făcut un semn pe fereastră, dormea creştinul aşa că rxu l-am mai sculat. De la el m-am dus la bordei la Ciuntu la Slatina să stau de ploaie cu creştinul acolo şi m-am ferit să nu fac zgomot şi am plecat mai departe spre Stărrişoara mai poposind din loc în loc şi clipocind pe sub copaci atâta era de întuneric că m-a trezit lângă Gosoaia din Pietroiu lângă gardul grădinii încet m-am retras să nu fac zgomot să nu mă simtă câinii. Foarte greu am ieşit de la deal de Onari în drum şi am luat-o pe drum cu popasuri, la Găvan am stat o oră şi m-am odihnit, am făcut foc şi iarăşi am mâncat căci se apropie de zi.* S-a *făcut ziua am ajuns în Stânişoara. Aceasta este noaptea învierii a Domnului nostru Iisus Hristos – Poştele anului 1953.*

Toată noaptea m-a plouat şi am făcut salturi prin glod, sărituri şi gropi. Dar totuşi mă simt fericit când mă gândesc la cei de prin temniţe căci mulţi ar dori să aibă fericirea aceasta cu toate căci eu nu o doresc nici vrăjmaşilor mei[28].

Duminică 5 aprilie *1953* (*Sfintele Paşti*)

Din Stânişoara mi-am continuat drumul pe Obcina Hacigului până la Arşiţa m-am coborât în vale la colibă cu toate că ploua şi sunt obosit şi nu mă lasă inima să mă duc şi totodată nici nu e lucru curat cu cobiliţa de la A.H. căci când am trecut pe lângă ea, mi-a venit miros de tutun şi astăzi în ziua de Paşti şi chiar în zori de zi şi pe vreme aşa de grea, e imposibil să nu fie cineva în pădure. Lucru hotărât că este post fix în preajma colibei, aşteaptă să mă duc pe la ea, să-mi dea Hristos a înviat Securitatea.

Bănuiesc că ori a dat cineva de colibiţă astă iarnă

28 A.C.N. SAS., fond Informativ, dosar nr. 2448, vol.

13, II. 111 – 112

căci am Jacul multă urmă pe zăpadă şi tot în trecere am dat pe la colibă de am făcut Joc şi am stat cate o zi două. Să păzească pană or înnebuni pană la anul pe la Paşti tot în coliba de la Arşiţa Hadumului să stea, M-am coborât pe la Preluca Grofului în crăcii prislofidui, e zăpadă mare şi nu e nicio urmă aşa că trebuie să ocolesc prin Scont din Crăcii Prislofidui m-am suit în cărarea Grofidui şi merg pe cărare. A început să ningă îi dau zor, am trecut iarăşi pârâxdui Prislofidui pe unde am trecut şi ieri. La ora 9 dimineaţa am ajuns cu Paştele la coliba Gnietxd stâncii. Cum am ajuns am făcut Joc şi am mâneca şi m-am culcat iar şi am adormit pană dimineaţa. Peste noapte am visat că m-ct luat miliţia într-o maşină, dar am scăpat şi că soţia mea mi-a ieşit înainte şi mi-a spus că e bolnavă tare2!

Rezistenţa anticomunistă din România a apărut ca urmare a nemulţumirii generalizate, existente în rândul populaţiei, faţă de puterea impusă cu ajutorul tancurilor sovietice. Aceasta s-a manifestat pe multiple planuri şi a cuprins toate clasele sociale, fără nicio deosebire. Rezistenţa armată a avut loc pe aproape întreg teritoriul ţării: în Oltenia, Banat, Apuseni, Maramureş, Bucovina, Neamţ, Făgăraş, Vrancea, chiar şi în Deltă sau în zonele de câmpie. Ea era constituită din câteva mii de oameni, retraşi de obicei în grupuri mici în zonele greu accesibile.

În Bucovina, acţiunile de luptă ale partizanilor contra Armatei Roşii invadatoare au început în aprilie 1944, sub coordonarea Comandamentului româno-german. Acestea au constat în misiuni de patrulare, de

29 Ibidem, II. 112 – 113

recunoaştere, în ambuscade, diversiuni, acţiuni în spatele liniilor sovietice etc. După 23 august 1944, acţiunile s-au diminuat considerabil, o mare parte din partizani revenind la viaţa de dinainte de război. Începând însă cu anul următor, datorită noilor instrucţiuni venite de la centru, foştii luptători încep să fie urmăriţi pentru războiul purtat împotriva Uniunii Sovietice. În această

situaţie mulţi reiau lupta, refugiindu-se în munţi pentru a-şi apăra viaţa şi libertatea.

Desigur că, disproporţia forţelor implicate în conflict, lipsurile de tot felul pe care trebuiau să le suporte partizanii şi nu în ultimul rând acţiunile de trădare au dus în cele din urmă la anihilarea grupurilor armate, membrii acestora fiind executaţi sau condamnaţi la ani grei de închisoare. În mod individual sau constituiţi în grupuri, aceştia s-au opus cu arma în mână abuzurilor, instaurării şi consolidării comunismului. Între aceştia, Vladimir Macoveiciuc, Constantin Cenuşă, Gavril Vatamaniuc sunt conducătorii unora din principalele nuclee de rezistenţă. Arestarea şi executarea lui Vasile Motrescu, în 1958, reprezintă unul din ultimele episoade ale luptei armate din Bucovina.

FLORIAN BANU

METODE UTILIZATE DE SECURITATE PENTRU LICHIDAREA GRUPURILOR DE REZISTENJĂ DIN MUNJI (1948 – 19S8)

Fenomenul rezistenţei armate din munţii României a reprezentat, probabil, cea mai plină de dramatism şi, totodată, cea mai puţin studiată formă de opoziţie în faţa regimului comunist. Cunoscute în perioada regimului comunist doar din publicarea unora dintre sentinţele pronunţate împotriva unor „bandiţi" şi din veştile şoptite cu teama, grupurile de rezistenţă din munţi au fost aduse în atenţia românilor prin publicarea memoriilor supravieţuitorilor, a unor volume de documente, precum şi a studiilor istorice.

Din literatura consacrată după 1989 acestei probleme se formează o imagine nouă, net diferită de cea proiectată în mentalul colectiv de autorităţile comuniste. Din păcate, anumite reflexe ale vechilor şabloane de abordare a acestui fenomen se mai fac simţite şi în cercetările post-comuniste. Acestea au fost potenţate şi de o serie de exagerări şi denaturări prezente în literatura memorialistică. Astfel, la ora actuală, imaginea rezistenţei armate anticomuniste continuă să rămână confuză şi să

ridice semne de întrebare asupra dimensiunilor, rolului şi importanţei ei în contextul istoric al epocii.

Din aceste motive, consideram că abordarea oricărui aspect al acestui fenomen este de natura a contribui la trasarea unei imagini cât mai corecte şi la restituirea adevărului istoric. Demersul nostru îşi propune să releve dimensiunile şi importanţa grupurilor de rezistenţă armată prin prisma amplorii şi diversităţii metodelor folosite1 de autorităţile comuniste pentru lichidarea lor.

Cronologic, primele mişcări de rezistenţă anticomunistă au apărut încă din 1944 în regiunea Bucovinei2, regiune care se mai confruntase cu „binefacerile” regimului comunist, şi apoi în Vrancea3. Ca atare, comuniştii vor continua practic acţiunile de eliminare a grupărilor din munţi declanşate de trupele N.K.V.D.4

Într-o primă etapă, sarcina distrugerii grupărilor din munţi a revenit Jandarmeriei5. Această instituţie a fost

1 Câteva precizări interesante referitoare la această problemă, bazate pe experienţa proprie, au fost aduse de Ion Gavrilă-Ogoranu în cadrul Simpozionului de la Sighetu Marmaţiei (9 – 11 iunie 1995); vezi Ion Gavrilă-Ogoranu, Cum *a acţionat Securitatea* în *intenţia lichidării grupurilor de rezistenţă*, în *Analele Sighet*, 2, Bucureşti, 1995, p. 338 – 340

2 Constantin Dinu Vasiliu, *Mtinţii Bucovinei, primii munţi în flăcări*, în „Memoria”, nr. 10, p. 100 – 108

3 Mihai Timaru relatează ca, în toamna anului 1944, la intrarea în comuna I & uneşti (Vrancea) soldaţi din unităţi ale Armatei Roşii au pus un indicator pentru camarazii lor: „Ocoliţi, sat de partizani!” – cf. Mihai Timaru, *Am fost ofiţer al armatei regale române şi nu puteam să absentez de la htpta armată anticomunistă din Munţii Vrancei*, în „Memoria”, nr. 20, p. 116

4 Adrian Brişcă, Radu Ciuceanu, *Rezistenţa armată din Bucovina. 1944 – 1950*, vol. I, Bucureşti, 1998, p. 53

5 Vezi, în acest sens, *Planul general de acţiune pentru prevenirea şi reprimarea /aptelor care pun în*

pericol siguranţa statului şi ordinea publică. 1947 în A.N.I.C., fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar nr. 83/1947, f. 3 – 5; *Ordinul circular nr. 38 299/25 septembrie 1948 al Inspectoratului General al Jandarmeriei* – în Serviciul Român de Informaţii, *Cartea Albă a Securităţii*, vol. II, Bucureşti, p. 158 – 159

epurată de „elementele duşmănoase”, acuzate cel mai adesea de crime de război şi aruncate în închisoare, şi încadrată cu „oameni noi” 6, proveniţi în special din diviziile de prizonieri români formate şi îndoctrinate pe teritoriul Uniunii Sovietice7. Odată cu înlăturarea monarhiei şi crearea noilor instituţii, tipic comuniste, calchiate după model sovietic, misiunea de a lichida orice formă de rezistenţă a fost asumată de Direcţia Generală a Securităţii Poporului.

Trebuie subliniat, încă de la început, faptul că metodele folosite, cu începere din 1948, de Securitate erau puternic inspirate din tacticile N.K.V.D. – ului8 şi fuseseră folosite cu succes de sovietici în reprimarea unor mişcări de rezistenţă armată din alte areale geografice.

Principala armă a Securităţii a fost reprezentată de reţeaua informativă, cu alte cuvinte de numărul de delatori gata să semnaleze orice tentativă de împotrivire în faţa noilor autorităţi. Într-o *Sinteză asupra problemei bandelor teroriste din cuprinsul ţării*, întocmită la 21 octombrie 1948 de colonelul de securitate Gavril Birtaş, se menţiona: „Ga această acţiune de lichidare a bandelor să

6 Referindu-se la această perioadă, Nicolae Ceauşescu menţiona: „am avut totdeauna grijă (...) să întărim organele respective, să le reorganizăm pe o bază nouă, revoluţionam, să le dăm un conţinut de clasă pentru a le transforma în organe ale dictaturii proletariatului, în organe ale puterii muncitoreşti şi ţărăneşti” (Nicolae Ceauşescu, *România pe dnnntd constndrii societăţii socialiste multilateral deswoltate*, wl. 9, Bucureşti, 1974, p. 392)

7 în ianuarie 1946 au fost detaşaţi la Jandarmerie 12 maiori, 50 căpitani, 100 locotenenţi şi sublocotenenţi, 50

subofiţeri şi 400 de gradaţi proveniţi din diviziile „TXidor XTadimirescu” şi „Horia, Cloşca şi Crişan” – Serviciul Român de Informaţii, *Cartea Alba a Secxtrituţii*, wl. I, Bucureşti, 1997, p. 14

s Adrian Brişcă, Radu Ciuceanu, *Rezistenţa armata din Bucovina*. *1944 – 1950*, vol. I, Bucureşti, 1998, p. 53

dea rezultatul dorit, este necesară organizarea unei acţiuni informative *fără de care nu se poate duce la bun sfârşit curăţirea regiunilor semnalate* (subl. n.)”. 9 Direcţia Regională a Securităţii Poporului Xâlcea, în februarie 1949, menţiona într-un *Plan de acţiune în problema* «*Bande*», ca o măsură de maximă importanţă: „Adâncirea acţiunii informative în jurul mănăstirilor: Stânişoara, Turnu, Robaia, Bistriţa, Horezu, Arnota, precum şi în comunele Gosteşti şi Bărbăteşti care sunt semnalate că au legături cu elemente fugare şi aprovizionează cu alimente pe bandiţi/110

Preocupările legate de perfecţionarea şi extinderea reţelei informative apar ca un laitmotiv în documentele întocmite de Securitate în epocă. Conducerea centrală reamintea permanent organelor din teritoriu aceste deziderate: „În regiunile unde avem semnalări (ale organizaţiilor de rezistenţă – n.n.) se va trece în mod sistematic la identificarea elementelor care compun bandele, avându-se în vedere legăturile de rudenie, prietenii cei mai apropiaţi etc., dintre care se va crea o reţea informativă la satele din poalele munţilor. Elementele constituite în bandă au, desigur, nevoie de aprovizionări şi aceasta se face tocmai în satele de care vorbeam mai sus/111 Pregătirea profesională precară12 a ofiţerilor de securitate

9 A.C.N.S. AS., fond Documentar, dosar nr. 36, f. 450 – 455.

10 Idem, dosar nr. 50, vol. 1, f. 437 – 438

11 Ibidem, f. 493 – 495, *Ordin al Direcţiei Generale a Securităţii Popondiţi către Direcţia Regionala de Securitate Piteşti*, 15 septembrie 1949

12 în 1957 un document de analiză a acţiunilor de

lichidare a „bandelor” printre altele, menţionează: „... o dovadă a muncii slabe duse de organele de securitate o constituie faptul că, deşi în anchetă s-a stabilit că fugarii şi-au desfăşurat activitatea şi s-au ascuns majoritatea timpului în raza comunelor de origine, totuşi despre majoritatea acestora n-au existat niciun fel de informaţii în perioadele respective” – A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 82, vol. 2, f. 4 – 5

din direcţiile regionale făcea ca de la instrucţiunile primite şi până la punerea lor în practică să fie o cale destul de lungă13, lucru pus în evidenţă de mustrările şi indicaţiile primite pe cale ierarhică: „Toate aceste lucruri se puteau rezolva cu o muncă informativă serioasă, de profunzime, sistematică şi numai cu câţiva oameni. Noi trebuie să învăţăm să ne sprijinim pe ţărănimea săracă şi să ştim să-i mobilizăm alături de noi pentru prinderea banditilor”. 14

Relevant pentru modul în care ofiţerii de securitate ştiau să-i „mobilizeze” pe ţărani, în scopul furnizării de informaţii, este cazul maiorului Alimănescu. Acesta, fiind trimis în comuna Nucşoara pentru capturarea grupării Arnăuţoiu, a sechestrat rudele şi prietenii fraţilor Arnăuţoiu şi ai altor membri ai grupării (inclusiv un informator deja recrutat) şi le-a torturat, după cum reiese dintr-un raport întocmit chiar de Direcţiunea Regională a Securităţii Poporului Piteşti: „au fost traşi la grindă cu funia, legaţi cu mâinile la spate, după care cu fost trimişi în munte după bandiţi (...) A fost ridicată fata fugarului Titu Jubleanu în etate de 17 ani, aceasta a fost bătută, mai mult, i s-a dat foc la partea de jos a corpului, astfel copilul fiind nevoit să spună diferite minciuni, la care a revenit spunând că nu-i adevărat, ci a spus numai minciuni de frică”. 15 Aceleaşi metode au fost aplicate şi în comuna Brădet – Argeş locuitorului Ioan Florea, zis „Cârlan”, care „a recunoscut că astă vară, 1949, a găzduit pe soţia

13 într-un raport întocmit de doi ofiţeri din D.G.S.R. deplasaţi la Piteşti pentru capturarea grupării Arnăuţoiu se precizează: „Acţiunea informativă nu este bine

organizată, neexistând la D.R.S.R. – Piteşti o evidenţă a informatorilor şi a materialului furnizat de aceştia". (A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 27463, vol. 5, f. 269)

14 A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 50, vol. 1, f. 493 – 495

15 Ibidem, f. 522 – 523

fugarului Titu Jubleanu şi, fiind bătut după ce a fost tras cu funia de grindă, a spus că ştie locul şi că îi duce la bordeiul bandiţilor" 16.

Importanţa reţelei informative în acţiunea de lichidare a grupurilor de rezistenţă s-a conturat şi mai mult pe parcursul acţiunilor întreprinse de Securitate în anii 1948 – 1950. Astfel, într-o *Dare de seamă* asupra rezultatelor obţinute în acţiunile privind depistarea şi lichidarea grupurilor semnalate în munţi şi păduri, realizată la 28 noiembrie 1950, se menţiona: „Se poate spune, pe baza experienţei câştigate, că numai împletirea acţiunii informative cu acţiunea de investigaţii în munţi şi cu acţiunea represivă, poate da rezultate". 17

Realizarea unei reţele informative presupune identificarea în zonele de interes a unor persoane dispuse să colaboreze cu Securitatea şi care să aibă posibilităţi de obţinere a informaţiilor. Greutăţile întâmpinate în constituirea unor astfel de reţele arată că majoritatea populaţiei simpatiza grupările de rezistenţă iar ofiţerii de securitate erau slab pregătiţi18. Totuşi, informatori au existat 19. Recrutarea lor era bazată fie pe teroare şi constrângere fizică (precum în cazurile relatate mai sus).

16 Ibidem

17 A.C.N. SA. S. fond Documentar, dosar nr. 36, f. 380

18 în *Sinteza Informativă* despre „problema bande", referitoare la anul 1951, se recunoaşte că: „În ceea ce priveşte reţeaua informativă în problema bande, în majoritatea direcţiunilor regionale – care au pe teritoriul lor bande – a fost slabă, mai mult de suprafaţă şi în anumite perioade de timp chiar inexistentă". – *Ibidem*, f. 268

19 Pentru prinderea lui Gavrilă Ion organele de securitate din regiunea Stalin aveau în 1953 circa 100 de informatori (A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 36, f. 90) iar pentru lichidarea grupării Arsenescu – Arnăuţoiu erau folosiţi, în iunie 1953, un număr de 55 informatori (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 40, f. 75)

fie speculând sărăcia extremă20, fie profitând de faptul că multe persoane erau ele însele susceptibile de arestare, 21 fie, pur şi simplu, exploatând unele resentimente de natură personală22.

Deşi constituirea reţelelor informative era considerată un obiectiv prioritar şi se realiza destul de greu, gafele comise de ofiţerii de securitate diminuau eficacitatea muncii informative. Au fost cazuri de deconspirare a informatorilor, datorită modului defectuos în care se făceau întâlnirile, de exemplu: erau informatori care aduceau informaţiile la sediul raionului de securitate sau lucrătorul operativ mergea la întâlnire în uniformă.23

Întrucât susţinerea celor retraşi în munţi de către populaţia din zonele respective era evidentă24, în ciuda tuturor tentativelor de discreditare întreprinse de

20 într-un Raport al Raionului de Securitate Câmpulung din 7 martie 1951 se preciza: „Raportăm că echipele de mai sus arătate (echipe de trei – cinci informatori, n.n.) au acceptat să controleze şi să verifice sectoarele de activitate respective de două-trei ori pe lună, numai să le dăm pâine şi ceva alimente, deoarece sunt familii sărace şi nu-şi pot procura”. – idem, dosar nr. 50, vol. I, f. 115

21 Ibidem: „De asemenea, raportăm că munca de lărgire a reţelei informative, în legătura cu fugarii, continuă, prin recrutarea de informatori din rândul muncitorilor de la lucrările I.P.E.I.L., preoţi şi ofiţeri deblocaţi”.

22 A.M.I., fond D.M.R.U., inv. nr. 7389, dosar nr. 34, f. 92

23 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 36, f. 89

24 într-un raport, din iulie 1952, privind acţiunile

Regimentului 10 Securitate împotriva „bandei Uţă” din zona Caransebeş se admite că: „Munca informativă se duce în condiţiuni grele datorită faptului că bandiţii sunt originari din zonă, populaţia fiind sub influenţa bandiţilor”. – A.M.I., fond Direcţia Secretariat Juridică, inv. nr. 4311, dosar nr. ÎI/B/4, f. 8; vezi şi Gheorghe Urdea-Slatinaru, *între speranţă şi moarte*, în „Memoria”, nr. 9, p. 81

autorităţi, organele de securitate n-au ezitat să recurgă la măsuri tipice unei armate de ocupaţie şi anume, dislocarea unor întregi categorii de persoane.25

În 28 octombrie 1950, într-un *Referat* întocmit de căpitanul N. Popescu, cu privire la măsurile propuse în vederea depistării grupării Arsenescu, se propunea în acest sens: „Să se ia măsuri de dislocare a familiilor bandiţilor şi a rudelor de gradul I şi II, care cuprind părinţi, fraţi, surori, veri, nepoţi şi fini, aceasta pentru a tăia orice posibilitate de aprovizionare şi adăpostire a bandiţilor şi pentru a determina pe cei rămaşi în comune, care au avut sau au legături cu bandiţii, să nu-i mai ajute şi să-i predea autorităţilor”. 26

O altă metodă folosită de Securitate în acţiunea de lichidare a organizaţiilor de rezistenţă a reprezentat-o infiltrarea de informatori27 sau de ofiţeri acoperiţi28 în

25 Printre măsurile propuse în cadrul unei şedinţe desfăşurate la Ministerul Afacerilor Interne în 19 ianuarie 1949, ca urinare a atacării postului de jandarmi Teregova de către o grupare din zonă, se număra şi „scoaterea tuturor familiilor celor identificaţi că au luat parte la atac şi sunt fugiţi din comună şi trimiterea lor în Dobrogea”. – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 76, f. 2; vezi şi Mihai Neagu, *Dislocarea populaţiei, lovitură urmărind eliminarea opoziţiei*, în *Analele Sighet*, 7, Bucureşti, 1999, p. 745 – 749 şi Augustin Popa, *Deportările din zona Munţilor Apuseni* (*Valea Băiţei, Ştei şi Vaşcău*), în *Ibidem*, p. 754 – 759

26 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 27463, vol. 5, 167 – 169

27 Informatorii infiltraţi de Securitate au fost deseori

descoperiţi şi executaţi; vezi cazul lui Vrabie Ion şi Anghel Chioru (Mandea) infiltraţi în gruparea Pop-Gavrilă din Munţii Făgăraşului. De asemenea, Diaconescu Petre, ţăran din comuna Cetăţeni – Argeş, împuşcat în 1948 pe Muntele Roşu de membrii grupării Arsenescu-A.M.I., fond D.M.R.U., nr. inv. 7389, dosar nr. 34, 21; Acelaşi Vrabie Ion se pare că a contribuit la capturarea grupării Paragină – cf. Laura Stancu, Liviu Burlacu, *Organizaţia de rezistenţă „Paragină” în atenţia Securităţii*, în G.N.S.A.S., „Ibtalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă”, Bucureşti, 2001, p. 151

28 Serviciul Român de Informaţii, *Cartea Albă a Securităţii*, vol. II, Bucureşti, 1994, p. 567 – 569

cadrul acestora. Legenda cel mai des folosită îi prezenta pe aceştia ca fiind „fugari” care încearcă să se afilieze unei grupări, fiind urmăriţi de Securitate29. Informatori au fost infiltraţi şi în mănăstirile de la poalele munţilor precum şi în zona montană, ca vânători, ciobani, pădurari, lucrători forestieri.30 O acţiune de amploare a fost pusă la cale de organele de securitate în septembrie 1951 prin trimiterea în regiunea munţilor Argeş şi Făgăraş a grupului de diversiune „Mandea”. Acest grup de aşa zişi „rezistenţi” trebuia să ia contact cu grupul condus de fraţii Arnăuţoiu dar a făcut legătura cu cinci membri ai grupării conduse de Gavrilă Ion. Datorită lipsei de tact, grupul „Mandea” s-a deconspirat şi trei din membrii săi au fost executaţi de către membrii grupului Gavrilă, fapt ce a determinat o reticenţă sporită a organelor de securitate în folosirea acestei metode.31

În zonele în care grupurile de rezistenţă îşi aveau bazele de aprovizionare au fost trimise grupuri de lucrători de securitate acoperiţi care urmau să petreacă o perioadă de timp mai lungă sub diverse acoperiri: turişti32, pescari sportivi, meteorologi, magazioneri, gestionari la punctele alimentare33. Întrucât una din principalele surse

29 într-un document din 1949 se menţionează: „organe de securitate travestite duc acţiune de informare în zona, având misiunea principală de a intra în legătură

cu bandele teroriste dându-se fugari şi în care scop iau prima dată contact cu ciobanii care îi alimentează şi prin care încearcă să se introducă în bande? 1 – A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 39, vol.2, f. 47 – 52

30 A. CXSA. S., fond Documentar, dosar nr. 50, vol. I, f. 437 – 438

31 idem, dosar nr. 36, f. 249

32 Ibidem, f. 353 – 355

33 Alexandru Marinescu, *Pagini din rezistenţa armată anticomunistă. Zona Nucşoara-Făgăraş*, în „Memoria11, nr. 7, p. 55

de aprovizionare cu alimente o reprezentau stânele din munţi, cadrele de securitate au luat „în studiu crearea a circa patru stâne cu elemente din cadrul M.S.S. (soldaţi) şi civili, numai baci, care urmau să fie luaţi din comuna respectiva (Nucşoara – n.n.)" 34.

O astfel de acţiune sub acoperire a fost folosită cu succes în lichidarea grupării „Şuşman Leon". În 25 mai 1957 în comuna Poşaga, raionul Turda, a fost trimisă o echipă de zece ofiţeri de securitate sub legenda de „geologi". Echipa era condusă de maiorul Vieru Constantin, prezentat localnicilor drept „profesorul Constantinescu41. Această echipă, anunţată în timp util de un informator din comună, a putut înconjura şi captura membrii grupării Şuşman aflaţi la o petrecere într-o casă din comună.35

Instalarea de tehnică operativă în casele rudelor sau a susţinătorilor celor fugiţi în munţi a fost folosită pe o scară mai mică datorită imperfecţiunilor tehnice şi dificultăţilor de fixare a posturilor de ascultare. Totuşi, au existat cazuri în care tehnica operativă a contribuit la obţinerea unor informaţii utile. Astfel, prin instalarea de tehnică operativă, la sfârşitul anului 1957, în casa Anei Lungu din satul Hodiş, s-au obţinut informaţii despre Şuşman Teodor şi Şuşman Avisalon*, urmăriţi de multă vreme şi ucişi în 2 februarie 1958 prin incendierea grajdului în care erau ascunşi 36. Tehnica operativă a fost folosită şi în cadrul acţiunilor de lichidare a „bandei

Arnăuţoiu41 ce acţiona în zona Câmpulung – Curtea de

31 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 40, f. 73

35 idem, dosar nr. 41, vol.2, f. 7 – 12

— Documentele Securităţii îl menţionează şi sub numele Visalon

36 A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 41, vol.2, f. 23 – 33

Argeş. Urmărită încă din 1949, această grupare continua să dea bătăi de cap Securităţii şi la mijlocul anilor ’50. Ca urmare, în 1956 s-a decis instalarea de tehnică operativă la domiciliul mamei fugarului Marinescu Ioan, abia eliberată din închisoare. Acelaşi lucru s-a petrecut şi în casa părinţilor lui Toma şi Petre Arnăuţoiu. Fără a contribui în mod decisiv la „căderea” grupului, tehnica operativă a oferit, şi de această dată, posibilitatea unor clarificări ofiţerilor de securitate. În cazul casei părinţilor fraţilor Arnăuţoiu s-a renunţat la folosirea tehnicii operative şi datorită descoperirii ei întâmplătoare de către Iancu Arnăuţoiu.37

Discreditarea în faţa populaţiei şi a elementelor de sprijin a membrilor grupărilor din munţi a fost utilizată de Securitate pentru a reduce posibilităţile de informare şi aprovizionare a celor din munţi. Această metodă a fost folosită şi în cazul lui Gavrilă Ion, luptător ce a reprezentat un adevărat coşmar pentru ofiţerii de securitate. Urmărit ani în şir de Securitate, Gavrilă Ion a reuşit să scape din toate capcanele şi acţiunile întreprinse împotriva grupării pe care o conducea. Exasperaţi de nesfârşitele eşecuri, ofiţerii de securitate au încercat să-l compromită pe Gavrilă în faţa familiilor unor membri ai grupării sale, capturaţi în urma unor acţiuni. După condamnarea lor, foştii camarazi ai lui Gavrilă au fost forţaţi să adreseze câte o scrisoare „testament” rudelor lor mai apropiate, în care să le facă cunoscut că au fost arestaţi fiind trădaţi de Gavrilă Ion care a rămas liber.38 Se spera că în urma primirii acestor scrisori, parvenite din închisoare prin „bunăvoinţa”.

37 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 48, f. 1 –

39, *passbn*

38 A.C.N. SA. S., fond Informativ, dosar nr. 770, vol. 1, f. 111 – 112, 116 – 118

unui gardian, membrii familiilor celor condamnaţi vor accepta mai uşor să colaboreze cu Securitatea.

În aceeaşi direcţie, a discreditării rezistenţei, se înscrie şi măsura luată de Securitate referitoare la obligarea ciobanilor, lucrătorilor forestieri şi cabanierilor să achite alimentele şi alte materiale luate de luptătorii din munţi pentru a supravieţui:

„Tot prin U.R.C.C. s-a luat măsura ca brânza furată de către bandiţi să fie imputată responsabililor de stâne, bacilor şi ciobanilor care se găseau la stână atunci când au venit bandiţii şi nu au luat atitudine împotriva lor, dimpotrivă le-au pregătit şi servit mâncare.

Această măsură a fost luată pentru a constitui un exemplu şi pentru ciobanii de la celelalte stâne şi pentru a-i scoate din pasivitatea care au manifestat-o şi în anii trecuţi, o manifestă şi în prezent şi ar putea manifesta-o şi în viitor”. 39

Ga o contramăsură, membrii grupării Arsenescu îi asigurau pe ciobanii de la stânele de unde luau alimente că un avion american le-a paraşutat un pachet cu 250.000 lei şi, după ce-l vor găsi, le vor plăti brânza cu 100 lei kg, aceşti bani fiind destinaţi special pentru plata alimentelor.40

Dincolo de metodele amintite până acum, metode care presupun un oarecare grad de profesionalism din partea ofiţerilor de securitate, cel mai adesea s-a apelat la folosirea masivă a trupelor de securitate pentru blocarea

39 Raport informativ al Biroului 361 asupra felului cum s-a desfăşurat munca informativă şi operativă pentru urmărirea şi lichidarea bandei Arsenescu – Arnăuţoiu 15 iulie 1953 – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 40, f. 72 – 87

40 Ibidem şi capturarea grupurilor de rezistenţă.41 Această metodă friza adesea ridicolul prin folosirea a câtorva sute de oameni împotriva unor grupuri de cinci-

şase, rareori peste zece persoane, care, culmea! mai reuşeau să şi scape. împotriva grupului condus de Gavrilă Ion, grup estimat la 12 – 13 persoane, au fost mobilizate în noiembrie 1953 următoarele efective: Batalionul de securitate oraşul Stalin, Batalionul de securitate Drăgăşani, o companie din Batalionul de securitate Turnu Măgurele, Batalionul de securitate Orăştie, Batalioanele de securitate Floreşti, Tecuci, Oradea, un număr de 50 câini de serviciu şi organele de securitate ale regionalei M.A.I. Stalin.42

Ridicolul acestor situaţii, în care sute de oameni urmăreau câţiva indivizi, a fost sesizat şi de unii ofiţeri de securitate care nu ezitau să recunoască faptul că: „noi am comis serioase greşeli politice, făcând mult zgomot atunci când pentru lichidarea unui grup de cinci-şase indivizi s-a mers pe linia cea mai uşoară: cereri de trupe, operaţiuni cu efective mari etc”. 43

Disproporţia de forţe a permis totuşi înregistrarea unor succese prin capturarea unora dintre membrii grupurilor de rezistenţă în urma unor operaţiuni ca

41 în 1951 o sinteză a Securităţii releva faptul că Direcţia Regională a Securităţii Statului (D.R.S.S.) Argeş „din lipsa unei reţele informative, pentru depistarea bandei Arnăuţoiu a dus o muncă mai mult operativă, prin efectuarea mai multor acţiuni de scotocire, pe baza unor informaţii ocazionale care indicau zona probabilă de activitate a bandei”; acelaşi lucru era pus în evidenţă şi pentru DISS Cluj – A.G.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 36, f. 268 – 269

42 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 16, vol. 13, 201 – 202

13 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 50, vol. I, il 495

scotocirea44 sau blocarea45 unor zone, organizarea de pânde46 şi posturi capcană47 sau asaltul direct48 asupra unor adăposturi identificate prin reţeaua informativă. În operaţiunile de scotocire erau utilizaţi, frecvent, câini de urmărire şi de luptă49. Trebuie

menţionat faptul că trupele

44 Unii foşti membri ai rezistenţei vorbesc despre o perfecţionare treptată a tehnicii scotocirii: de la urmăririle masive, cu forţe numeroase, s-a trecut la o tehnică de „urmărire prin comandouri” – cf. Alexandru Marinescu, loc. cit., p. 53

45 în documentul *Plan de acţiune întocmit de Direcţia a III-a din Ministrutl Securităţii Statului,* în *vederea depistării şi lichidării „bandei Gavrilă Ionu,* datat 13 decembrie 1952, se prevedea: „Pentru a tăia posibilitatea banditţilor de a se aproviziona cu alimente şi îmbrăcăminte şi pentru a putea exercita un control permanent şi eficace, al zonei muntoase în care acţionează banda, în fiecare cabană se va instala un efectiv de 20 miliţieni din şcoala de munte Sighet sau 20 ostaşi din trupele de securitate de munte, care vor executa acolo programul normal de specialitate şi cu care ocazie în mod practic vor executa serviciul în problema bande”. – A.C.N. SA. S., fond Informativ, dosar nr. 770, vol. 1, f. 40S-421

46 Serviciul Judeţean de Securitate Tulcea a întocmit, în mai 1949, o *Sinteza asupra naşterii şi dezvoltării bandelor teroriste din judeţul Tulcea* în care se sublinia „Pentru posturi de pândă se aleg: târlele de oi aflate în sector, de unde cei vizaţi se pot aproviziona, izvoare din păduri, întretăieri de poteci şi drumuri din păduri şi liziere de păduri spre comune şi drumuri principale. În timpul nopţii echipa se deplasează la locul recunoscut din timpul zilei şi se camuflează răspândiţi în trăgători stând la pândă”. A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 39, vol.2, f. 47 – 52

47 într-un astfel de post capcană au fost atraşi, în septembrie 1949, patru membri ai grupării Arsenescu de către un informator infiltrat – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 47, f. 3

48 Vezi episodul capturării Mariei Plop şi a împuşcării lui Jubleanu Constantin, membri ai grupării Arnăuţoiu, în luna mai 1958 – idem, dosar nr. 48, f. 39

49 Datorită prezenţei unor astfel de câini, special

dresaţi, a fost capturat Neculai Aioanei, organizatorul unei grupe de „partizani” din zona Neamţului – Neculai Aioanei, *Destăinuirile unui condamnat la moarte*, în „Memoria”, nr. 36 – 37 (3 – 4/2001), p. 198

de securitate dislocate într-un sector erau, de regulă, subordonate din punct de vedere operativ ofiţerilor de securitate de la direcţiile regionale pe raza cărora se desfăşurau operaţiunile.50 Dificultăţile întâmpinate de trupele de securitate în conlucrarea cu aceştia erau sporite de faptul că, de cele mai multe ori, comandanţii unităţilor implicate într-o acţiune nu aveau libertatea de a elabora planuri proprii ci erau obligaţi să aplice mecanic planuri întocmite de Direcţia Trupelor Operative. Existau chiar delegaţi care să supravegheze respectarea „în literă” a planurilor date de Direcţia Trupelor51.

Folosirea masivă a trupelor de securitate în operaţiunile de capturare şi lichidare a organizaţiilor din munţi este lesne de înţeles şi datorită faptului că gradul de expunere al ofiţerilor de securitate scădea considerabil. În confruntările armate numărul cel mai mare de victime a fost înregistrat în rândul soldaţilor şi a gradelor inferioare din trupele de securitate52 care erau, de obicei, împinse să „scoată castanele din foc”. Lipsa pregătirii militare şi a pregătirii fizice a cadrelor de securitate53 determinau şi o lipsă de curaj în acţiunile întreprinse împotriva unor oameni care, în majoritatea lor, făcuseră frontul şi erau perfecţi cunoscători ai locurilor.

50 A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 770, vol. 77, f. 81 – 86

51 Pentru o acţiune de scotocire, organizată la vest de Cluj, în care erau implicaţi 3.000 de oameni, planul prevedea o durată de şase zile. După trei zile persoanele urmărite au fost semnalate în afara perimetrului dar dispozitivul nu a fost schimbat întrucât planul iniţial prevedea şase zile de scotocire.

— Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente. 1949 – 1989*, Iaşi, 2002, p. 271

52 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 36, f. 40

– 41

53 Ibidem, i. 376

Ansamblul metodelor utilizate de Securitate54 a dus, în cele din urmă, la lichidarea oricărei forme de rezistenţă armată55. Acest luciu trebuie, desigur, văzut în strânsă corelare cu ansamblul evoluţiilor economice şi sociopolitice interne şi internaţionale.

Parcurgerea documentelor emise de organele de securitate implicate în lichidarea rezistenţei armate din România permite extragerea unor concluzii privind căile prin care acestea au înţeles să-şi ducă la îndeplinire misiunea trasată de partidul comunist. În limbajul epocii, acestea pot fi sintetizate în formula „împletirea acţiunii informative cu cea operativă”. În fapt, a fost vorba de o împletire a activităţilor specifice poliţiei politice (ascultarea convorbirilor, interceptarea corespondenţei) cu cele caracteristice unor trupe de ocupaţie angrenate într-un război total (deportarea unor întregi categorii de populaţie, blocarea unor localităţi, interdicţia deplasării pe timp de noapte, tortura). Din nefericire, acest „război” a fost purtat de români împotriva românilor şi, cum era şi firesc, nu s-a soldat cu victoria nimănui ci doar cu o imensă cantitate de suferinţă umană. Un popor dezbinat de o nefericită ideologie şi-a văzut fiii aruncaţi într-o luptă fratricidă, iar etichetele de „bandiţi” sau „eroi” aplicate uneia sau alteia din părţi nu-şi mai au locul, sperăm, decât în documentele de arhivă.

51 Unii membri ai Rezistenţei atribuie, nu fără temei, un rol decisiv în lichidarea grupurilor din munţi îmbunătăţirii dotării tehnice a ofiţerilor şi trupelor de securitate, în special cu mijloace de comunicare radio – cf Gheorghe Urdea-Slătinaru, loc. cit., p. 85

55 Nu trebuie neglijată contribuţia adusă de Miliţie, prin reţelele proprii de informatori dar şi prin acţiuni directe, la arestarea membrilor grupărilor de rezistenţă – A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 36, f. 108 – 120, *passim*

LUMINIŢA HRIŢCU

UTILIZAREA REŢELEI INFORMATIVE

ÎN REPRIMAREA REZISTENTEI ARMATE ANTICOMUNISTE

Motto:

Arma de baza şi hotărâtoare a organelor Securităţii Statului în lupta împotriva activităţii de subminare (...) *este reţeaua de informatori bine organizată*.

(*Directiva despre munca cu agentura* – 1951)

Prăbuşirea regimului comunist în România a permis ridicarea vălului care acoperea semnificative segmente ale trecutului apropiat. Intrarea în orizontul cercetării ştiinţifice a ultimilor 50 de ani a trezit numeroase semne de întrebare şi interesul în identificarea vinovaţilor pentru crimele trecutului regim a făcut ca studierea arhivelor fostului aparat de represiune – recte Securitatea să se impună ca o necesitate.

Parcurgerea dosarelor întocmite de fosta Securitate evidenţiază importanţa pe care au avut-o informatorii şi colaboratorii în instituirea şi menţinerea controlului strict asupra populaţiei. Informatorii erau absolut indispensabili ofiţerilor de securitate şi explică şi faptul că aceştia, deşi relativ puţini, puteau crea sentimentul de omniscienţă.

După preluarea serviciilor secrete de la regimul precedent de către comunişti în perioada 1945 – 1948, reţeaua informativă a fost înlocuită şi completată, fiind orientată asupra principalelor ameninţări la adresa regimului comunist[1]. Printre acestea se numărau, încă din perioada 1944 – 1945, nucleele de rezistenţă armată constituite în diverse regiuni ale României.[2] Ca urmare, acestea s-au situat în atenţia serviciilor speciale care nu au întârziat să infiltreze în rândul lor informatori şi să creeze reţele informative în scopul lichidării oricărei forme de rezistenţă.

În prezentul studiu dorim să prezentăm impactul folosirii reţelelor informative asupra grupurilor de rezistenţă armată constituite pe teritoriul României întrucât, în opinia noastră, reţelele au avut un rol determinant în anihilarea acestei forme de opoziţie faţă de

regimul comunist. Dincolo de aceasta, 4 studierea

1 Rolul important acordat informatorilor în vechile servicii de informaţii ale României este relevat de un document privind organizarea şi funcţionarea Direcţiei Generale a Siguranţei Statului în care se menţiona: „agentul informator constituie elementul de bază al acţiunii informative. El este elementul de contact direct şi permanent cu obiectivele urmărite, având misiunea de a culege informaţiile şi de a le raporta ierarhic în forma brută în care le recepţionează. Activitatea sa se bazează deci, în principal, pe date obţinute prin simţuri proprii, angrenate în observarea şi supravegherea în zona sa de activitate”. Această „definiţie” a informatorului este urmată de indicaţii precise asupra modului de recrutare şi utilizare a informatorului, asupra tipurilor de informatori etc. – vezi A.N.I.C., fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 87/1947, f. 63 – 69

2 în vara anului 1945 se conturase aşa numita „Mişcare Naţională de Rezistenţă” coordonată de generalul Aurel Aldea – vezi Radu Ciuceanu, *Mişcarea Naţională de Rezistenţă. Organizaţia Graiul Sângehn. Dosarul operativ.1946*, în Arhivele Totalitarismului”, nr. 1/1995, pp. 85 – 103

modalităţilor de lucru cu informatorii oferă şi una din explicaţiile longevităţii aproape incredibile a unor mici grupuri de persoane urmărite de forţe incomensurabil mai mari şi cu o dotare tehnică net superioară.

Importanţa informatorilor a fost sesizată foarte rapid, cu toată lipsa lor de pregătire de specialitate, de şefii serviciilor secrete impuşi de comunişti3. Unul dintre aceştia, Gheorghe Pintilie, situat în fruntea Siguranţei încă din 1945, nu obosea să reamintească proaspeţilor ofiţeri de securitate, chemaţi de partid direct din fabrică sau din prăvălii, importanţa informatorului:

„Tovarăşi, fiecare meseriaş, fiecare doctor, oricine are o unealtă şi se îngrijeşte de ea. La Securitate, care este unealta noastră? Şi noi avem unealtă. Dacă frizerul are brici, dacă dulgherul are strung, eu spun că unealta

noastră sunt informatorii? 14

Întrucât rezistenţa montană nu reprezenta o ameninţare prea mare pentru partidul comunist5, reprimarea acesteia a ocupat un loc mai puţin important în preocupările liderilor comunişti în perioada 1945 – 1948. După preluarea puterii depline în stat lucrurile s-au

3 în *Planul general de* acţiune *al Jandarmeriei pe anul 1947* se precizează: „activitatea informativă se situează pe primul plan, deoarece ea îmbrăţişează orice manifestare tinzând să submineze organizarea statului şi interesele populaţiei". (A.N.I.C., fond Inspectoratul General al Jandarmeriei, dosar nr. 83/1947, f. 4)

4 Apud Dennis Deletant, *Ikroarea comunista în România*. *Gheorghe Gheorghiu-Dej şi statul poliţienesc*. *1948 – 1965*, Iaşi, 2001, p. 99

5 Un raport al Legaţiei britanice de la Bucureşti, referindu-se la aceste grupuri de rezistenţă, menţiona: „Ne îndoim că ar fi corect să-i descriem pe aceşti disidenţi ca fiind altceva decât nişte proscrişi. Nu par să poată influenţa cursul evenimentelor în vreun mod previzibil" – apud Denis Deletant, op. cit., p. 177

schimbat6, însăşi ideea că anumite segmente ale populaţiei şi unele zone din ţara nu sunt controlate pe deplin deranjând liderii de la Bucureşti.

Încă de la înfiinţarea sa, în august 1948, Direcţia Generală a Securităţii Poporului şi-a îndreptat eforturile în direcţia lichidării nucleelor de rezistenţă.7 în vederea atingerii acestui obiectiv, date fiind condiţiile specifice în care acţionau grupurile de rezistenţă, organele de conducere ale Securităţii au trasat ca sarcină de bază direcţiilor regionale intensificarea muncii informative8.

Măsura era logică având în vedere că se dorea anihilarea unor grupuri mici de luptători, extrem de mobile, alcătuite din persoane bune cunoscătoare ale zonelor în care acţionau, cu experienţă de luptă (mulţi erau foşti ofiţeri ce luptaseră pe frontul de Est şi/sau de Vest) şi care beneficiau de sprijinul populaţiei9. Fără o acţiune informativă bine coordonată, trupele de securitate

trimise să scotocească munţii pentru depistarea grupurilor de rezistenţă se întorceau cel mai adesea cu mâinile goale sau, în cel mai bun caz, identificau urme

6 Serviciul Român de Informaţii, *Cartea Alba a Securităţii*, vol. II, Bucureşti, 1994, p. 33 – 34

7 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 36, f. 450 – 455

8 într-o şedinţă prezidată chiar de ministrul Afacerilor Interne, Thohari Georgescu, în 19 ianuarie 1949, s-a precizat că, pentru lichidarea rezistenţei din zona Caransebeş „acţiunea de bază va fi acţiunea informativă” – A.C.N. SA. S., fond documentar, dosar nr. 76, f. 5

9 Securitatea era nevoită să admită că „bandele” erau sprijinite de aşa-zişi intelectuali ai satelor (preoţi, notari, avocaţi), de chiaburi şi (...) reuşesc să polarizeze destul de numeroase elemente ţărăneşti, mijlocaşe şi chiar sărace, nelămurite politiceşte”. – A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 36, f. 436 – 437

ale existenţei grupurilor (bordeie, adăposturi temporare, depozite de alimente, muniţii sau armament).

Avându-se în vedere cele de mai sus, în mod aproape invariabil, în planurile de acţiune împotriva „bandelor”, elaborate de organele de securitate apare deziderатul consolidării şi extinderii reţelei informative. Într-un astfel de plan, elaborat în februarie 1949 de Direcţiunea Regională a Securităţii Poporului Vâlcea, se menţionau ca măsuri de primă urgenţă: „Adâncirea acţiunii informative în jurul mănăstirilor (...), crearea unei reţele informative de calitate în comunele de la poalele munţilor, (...) vor fi dirijaţi un număr de trei informatori care să facă sondaje informative în munţi, camuflaţi sub formă de vânători, cu misiunea de a culege informaţii relativ la elementele fugare şi a descoperi eventualele adăposturi sau locuri de aprovizionare şi gazde ale acestora” 10.

De la elaborarea unor astfel de planuri şi până la înfăptuirea lor era însă un drum lung având în vedere şi pregătirea profesională extrem de precară a ofiţerilor de

securitate din direcţiile regionale. Tocmai pentru a suplini lipsa de cunoştinţe a proaspeţilor ofiţeri, conducerea Securităţii a avut grijă să păstreze o parte din ofiţerii fostului Serviciu Special de Informaţii (S.S.I.) şi ai Siguranţei, ofiţeri de ale căror cunoştinţe nu se puteau dispensa. Aceştia au redactat instrucţiuni clare despre calităţile necesare şi modalităţile de recrutare ale unui informator. Conform acestora, un „bun informator trebuie să îndeplinească următoarele condiţiuni:

— Să fie încadrat în obiectivul pe care îl urmărim (condiţie indispensabilă) şi, pe cât posibil, element cu

10 A.C.N. SAS., fond Documentar, dosar nr. 50, wl. 1, f. 437

posibilităţi de contact şi mişcare cât mai largă

— Să fie element perspicace, conştiincios şi, mai ales, de perfectă bună-credinţă

— Să fie bine orientat asupra misiunii sale

— Să fie element de absolută discreţie şi conspirativ1.11

Erau precizate şi elemente suplimentare care să-i ajute pe ofiţerii de securitate în recrutarea informatorilor: „Aceştia vor fi recrutaţi de preferinţă dintre oamenii cu meserii sau profesiuni adecvate deplasărilor ca doctori, agenţi sanitari, agenţi agricoli, notari, preoţi. Ei vor fi recrutaţi din aparatul de stat de afară ţinându-se seama numai de scopul pentru care sunt recrutaţi. Nu este deloc recomandabil ca să fie recrutaţi dintre militanţii politici democraţi ci, din contră, se vor prefera elemente reacţionare/112

Întrucât operaţiunea de recrutare propriu-zisă era considerată operaţiunea cea mai delicată şi care cerea foarte mult tact, indicaţiile nu lipseau nici asupra acestui aspect: „la recrutarea unui informator se poate uza de următoarele mijloace:

— Convingerea (la oamenii de caracter) (...)

— Stimularea unei slăbiciuni şi oferirea de posibilităţi materiale pentru îndeplinirea ei.

— Îndatorarea celor în cauză prin diferite servicii

făcute cerându-i-se apoi să lucreze

— Intimidare, folosind informaţiile ce avem asupra unor eventuale culpe ce ar apărea asupra celui vizat

11 A.N.I.C., fond Direcţia Generală a Poliţiei, dosar nr. 87/1947, f. 64

12 Ibidem[24]

— Şantaj pe tema eventualelor informaţiuni compromiţătoare.

Abordarea se poate face: *insinuant* şi prin *surprindere?"*

Pregătirea celor mai mulţi ofiţeri de securitate nu le permitea14 însă să-şi însuşească asemenea precepte astfel încât abuzurile şi măsurile pripite luate în vederea realizării unei reţele informative nu au întârziat să apară, într-o analiză a activităţii Direcţiei Regionale de Securitate Piteşti, din septembrie 1949, se arată: „s-a constatat o serioasă deficienţă în munca informativă a organelor de securitate, care, dacă ar fi fost dusă în bune condiţiuni şi urmărită sistematic, după un plan bine pus la punct, ar fi ajutat în mare măsură fie la prevenirea comiterii actelor, fie la descoperirea autorilor, atunci când ele s-ar fi înfăptuit". 15 în documentul amintit, redactat de Direcţia Generală a Securităţii Poporului, se propuneau şi remedii: „În regiunile unde avem semnalări se va trece în mod sistematic la identificarea elementelor care compun bandele, avându-se în vedere legăturile de rudenie, prietenii cei mai apropiaţi etc., dintre care se va crea o reţea informativă la satele din poalele munţilor

13 Ibidem

11 Situaţia studiilor chile efectuate, conform unei statistici realizate de serviciul de cadre al Securităţii în 1956, era următoarea: *13, 85% aveau doar patru clase elementare*, 17, 16% urmaseră cinci-şase clase iar cei care aveau un certificat de şapte clase reprezentau 49, 29%, un procent de 6, 83% aveau opt-nouă clase medii, 9, 51% absolviseră zece clase medii iar cei cu studii superioare reprezentau 3, 36% din totalul angajaţi lor. – cf. Florian

Banu, *Profilul angajatului Securităţii în anii ’50*, în C.N.S.A.S., *Thtalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în Romanul comunistă*, Bucureşti, 2001, p. 83

15 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 50, vol. 1, f. 493

(...) Să căutăm ca în reţeaua noastră informativă pe care o creăm pentru urmărirea acestei probleme, să recrutăm informatori din rândul ciobanilor de la stâne, brigadieri silvici, pădurari, paznici de la cabane, vile, ferme etc”. 16

Despre modul în care au înţeles ofiţerii de securitate să fie creată reţeaua informativă ne oferă date tot documentele emise de fosta Securitate. Astfel, într-un raport al DISP – Piteşti sunt redate mijloacele folosite de un maior trimis special de la „centru” pentru a coordona operaţiunile de capturare a grupului Arnăuţoiu. Acesta a arestat şi supus la tortura o parte din rudele şi prietenii celor din grup, printre care şi o minoră, după care „au fost trimişi în munte după bandiţi” 17. Aceştia se considera că au fost „recrutaţi” ca informatori. Utilizarea bătăilor crunte în acţiunea de „recrutare” era un procedeu frecvent, unele cazuri fiind cunoscute chiar şi de Gheorghiu Dej18. Chiar şi Gheorghe Pintilie a simţit nevoia să mai tempereze zelul de „recrutori” al unor ofiţeri. Referindu-se la atitudinea faţă de informatori, acesta spunea: „Asta înseamnă că trebuie să avem grijă de ei, să le dăm instrucţiuni, să le arătăm linia partidului, nu aşa, gata, îi iei şi-i umpli de vânătăi! Dacă un dulgher îşi strică strungul, ce mai mănâncă mâine? Aşa ne învaţă pe noi partidul?” 19

În mod concret, reţeaua informativă creată în zonele în care acţionau organizaţiile de rezistenţă era

16 Ibidem

17 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 50, vol. I, f. 522

16 Este vorba de doi ceferişti bătuţi o noapte întreagă de ofiţerii de securitate pentru a accepta să colaboreze şi care, printr-un noroc, s-au putut plânge lui

Gheorghiu-Dej – A.N.I.C., fond C.C. al PG. R. – Cancelarie, dosar nr. 7/1955, f. 4 – 6

19 Dennis Deletant, op. cit., p. 99

alcătuită din ciobani, muncitori de la exploatările forestiere, pădurari, cabanieri, preoţi şi călugări din mănăstirile din zonă, diverşi comercianţi şi femei din satele de la poalele munţilor. „Recrutarea" celor mai mulţi dintre aceştia se făcea prin constrângere fizică, de obicei după ridicarea lor din localităţile de origine şi transportarea la sediile locale ale Securităţii20. Adesea, erau şantajaţi cu diverse aspecte legate de activitatea lor21 din momentul reţinerii sau din trecut dar, la fel de adevărat, au existat şi cazuri (ce-i drept, rare!) în care, din răzbunare sau alte motive personale, colaborarea era benevolă.

Date fiind modalităţile brutale de recrutare, nici loialitatea şi sinceritatea informatorilor nu era prea mare. Aceştia practicau adesea un joc dublu, furnizând organizaţiilor de rezistenţă informaţii reale despre mişcările Securităţii şi informaţii false sau depăşite către ofiţerii de securitate22. Uneori, pentru a scăpa de brutalitatea ofiţerilor, aceştia inventau pur şi simplu* informaţii sau le treceau sub tăcere pe cele reale dacă

211 „Erau deja reţinute la acea dată 12 elemente şi se mai aflau la D.R.S.P. – Piteşti încă şapte elemente care au fost aduse în vederea recrutării". – se menţionează într-un raport întocmit în decembrie 1950 – A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 27463, vol. 5, f. 268

21 Mulţi dintre informatori proveneau din rândul preoţilor cu simpatii legionare, dintre ofiţerii deblocaţi sau al unor persoane care fuseseră deja arestate în trecut sub diverse acuzaţii

22 Un caz relevant asupra importanţei unui agent dublu este cel al lui Vasile Rafailă, om de încredere şi legătură al lui Leon Şuşman, care să lăsat recrutat de Securitate şi a reuşit să-i dezinformeze de ofiţeri timp de mai mulţi ani, până în 1957 – Serviciul Român de Informaţii, *Cartea Alba a Securităţii*, wl. II, Bucureşti, p.

80; un alt exemplu de aparentă acceptare a colaborării este acela al lui Vasile Motrescu – Constantin Dinu Xasiliu, *Munţii Bucovinei, prunii munţi în flăcări*, în „Memoria”, nr. 10, p. 105 – 106

Intuiau că ele nu ar fi placul acestor-23. Violenţa ofiţerilor de securitate în relaţiile cu informatorii era atât de mare încât aceştia preferau adesea să ia ei înşişi calea munţilor, uneori evadând chiar în timpul unor operaţiuni de scotocire în cadrul cărora jucau rolul de ghizi24. Au existat şi cazuri în care informatorii au încercat să se sinucidă fiind prinşi între presiunile permanente ale Securităţii şi loialitatea sau teama faţă de membrii organizaţiilor de rezistenţă25.

Printre deficienţele semnalate în munca ofiţerilor cu informatorii se numără şi faptul că aceştia preferau să-i plătească mai degrabă cu pumni şi palme26 decât cu sumele alocate în cadrul Fondului C.I.S. (Cheltuieli Informative Speciale) 27. Mai mult, unii ofiţeri pretindeau

23 într-un raport al D.G.S.P. se arată: „Informatorii evită a aduce la cunoştinţa organelor noastre anumite informaţii despre bandă deoarece nu sunt crezuţi şi prin metode de influenţare fizică sunt obligaţi să spună lucruri inexacte (cazul numitului «Iancu Săndoiu care la început a dat informaţii reale iar apoi, fiind constrâns, a fost nevoit să mintă, din care cauză a eşuat operaţia din munţi)” – A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 27 463, vol.5, f. 269

24 A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 50, vol. 1, f. 522 – 523

25 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 27 463, vol.4, f. 93: cazul baciului Rotaru Ion din comuna Pietroşani – Muscel care şi-a spintecat abdomenul cu un cuţit, în 20 iunie 1949, datorită presiunii organelor de securitate de a le conduce la gruparea Arnăuţoiu

26 în acelaşi raport se menţiona: „Tovarăşii nu ţin contact cu informatorii din problema bandelor, nu dirijează suficient de bine informatorii spre obiective şi în special nu ştiu să şi-i apropie, întrebuinţând cu ei metode tari care mai mult îi îndepărtează şi îi sperie, făcându-i astfel să

evite contactul cu organele noastre”. – A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 27 463, vol.5, f. 269

27 în februarie 1952, Gh. Pintilie atrăgea atenţia asupra faptului că un grup de ofiţeri din regiunea Stalin au sustras bani din acest fond „întrebuinţându-le pentru chefuri şi interese personale” – Serviciul Român de Informaţii, *Cartea Alba a Securităţii*, vol. II, Bucureşti, p. 313

ei de la informatori unele avantaje materiale28.

O altă problemă era reprezentată de neglijenţa ofiţerilor de securitate în păstrarea conspirativităţii reţelei. Aceştia se prezentau la întâlnirea cu informatorii în uniformă29, îi convocau pe aceştia la sediile Sfaturilor Populare sau ale Securităţii şi Miliţiei iar atunci când pierdeau legătura cu informatorii, se foloseau pentru reluarea contactului „de cetăţenii din comună sau de postul de miliţie” 30. În plus, legătura cu informatorii nu era ritmică, iar discuţiile purtate în timpul întrevederii „se desfăşoară în mod anarhic, fără un plan bine definit”. Aceste discuţii erau de obicei presărate cu ameninţări31, înjurături şi chiar bătăi.

Cunoaşterea informatorilor, a trecutului şi a preocupărilor prezente ale acestora era superficială32. Acest lucru se datora, în bună măsură, aroganţei ofiţerilor de securitate, convinşi că sunt net superiori celor pe care îi „coordonau”. Edificator este cazul a doi sublocotenenţi

28 Un ofiţer din D.R.S.P. Ploieşti era semnalat că „a lucrat foarte defectuos cu agentura, cu ameninţări şi chiar folosind-o pentru interese personale (...), astfel un informator i-a procurat cărămidă, altul tablă de casă, unul îi punea maşina la dispoziţie sau la altul a intervenit să-i bage un nepot în serviciu”. – A.M.I., fond D.M.R.U., nr. inv. 7363, dosar nr. 36, f. 428

29 A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 36, f. 90

30 Marius Oprea, *Banalitatea ritului. O istorie a Securităţii în documente. 1949 – 1989*, Iaşi, 2002, p. 265

31 La o întâlnire cu un informator folosit pentru capturarea grupului Arnăuţoiu, locotenentul Branea Petru,

nemulţumit că acesta nu a adus informaţii, „a început să-i spună că tu nu vrei să munceşti, umbli cu dedesubturi, ascunzi faţă de noi realitatea şi eşti un duşman, ameninţându-l că dacă nu va munci o să-şi ia cele cuvenite” – A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 40, f. 93

32 Ibidem, f. 78

care, întrebaţi asupra gradului de cunoaştere şi de credibilitate a unor informatori, au afirmat: „Bii, nu stăm noi mereu de vorbă cu ei? Nu există să ne ducă!” 33.

Instruirea şi dirijarea informatorilor era făcută, de asemenea, cu multă superficialitate. Astfel, un muncitor forestier recrutat, odată ajuns la colegii de muncă, s-a îmbătat şi le-a cerut acestora să-i spună tot ce ştiu despre „bande” întrucât el este omul securităţii. Un doctor recrutat la Drăgăşani a fost trimis în comuna Corbi unde trebuia să ia legătura cu căpitanul Ilie Popescu. Ajuns în comună, doctorul s-a interesat, din poartă în poartă, „unde este tov. Popescu de la Securitate, că vrea să stea de vorbă cu el?” 34.

Toate aceste deficienţe se reflectau în slabele rezultate obţinute de Securitate, în ciuda mobilizării unor importante mijloace materiale şi impresionante efective umane. În Sinteza informativă întocmită în problema bande, pe perioada anului 1951, se recunoaşte că „în ceea ce priveşte reţeaua informativă în problema bande, în majoritatea direcţiunilor regionale – care au pe teritoriul lor bande – a fost slabă, mai mult de suprafaţă şi în anumite perioade de timp chiar inexistentă” 35.

Rezultatele slabe şi evidenta lipsă de profesionalism a cadrelor de securitate au determinat conducerea centrală să urgenteze elaborarea unor mici „manuale” referitoare la munca cu agentura informativă. Astfel, în 1951 au apărut *Directiva pentru organizarea şi conducerea muncii informative la sate* şi *Directiva despre munca cu agentura*.

33 Marius Oprea, op. cit., p. 275

34 Ibidem, p. 269

35 A.C.N. SAS., fond Documentar, dosar nr. 36, f. 269

Acestea conţineau o serie de indicaţii care ne arată în mod clar care era nivelul de pregătire al celor cărora le erau destinate, dar şi al celor care le-au elaborat. În prima directivă menţionată se preciza: lucrătorul operativ „leagă prietenie cu ţăranul muncitor la care doarme şi căruia întotdeauna îi plăteşte corect, la timp şi mulţumitor pentru găzduire sau alte servicii ce-i aduce. El leagă prietenie cu alţi ţărani muncitori la care mănâncă şi de asemenea plăteşte corect şi mulţumitor. El leagă prietenie şi cu ţăranii de la care închiriază o căruţă cu caii (...) Tot pentru a-şi crea relaţii printre ţărani, lucrătorul operativ, atunci când vine în comună, se opreşte pe stradă şi stă de vorbă cu diferiţi ţărani, chiar şi cu chiaburi”.

Al doilea document era structurat pe următoarele „capitole”: *Categoriile reţelei de informatori*, *Pregătirea în vederea recrutării şi recrutarea informatorilor*, *Educarea şi munca cu iiformatorii*, t *Casele de întâlniri şi conspirative ale Securităţii Statului*, *Verificarea muncii informatorilor* şi *Retribuirea informatorilor*. Şi în cuprinsul acestora sunt o serie de indicaţii semnificative. De exemplu, s-a simţit nevoia să se precizeze că „în timpul întâlnirilor cu informatorul, lucrătorul trebuie să aibă ţinuta îngrijită, să fie politicos, punctual şi disciplinat, să rezolve după o matură gândire problemele ridicate de informator în legătură cu munca lui”.

Aşa cum au arătat-o însă rezultatele practice înregistrate în acţiunile împotriva nucleelor de rezistenţă armată, aceste directive au rămas, în cea mai mare parte, litera moartă.

Un capitol nou în folosirea reţelei informative pentru distrugerea organizaţiilor de rezistenţă începe în a doua jumătate a anului 195236. Prin Directiva 00805/1952, Alexandru Drăghici a decis înfiinţarea unei unităţi distincte în cadrul Direcţiei a III-a (Serviciul Bande), condusă de locotenent colonelul Pavel Aranici, care reunea ofiţeri operativi din Securitate, Miliţie şi TVupele de Securitate37. Această reorganizare a fost însoţită de o

„întărire a muncii cu agentura”, punându-se accent pe calificarea informatorilor şi, mai ales, pe „recrutarea cu răspundere a unor elemente din cercurile apropiate bandiţilor, cu posibilităţi de infiltrare în rândurile lor” 38. În paralel cu acţiunea de recrutare, s-a trecut la eliminarea unor informatori ce reprezentau „balast în munca informativă, elemente nesincere, care duceau în eroare organele”. Au fost de asemenea abandonate „o serie de elemente recrutate cu superficialitate, ce nu puteau furniza informaţii serioase, deoarece n-aveau posibilităţi să cunoască activitatea bandiţilor” 39.

Nici noile măsuri nu au dat rezultatele scontate, dat fiind faptul că oamenii chemaţi să aplice în practică indicaţiile organelor centrale erau, în bună măsură, aceiaşi ofiţeri slab pregătiţi40. Ca urmare, la 1 martie

36 Marius Oprea, *Completare la comunicarea d-hă Gavrilă Ogoranu*, în *Analele Sighet*, 2, Bucureşti, 1995, p. 341

37 Marius Oprea, Stejărel Olaru, *Puii bucătăresei. Viaţa şi activitatea colonelului de securitate Pavel Aranici*, în *Analele Sighet*, 9, Bucureşti, 2001, p. 626 – 646

38 Referat asupra operaţiunilor întreprinse împotriva bandelor de către organele M.S.S. pe ultimul semestru al anului 1952, în Marius Oprea, *Banalitatea răului. O istorie a Securităţii în documente. 1949 – 1989*, Iaşi, 2002, p. 265

39 Ibidem

40 Pentru perfecţionarea muncii acestora a fost elaborată în 1953 *Directiva despre numea informativă de investigaţii a organelor Ministerului Securităţii Statului*

1954, ministrul de interne, Alexandru Drăghici, a dat Ordinul nr. 60 privind scoaterea din reţeaua informativă a informatorilor dubli, deconspiraţi, balast şi membri de partid41. Se spera astfel o mult dorită ameliorare a muncii cu reţeaua informativă.

În decursul anului 1954 conducerea Securităţii a impulsionat elaborarea unor noi documente cu caracter teoretic care să contribuie la perfecţionarea muncii ofiţerilor implicaţi în lichidarea rezistenţei: *Instructvuni*

cu privire la munca infomxativă a organelor informative grănicereşti, Directiva nr. 70 din 15.03.1954 a M.A.I. al R. RR. despre *munca organelor grănicereşti cu agentura* şi *Directiva nr. 80 din 20.03.1954 despre cenzura secretă a corespondenţei.*

Cu toate încercările de perfecţionare42, structurile securităţii au continuat să manifeste un amatorism evident în acţiunile întreprinse. Acest lucru este reliefat de documentul intitulat *Referat privind constatările şi concluziile rezultate din studiul efectuat asupra unor acţiuni lichidate în cursul anilor 1956 – 1957 pe linie de bande şi fugari* redactat la sfârşitul anului 1957. În acesta se preciza:

„Deşi elementele fugare dispărute de cca. 10 ani au fost cunoscute de organele noastre ca elemente periculoase (legionari, ţărănişti, terorişti etc.), totuşi

11 Serviciul Român de Informaţii, *Canea Albă a Securităţii*, vol. II, Bucureşti, 1994, p. 473

12 Alte documente emise cu aceeaşi intenţie, de perfecţionare a muncii, au fost: *Ordinul nr. 15 din martie 1956 privind eliminarea din reţea a uvormatorilor ineficienţi*; *Ordinul nr. 95 din 1957 privind creşterea numărului de infomuttori în mediul niral* – cf. Cristian Troncotă, *Istoria serviciilor secrete româneşti. De la Guşa la Ceauşescu*, Bucureşti, 1999, p. 353

măsuri mai eficace pentru prinderea lor au fost luate de abia în ultimii doi ani.

Folosirea agenturii deconspirate şi trădătoare, ca urmare a neverificării ei, a făcut ca organele de securitate să nu cunoască ani de zile nimic despre existenţa bandiţilor, permiţând în mod indirect ca aceştia să-şi desfăşoare activitatea şi să atragă numeroase elemente în acţiunile lor duşmănoase.

Faptul că, în toate acţiunile, mulţi agenţi s-au dovedit a fi nesinceri şi trădători, îşi are cauza, în primul rând, în orientarea greşită a organelor noastre, care au trecut la recrutarea lor fără a-i studia temeinic şi fără a obţine în anchetă toate datele pe care aceştia le cunoşteau” 41.

În ciuda modului total neprofesionist de a lucra cu agentura, a numeroaselor gafe comise şi a faptului că majoritatea populaţiei îi simpatiza pe cei din rezistenţă, trebuie recunoscut faptul că cea mai mare parte din grupurile de rezistenţă au fost capturate sau lichidate în urma furnizării de informaţii către ofiţerii de securitate44. Dincolo de aprecieri pripite, trebuie înţeles contextul în care unele persoane au acceptat să colaboreze cu Securitatea şi, în acelaşi timp, trebuie evitate exagerările şi hiperbolizările în sensul că întregul popor s-a aflat

43 A.C.N.S.A.S. fond Documentar, dosar nr. 82, vol. 2, f. 22

44 Vezi Lucreţia Jurj-Costescu, *Patru ani de rezistenţă cu ama în mană în Munţii Apuseni*, în „Memoria", nr. 26, p. 101 şi 105; Mihai Timaru. *Am fost ofiţer al armatei regale române şi nu puteam s*ă *absentez de la lupta armată anticomunistă din Munţii Vrancei*, în „Memoria", nr. 20, p. 120; Gheorghe Urdea-Slătinaru*, între speranţă şi moarte*, în „Memoria", nr. 9, p. 84; vezi, de asemenea capturarea lui Ion şi Gavril Vatamaniuc – Constantin Dinu Vasiliu, loc. cit., p. 104

alături de cei din munţi, cu trup şi suflet[25].

În acest sens, extrem de sugestive sunt câteva aprecieri făcute de o legendă vie a rezistenţei armate, Ioan Gavrilă Ogoranu: „Când am luat calea munţilor, ştiam destule despre acea parte ascunsă a istoriei româneşti. Nu ne-am făcut niciodată iluzii. Nu ne-am bazat că ni se vor alătura şi vom fi înţeleşi de toată suflarea din Ţara Făgăraşului. Când am spus că în 1949 – 1950 s-ar fi ridicat satele la munte sau că eram primiţi şi ajutaţi de oamenii din partea locului, nu m-am referit niciodată la cine ştie ce mulţimi de oameni. (...) Or fi fost o sută, două, o mie? Dar restul locuitorilor? Unii n-au venit de frică. Şi ei trebuie înţeleşi. Pe alţii nu-i interesează decât propriul lor interes. Orice pas fac în viaţă, îl fac numai din calcul. Regimurile

25 Adrian Brişcă apreciază că „90% din luptătorii din rezistenţă au căzut prin trădare" (Adrian Brişcă, Radu Ciuceanu, Rezistenţa armată din Bucovina. 1944-1950, voi. I, Bucureşti, 1998, p. 61)

se schimbă, profitorii rămân. (...) Rămâne apoi marea masă a trudnicilor, a căror viaţă se reduce la muncă şi hrană, într-un ciclu etern, şi ale căror conştiinţe nu se ridică mai sus de blidul cu mâncare de dinaintea nasului. (...) Cu ei face stăpânirea ce vrea. În primul rând, să gândească în locul lor”[26].

RALUCA NICOLETA SPIRIDON

CONSIDERAŢII GENERALE ASUPRA UNEI LEGENDE: „MIŞCAREA NAŢIONALĂ DE REZISTENTĂ”.

nea din timpul celui de-al doilea război mondial, după distrugerea şi alterarea formelor oficiale şi instituţionale de opoziţie, au apărut, în ţările ocupate, mişcări de rezistenţă, între care şi cele armate, mult mai agresive, mai ales în acele spaţii în care memoria colectivă a fost traumatizată de ocupaţii străine, uneori succesive.

Odată cu înaintarea zXrmatei Roşii spre centrul Europei, simptomatic, fenomenul rezistenţei armate se accelerează, mişcările îndreptate împotriva ocupantului german se convertesc împotriva celui sovietic, cele care au avut de la bun început motivaţii antisovietice şi anticomuniste se amplifică iar în ţări care nu avuseseră regimuri de ocupaţie se dezvoltă.

În spaţiul românesc nu au erupt organizaţii armate de rezistenţă încă din timpul celei de-a doua conflagraţii mondiale, întrucât România nu a avut statut de ţară ocupată (totuşi, nord-vestul Transilvaniei s-a aflat sub ocupaţie ungară). Astfel, nu s-a format o rezistenţă împotriva trupelor germane, iar împotriva U.R.S.S. s-a luptat oficial, lipsind în acest fel motivaţiile care să fi condus la naşterea unor forme armate paralele cu obiective antisovietice.

Evoluţia de la batalioane la grupuri de rezistenţă s-a produs în Bucovina. Deşi intrăm în „preistoria” Batalioanelor fixe regionale, trebuie precizat că acestea „au fost unităţi teritoriale, încadrate cu localnici, constituite în 1942 – 1943 cu misiunea de a întări paza

---

261 6 Ion Gavrilă-Ogoranu, Brazii se Jifmg, dar nu se îndoiesc, voi. I, Timişoara, 1993, p. 267-268

frontierei şi a liniei de demarcaţie româno-ungară în primăvara anului 1944 existau nouă Batalioane fixe regionale, încadrate în două grupuri:

Grupul „Moldova” cu trei batalioane (Vrancea, Neamţ, Bucovina) cu misiunea de a participa la blocarea văilor Trotuşului, Bistriţei, Putnei şi Grupul „Ardeal” cu şase batalioane (Corbu, Criş, Someş, Bihor, Arieş, Cluj). Din punct de vedere operativ erau subordonate marilor unităţi în zona cărora acţionau. [...]

Batalioanele fixe regionale au fost demobilizate la 1 decembrie 1944 şi desfiinţate la 30 ianuarie 1945.în

Mai ales din martie 1944, formaţiunile batalionului din Bucovina, au avut drept scop lupta contra armatei sovietice în ipoteza în care aceasta ar fi ocupat zona. După demobilizare şi deci trecerea de partea aliatului sovietic a armatei române, conform punctului de vedere al istoricului Cristian Troncotă „unele formaţiuni şi-au continuat activitatea [împotriva noului aliat] reuşind să stabilească legături cu alte grupuri constituite în zone limitrofe” 2, dar Bucovina în cadrul rezistenţei este ceva special; aici comunităţi întregi s-au retras din faţa

1 Alesandru Duţu, Florica Dobre, Leonida Loghin, *Armata Româna în al II-lea Război Mondial1941 – 1945*, Bucureşti, 1999, p. 48.

2 Cristian Troncotă, *Procesul Mişcării Naţionale de Rezistenţă, 1946*, p. I, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 3/1995, p. 121.

armatei sovietice şi au încercat să se organizeze, starea de spirit generală a locuitorilor după nenumărate abuzuri fiind nu neapărat anticomunistă, ci antisovietică.

În acest context, excluzând zona Bucovinei, până în 1946 au existat puţine iniţiative de organizare a rezistenţei. Singura despre care se poate vorbi, măcar ca proiect, a aparţinut generalului Aldea, în timp ce prin supraevaluata organizaţie „H.A.I”. s-a încercat pătrunderea informativă în cercul generalul Aurel Aldea. În rest, organizaţia „Graiul Sângelui”, nu era decât un program politic şi de intenţii teoretice elaborate de Ion

Vulcănescu care nu a putut fi publicat în condiţiile instaurării cenzurii iar „Grupul înarmat Sinaia” a fost confecţionat în laboratoarele Siguranţei.

Deşi în expunere, vom porni într-o ordine inversă (începând cu procesul), ne vom strădui să facem câteva consideraţii preliminare a ceea ce a fost numită Mişcarea Naţională de Rezistenţă, în fapt o legendă3 propagandistică. Cicerone Ioaniţioiu afirma că „ancheta nu a reuşit cu toate promisiunile făcute să descopere forţe cu

3 Pentru a explica geneza legendelor A. Van Gennep oferă un exemplu: „Pe când prinţul Pucler-Muskau se găsea la Amfissa, căpitanul unui vapor i-a spus că în Grecia trăiesc şerpi cu coame. După spusele lui, el însuşi fusese muşcat, cu doi ani în urmă, în apropierea unui izvor de un şarpe verzui; apucându-l de gât, a vrut să-l sugrume, dar şarpele i-a alunecat din mână, lăsându-şi coarnele în ţărână. Căpitanul le-a strâns şi a promis să i le arate prinţului: acesta le recunoscu imediat ca fiind coarnele unor insecte coleoptere pe care şarpele le scuipase atunci când căpitanul încerca să-l strângă de gât. Aşa se nasc legendele. Niciodată nu lipseşte faptul real”. (A. Van Gennep, *Formarea legendelor*, Iaşi, 1997, p. 179) în cazul a ceea ce a fost numit M.N.R., comuniştii prin intermediul S.S.I.-ului s-au folosit de câteva fapte reale, în fapt activitatea unor tineri naţionalişti, legând-o de personalităţi politice şi militare pentru a le stigmatiza.

caracter militar şi atunci a înscenat un proces cu caracter politic” 4 însă într-o logică inversă, mai viabil este un alt punct de vedere conform căruia iniţiativa de rezistenţă a generalului Aldea a fost pretextul pentru compromiterea unor lideri politici.5

1 Cristian Troncotă, op. cit., p. 122.

5” Membri ai principalelor partide de opoziţie (RN. Ţ. şi RN. L., dar şi social democraţi, adversari ai comuniştilor din perioada interbelică), alături de foşti ofiţeri, trecuţi forţat în „cadrul disponibil”, au fost implicaţi în procesele organizaţiilor subversive „Tinerimea Română” şi „T”, din septembrie 1945, sau „Sumanele Negre” şi „Mişcarea

Naţională de Rezistenţă” (M.N.R.), din noiembrie 1946.

Intenţiile liderilor comunişti, în legătură cu aceste procese, au fost exprimate clar de Vasile Luca, în şedinţa Biroului Politic al C.C. al P.C.R. din 26 iulie 1946: «Nu trebuie uitat scopul: compromiterea şi distrugerea partidelor istorice».

Tendinţa de discreditare a fruntaşilor partidelor de opoziţie, care au depus ca martori în aceste procese, în apărarea unor membri acuzaţi de autorităţi, a fost subliniată, dincolo de campania propagandistică dusă în presa comunistă, şi de alegerea momentului desfăşurării procesului M.N.R. (la apogeul campaniei electorale) şi al pronunţării sentinţei (în preziua alegerilor din 19 noiembrie 1946, ale căror rezultate aveau să fie falsificate în favoarea coaliţiei guvernamentale guvernate de comunişti)”. (Claudiu Secaşiu, *Noaptea Demnitarilor, Contribuţii privind distrugerea elitei iDolitice româneşti*, în *Analele Sighet*, 6, Bucureşti, Fundaţia Academia Chică, 1998, p. 896). De altfel, un raport informativ trimis la Washington de gen. Schuyller în jurul datei de 20.11.1946 informa că „principalii colaboratori ai loviturii de la 23 august 1944 au fost sistematic înlăturaţi de actualul regim din România. A mai rămas doar, afirmă Domnia sa – M.S. regele Mihai, întrebându-se până când?” (A.C.N. SAS., fond Documentar, dosar nr. 26, f. 45), în timp ce după cum afirma informatorul S.S.I.-ului de la Reprezentanţa Politică Engleză, „Dl. John Bennet, şeful serviciului de presa al acestei reprezentanţe, comentând în dimineaţa de luni 18 noiembrie a.c., felul cum a decurs, precum şi rezultatul procesului „Sumanelor Negre” şi al „Mişcării de Rezistenţă Naţională”, arată ca impresia englezilor din România, precum şi a tuturor observatorilor străini este că acest proces n-are decât un caracter pur politic şi a fost aranjat să facă atmosferă internă şi externă în timpul alegerilor, motiv pentru care nu s-a dat procesului niciun fel de publicitate, decât crâmpeie înadins alese de cenzură. (*Ibidem*, f. 44.)

Pe baza materialului documentar cu greu se mai

poate reconstitui partea reală a proiectului şi metodelor de rezistenţă imaginate de generalul Aldea.

A existat o iniţiativă reală de rezistenţă pe care generalul Aldea a numit-o în interogatoriu cel mult „ideea unei rezistenţe" (asupra denumirii în sine a organizaţiei planând echivocul, cei arestaţi, aşa cum rezultă din sintezele S.S.I., auzind prima dată de M.N.R. de la procurorul Grigoriu în închisoarea de la Piteşti), precum şi viziunea unui nucleu central care să conducă rezistenţa. Fiind un proces cu un clar caracter intenţional, interogatoriile se bazează exclusiv pe detectarea „legăturilor" ca şi cum ar fi existat o imensă reţea subterană care ar fi acţionat „subversiv", de aici rezultând pentru posterioritate un dosar penal confecţionat care integrează în aceleaşi coperte iniţiative teoretice de rezistenţă care nu au avut de-a face unele cu altele, căzându-se astfel în capcana tratării simultane a „H.A.I.", a iniţiativei generalului Aldea, a ceea ce au fost numite „Graiul Sângelui" 6 şi „Grupul

6 „Ion Vulcănescu (profesor de matematici), cunoaşte pe gen. Rădescu, nu recunoaşte că face parte din vreo mişcare subversivă ci spune că e vorba de ideile lui proprii aşezate pe hârtie şi date spre consult la mai multe persoane, le-a dat spre publicare la „Graiul Nou" şi nu s-au publicat, ca atare le-a difuzat clandestin. Spune că ştiinţa nu are limite, insistă şi i se permite să citească câteva fraze din „îndrumătorul Doctrinar", Curtea întreagă spunând «Ne-am lămurit». Recunoaşte legăturile, neagă că a spus „Glasul Sângelui", spunând că este Generaţia Socialistă". De organizaţia „H.A.L" şi „M.N.R". spune că a auzit la închisoarea Piteşti, pe gen. Aldea l-a cunoscut la Jilava, pe şteanţa, Paleacu, precum şi pe cpt. Popa nu-l cunoaşte, şi niciun membru din organizaţia „HA.I". (*Ibidem*, f. 119.) Ion Vulcănescu fusese o cunoştinţă înarmat Sinaia" 7, precum şi a falsei impresii că aceste „organizaţii" ar fi fost subsumate de generalul Aldea în perspectiva unei „rezistenţe coordonate".

În fapt această confuzie a slujit supradimensionării

realităţii obiective întrucât se pot invoca într-adevăr întrevederile între doi (din cei trei membri ai „HA. I.”) cu generalul Aldea în contextul preocupării singulare a acestuia din urmă de a găsi un adăpost în munţi pentru suveran şi de asemenea repartizarea zonei munţilor a generalului Nicolae Rădescu încă din anii 1930, după care nu-l mai văzuse o lungă perioadă de timp, de altfel o notă a S.S.I.-ului din 12 octombrie 1945 informa că „gen. Rădescu nu poate lua sub nicio formă parte la organizaţie era vorba de M.N.R. 1 dat fiind că şi-a luat angajamentul de onoare faţă de Misiunele Engleză şi Americană, că nu va activa sub nicio formă în nicio organizaţie subversivă” (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 32, f. 251.)

7 În cazul „Grupului înarmat Sinaia” s-a folosit pretextul deţinerii de armament. Grupul ar fi fost iniţiat de locotenent colonelul Alexandru Evolceanu, maiorul Criveanu Mircea, maiorul Gheorghe Ghertner, locotenentul Mircea Holban şi căpitanul rezervist Popa Dumitru, militari care nu au avut nicio legătură cu generalul Aldea, nu au auzit de organizaţia „H.A.I”. sau „M.N.R”. Şi de membrii acestora. Aşadar, a fost şi el un produs al S.S.I.-ului, locotenentul colonelul Alexandru Evolceanu declarând că „niciun ofiţer sau subofiţer nu a luat parte la transportul armamentului la cabană în noiembrie 1944” iar în privinţa armamentului că „nu a sustras armamentul ci la batalion avea un surplus de armament provenit din contopirea a două batalioane; cu acel surplus intenţiona înlocuirea pierderilor suferite de Batalionul 2 Operativ care venea de pe front. Surplusul de armament şi muniţii l-a găsit la Batalion la luarea comenzii şi l-a transportat cu căruţele la cabană unde l-au depozitat în beciul bucătăriei de vară, fiind predat cu forma în regulă cu Proces Verbal la cabanier, recunoaşte că armamentul şi muniţia a fost mutată noaptea în gropile făcute noaptea expres, din ordinul său. [... [La S.S.I. după o serie de constrângeri şi ameninţări a fost silit să facă o declaraţie dictată de teamă să nu-i aresteze soţia, restul acuzaţiilor nu la recunoaşte”. (A.C.N.S.A.S., fond Documentar dosar nr. 26, f. 127.)

Gălimani în viziunea unei rezistenţe organizată în opt zone, nu însă „legături” şi subsumarea aşa – ziselor organizaţii: „Graiul Sângelui” şi „Grupul înarmat Sinaia”.

Dacă generalul Aldea a luat în calcul, într-o situaţie şi aşa ipotetică, organizarea rezistenţei prin împărţirea activităţii în opt zone, aceasta ar fi urmat să fie organizată de apropiaţi ai generalului: generalul Constantin Eftimiu, Horia Măcellariu, Eugen Plesnilă şi de Gheorghe Manu, Horaţiu Comăniciu, Mihail Fărcăşanu (ultimii doi neaducând vreun angajament din partea partidelor istorice, ei înşişi considerând propunerea generalului Aldea nerealizabilă) aşadar, nu poate fi vorba de înglobarea de către generalul Aldea a unor grupuri deja constituite. În altă ordine de idei conţinutul intenţiei de organizare al rezistenţei (mod de operare, obiective, resurse) este imposibil de reconstituit, pe de-o parte anchetatorii axându-se pe refacerea legăturilor – prea puţin conta rezistenţa când obiectivul procesului era altul – iar pe de altă parte ştiindu-se filat generalul nu comite imprudenţe ce puteau fi speculate, astfel încât din niciun interogatoriu şi notă informativă nu transpar aspecte legate de rezistenţa propriu-zisă.

Mai transparentă şi mai vizibilă a fost activitatea HA. L. Şi revenind la un criteriu cât de cât cronologic se impune menţiunea că „Ia începutul lunii septembrie 1944, din iniţiativa P.N.Ţ. şi cu aprobarea Marelui Stat Major al Armatei Române s-au format Gărzile de Voluntari „Iuliu Maniu” cu scopul de a îndeplini misiuni de pază şi curăţire a teritoriului transilvănean eliberat de trupele române şi sovietice”. 8

8 Cristian Toncotă, op. cit. p. 121

Materialul documentar referitor la Batalionul de Voluntari Ardeleni denumit Garda „Iuliu Maniu” din Braşov este insuficient, din el se desprinde totuşi faptul că a fost înfiinţat conform Ordinului Marelui Stat Major nr. 64 974 din 2 septembrie 1944, Gavril Olteanu asumându-şi rolul de comandant şi conform propriei sale declaraţii „instrucţiuni ori dispoziţii care să afirme că ne-ar fi dat

Iuliu Maniu la munca ce am depus-o cu Batalionul sunt absolut lipsite de adevăr” 9, oricum liderul ţărănist a fost neplăcut surprins de activitatea batalionului care a fost desfiinţat începând din noiembrie 1944, „la intervenţia comandamentelor sovietice, datorită unor excese săvârşite împotriva populaţiei maghiare din Ardeal” 10.

Pentru a nu fi arestaţi Gavril Olteanu, Şteanţă Dumitru zis „Oprea Dumitru”, zis „Mitruş”, Paliacu Nicolae, zis „Moldovan” şi Ghezeşanu au fugit din teritoriul ocupat de sovietici pentru a nu fi găsiţi de autorităţile româneşti.11

Pe 1 decembrie 1944, Gavrilă Olteanu, refugiat în munţi (com. Coşna – Câmpulung) punea bazele organizaţiei „Haiducii lui Avram Iancu”, el fiind comandantul organizaţiei, comandant ajutor Nicolae Paliacu şi secretar general Dumitru şteanţă, derularea ulterioară a evenimentelor reliefând faptul că din punct de vedere numeric organizaţia nu a depăşit aceste trei persoane iar

9 A.C.N. SAS., fond Documentar, dosar nr. 24, f.57.

10 Cristian lYoncota, op. cit. p.121.

11 Potrivit declaraţiei lui Gavril Olteanu, Ghezeşanu fugise de teamă că fusese ajutorul de comandant al batalionului, Paliacu fiindcă fusese legionar iar şteanţă fiind prieten cu Paliacu (A.C.N.S.A.S., fond Penal dosar nr. 18, vol. 2, f. 3.

activitatea a ceea ce numim impropriu organizaţie s-a rezumat la difuzarea de manifeste, executarea unor planuri de luptă în cazul unui conflict între aliaţi şi la unele călătorii întreprinse cu iluzia că vor fi sprijiniţi de personalităţi politice, militare, bisericeşti.

Aşadar, dincolo de crusta organizatorică imprimată de Gavril Olteanu, această încercare de rezistenţă nu a avut dimensiuni care să-i legitimeze numele de organizaţie sau de mişcare de rezistenţă şi fără a confecţiona stereotipii, simplificat parcursul ei ar fi cam următorul: inspirată dintr-o iniţiativă politică („Gărzile Iuliu Maniu”, care avuseseră cumva conotaţii civice şi recuperator –

administrative) s-a perpetuat pe fondul unei asimilări concertate a „iudaismului”, „maghiarismului” cu „bolşevismul”, rezultând de aici o opoziţie faţă de comunism destul de timpurie în mentalul perioadei, pentru că abia în 1947 opinia publică începe să conştientizeze că ocupaţia sovietică înseamnă şi schimbarea paradigmei politico-economico-sociale.

Totodată cei trei au enunţat obiective şi scopuri foarte ambiţioase pentru mijloacele de care dispuneau şi cum totul a fost notificat, ele rezultă din Procesul – Verbal de înfiinţare. Astfel scopurile organizaţiei erau: trezirea conştiinţei naţionale în faţa pericolului iudeo – maghiaro – bolşevic, prin răspândire de broşuri şi propagandă prin viu grai de la om la om; lupta contra comunismului la momentul oportun în numele lui Dumnezeu, regelui şi naţiunii; colectarea de armament, mizându-se pentru desăvârşirea înarmării pe ajutorul marilor prietene din Apus, S.U.A. şi Anglia; torpilarea poziţiei oricărui guvern care la cârma ţării va lucra contra intereselor statului românesc.

Obiectivele se integrează într-o viziune de rezistenţă pasivă „creând nuclee înarmate în rândurile populaţiei să fie folosite ca unităţi de partizani împotriva Armatei Sovietice în cazul unui conflict armat între aliaţi la momentul oportun, echipe de partizani trebuiau să activeze în spatele Armatei Roşii pentru a le cauza lovituri prin: acte de sabotaj, aruncări în aer de poduri, dezorganizarea traficului feroviar şi în general acţiuni ce ar fi paralizat desfăşurarea operaţiunilor Armatei Roşii”. 12 Fără sprijin şi aderenţi, dată fiind credinţa că sentimentele naţionale îi apropie de partidul ţărănesc, Dumitru şteanţă l-a abordat în două rânduri (iulie 1945 şi august 1945) pe Iuliu Mâţniu, din partea lui Gavril Olteanu, prezentându-i „Planul de Luptă nr. 1” şi cerându-i sprijin material. Neplăcut surprins de fosta activitate a batalionului pe care Gavril Olteanu a încercat s-o justifice printr-o scrisoare, Iuliu Maniu, a evitat orice fel de angajare.

În plan global, este destul de dificil de detectat momentul declanşării psihozei „Venirii Americanilor”, ce a condiţionat şi determinat acţiunile rezistenţei. Este posibil ca încă din perioada eforturilor de pace de la Cairo, motivate de diplomaţii români prin „faptul că Anglia şi S.U.A. vor dispune de suficientă putere pentru a limita pretenţiile lui Stalin, după înfrângerea lui Hitler” 13, să se fi programat în starea de spirit, această aşteptare, Iuliu Maniu intuind „ceva după comportarea sovieticilor în România. La numai şase săptămâni după acordul Churchill – Stalin, Iuliu Maniu s-a adresat reprezentări

12 *Ibidem*, f. 65.

13 Onişoru Gheorghe, *România în anii 1944 – 1949; Transformâri economice şi realităţi sociale*, Bucureşti, 1988, p.133.

tului politic al Marii Britanii la Bucureşti” 14 iar puţin mai târziu într-un memoriu trimis lui Stevenson, a întrebat „dacă intenţia Marii Britanii este ca România să treacă cu totul sub control sovietic”. 15 „Nu a fost vorba despre o evoluţie liniară, existând şi semnale ale Casei Albe de schimbare a cursului politic şi de adoptare a unei poziţii mai dure faţă de Moscova, precum şi de iniţiative româneşti vizând limitarea influenţei sovietice. Moartea preşedintelui Roosevelt şi instalarea lui Harry S. Truman a fost un astfel de moment. Noul şef al statului american s-a manifestat mult mai ferm la Conferinţa de la Potsdam, efectul în România fiind declanşarea Grevei Regale”. 16 O astfel de polarizare a forţelor, teroarea endemică generată de comunişti a condus la derularea mai multor scenarii de-o parte şi de alta. Legătura „H.A.I”. cu generalul Aldea s-a produs în acest context: „către sfârşitul lunii septembrie 1945, luând legătura cu dplegaţii organizaţiei „H.A.I”. m-am interesat de posibilitatea găsirii unui adăpost în munţi pentru M.S. Regelui, în cazul când situaţia internă ar cere asta” 17, o sinteză a S.S.I.-ului surprinzând şi ea acest aspect18 în timp ce discuţiile cu

11 Nicolae Baciu, *Agonia României 1944 – 1948, Dosarele secrete acuză*, Cluj Napoca, 1990, p. 143.

15 *Ibidem*.

16 Gheorghe Onişoru, op. cit., p.134.

17 Radu Ciuceanu, Octavian Roske, Cristian Troncotă, *începutul Mişcării de Rezistenţă* în *România*, vol. I, Bucureşti, 1998, p. 204.

lb „în septembrie 1945 a cerut lui Capră găzduire sub numele de Mircea, sub motivul unui diferend familiar. Aici a luat contact cu şteanţă şi Paliacu, a primit două scrisori de la ei şi au vorbit despre Gavril Olteanu pe care-l cunoştea cu câţiva ani în urmă de la Capră. [...] în mintea sa s-a născut ideea că cineva... trebuie ascuns şi cerea relaţii despre un adăpost”. (A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 26, f. 86 – 87.)

Ionel Pop în aceeaşi problemă nu au avut niciun rezultat, generalul fiind refuzat categoric.19

Paralel cu această legătură, generalul Aldea, preocupat de evenimentele din august 1945 (Greva Regală, din ea decurgând şi refuzul regelui de a participa la aniversarea unui an de la evenimentele din 23 august 1944) „a discutat cu gen. Eftimiu, cu Măcellariu şi Plesnilă şi a încolţit ideea de rezistenţă «manifestaţie contra manifestaţi» era chestia de inimă şi suflet şi pentru animarea tineretului”. 20

S.S.I.-ul, analizând situaţia politică din acea vreme cât şi perspectivele evoluţiei, a ajuns la concluzia că trebuia propusă o acţiune informativă în cazul organizaţiei şi dată „fiind importanţa deosebită pe care o prezenta problema s-a hotărât ca acţiunea informativă să fie condusă de S.S.I., organele Ministerului de Interne încetând orice activitate pe această linie”. 21 S.S.I.-ul nu a reuşit să infiltreze informatori în preajma generalului Aldea din cauza spiritului de castă ce domnea între militari, mărginindu-se la filaj, resimţind lipsa unei pătrunderi organizate în lumea militară, care în percepţia serviciului de informaţii, forma elementul dinamic al M.N.R.-ului, iar alţi informatori nu au câştigat încrederea persoanelor pe

19 „Ionel Pop îl cunoscuse pe generalul Aldea pe

când el era comisar pentru Ardealul de Nord şi s-au întâlnit ocazional la Leucuţia acasă, unde nu au cunoscut nimic important ci de curtoazie 10 – 20 de minute. Generalul Aldea a spus lui Ionel Pop că a auzit că ar avea o casă în munţi pentru un eventual refugiu al... iar Ionel Pop i-a spus că nu corespunde şi a refuzat categoric. Nu a discutat cu Generalul Aldea şi nici cu Dr. Vântilă Gheorghe de vreo organizaţie subversivă. (*Ibidem*, f. 118.)

2 n Ibidem, f. 89.

21 A.G.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 32, f. 10.

lângă care au fost implantate cum ar fi informatorul Mircea de pe lângă amiralul Horia Măcellariu.

Aşadar, singura posibilitate de apropiere informativă a S.S.I.-ului de gen. Aldea, rămânea prin organizaţia „HAI”. speculându-se într-un fel naivitatea acestora.22

În acţiunea informativă, Serviciul s-a folosit de căpitanul Dumitrescu, pus la dispoziţie de Ministerul de Interne care a primit numele conspirativ de A. Roman iar după descoperirea informatorului Sorescu I., a rămas singura linie informativă.

Prin căpitanul Nicolae Dumitrescu, S.S.I.-ul a urmărit pe de-o parte cunoaşterea activităţii „subversive” a „H.A.I”. iar pe de altă parte folosirea lor pentru compromiterea ulterioară a unor personalităţi, în strategia comunistă mai amplă de a-şi confecţiona alterităţi duşmănoase şi de a asalta simultan toate zonele

22 în prima deplasare la Bucureşti – august 1945 – în casa doamnei Penescu, Oprea a fost „descusut” de informatorii Sorescu I şi II. Oprea le-a făcut o dare de seamă asupra felului de compunere a organizaţiei, situaţia comandamentului, efectivele, armamentul, etc. concluzia S.S.I.-ului fiind că toate însă sunt false şi umflate”. (*Ibidem*, *f*. 9.)

23 Compromiterea se făcea mai ales prin asocierea cu legionarii, din care să rezulte apoi acuzaţia de fascism, astfel prin sugestiile pe care urma să le facă agentul Roman, membrilor organizaţiei S.S.I.-ul a urmărit

atragerea legionarilor, unor membri P.N.Ţ., unor finanţişti: „sugeraţi ideea să se solicite fonduri de la Ilie Lazăr, legătură ce s-ar asigura prin colaboratorul dumneavoastră şi împreună cu Moldoveanu şi Oprea. Referitor la deplasarea dumneavoastră la Brad, şi la atitudinea ce-o veţi lua-o faţă de tratativele ce vor avea loc acolo, este bine ca în prealabil, în cursul convorbirilor ce veţi avea cu conducătorii de la H.A.I., să le sugeraţi ideea ca Haiducii să le propună legionarilor ca toţi acei care în prezent sunt ascunşi să părăsească această postură pentru ca uniţi să concure la această acţiune". (*Ibidem*, f. 164.)

societăţii care trebuiau anihilate.23

Din considerentul că ar putea fi dezinformat, S.S.I.-ul a creat o a doua linie de verificare, folosindu-se în acest scop de generalul Şerban Lambru care urma să fie recomandat de căpitanul Dumitrescu, drept gazda cea mai sigura pentru membrii organizaţiei în Bucureşti, precum şi ca susţinător al organizaţiei.24 în acest context, aducerea organizaţiei „H.A.I". la Bucureşti pentru a doua oară a fost o maşinaţiune a S.S.I.-ului, numai că într-un moment de slăbiciune căpitanul Dumitrescu a divulgat generalului Aldea acţiunea pe care Serviciul o desfăşoară prin intermediul generalului Lambru, însă decesul acestuia din urmă, intervenit în decembrie 1945 a amânat precipitarea evenimentelor „demascarea reacţionarilor" şi „misiunilor străine".

Legarea „HAI". de membri ai Mişcării Legionare, de finanţatori mai vechi ai legionarilor şi apoi de partidele politice introducea o verigă lipsă, rezultanta fiind acuzarea istoricilor de fascism, cel mai comod şi „legal" stigmat pentru eliminarea opoziţiei. La proces întrebările lui Dumitrescu (către Paleacu) au fost de natură să arate că nu el era cel care propunea contactarea unor personalităţi iar instrucţiunile S.S.I. citate anterior

24 Conform unui raport S.S.I.: „Generalul va căuta să creeze posibilitatea ca o scrie de ofiţeri şi oameni politici nemulţumiţi de regim să-şi ţină consfătuirile lor conspirative netulburaţi de nimeni, de asemenea generalul

fiind şi membru al asociaţiei Y.M. ca va căuta prilejul să întrunească în această casă pe membrii marcanţi ai asociaţiei şi stabilirea de contact între Y.M. CA, „HAI”. Şi gen. Aldea [...] Intensificarea activităţii în această problemă ne va face posibil ca în cel mult 3 – 4 săptămâni să putem veni cu demascarea reacţionarilor ajutaţi de elementele subversive şi Misiunile Anglo-Americane”. (*Ibidem*, f. 215 – 348

reliefează clar ce scopuri urmau să fie atinse prin tinerii naţionalişti, aceste două aspecte făcând imposibil de decantat ce a fost iniţiativă propriu-zisă a HAI. şi ce a fost sugerat de către agentul provocator.

Cert este că trimişii lui Gavril Olteanu în cadrul deplasării pe care o fac între 24 ianuarie 1946 şi 12 februarie 1946 spre Bucureşti s-au adresat în egală măsura unor personalităţi din mediile politice, legionare, bisericeşti şi militare. Această modalitate de abordare simultană semăna destul de mult cu strategia de asalt a comuniştilor asupra tuturor zonelor civice ale vechii societăţi sau poate că prin sugestiile făcute de cpt. Dumitrescu celor doi tineri s-a urmărit sondarea în teritoriu a potenţialilor opozanţi ai regimului care se instala. Deplasarea a fost consemnată într-un raport de activitate în teren trimis lui Gavril Olteanu, documentul, în condiţiile în care a fost produsul unui personaj care-şi ia dorinţele drept realitate25, fiind relevant nu atât pentru activitatea „H.A.I”. cât mai ales pentru surprinderea reacţiei de respingere, suspiciune şi neîncredere a celor abordaţi într-o atmosferă generală de teroare endemică răspândită de comunişti.

Faptic din Doma au pornit spre Bistriţa, şi după convorbiri cu dr. Gherman Nicolae s-au îndreptat spre Brad (Hunedoara), legionarii de aici, reprezentaţi de dr.

25 în mai multe situaţii S.S.L-ul a fost pus în situaţia de a verifica datele exagerate şi false emise de şteanţă (Oprea) pentru a amplifica realitatea, o notă către agentul A. Roman cerând acestuia „a vă informa şi a obţine date cât mai precise asupra „Diviziei Sumanelor Negre”, este

realitate sau ficţiune, eventual încadrare, dislocare” (*Ibidem*, f. 258).

Indrieş, neputând fi antrenaţi în activităţile apoi spre Sibiu la I.R.S. Nicolae Bălan26 care din circumspecţie nu i-a primit.

La Braşov, trimişii lui Gavril Olteanu, l-au abordat pe Vaier Roman27 şi prin intermediul recomandaţiei acestuia către Radu Vilsănescu28 au obţinut o audienţă la Bebe Brătianu, secretarul general al partidului care i-a respins categoric, deoarece „P.N.L. nu poate duce o acţiune conspirativă şi că în calitate de secretar general nu poate discuta cu noi [...], nu poate spune dacă lupta noastră este bună sau rea, şi că P.N.L., este un partid legal şi are curajul de a da lupta pe faţă. Nu ne amestecăm în organizaţii subversive? 629

Pentru a putea pătrunde informativ în cercul gen.

26 Secretarul! îi S. a fost circumspect comunicându-le ca prezentându-se nerecomandaţi de cineva, vlădica nu-i poate primi pentru că: „Î. fi S.S. a suferit multe în ultimul timp din cauza conducerii guvernamentale şi nu mai vrea să aibă noi surprize. Eu fiind confidentul I. fi S.S. vă mărturisesc că ştiu de lupta domnului Olteanu [...]. Dosarul a fost oprit pentru studiu urmând ca la a doua trecere prin Sibiu să fim primiţi de! îi S.S. (A.C.N. SA. S., fond Penal, dosar nr. 18, vol. 2, f. 112.)

27 în interogatoriul de la proces Vaier Roman a contestat declaraţia prin care recunoştea că într-un bilet trimis de el lui Paleacu a cunoscut caracterul organizaţiei spunând că aceasta i-a fost luată sub presiune. A explicat că „tinerii se prezentaseră la el drept «ardeleni» şi de aceea el i-a recomandat «şefului» lui pentru o eventuală colaborare în alegeri cu elemente tinere naţionaliste” (A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 26, f. 215.), în contextul în care situaţia din Ardealul de Nord nu era rezolvată.

26 Tot la interogatoriu, în privinţa biletului de recomandare către Dl. Brătianu, Radu Vâlsănescu a declarat că „a cunoscut pe cei doi numai graţie lui Vaier

Roman dar văzând ce scrie într-un manifest i-a respins; a doua oarii au vorbit cu DL Brătianu şi Fărcăşanu, dar el nu ştie ce”. (*Ibidem*, f. 216)

29 A.C.N. SA. S., fond Penal dosar nr. 18, vol. 2, f. 33.

Aldea, prin intermediul gen. Lambru, S.S.L-ul a precipitat deplasarea lui Moldoveanu şi Oprea la Bucureşti, întrucât la această a doua întrevedere, cei doi nu i-au prezentat generalului Aldea, planul aşteptat cu privire la refugiul regelui. În urma unei analize a situaţiei politice Serviciul a ajuns la concluzia că s-ar putea ca organizaţia să primească sprijin şi în teritoriu, aşa încât este posibil ca, tot în urma sugestiilor date de căpitanul Dumitrescu, încă din septembrie 1945, Oprea şi Paleacu să ceară o listă cu câţiva ofiţeri şi generali superiori din Ardeal, pentru a li se adresa cu încredere. Generalul Aldea după consultări cu generalul Eftimiu le-a predat o listă care cuprindea numele generalului Gheorghe Mosiu din Cluj şi coloneilor Mihail Lăcătuşu din Târgu Mureş, Traian Borcescu din Sibiu şi Dumitru Neferu, din Arad. Nu ştim dacă au fost contactaţi toţi ofiţerii menţionaţi, cert este că la Arad, colonelul Neferu nu numai că a refuzat să stea de vorbă cu Oprea dar după* ce i-au fost prezentate manifestele îl şi arestează.

În ceea ce-l priveşte pe generalul Mosiu, probabil că, numai într-o situaţie specială generalul Aldea, urma să-i telegrafieze. De altfel, generalul Mosiu a explicat „legătura” cu „H.A.I”. prin faptul că „în calitate de şef de Stat Major al Armatei I-a pe teritoriul căreia activa această organizaţie, eram dator şi aveam tot interesul să cunosc cât mai precis şi detaliat pe aceia care ar fi în măsura să creeze tulburări în zona armatei? 130

Drumul de întoarcere de la Bucureşti, a avut un alt itinerar, trecându-se prin Graiova (deşi i-a primit generalul Leonard Mociulschi a fost rezervat), prin jud.

30 Ibidem, f. 146

Mehedinţi – locul lor de origine, la Turnu Severin negăsind nicio persoană căreia să-i încredinţeze organizarea judeţului momentan.

Singulară a fost poziţia episcopului Lăzărescu din Timişoara care nu poate fi generalizată, ţinând mai mult de structura contestataia a personajului, peste care este posibil să se fi suprapus deformările lui Oprea: „Deşi în aparenţă s-ar putea vorbi de o deschidere politică totuşi lumea românească n-o consideră ca pe o maşinaţiune a guvernanţilor. Preoţimea din Episcopatul Timişoara a primit manifeste H.A.I. şi aşteaptă zile de luptă. Idem cu dl. Nistor, fost secretar de stat, i s-au dat manifeste. Restul inexistenţi, maiorul [... anu] s-a mulţumit să ia act că trăim, fără a nu mai vorbi de organizare cum s-a pronunţat altă dată6131.

Au încercat, dar fără niciun rezultat concret, să-şi creeze legături în plan local. Astfel, la Oradea n-găsind pe căpitanul Stoicovici, şeful Domeniilor Militare din C.T.O. au împărţit manifeste altor militari din unităţile locale, în timp ce vizitat din proprie iniţiativă de Oprea, episcopul Andrei „l-a refuzat66. La Cluj au abordat pe Dr. Niculae Florea – legionar recomandat de către cei din Brad, pe generalul Moisiu iar pe valea Mureşului pe preotul Todea. Referinţa îl vizează pe Alexandru Todea şi reconsiderând încă o dată circumspecţia cu care trebuie privite declaraţiile lui şteanţă Dumitru, putem cel mult că consemnăm abordarea viitorului episcop.

Deplasarea din martie 1946 la Bucureşti a celor doi, nu a mai avut aceeaşi amplitudine, scopul ei fiind

31 Ibidem, vol. 13, f. 92

predarea schiţei (planul de invazie) privind locul de refugiu, cerută de gen Aldea, însoţită de o scrisoare din partea lui Gavril Olteanu. Generalul s-a interesat de cotele indicate pentru aterizări însă situarea locului în munţii Gălimani, prea departe de Sinaia şi Săvârşiri nu reprezenta un avantaj. De altfel, mai aşteptase un astfel de plan de la Romulus Boilă pentru regiunea Sibiului, dar acesta murise între timp. Tot cu ocazia acestei întrevederi cu generalul Aldea, cei doi au mai făcut o încercare de a contacta persoane din P.N.Ţ., la cererea lor generalul dându-le o recomandaţie pentru Boşca Mălin32 care-şi

exprimase dorinţa de a-i cunoaşte şi de la care au primit mai mult încurajări. De altfel, în această perioadă Iuliu Maniu îl sfătuise pe generalul Aldea să aibă cât mai puţine contacte cu ei, pentru că Gavril Olteanu este condamnat şi criminal de război iar rapoartele I.G.J. referitoare la „H.A.I". arată că în cazul unei arestări, cu organizaţia „T „nu a fost nimic faţă de ce va fi cu „H.A.I".

32 Boşca Mălin – element radical al P.N.Ţ.-ului, le-a spus celor doi ca: „Maniu este omul politicii de culise, nu al acţiunii; este un om bătrân de la care nu ne putem aştepta la prea multe. Noi generaţia de astăzi, trebuie să ducem lupta pe cont propriu, să ne obişnuim să stăm bine pe picioarele noastre. În concluzie, să nu aşteptaţi prea mult de la oamenii politici. Adu-ţi aminte că şi la 1848, bătrânii, după adunarea de la Blaj, se ţineau numai de parlamentari, fără să hotărască nimic, făcându-l pe Iancu să spună! «Bine, staţi voi şi discutaţi, eu mă duc în munte să-ncep lupta». Desăvârşiţi, după putinţa dumneavoastră, organizarea în teren a oamenilor şi ajutoarele nu vor întârzia să vină" (A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 25, f. 104).

„Legătura66 cu Mişcarea Legionară

Propaganda antifascistă a vremii a determinat în istoriografia actuală preocuparea pentru clarificarea măsurii în care Mişcarea Legionară a fost prezentă în rezistenţa armată, deseori fiind citat un raport al Direcţiei Generale a Securităţii Poporului din 1951 privind „afilierea politică a unui număr de 804 de persoane arestate, care, fie că au aparţinut uneia din cele 17 „bande din munţi", fie că le-au ajutat. Astfel, 88 erau foşti membri ai P.N.Ţ. al lui Iuliu Maniu, 79 foşti membri ai Frontului Plugarilor, 73 foşti legionari, 42 foşti membri ai P.C., 15 foşti membri ai P.N.L., ş.a". 33.

Pentru această perioadă incipientă a rezistenţei se impune o nuanţare a raporturilor lor cu Mişcarea Legionară, întrucât nu există o mutaţie numerică masivă a legionarilor în rezistenţă ci doar opţiuni individuale cum a fost cea a profesorului Gheorghe Manu sau a studentului

Paleacu.

Datorăm domnului Adrian Brişcă o diagramă a zonelor în care au acţionat grupurile de rezistenţă. Privită din punct de vedere cronologic, aceasta ne conduce la concluzia că perioada de emergenţă o constituie anii 1947 – 1949, aşadar, după anihilarea partidelor politice şi proclamarea R. PR., când începe să se conştientizeze că prezenţa sovietică înseamnă şi impunerea unei noi paradigme socio-economice. Pentru grupurile de rezistenţă poate fi valabilă consideraţia lui Cornel Drăgoi:

„* * *Cartea Albei a Securităţii*, vol. II, Bucureşti, S.R.I., 1994, citată de Dennis Deletant, *România sub regimul comunist*, Bucureşti, 1997, p. 79.

„Chiar dacă unii participanţi aparţinuseră înainte fostelor partide politice sau Mişcării Legionare (…) lupta de partizani din munţi n-a avut un caracter fascist (…) nu a fost nici ţărănistă, nici legionara, nici liberală, ci anticomunistă şi antirusească…” 34.

Pentru perioada care ne interesează, Nicolae Petraşcu, locţiitorul lui Horia Sima, a refuzat „legătura” cu H.A.I. pe motive că fusese primit un comunicat al Ministerului de Interne prin care se promitea tuturor legionarilor care se desolidarizau de Mişcarea Legionară că aveau să fie liberi şi nesupravegheaţi, în dosarul penal cu toate deformările existente, fiind perceptibilă această stare de fapt, mai ales în privinţa reacţiei legionarilor de la nivelele locale:

„Tot cu ocazia vizitei mele la Cluj, l-am cunoscut pe dl. Florea Niculae, pe care l-am găsit în urma unei scrisori de la legionarii din Brad. La prima întrevedere el acceptase în principiu de a lucra pentru organizaţia „H.A.I.”, dar la a doua întâlnire mi-a declarat că, consultând pe diferiţi legionari din Cluj şi văzând fracţiunea intervenită în Mişcarea Legionară, Radu Mironovici – Petraşcu, şi manifestele „H.A.I.”, care aveau un timbru legionar s-a hotărât de a sta pe poziţia pe care stă Petraşcu, socotind că aceasta este părerea celor de la Brad, cu care comunicase între timp. Legionarii cam toţi

erau de părere că atâta timp cât comuniştii îşi vor respecta angajamentele, şi le vor respecta şi ei, cu toată sinceritatea” 35, iar la Suceava, Paliacu Nicolae nu a reuşit

31 Mărturia lui Cornel Drăgoi în *Povestea Elizabetei Risca din Nucşoara*, Bucureşti, 1993, pag. 118.

35 A.C.X.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vol.2, f. 20.

să ia legătura cu legionarii Guţea şi Găină întrucât „intraseră în legalitate şi în această situaţie nu erau dispuşi a mai întreprinde ceva”. 36

Prin urmare, în contextul rupturii Mironovici – Petraşcu, legionarii au conservat disciplina mişcării şi cultul conducătorului, exprimându-şi după cum am văzut temerea că organizaţia „H.A.I”. ar putea fi percepută ca o altă disidenţă sau că se află la trena unui partid politic.

Rină în vara anului 1948, când înţelegerea din 1945, convenită de Partidul Comunist şi Mişcarea Legionară s-a deteriorat, legionarii nu se integrează rezistenţei, cu excepţia grupului Gheorghe Manu, care s-a desprins din considerentul că Nicolae Petraşcu a greşit prin încheierea înţelegerii.

Încercarea de rezistenţă a generalului Aldea

Din iniţiativa de rezistenţă a generalului Aldea a rămas doar o idee – organizarea rezistenţei în zone. Din materialul documentar nu rezultă nici cele mai mici indicii asupra rezistenţei propriu-zise. Ştiindu-se urmărit şi filat, generalul Aldea nu comite imprudenţe, astfel încât din notele informative nu rezultă modul în care ar fi fost activate acţiunile militare de rezistenţă în zone iar pe de altă parte interogatoriile se axează pe refacerea „legăturilor” – prea puţin i-au interesat pe anchetatori caracteristicile rezistenţei când obiectivul lor era

36 Ibidem, fila 112.

compromiterea – şi nu în ultimul rând, trebuie precizat că pe unele declaraţii nici nu se poate pune bază, întrucât au fost dictate sau „smulse” acuzaţilor. De pildă, locotenentul colonel Plesnilă Eugen conform unei sinteze S.S.I., „nu recunoaşte declaraţiile de la Piteşti, i-au fost smulse cu forţa, le consideră nule. A fost nebun şi i s-au

dictat declaraţii. [...] Despre M.N.R. a auzit de la procurorul Grigoriu la închisoare" *17.

Refuzul regelui de a participa la aniversarea unui an de la evenimentul din 23 august 1944, incertitudinile privind evoluţia ulterioară a raportului dintre rege şi comunişti au creat o situaţie tensionată, atmosfera de la palatul regal fiind ca înaintea unui asediu. Pentru acest moment se poate consemna doar că generalul Aldea – apropiat al Casei Regale, în bune relaţii cu generalii Constantin Nicolescu şi Emilian Ionescu a pus problema măsurilor de siguranţă pentru apărarea regelui în cazul în care mase de manifestanţi organizate de comunişti ar fi fost îndemnate să atace Palatul de la Şosea. Cum el însuşi declara „în acel moment, nu aveam nimic organizat, ci atunci m-am gândit la nevoia unor mişcări de rezistenţă în Bucureşti". 38

Cu notificare că, pentru Bucureşti sintagma „mişcare de rezistenţă" era prea pretenţioasă, având în vedere evoluţia ulterioară a fenomenului rezistenţei, cert este că s-a luat măcar în calcul realizarea unei contraponderi mai organizate în faţa terorii endemice răspândite de comunişti şi a metodelor lor de intimidare.

17 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 25, f. 91.

36 Radu Ciuceanu, Octavian Roske, Cristian TYoncotă, *începuturile Mişcării de Rezistenţă în România*, vol. 1, Bucureşti, 1998, p. 203.

În acest context, generalul Aldea l-a rugat pe generalul Eftimiu Constantin să-l viziteze, consultându-l asupra ofiţerilor şi generalilor de rezervă care având legături şi autoritate, ar primi misiunea organizării unei rezistenţe, cei doi oprindu-se asupra contraamiralului Horia Măcellariu. La întâlnirea care a urmat, de la începutul lunii septembrie 1945, şi la care au luat parte generalii Constantin Eftimiu şi Ioan Mihăilescu, locotenent colonelul Plesnilă şi contraamiralul Măcellariu, acesta din urmă a acceptat misiunea propusă pentru capitală.

Totodată la această întrunire consultativă generalul Eftimiu a precizat că ar avea ceva partizani în judeţul

Neamţ şi că în Bucureşti i-a fost propus căpitanul Tanţa, care-i adresase un memoriu prin care îşi oferea serviciile în acest sens, dar trebuia în prealabil verificat, în timp ce amiralul Horia Măcellariu putea apela la ceva aderenţi în portul Constanţa, care nu sunt înarmaţi şi ar avea nevoie de fonduri.

Această întâlnire nu a depăşit stadiul uneia consultative, iar derularea ulterioară a faptelor evidenţiază că societatea nu era pregătită pentru astfel de iniţiative: „Măcelaru nu a reuşit să realizeze nimic şi nu l-am mai văzut din acea zi, în Bucureşti nu se poate face nimic pentru ţară (cu colecta nu iese un ban)”. 39

Cum ancheta cu toate presiunile făcute nu a reuşit să scoată la lumină vreo acţiune de rezistenţă s-a încercat legarea grupului de militari de manifestaţia de la 8 noiembrie 1945 organizată de partidele istorice, însă conform sintezelor S.S.I.-ului care redau starea de spirit a arestaţilor în timpul procesului, nici generalul Aldea.

„A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 26, f. 88

Eugen Pleşnilă, generalul Constantin Eftimiu sau avocatul Alexandrescu Nicolae nu au luat parte la ea.

Mai trebuie precizat că în luna august 1945, tot în calitate de apropiat al Casei Regale, generalul Aldea a transmis regelui două informaţii pe care le avea de la D-na Pociovălişteanu, fosta proprietară a lui Groza şi anume:

„A) Stenograma şedinţei Consiliului de Miniştri de la 24 august 1944, prin care guvernul hotărâse să nu dea curs iniţiativei M.S. Regelui de a demisiona şi b) dl. Gheorghe latărescu – fiind acasă la dl. Groza – ceruse primului ministru ca guvernul să ia asupra sa prerogativele regale. Întrebat de dl. Groza cum s-ar putea face acest lucru, dl. Tătărescu ar fi răspuns: «să se încheie un protocol, atunci când suveranul va pleca la Sinaia, din care să rezulte că şi-a părăsit reşedinţa regală». La aceasta dl. Groza s-a opus”. 40

De asemenea la solicitarea regelui care-şi propusese rezolvarcă crizei guvernamentale printr-un guvern* de tehnicieni în cazul în care Petru Groza şi-ar fi dat demisia

prezintă şi el, o listă cu personalităţi neutre care să formeze guvernul.

Evident că a existat o preocupare de informare asupra mişcărilor şi deciziilor pe care le luau comuniştii instalaţi la putere şi un schimb de informaţii care s-a făcut graţie relaţiilor informale (din cadrul aceluiaşi grup de cunoştinţe), activitatea fiind considerată ca „subversivă", însă despre un Serviciu de Informaţii al M.N.R. nu poate fi vorba, fiind iarăşi o componentă fabricată pentru a supradimensiona iniţiativa generalului Aldea. De altfel, acesta apare menţionat numai în declaraţia lui Eugen

— Radu Ciuceanu, Octavian Roske, Cristian TVancotă, op. cit. p. 203.359

Plesnilă. În interogatoriu generalul Aldea s-a referit cel mult la colaboratori.

Astfel, Generalul Constantin Eftimiu, pe care-l cunoştea de aproape 30 de ani, a executat unele lucrări militare care i-au servit, ca bază pentru instrucţiunile pentru cele 8 zone şi i-a dat o lucrare despre efortul militar al României primită de la colonelul Dragodănescu, precum şi informaţii despre moralul armatei şi întâmplări diverse cu privire la corpul ofiţeresc. Locotenent colonelul în rezervă Eugen Plesnilă a fost director de cabinet al generalului Aldea la Ministerul de Interne, coautor al instrucţiunilor pentru zone împreună cu avocatul Nicolae Alexandrescu. Avocatul Nicolae Alexandrescu a lucrat şi el la cabinetul generalului Aldea în Ministerul de Interne, ţinea legătura cu Vintilă Brătianu şi amiralul Horia Măcellariu şi a tradus în engleză lucrarea colonelului Dragodănescu. Căpitanul Cochinos Mircea, de lk Legiunea Jandarmi Bucureşti, fusese angajat la Cabinetul generalului de la Ministerul de Interne, i-a furnizat o serie de informaţii şi rezumate din Buletinele Informative ale Ministerului de Interne. Doamna Adina Hoisescu a înlesnit legătura cu doamna Pociovălişteanu şi a făcut diferite comisioane.

Dudu Baranga Dragomirescu i-a dat diferite informaţii cu privire la aplicarea Armistiţiului, o lucrare

privind aplicarea art. 10 şi 12 din Convenţia de Armistiţiu cu tabelele anexe şi copia raportului cu care a plecat domnul Ghelmegeanu la Moscova. Cu Vintilă Brătianu nu a avut legături.

Pe Boşca Mălin l-a cunoscut ca trimis personal al lui Iuliu Maniu, în legătură cu o carte pe care a scris-o despre fruntaşul ţărănist cu referire la evenimentele de dinaintea şi după 23 august 1944. „Dl. Boşca Mălin mă vizita mai des pentru a-mi preda buletinul informativ confidenţial al RN. Ţ. pe care câteodată mi-l trimitea prin Alexandrescu. Venind de la un congres al presei ardelene din Cluj, Dl. Boşca mi-a spus că ar fi auzit de existenţa organizaţiei „HAI". Gând delegaţii „H.A.I". au venit la Bucureşti le-am spus că Dl. Boşca a vorbit despre ei şi le-am dat o recomandaţie către el pentru a le prezenta persoane marcante din PN. Ţ. pe care doresc să le cunoască". 41

Pe George Chintescu l-a rugat să-l ţină la curent cu informaţiile ce le are în legătura cu englezii şi prin intermediul lui a comunicat cu Mihail Fărcăşanu pentru a se lămuri asupra Legii Presei la care lucrase acesta din urmă. În primăvara anului 1946, un ordin dat de Marele

Stat Major, tuturor comandamentelor din ţară pentru întocmirea lucrărilor de mobilizare pgnă la 1 aprilie 1946 a condus la naşterea speculaţiilor privind iminenţa unui conflict între aliaţi şi a precipitat evenimentele. Este posibil ca în primăvara anului 1946 să mai fi avut loc întrevederi şi consultări privind modalitatea de acţiune în situaţia unui conflict armat între aliaţi, în care armata ar fi fost nevoită să lupte alături de U.R.S.S.

Cert este că la întâlnirea din casa inginerului Iliu (atestată atât de declaraţia generalului din dosarul penal cât şi de notele informative ale unui agent S.S.I.) a fost prezentat un aide-memoire care se va regăsi în instrucţiunile date mai târziu fiecăruia comandant din zonă şi în care s-a prevăzut „necesitatea împărţirii întregii

41 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 18, vot 1, f.36

activităţi în 8 zone, din care 7 încercuiau Ardealul şi una Bucureştii.

Prevăzusem comandanţi de zonă pe:
Horaţiu Comăniciu în regiunea munţilor Sebeş
Mihail Fărcăşanu în regiunea Câmpulung Muscel (Muscel)
Horia Măcellariu în regiunea Bucureşti
Profesorul Gheorghe Manu în regiunea din Valea Prahovei până în Valea Buzăului în regiunea trecătorilor Munţilor Moldovei
(prin grija GI. Eftimiu
HAI. în regiunea Munţilor Călimanului în regiunea Munţii Apuseni” 42.

Aşadar teoretic, cel mult s-a pus problema înfiinţării unor nuclee în teritoriu, de către cei pe care i-am nominalizat mai sus, în cadrul unei forme de rezistenţă pasivă. În privinţa *obiectivelor* rezistenţei care, repetăm, ar fi fost luate în considerare doar într-o situaţie ipotetică (primirea de ajutoare prin paraşutare) se poate preciza doar că, înainte de întâlnirea de la ing. Iliu, gen. Constantin Eftimiu a executat o hartă punctată cu roşu şi albastru pe care erau trecute: lucrări de artă, eventualele terenuri de aterizare în munţi, de asemeni a semnalat într-o notă locurile unde se găseau depozite de armament şi muniţii (Braşov, Sibiu, Prahova). Cum s-ar fi desfăşurat activitatea propriu-zisă, legăturile între diferite zone nu reies din nicio declaraţie sau material informativ.

Instrucţiunile pentru comandanţii fiecărei zone redactate de Eugen Plesnilă şi avocatul Nicolae Alexandrescu nu au fost reconstituite iar în privinţa Instrucţi

12 Ibidem, vol. 21, f. 65.

unilor pentru organizarea zonei Bucureşti, anexate declaraţiei lui Nicolae Alexandrescu nu putem face decât supoziţia că au fost ataşate de anchetatori în scopul compromiterii, pentru că aspectele ei nu se regăsesc în declaraţia lui Aldea sau în cea dată de Constantin Eftimiu care era tehnicianul şi vin în contradicţie cu ceea ce a declarat generalul Aldea: „cele citite de mine aveau mai mult un caracter militar în legătură cu organizarea

zonelor, precum şi problema armamentului”. 43

Prevederile din instrucţiunile pentru capitală, precum existenţa pe lângă un Stat Major a unui Birou Politic care s-ar fi ocupat de acţiunile de propagandă şi de formarea de echipe ale partidelor politice sau enunţarea următoarelor scopuri: „să se intervină în caz de conflict militar; [...] în cazul când trupele ruseşti părăsind teritoriul, guvernul actual refuză a părăsi puterea; [...] când prin atitudinea partidelor de stânga se produce haos în timpul alegerilor” 44, deplasează brusc şi fortuit rezistenţa spre zona politicului, ştiut fiind că membrii partidelor mai credeau într-o confruntare legală şi se integrează mai mult strategiei comuniste de a-şi crea alterităţi duşmănoase şi potrivnice, fiindu-ne greu să credem că în mai 1946 se putea prevedea evoluţia ulterioară a evenimentelor şi a modului de instalare al noului regim politic. Într-un raport al S.S.I.-ului privind materialul informativ referitor la M.N.R. se preciza că „informaţiuni venite pe mai multe căi se verifică, fără a putea însă constitui probe sigure, ţinând seama că nu am putut obţine niciun fel de

° *Ibidem*

„*Ibidem*, f. 56.

documente compromiţătoare” 45.

O parte a lucrărilor referitoare la Mişcarea Naţională de Rezistenţă vorbesc despre eşecul acesteia sau, mai mult, despre eşecul rezistenţei coordonate în general, ceea ce e o exagerare, întrucât un eşec defineşte insuccesul unei operaţiuni, ori „rezistenţa” urma să se activeze instantaneu în condiţia obligativităţii de a lupta alături de sovietici dacă ar fi izbucnit conflictul între aliaţi. Apoi, zilele M.N.R. au fost numărate; la începutul lunii mai 1946 se fixează modelul de „rezistenţă”, iar la 27 mai 1946 au loc arestările, astfel încât nu se poate lua în calcul vreo activitate.

Pentru intervalul 1945 – mai 1946: „factorii militari şi politici americani s-au rezumat la o monitorizare exactă a celulelor de rezistenţă anticomunistă, dar fără o implicare

strategică care să confere o superioritate în luptă formaţiunilor militare în munţi” documentele studiate neoferind informaţii asupra atitudinii în teren a agenţilor misiunii americane”. 46

Prin procesul care a urmat s-a încercat nu numai compromiterea lui Iuliu Maniu, Ilie Lazăr ci şi a Misiunii Engleze şi Americane, Vâlsănescu declarând la un moment dat că „la Piteşti a fost o luptă teribilă fiind forţat să implice Misiunile Anglo-Americane (cel puţin de Frank) în afacerea „HAL” şi refuzând a fost încarcerat şi pus la manej”[27].

Dacă în decembrie 1945 – ianuarie 1946, S.S.I.-ul

15 Ibidem, vol.49, f. 98.

46 Constantin Buchet, O *necunoscua a rezistenţei anticomuniste şi antisovietice din România*, în „Arhivele Totalitarismului”, nr. 1 – 2/1998, p.101.

şi-a propus intensificarea activităţii în această problemă prin generalul Lambru, astfel încât să fie posibil ca „în cel mult 3 – 4 săptămâni să putem veni cu demascarea reacţionarilor ajutaţi de elementele subversive şi Misiunile Anglo-Americane47[28], însă a eşuat, pe de-o parte datorită morţii generalului, pe de alta datorită faptului că Ira Hamilton s-a aflat la Belgrad şi nu a putut fi contactat, în mai 1946, când acesta se mai afla încă la Bucureşti sau întreprins arestările.

De altfel, căpitanul Dumitrescu i-a denunţat pe Oprea (Şteanţă) şi pe Paleacu „în urma destăinuirii unei convorbiri pe care o avusese Oprea cu Hamilton, văzând că organizaţia o ia pe un drum greşit? 149

Procesul care a urmat imediat după cel al Mareşalului Ion Antonescu, a fost un mijloc de intimidare înaintea alegerilor din noiembrie 1946, pentru ca, mai târziu, în 1948, tot cu prilejul alegerilor, arestările preventive să fie din nou practicate.

LIVIU MARIUS BEJENARU

ŞI LUPŢI PENTRU A MURI: MIŞCAREA DE

27 A.C.N.SAS., fond Documentar, dosar nr. 26, f. 223.

28 Idem, dosar nr. 26, f.212.

REZISTENTĂ ARMATĂ ANTICOMUNISTĂ DIN ROMÂNIA. O ÎNCERCARE DE ANALIZĂ

Un domiu Maiorul acela e dat dracului… (…)

Un domn: *Prea sfinte părinte» în genunchi te rog» reda-ne libertatea. Tatăl nostru* ş.a.m.d. *Prea sfântă născătoare de Dumnezeu, Jă să se aprindă flacăra războiului în lume» ca să pot scăpa de aici*. (Fragment din stenograma interceptării unei conversaţii a maiorului Nicolae Dabija cu un alt deţinut «din aceeaşi celulă, S.R.I., *Cartea Albă a Securităţii*, vol. II, 1944, p. 186)

— Nu vin, domnule Sterian, nu mai dau nicio veste anglo-americanii?

— Nu, bade Pavel, n-or să mai vină, şi poate că nici n-au avut de gând, zise trist căpitanul. Şi ce se mai aude prin sat despre mine?

— Că v-a mâncat vreun lup sau că aţi murit.

— Şi ţi-a plăcut cum am luptat? se interesase el. Ne-au depăşit ca număr, ne-au sufocat, ba chiar şi în aceste condiţii…

— Drept să fiu, zise badea Pavel, n-am avut vreme să mă gândesc, că prea ne cercetau, încât astăzi, dacă nu vă e cu supărare, vă urăsc şi găinile şi morţii.

(Augustin Buzura, *Feţele tăcerii*, Bucureşti, Editura Cartea Românească, 1974, p. 433 – 434)

1) *Luptătorul făm uniformă, evoluţie istorică şi recunoaştere internaţională*

„Oamenii sunt oameni şi rămân ceea ce au fost întotdeauna, iar revolta sălăşluieşte în fiinţa lor”. Aceste cuvinte care aparţin politologului Paul Marie de la Gorce1, sintetizează cel mai bine realităţile care decurg din dreptul legitim al unui popor de a se ridica împotriva unui stat agresor. În literatura istorică universală această luptă este prezentă sub denumiri diferite în funcţie de anumite particularităţi şi caracteristici specifice: mic război, luptă de guerilă, mişcare de partizani, rezistenţă, insurecţie armată sau populară, război de eliberare naţională, război revoluţionar.

Apariţia acestor forme de beligeranţă îşi are originea

încă de la sfârşitul secolului al XVII-lea şi continuă în secolele XVIII şi XIX, când se creează reflecţia asupra importanţei manevrelor oculte în desfăşurarea războiului.2 La început, în cadrul războaielor clasice apar aşa-numitele trupe uşoare şi detaşamente de cercetaşi, însărcinate cu misiuni de a surprinde, de a provoca panică în rândurile inamicului şi de a asigura siguranţa propriilor

1 Paul-Marie de la Gorce, *Ultimul imperiu*. *Va fi secolul al XXI-lea american*? Editura Lider, f.a., p. 23.

2 Alain Dewerpe, *Spionul*. *Antropologia secretului de stat contemporan*, Bucureşti, Editura Nemira, 1998, p.61.

trupe şi deşi aceste acţiuni subminează „ca un foc mocnit (...) stâlpii de susţinere ai armatei inamice”, după cum remarcă Clausewitz3, rolul lor este unul episodic în desfăşurarea înfruntărilor dintre trupele regulate4. Odată cu secolul al XIX-lea, acţiunile partizanilor capătă o recunoscută autonomie în luptele din Spania şi Rusia împotriva lui Napoleon. Micul război, conform denumirii date de strategii francezi5, va face însă carieră de-abia în timpul celui de-al doilea război mondial şi apoi în timpul războiului rece când termenul de „luptă de guerilă” se impune; deocamdată vom semnala doar apariţia mişcării de rezistenţă organizată, consacrată în dreptul internaţional sub denumirea de „miliţii şi corpuri de voluntari”, care are loc în anul 1870 în Franţa, în timpul războiului franco-prusian.6

Secolul XX este cel al apariţiei celor două forme de totalitarism – comunismul şi fascismul – astfel că se vor produce şi serioase mutaţii în maniera de purtare a unui război. Mai întâi, are loc impregnarea ideologică: dacă termenul de „partizan” desemna la început pe luptătorul care desfăşoară misiuni în spatele liniilor inamice, în timpul revoluţiei bolşevice din 1917 şi a războiului civil

3 Apuci col. Gheorghe Stănciulescu, *Cuvânt introductiv* la *Guerila, rezistenţă, juzboi popular*. *Culegere de texte din literatura ocial-politică şi militam străină*, Bucureşti, Editura Militară, 1972, p. XX.

4 Gol. dr. Aurel Petri, *Guerila şi aixtiguerilă*, în

Corneliu Soare (codrd), *Teorii militare contemporane*, Bucureşti, Editura Militară, 1978, p. 231.

5 Paul Claval, *Geopolitică şi geostrategie. Gândirea politică, spaţiul şi teritoriul în secolul al XX-lea*, Bucureşti, Editura Corint, 2001, p. 143.

6 Col. Vasile Gherghescu, Ionel Cloşcă, *Reguli de drept interrinţional privind starea de pace şi starea de mzboi*, Bucureşti, Editura Militară, 1972, p. 200.

care i-a urmat, el este un combatant care luptă în numele unei cauze marxist-leniniste revoluţionare.7

Apoi, odată cu declanşarea celui de-al doilea război mondial – un război total – când o serie de ţări au fost înfrânte de armatele Wehrmachtului, apare o mişcare de rezistenţă care în funcţie de existenţa unor condiţii geografice favorabile, poate reactualiza lupta partizanilor: aşa s-a întâmplat în U.R.S.S. după invazia din 22 iunie 1941. La fel au stat lucrurile şi în Iugoslavia, când partizanii lui Tito au alungat atât armatele Axei cât şi pe adepţii monarhiei, iar combinaţia de naţionalism şi comunism revoluţionar a imprimat mişcării caracteristicile unui război de eliberare naţională, permiţându-i să se menţină la putere şi după ruptura cu Stalin.

Nu întâlnim însă acest gen de luptă în Olanda, unde, deşi virulenţa sentimentelor anti-germane era la fel de intensă ca şi în Iugoslavia, iar actele de rezistenţă nu au fost de neglijat, lipsa unui obstacol topografic, răspândirea urbanizării şi o economie bazată pe comerţ nu puteau da naştere unei lupte de guerilă, sau în Polonia, unde după înfiinţarea de către generalul Bor-Komarovski a unei armate naţionale se optează pentru declanşarea unei insurecţii împotriva armatelor germane.

Lupta de guerilă începe să se răspândească însă odată cu începutul războiului rece, când experienţa bolşevică în care termenul de „partizan" a devenit unul standard în mişcările de rezistenţă de inspiraţie sovietică, a fost folosită cu deplin succes în Iugoslavia şi China. Cuvântul „guerilă" nu a făcut parte din vocabularul

7 Graham Evans, Jeffrey Newnham, *Dicţionar de*

relaţii internaţionale englez-român, Bucureşti, Editura Universal Dalsi, 2001, p. 430.

marxist până după revoluţia cubaneză din 19598, dar sprijinul dat în numele ideologiei socialiste tuturor mişcărilor de contestare a dus la apariţia războaielor de eliberare naţională, iniţial din rândul ţărilor cu regim colonial, fenomenul extinzându-se în ţări din Asia, Africa şi America Latină, poziţia oficială sovietică fiind aceea că războaiele care doresc să zdrobească lanţul dependenţei impus de capitalişti şi să elibereze masele sunt perfect justificate9.

În orice caz, odată cu declanşarea războiului rece se trece la o formă de conflict interstatal ocult, necunoscut până atunci, practicat pe timp de pace şi de care un stat se serveşte pentru a interveni în politica altui stat. Aceste operaţiuni se numesc „acoperite" şi sunt complementare celor „deschise"; în opinia lui Bissel ele sunt în număr de opt, printre ele figurând şi operaţiunile politice sau militare destinate răsturnării unui guvern10. Totodată specialiştii americani apreciază că lupta de guerilă care face obiectul acţiunilor „acoperite", cunoaşte trei faze principale: a) acţiuni sporadice şi disparate de hărţuire duse de forţele de guerilă; b) forţele de guerilă reuşesc să-şi creeze baze libere şi teritorii controlate, angajându-se în acţiuni de luptă tot mai puternice; c) se înfiinţează un guvern revoluţionar, formaţiunile de guerilă se transformă treptat într-o armată regulată, care organizează şi desfăşoară acţiuni de amploare în scopul eliberării întregului teritoriu al ţării.11

h Eric Ilobsbawn, *Secolul extremelor*, Editura Lider, f.a., p. 100.

9 Evans, Newnham, op. cit., p. 577.

1 (1 Apxul Alain Dewerpe, op. cit., p. 72.

11 Cf. Aurel Petri, op. cit., p. 248.

Din activitatea de studiere a guerilei iau naştere şi metodele de combatere sau de contra-guerilă. Jean-Louis Brâu consideră că principalele acţiuni ale guerilei, analizate într-o evoluţie gradată a conflictului, sunt

următoarele: 1) acţiuni poliţieneşti de percheziţii şi arestări; 2) intervenţia unor brigăzi de menţinere a ordinii şi a unor formaţiuni poliţieneşti speciale; 3) instaurarea stării excepţionale şi stabilirea unei doctrine de stat; 4) intervenţia armatei şi executarea primelor acţiuni militare cu caracter local; 5) intensificarea controlului; crearea unor zone interzise şi regruparea populaţiei; 6) operaţii de pedepsire-curăţire de mare amploare; 7) acţiuni armate ale trupelor regulate, desfăşurate potrivit principiilor şi regulilor antiguerilei, condiţionate de strategia şi tactica războiului de guerilă, precum şi de condiţiile internaţionale; 8) înfrângerea forţelor de guerilă sau încheierea ostilităţilor prin acordarea negociată a independenţei naţionale a statului respectiv.12

Preocuparea faţă de combaterea acestei forme de rezistenţă se explică şi prin importanţa pe care o deţine în cadrul strategiei indirecte şi care alături de celelalte două forme de strategii existente, cea militară clasică şi cea atomică13 reprezentau în epoca războiului rece principalele ameninţări cu caracter militar la adresa unui stat.

Este guerila cu adevărat invincibilă? Desigur că datorită unor factori pe care se bazează – izolarea şi sprijinul populaţiei – ea poate acţiona cu succes şi poate produce pierderi însemnate forţelor regulate. Dar a

12 Ibidem, p. 249 – 250.

13 André Beaufre, *Introducere în strategie*. *Apud* Aurel Petri, op. cit., p. 234.

afirma că acest gen de luptă poate obţine automat şi victoria, este o eroare, deoarece o putere industrială are resursele şi mijloacele necesare pentru a putea învinge un nucleu revoluţionar. Importante rămân efectele psihologice lăsate în urmă de guerilă precum şi cheltuielile de mijloace materiale şi umane necesare dislocării acesteia. Guerila izbândeşte numai cu sprijin extern sau atunci când forţele armate ale unui stat sunt blazate şi corupte, iar regimul este izolat pe plan internaţional, cum s-a întâmplat în Cuba, astfel că Uniunea Sovietică şi Statele Unite în

competiţia lor neobosită au dat ajutor guerilelor îngăduindu-le să câştige sau permiţând să fie sfărâmate.

Acest luptător care refuză să predea armele, înzestrat cu o ardoare deosebită în biruirea greutăţilor şi simpatizat de populaţie, este ostracizat de către autorităţi, deoarece în concepţia statului care deţine puterea pe un anumit teritoriu, orice persoană care luptă cu arma în mână împotriva acelui stat, dacă nu face parte din forţe armate recunoscute de dreptul internaţional sau de către statul însuşi ca fiind în drept să combată trupele sale regulate, apare ca un criminal. Ga atare, acel stat, dacă reuşeşte să captureze o asemenea persoană, va fi ispitit să o sancţioneze, aplicându-i pedepsele prevăzute în propriul său Cod penal. De asemenea, în optica unui stat agresor, care reuşeşte să-şi impună dominaţia în detrimentul altui stat, în cazul celor care sunt formal independente sau care se bazează mai mult pe coerciţie şi mai puţin pe consimţământ ca principal mijloc de control social, violenţa insurecţională oricât ar fi de redusă reprezintă o ameninţare în faţa căreia trebuie să se opună rezistenţă, iar celor care participă la această formă de protest li se contestă calitatea de combatanţi şi sunt calificaţi drept bandiţi, asasini, terorişti, spioni, sabotori. De la miliţiile şi corpurile de voluntari din Franţa, pe ai căror membri Bismarck dorea să-i împuşte fără judecată, trecând la Forţele Franceze Libere, pe care naziştii doreau să-i trateze ca „franctirori", ceea ce în interpretarea lor însemna tâlhari sau terorişti, cum a fost cazul partizanilor şi trecând la Armata Insurgenţilor Ucraineni, tratată drept „bandă" de autorităţile sovietice, observăm că nu există niciun fel de diferenţiere sau de nuanţare în tratarea acestei forme de rezistenţă.

În ceea ce priveşte modul în care această problemă este cuprinsă în documentele de drept internaţional, trebuie să remarcăm că aceasta nu a făcut până în 1949 obiectul unei reglementări speciale, deşi s-au făcut încercări de a o asimila miliţiilor şi corpurilor de voluntari prevăzute în Convenţia de la Haga din 1907. La Conferinţa

de la Geneva din 1949 s-a discutat şi statutul luptătorilor fără uniformă, iar în cadrul Convenţiei cu privire la tratamentul prizonierilor de război s-a stabilit că pentru a fi recunoscută, o mişcare de rezistenţă trebuie să îndeplinească următoarele elemente: a) organizarea să aibă un caracter militar şi să urmărească un scop politic; b) să depindă (sau să fie recunoscută) de un subiect de drept internaţional; c) să aibă o susţinere populară14, existenţa acestora fiind condiţii necesare în opinia noastră pentru a se preciza dacă într-un caz concret există un conflict armat, sau numai o răscoală limitată, o nesupunere civică ori o răbufnire izolată a unor patimi (dorinţa de a ucide pe un rival norocos, de a răzbuna o insultă personală din

11 Gherghescu, Cloşcă, op. cit., p. 202.

partea unui colaboraţionist sau soldat al statului agresor).

Prevederile art.4 din Convenţie se referă la gradul de organizare militam. Astfel, o mişcare de rezistenţă este considerată organizata dacă are în frunte o persoană responsabilă (în sensul de a exista o persoană care să exercite la cel mai înalt nivel conducerea mişcării), dacă are un semn distinctiv şi vizibil de la distanţă (care permite identificarea în raport cu populaţia paşnică şi care trebuie purtat în timpul luptelor), dacă poartă armele pe faţă (la fel ca miliţiile regulate), dacă se conformează legilor şi obiceiurilor războiului (ceea ce presupune informarea prealabilă a beligerantului asupra conţinutului acestora) 15.

Există şi interpretări care condiţionează recunoaşterea mişcării de rezistenţă de exercitarea autorităţii asupra unui anumit teritoriu16, iar în analiza mişcării de rezistenţă anticomunistă din România din cele ce urmează, am încercat să oferim o simbioză dintre situaţia obiectivă şi concretă existentă în acel moment şi reglementările internaţionale.

2) *Cum vegetează, se şubrezeşte şi moare o mişcare de rezistenţă* în analiza pe care am efectuat-o am pornit de

la studierea beligeranţilor care se înfruntă. Mai întâi, luptătorii din munţi care după căderea comunismului au început să fie mai bine cunoscuţi, datorită studiilor care

25 Prevederile trecute în paranteză au fost elaborate de Federaţia mondială a foştilor combatanţi ca o completare la art.4 al Convenţiei de la Geneva privind tratamentul prizonierilor de război (*ibidem*, p. 203).

16 Geoftry Best, Bir *and lxtv*? *since 1945*, Clarendon Press, 1994, p. 131.

le-au fost consacrate, multe din acestea însă având o vădită tentă de a hiperboliza rezistenţa, de parcă aceşti autori se simt jenaţi că regimul comunist din România nu a avut de înfruntat o opoziţie atât de largă şi de puternică aşa cum s-a întâmplat în alte state satelit ale sovieticilor.17 Alţii au mers atât de departe încât au considerat că această formă de rezistenţă a fost cel mai strălucit exemplu de anticomunism, în faţa căreia pălesc atât insurecţia populară maghiară, cât şi Fraga '68 sau Solidaritatea poloneză, existând însă şi voci care aruncă fenomenul de derizoriu (o mână de fugari, hoţi şi dezertori animaţi de rusofobie şi de legendele cu haiduci şi pe care Securitatea avea tot dreptul să-i lichideze).18

De fapt, realitatea este mult mai complexă, iar faptul că acţiunile derulate în perioada 1945 – 1962 au fost clasificate sub denumirea de „rezistenţă armată anticomunistă”, a fost principala cauză de alimentare a variantelor de maximizare sau minimalizare a acesteia, ambele în fond la fel de pernicioase. În opinia noastră, în analiza rezistenţei anticomuniste, trebuie avute în vedere trei forme de manifestare.

În primul rând, întâlnim *încercări de rezistenţă armată*, organizate şi conduse de ofiţeri deblocaţi (colonelul Uţă, locotenent-colonelul Arsenescu, maiorul Dabija) care prin formaţie, instruire şi pregătire sunt gata să declanşeze lupta pentru alungarea trupelor sovietice şi a marionetelor locale. În acest scop, ei preconizează

17 Cf. Dennis Deletant, *Teroarea coimuxistă din România. Gheorghiu-Dej şi statul poliţienesc 1948 – 1965*,

Iaşi, Editura Polirom, 2001, p. 181.

18 Cf. D.C. Mihăilescu, *Oameni de prisos*? în „22”, nr. 30/1998.

trecerea la acţiuni imediate prin atacarea şi asasinarea fruntaşilor locali comunişti, atacarea şi incendierea sediilor de partid, acte de sabotaj pentru pregătirea unei stări de spirit prielnice declanşării unei insurecţii armate, 19 organizând o vastă reţea de membri, procurare de armament, acţiuni clandestine, elaborarea unui program politic, stabilirea de contacte cu misiunea americană din Bucureşti20, şi chiar când dau dovadă de o mare naivitate cum este cazul locotenentului Tfeodor Mărgineanu21, aceşti ofiţeri sunt animaţi în fond de un patriotism, curaj şi spirit de sacrificiu demne de toată admiraţia. În organizarea luptătorilor şi în păstrarea secretului organizaţiei („pe membrii organizaţiei i-a ameninţat cu împuşcarea (...) şi incendierea caselor lor drept represalii, pe acei care ar încerca să trădeze” (...) se afirmă în sentinţa pronunţată în cazul maiorului Dabija22), în îmbărbătarea emulilor („ne-a vorbit – declară Cornel Drăgoi, care l-a cunoscut pe locotenent-colonelul Arsenescu, despre vechea poveste – că în curând va începe războiul, când americanii ne vor da arme şi se va înnegri cerul de avioane” 23), în insuflarea în rândul localnicilor a unei stări de spirit potrivnice noilor autorităţi, în

19 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar nr. 47584, vol.2, f. 46 – 47; vezi şi Ion Bălan, *Regimul concentraţionar din România, 1945 – 1964*, Bucureşti, Fundaţia Academică Civică, 2000, p. 275 şi urm.

20 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar 47584, vol.2, f.42 – 45.

21 „Referat despre o revoltă proiectată de un locotenent de la o unitate militară din Prundul Bârgăului – 15 febr.1957” în *Cartea Albă*... vol. II, p. 571 – 574; Mihai Pelin, *Operaţiunile Meliţa şi Eterul. Istoria Europei Libere prin documente de Securitate*, Bucureşti, Editura Albatros, 1999, p. 20.

22 A.M.J., D.I.M., fond Penal, dosar 47584, vol. 2,

f.45.

23 *Apud* D.C. Mihăilescu, op. cit.

controlul teritoriului la nivelul mentalului colectiv (un funcţionar nou numit a fost întrebat dacă are împuternicire de la colonelul Uţă ca să primească postul, după cum se arată într-un document elaborat de Securitate24) se simte mâna militarului de carieră, iar faptul că au fost anihilaţi nu le scade deloc meritele.25

În al doilea rând, avem de-a face cu *acte de nesupunere civică* concretizate în fenomenul de fugă în munţi, ca răspuns la politica regimului de a lovi fără discernământ în toate categoriile sociale ale naţiunii şi în special în ţărănime. Chiar dacă cu timpul unele grupuri ajung datorită calităţilor conducătorilor lor să supravieţuiască foarte mult timp, iar altele provin din şcolile pentru lupta de guerilă din Bucovina organizate de germani şi apoi desfiinţate după 23 august 1944, participanţii se grupează conjunctural, fără o apartenenţă politică predominantă, comun fiind doar refuzul comunizării, sau spectrul temniţelor care li se pregăteşte. Modul în care iau naştere asemenea grupări e destul de simplu: rezistenţa a fost la început dusă în mod paşnic împotriva dictatului ideologic impus de partidul comunist, până când odată cu efectuarea primelor arestări ei aleg să se ascundă în munţi şi păduri, în unele cazuri respingând colaborarea cu grupurile conduse de militari şi organizându-şi o reţea proprie de sprijinitori până când Securitatea îi anihilează. Această nesupunere

21 „Dare de seamă asupra rezultatului cercetărilor în problema bandelor din munţi, 9 mai 1949” în *Cartea Alba*... vol. II, p. 185.

25 Alte grupuri de luptă au fost concepute şi conduse de legionari, în urma hotărârii şefilor din ţară şi exil de a trimite în munţi reprezentanţi ai Mişcării pentru organizarea rezistenţei.

civică putea în unele cazuri să fie organizată şi direcţionată spre o revoltă sau rebeliune generalizată într-o întreagă regiune, mai ales că unele grupuri încearcă să

facă apel la ajutorul extern (Comitetul Naţional Român din Franţa în cazul lui Ion Gavrilă – Ogoranu) 26, dar de regulă aceşti oameni nu şi-au făcut prea mari iluzii în legătură cu venirea americanilor, fiind hotărâţi să moară cu arma în mână, sfidând regimul („eram hotărât (...) să trag cu arma în urmăritori. Vorbeam între noi să împuşcăm 3 – 4 comunişti şi pe urmă vom cădea şi noi şi vom termina cu viaţa”, declară Victor Metea, unul din membrii grupului Ion Gavrilă, în faţa organelor de Securitate27) şi cu toate că de popularitatea lor aveau să se folosească unii tâlhari28, iar la alţii activitatea politică era însoţită de delicte penale29, această formă de împotrivire ne apare cu atât mai măreaţă şi mai emoţionantă.30

j 26 A.C.N.S.A.S., fond Penal, dosar nr. 16, vxrl 5, f.203 – 22 2.

27 Ibidem, vol. 18, f. 213.

28 în „Darea de seamă din 2 sept. 1949 asupra bandelor teroriste existente în munţi” se menţionează că „în cazul bandelor de drept comun” tâlharii se folosesc de existenţa unor bande sau organizaţii subversive politice, prezentându-se în contactul cu diverşi cetăţeni ca oameni politici, refugiaţi din regimul democratic din R.P.R” în *Cartea Alba*... vol. II., p. 200.

29 Un exemplu de acest gen îl constituie grupul condus de fraţii Duicu din jud. Severin, care „după afişarea în diferite comune de tablouri monarhice şi trimiterea de scrisori de ameninţare, treceau la acte de violare a unor femei” (*ibidem*, p. 203).

30 Pe lângă aceste forme de nesupunere civică, întâlnim şi fugari răzleţi dispăruţi de la domiciliu cu ocazia diferitelor operaţii ale Securităţii în problemele RN. Ţ., RN. L., Legionari (*ibidem*, p. 283), precum şi rămăşiţe ale „Gărzilor Iuliu Maniu”, creată de RN. Ţ. în 1944, „Garda Zdrenţăroşilor”, organizaţie creată în anul 1936 de serviciul de spionaj maghiar al amiralului Horthy, „Echipele Morţii” şi „Spărgătorii de fronturi”, pregătite şi instruite de Mişcarea Legionară („Dare de seamă asupra activităţii Serviciului 6 în perioada ian. 1953-mai 1954” –

A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 36, f.39).

Nu în ultimul rând, există şi *organizaţii înfiinţate pentru a servi drept depozite de armament, centre de rezistenţa în cazul unui conflict Est-Vest şi adăpost pentru cei urmăriţi de autorităţile comuniste*. Întâlnim astfel de organizaţii la Rădăuţi, înfiinţate de către studenţii Gheorghe Reus şi Emil Tcaciuc pentru ajutorarea grupului Macoveiciuc31, la Uturea-Bacău, unde echipa care s-a ocupat de construirea adăpostului era formată în primul rând din elevi şi studenţi32, la Postăvaru în Munţii Ciucaş33, sau altele care au fost organizate şi conduse de militari cum au fost grupurile maior Ion Dumitrache şi maior Nicu Mihăilescu din Câmpulung-Argeş34. De asemenea, generalii Manoliu şi Başotă au organizat şi înarmat mai multe formaţiuni de luptă, precum „Garda Albă" şi „Gărzile lui Decebal" 35.

Din păcate şi contrar opiniilor care s-au vehiculat în istoriografia românească de după 1989, această rezistenţă anticomunistă a fost rapid înfrântă, deşi, după cum am văzut, a beneficiat de atuuri însemnate: o foarte bună organizare în unele cazuri, condiţii naturale prielnice (medii forestiere, topografie muntoasă) precum şi o societate rurală autarhică cu virulente sentimente antisovietice, ce a permis aprovizionarea cu hrană şi informaţii despre inamic a participanţilor la mişcare. Dezavantajele cu care rezistenţa s-a înfruntat au fost, în esenţă, următoarele:

31 Eugen Şahan, *Aspecte din lupta împotriva sovietisării României, martie 1944 – 1962*, în *Analele Sighet*, 2, Bucureşti, Fundaţia Academică Civică, 1995, p.223.

32 Ibidem p. 225.

33 Ibidem p. 235.

31 Ibidem p. 237.

35 Cartea Alba... vol. III, 1995, p. 82.

1) *Inexistenţa unui nucleu de conducere la nivel central*. Mişcarea Naţională de Rezistenţă (M.N.R.) condusă de generalul Aurel Aldea, dacă depăşea faza

intenţiilor şi nu ar fi fost decapitată de organele S.S.I. care fuseseră preluate de comunişti şi de consilierii sovietici conduşi de Fedicichin36, ar fi devenit un adversar redutabil pentru regimul comunist. M.N.R. urmărea să-şi ameninţe adversarul pe o suprafaţă cât mai mare posibilă, obligând astfel Securitatea şi forţele ei regulate să-şi disperseze mijloacele pe arii ce depăşeau posibilităţile acesteia, rezistenţa fiind în măsură să acţioneze acolo unde doreşte. Dimpotrivă, lipsa acestui nucleu conducător, a permis Securităţii să realizeze o concentrare a forţelor în vederea nimicirii fiecărui grup în parte. Obligaţi de la început să adopte o atitudine defensivă sau să fie nevoiţi să atace, membrii rezistenţei în faţa acestor forţe dense şi. vigilente, nu puteau supravieţui decât fracţionându-se în grupuri mici de 2 – 5 oameni, alteori acţiunile trecând în cladestinitate sau fiind abandonate.

Longevitatea fenomenului s-a datorat atât insuficientului profesionalism al organelor de securitate, cărora li s-a reproşat adeseori, în cadrul analizelor efectuate la nivelul conducerii M.A.I., că nu acordă suficientă atenţie infiltrării informative a grupărilor subversive37, dar şi unor cauze obiective: după unele estimări, în cazul unui război revoluţionar, controlul efectiv al terenului cere o densitate de forţe considerabile (de exemplu, un

36 Cristian TYoncotă, *Procesul Mişcării Naţionale de Rezistenţă* (*I*), în Arhivele Totalitarismului”, nr. 3/1995, p. 121.

37 Cartea Albă... vol. III, 1995, p. 53.

batalion de 1.000 oameni pentru 100 km², adică 10 oameni pe km², ceea ce reprezintă un număr minim). Cu forţele limitate ale unui corp expediţionar, nu se poate ocupa decât 10 – 20% din teren38 şi chiar în cazul realizării unei reţele informative eficace, exploatarea unei informaţii, chiar excelente, este foarte dificilă, fiind necesară o deplasare rapidă şi o încercuire prin surprindere destul de largă, apoi scotocirea terenului cu deosebită grijă. Cât despre folosirea de paraşutişti şi

elicoptere, ele dau un randament foarte aleatoriu în faţa unei guerile alerte.[39]

2) „Marile fapte de arme, eroismul, acţiunile strălucite, rezistenţa nu sunt la îndemâna oricui. Cum poţi să-i reproşezi unui popor că n-a participat la toate aceste bătălii? Trebuie să fii făcut dintr-un aluat special pentru a te implica în acţiuni excepţionale”, afirma fostul şef al serviciului de informaţi francez S.D.E.C.E.[40] şi nu putem să fim decât de acord cu acest lucru, mai ales că *abnegaţiei şi tăria morala a lipsit de multe ori în cazul rezistenţei româneşti*.

Într-adevăr, exceptând cazurile de o rectitudine şi pregătire deosebite oferite de militari, cum a fost cazul maiorului Dabija, genul acesta de rezistenţă a fost format din oameni lipsiţi de un orizont clar – şi care obligaţi să lupte datorită manifestărilor de curaj civic şi de sentimentul apărării propriei vieţi, s-au trezit că erau total profani în organizarea şi conducerea unor asemenea acţiuni adoptând metodele haiducilor – şi nu o dată din indivizi asupra cărora apăsau şi culpele unor grave acţiuni

38 General André Beaufre, *Strategie)) pentru viitor. Problemele militare ale războiului modern*, Bucureşti, Editura Militarii, 1991, p. 80.

39 Ibidem „p. 81.

10 Christine Ockrent, Contele de Marenches, *Consilier de taină al puterii*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1992, p. 65 şi urm.

penale, sau deosebit de violenţi.[41]

Datorită condiţiilor vitrege, a riscurilor, a diferenţelor de temperament, a suspiciunilor de trădare, relaţiile din interiorul grupurilor nu puteau fi scutite de neînţelegeri care în final au dus la destrămarea acestora sau chiar la răfuieli personale.[42] La fel ca în baladele haiduceşti, conducătorii se pomenesc cu un premiu pe capul lor, iar unii hotărând să se răzbune pe cei care au cotizat, îşi transformă grupul în bandă.[43] Lupta armată împotriva unui regim politic necesită o puternică disciplină care trebuie să fie îmbinată cu o mare rezistenţă fizică şi

psihică. Câţi dintre membrii rezistenţei au avut de exemplu pregătirea generalului Aldea, inteligenţa în a-şi atinge scopul a maiorului Dabija, prezenţa de spirit a locot. - colonelului Arsenescu, abilitatea deosebită a lui Ion Gavrilă-Ogoranu, dăruirea Mariei Plop şi a Mariei Jubleanu sau credinţa că slujeşte o cauză dreaptă şi naţională aşa cum s-a întâmplat cu Elizabeta Rizea? Desigur că foarte mulţi, dar în acelaşi timp şi foarte puţini.

11 Un exemplu în acest sens îl constituie Ionel Marinescu, membru al grupului Arnăuţoiu, Deosebit de impulsiv, el a fost autorul a numeroase atacuri armate, soldate cu victime, inclusiv în rândul unor ţărani (Marius Oprea, *Banalitatea tuulxii. O istorie a Securităţii* în *documente, 1949 – 1989*, Iaşi, Editura Polirom, 2002, documentul 18, nota 408, p. 269).

42 în Sentinţa nr. 107/19 mai 1959 de condamnare a membrilor grupului Arnăuţoiu, se specifică faptul că „bănuindu-se reciproc de neîncredere, membrii bandei Arnăuţoiu s-au asasinat între ei" (Vasile Novac, Gheorghe Nicolescu, *Procesul grupului Amăttţoiu* (*I*), în Arhivele Totalitarismului", nr. 2/1995, p. 154.

13 Aron Altman, colector de fier vechi din Rădăuţi, a contribuit cu o sumă de bani la constituirea unui premiu pentru prinderea lui Vladimir Macoveiciuc. Înştiinţat de un prieten, acesta hotărăşte să se răzbune, jefuindu-l (Adrian Brişcă, *Rezistenţa armată din Bucovina. Documente, 1944 – 1950*, vol. I, Bucureşti, I.N.S.T., 1998, p. 201).

3) *Inexistenţa unui control al teritoriului*. Din lipsa unui nucleu de conducere la nivel central decurge şi inexistenţa unor teritorii controlate, sau mai exact a unor suprafeţe geografice în care prezenţa activa a formaţiunilor înarmate ale rezistenţei, limitează, restrânge sau produce întreruperi în executarea autorităţii regimului de ocupaţie sau guvernului formal independent. În afară de unele instigări antisovietice, anticomuniste sau monarhiste, sau acţiuni care vizau intimidarea şi terorizarea membrilor P.C.R. sau a celor care făceau parte din organele de ordine şi administraţie, după cum se

consemnează în documentele epocii, mijloacele pentru impunerea controlului erau deosebit de reduse, iar în cazul manifestărilor de nesupunere civică această idee nici măcar nu era prezentă. De aici rezultă însă un fapt care este trecut sub tăcere, ignorat sau prezentat ca legitimă apărare de istoriografia de după 1989 care s-a ocupat de rezistenţa din munţi: în lipsa unor teritorii controlate sau a unor planuri şi operaţii militare care necesită păstrarea secretului, execuţiile unor oameni dovediţi sau bănuiţi de colaborare cu securitatea, precum şi lichidarea unor false grupuri de partizani care desfăşurau în munţi acţiuni informative, nu sunt altceva decât asasinate[44], fiind clasificate în dreptul internaţional

44 Interesantă în acest sens este mărturia lui Teofil Răchiţeanu, a cărui tată a fost suspectat de grupul condus de Teodor Şuşman de colaborare cu Securitatea. „Fără a încerca o cât de mică verificare – afirmă autorul – Şuşman şi cei din grupul lui au dat crezare celor auzite şi au hotărât moartea tatii. Totul s-a făcut în mare taină, fără martori – în afară, desigur, de membrii grupului care au participat la omor” (*Tragedia ca mod de viaţă*, în *Analele Sighet*, *2*, Bucureşti, Fundaţia Academică Chică, 1995, p. 348).

drept crime împotriva umanităţii.

4) *Inexistenţa unei influenţe reale asupra populaţiei*. Iniţial, mişcarea s-a bucurat de sprijinul direct sau indirect al populaţiei, din rândurile cărora au acţionat numeroşi adepţi, constituiţi pe criterii familiale, politice, de simpatie sau în unele cazuri, datorită unor constrângeri.[45] În alegerea sprijinitorilor, gazdelor şi persoanelor de legătura, membrii rezistenţei se orientau în special spre cei fără manifestări deschise împotriva regimului, spre locuitori care aveau casele situate în poziţii topografice avantajoase, spre familiile cu un număr redus de membri, ori spre cetăţenii care datorită profesiei sau a preocupărilor veneau în contact cu multă lume.[46] în ultimă instanţă însă, totul depinde de gradul în care populaţia este capabilă să suporte cu tărie pericolele şi

15 în documentul intitulat „Referat privind constatările şi concluziile rezultate din studiul efectuat asupra unor acţiuni lichidate în cursul anilor 1956 – 1957, Securitatea constata următoarele: „În alegerea gazdelor, fugarii se orientau în primul rând asupra elementelor duşmănoase cunoscute de ei mai înainte, care însă prin comportarea lor nu erau în atenţia organelor de Securitate. Mai mult, căutau să atragă de partea lor şi să folosească (sic!) ca gazde şi legături unele elemente considerate ataşate regimului, cu ar fi unele persoane strecurate în Partid şi în aparatul de stat [... Pentru a se asigura că nu vor fi denunţaţi, bandiţii întrebuinţau şi ameninţarea cu moartea şi uneori chiar şantajul (A.G.N. SAS., fond Documentar, dosar nr. 82, vol.2, f.6 – 7).

16 Aflat în arestul Securităţii, „banditul" Şerban Ioan a declarat: „Mă orientam asupra elementelor duşmănoase făm manifestări deschise, ale căror case să aibă o poziţie topografică prielnică şi cu o familie redusa numeric. De exemplu, la familia Badea, compusă numai din soţ şi soţie, la Vintilescu, fost liberal, care a fost foarte bun prieten cu tata şi care mă cunoştea şi pe mine, la Maria Pbstoacă, ghicitoare, la care venea multă lume şi ca atare nu ne putea bănui nimeni că ne ascundem acolo şi la cei religioşi, cărora căutam să le inspirăm milă, pe care o îmbinam cu prelucrarea de a nu ne denunţa" (*ibidem*, f.7).

privaţiunile pe care rezistenţa împotriva unui regim politic i le aduce. Pentru a menţine la nivelul dorit moralul populaţiei, ne referim în mod special la manifestările de nesupunere civică, este necesar ca rezistenţa să se sprijine pe o linie politică foarte bine concepută şi acest lucru e dificil când cei care luptă trebuie ei înşişi să fie lămuriţi (neînţelegând prea bine ce se întâmplă ei îşi iau denumirea de „partizani", organizându-se astfel – ironia sorţii – sub influenţa celor pe care doresc să-i combată) sau aparţin unei ideologii la fel de falimentară ca şi comunismul, cea legionară. Aprecierile unui membru a rezistenţei sunt pertinente în privinţa participării reduse a populaţiei la mişcare47, dar nu este mai puţin adevărat că „partizanii"

nu au întreprins hărţuieli şi raiduri asupra forţelor regulate pentru a-şi menţine prestigiul în rândul celor care-i sprijineau şi de a insufla celor „care n-au venit de frică” credinţa că izbânda va vieni, nu au avut nicio linie politică prin care să atragă pe cei „interesaţi de propriul lor interes” şi nu i-au supus – sau nu s-au îndurat să o facă – unui terorism nemilos pe trudnicii „a căror conştiinţe nu se ridică mai sus de blidul cu mâncare”. Nu întâmplător locot. -colonelul Arsenescu abandonează operaţiunile din munţi după ce devine clar că posibilităţile de acţiune împotriva regimului sunt reduse. Ofiţerul de carieră intuieşte pericolele pe care postura de „hoinar” le presupune, dorind astfel să rămână o persoană liberă şi independentă. Mai puţin subtil decât superiorul său, locotenentul Toma Arnăuţoiu se complace în această

1, 7 Ion Gavrilă-Ogoranu, *Brazii se fiung dar nu se îndoiesc*, Timişoara, Editura Marineasa, 1992, p. 267 – 268.

Ipostază şi după ce jefuieşte alături de Ionel Marinescu cabana Padina, este nevoit să-l omoare mai târziu pe acesta pentru a păstra disciplina grupului. Istoria nu poate fi rescrisă, dar după modesta noastră opinie, apelul la colaborare făcut de militari nu trebuia să fie respins. Adoptând o atitudine defensivă, ei puteau să se numească „partizani” şi „haiduci” sau să-şi intituleze grupurile cum doreau, în ultimă instanţă nu au reuşit însă să-şi depăşească condiţia de „fugari”, pierzând astfel şi ultima luptă, dar care era deosebit de importantă: păstrarea imaginii în rândul populaţiei.

Organele de Securitate au început încă de la sfârşitul anului 1948 să se ocupe de problema „bande şi fugari” înlocuind astfel Jandarmeria. Mişcarea de rezistenţă din munţi, considerată singura speranţă pentru salvarea României de spectrul sovietizării, a pus alături de revoltele din mediul rural împotriva colectivizării48, cele mai mari probleme Securităţii şi forţelor ei regulate, iar experienţa câştigată în procesul de lichidare a grupurilor de rebeli, a folosit mai târziu în transformarea acestui aparat represiv

într-unul de supraveghere generală a populaţiei când represiunea impregnase cotidianul şi nu mai ieşea în evidenţă[49]. Fiind

48 Au fost şi situaţii cum a fost cea din iarna 1949 – 1950, când grupurile din munţi i-au ajutat pe ţăranii baricadaţi în sate împotriva autorităţilor şi mai târziu a trupelor care au fost trimise să aplice colectivizarea (Ghiţă Ionescu, *Communism în României*, Oxford Universtiv Press, 1964, p. 132).

19 Marius Oprea, op. cit., p.16.

principalul instrument de impunere a regimului de ocupaţie sovietică, arând la dispoziţii fonduri enorme şi beneficiind de aportul consilierilor sovietici care au introdus unele măsuri organizatorice şi metode de muncă inspirate din anii războiului civil din U.R.S.S., Securitatea avea încă din start un enorm avantaj. Venit la putere datorită unei mişcări clandestine şi conspirative tenace, regimul comunist cunoştea totodată şi metodele de lichidare a acesteia, astfel că genul acesta de operaţiuni, deşi unele din ele au fost foarte bine organizate, au fost şi repede înfrânte, infiltrările membrilor rezistenţei cu agenţi ai Securităţii fiind principalul mijloc de acţiune.

Rămâneau astfel numai grupurile din munţi care după intensificarea operaţiunilor de lichidare desfăşurate între 1948 – 1951, au început să se reorganizeze prin recrutarea de noi membri sau prin alăturarea celor care supravieţuiseră distrugerii unor nuclee şi fugarii răzleţi dispăruţi de la domiciliu în special din motive politice.

Prima operaţie a fost cea de culegere de informaţii despre grupurile armate şi fugari existenţi în fiecare regiune. Referatele, sintezele şi dările de seamă întocmite cu acest prilej şi discutate în cadrul analizelor la nivelul conducerii M.A.I., abundă în informaţii de la cele mai neînsemnate cum ar fi simpla semnalare a prezenţei în zonă a unor indivizi rămaşi neidentificaţi, până la cele mai mult sau mai puţin exacte, culese cu ajutorul organelor locale de Miliţie şi a conducerilor organizaţiilor de partid din comune: date personale, biografiile dinainte şi după 23

august 1944, motivele care au determinat această formă de protest, precum şi potenţialul uman şi tehnic de care grupul dispune, toate acestea fiind elaborate într-un limbaj ideologic şi tendenţios care începe să se impună.

Vine apoi sarcina cea mai grea: genul acesta de luptă se bazează pe stăpânirea informaţiei, deoarece luptătorul care acţionează clandestin răspunde astfel la acţiunea forţelor de ordine. În consecinţă, cunoaşterea adversarului şi evitarea posibilităţilor de a te lăsa cunoscut de către acesta prin controlul perfect al populaţiei reprezintă cheia victoriei.50 Astfel, primele măsuri luate sunt cele de concentrare a tuturor forţelor regulate din regiune: a nu te lăsa surprins, a ajuta organele locale de partid să-şi desfăşoare netulburat activitatea şi a tăia legăturile dintre luptători şi populaţie reprezintă primele scopuri urmărite. Posibilitatea surprinderii grupurilor este amânată; acum important este de a cerceta populaţia şi de a obţine răspunsul la următoarele întrebărţ: cine sunt cei care lucrează într-o formă sau alta – sprijinitori, gazde sau persoane de legătură – pentru rezistenţă şi care ar putea fi mijloacele eficace pentru penetrarea grupurilor.

Toate aceste răspunsuri se obţin printr-o serie de metode menite a înfrânge capacitatea de rezistenţă şi reticenţa populaţiei şi a-i obţine astfel sprijinul: anchetarea prin mijloace de tortură a familiilor răzvrătiţilor şi introducerea de tehnică operativă la domiciliul acestora, iar în final dacă acestea se dovedesc inutile se recurge la deportare. Constituirea unei reţele informative s-a realizat în special prin exploatarea slăbiciunilor specifice naturii umane iar interogatoriul relevă în acest sens o

— Alain Dewerpe, op. cit., *p*. 64.

adevărată politică a violenţei: brutalităţii i se poate substitui uneori viclenia pentru obţinerea adevărului, discuţia alunecă treptat spre constrângere, simbolică la început, trecându-se apoi la şantaj – orice anonimă care face referire la viaţa personală sau obştească a subiectului e luată în consideraţie – şi la ameninţări tot mai concrete în cazul recalcitranţilor, sau prin ademenirea cu

recompense care să stimuleze obedienţa celor cooperanţi.

Această reţea începe treptat să-şi arate roadele şi chiar dacă la început „mulţi agenţi s-au dovedit nesinceri sau trădători” 51, „informaţiile obţinute n-au fost exploatate în mod judicios” 52 sau „n-a existat o preocupare pentru elaborarea şi aplicarea de combinaţii” 53, ea provoacă uzura lentă dar sigură a grupurilor prin privarea acestora de alimente şi informaţii, timpul fiind în favoarea celui care aşteaptă şi nu urmăreşte de la început rezultate spectaculoase.54

Terenul odată pregătit, e rândul trupelor de Securitate şi Miliţie să acţioneze pentru anihilarea fizică a grupurilor. Şi în cazul acestor trupe, deşi iniţial se observă lipsa pregătirii militare şi fizice55 sau de

51 A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 82, f.82.

52 Ibidem.

53 Ibidem, f. 83.

54 Unul din participanţii la rezistenţa din munţi estimează că 90% din membri au căzut prin trădare (Adrian Brişcă, *La resistance anticommuniste en Roxnnanie*. *Les partisans de Bucovine*, în „Totalitarism Archives”, vol. IVV, nr. 13 – 14, Winter 1996 – Spring 1997, p. 317).

55 „Dare de seamă din 28 nov.1950 privind rezultatele obţinute în urma acţiunilor întreprinse de organele de securitate, cu sprijinul organelor de miliţie, în vederea depistării şi lichidării bandelor teroriste şi a organizaţiilor subversive semnalate în munţi şi păduri”, în *Cartea* AM... vol. II, 1994, p. 257.

combativitate, efectivele uneori sunt considerate deosebit de mari pentru prinderea „banditilor”, unele cadre sărbătoresc victoria înainte de a o obţine56 sau se constată „lipsa aparatelor de emisie-recepţie pentru menţinerea legăturilor în timpul acţiunii, atât între echipele aflate în scotocire, cât şi cu Centrul” 57, faptul că ajutorul extern nu mai vine precum şi greşelile comise faţă de o serie de oameni nevinovaţi au contribuit la reducerea substanţială a acestei forme extreme de opoziţie 58.

Începând cu operaţiile de scotocire a terenului în scopul descoperirii şi distrugerii ascunzătorilor „banditilor" şi de patrulare pentru depistarea celor care circulă în grupuri mici sau izolaţi pe potecile de munte, trecând apoi la acţiuni de învăluire şi de încercuire pe baza informaţiilor primite, se obţine în final capturarea sau lichidarea membrilor grupurilor, neuitându-se să se amintească şi cei care au căzut în lupte „pentru apărarea clasei muncitoare şi a graniţelor" din cadrul trupelor de securitate, grăniceri şi miliţie59, iar un decret din 1958 instituie ordinul „Pentru servicii deosebite aduse în apărarea orânduirii sociale şi de stat" şi care urmează să

56 „Referat din 31 mai 1954 privind activitatea întreprinsă de grupul operativ de la Făgăraş pentru prinderea bandei contrarevoluţionare Gavrilă Ion" (ibidem, p. 46S).

57 „Sinteza informativă întocmită în problema bande pe perioada anului 1951" (A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar 36, f. 269 şi urm).

58 Cartea Alba... vol. III, p. 53.

59 Vezi în acest sens „Extras dintr-o sinteză referitoare la militarii din trupele Ministerului Afacerilor Interne morţi în luptele cu formaţiunile rezistente dinmunţi şi la frontiere – iulie 1957" (*ibidem*, vdl. II, p. 245) şi „Situaţia din martie 1956 privind pierderile în oameni avute de organele noastre, în acţiunile întreprinse pentru depistarea bandelor din munţi" (A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar 82, vol.2, f. 17).

fie conferit „militarilor şi civililor care se disting în lupta efectivă pentru descoperirea şi reprimarea acţiunilor contrarevoluţionare ale duşmanului de clasă" 60.

În final, se putea raporta că în total au fost descoperite 1196 „grupări şi organizaţii subversive" dintre care 119 în 1948, 200 în 1949, 182 în 1958 şi 180 în 1959.61 Ultimul luptător anihilat a fost ţăranul Ion Banta din Rusca-Banat, care a fost ucis (1962) de consătenii săi, exasperaţi de constrângerile la care erau supuşi de către Securitate.62 La ora aceea, totalitarismul comunist se

instaurase de mult.

3) *Sânge, spioni şi moarte*

Există cineva sau ceva pentru care se duce această luptă de rezistenţă: SUA şi Occidentul, sau mai exact democraţia liberală. Toate grupurile de rezistenţă armată, toate organizaţiile subversive şi manifestările de nesupunere civică din această parte a Europei se cristalizează în jurul unei singure idei, devenită cu timpul obsesie: „Vin americanii!". Foştii membri ai partidelor tradiţionale rămaşi încă nearestaţi, ofiţerii deblocaţi dar şi simpli cetăţeni cu înfăţişări şi ocupaţii cât se poate de paşnice îşi canalizează atenţia şi energiile către un singur scop: declanşarea luptei de eliberare a ţării odată cu izbucnirea unui conflict inevitabil între Est şi Vest.

60 Este vorba de Decretul nr. 398, publicat în B.O. al M.A.N. nr. 35/27. IX.1958.

61 Cartea Alba... vol. III, p. 54.

62 M. Milin, *Rezistenţa anticomunistă din Munţii Banatului în documente*, Bucureşti, Editura Fundaţia Academică Chică, 2000, p. 17.

Semnalul întârzie să vină şi toţi se întreabă care este explicaţia. Amână Occidentul declanşarea ostilităţilor în aşteptarea unui prilej favorabil? Schisma lui Tito se produce dar conflictul nu izbucneşte şi atunci în minţile acestor oameni încolţeşte o bănuială că au fost victimele unui târg între americani şi ruşi la Yalta sau la Moscova, puţin importă unde, sau a unei împărţiri a sferelor de influenţă, după cum se pronunţă cunoscătorii vieţii politice internaţionale şi care devine apoi certitudine odată cu izbucnirea insurecţiei populare din Budapesta în 1956 şi pe care Occidentul o abandonează, lăsând-o la cheremul Armatei Roşii. Şi atunci se aşterne resemnarea.

Dar în definitiv care era atitudinea S.U.A. şi a Occidentului în general? Există iniţial convingerea împărtăşită în special de preşedintele american Roosevelt că sovieticii şi „unchiul Joe" (I.V. Stalin) ar putea fi parteneri de dialog constructiv în noua configuraţie postbelică a lumii, mai ales că ambii se pronunţă împotriva

sistemului colonial, socotit ca perimat; atitudinea de a ajunge la o înţelegere cu U.R.S.S. este adoptată şi de cinicul Churchill cu ocazia vizitei la Moscova în octombrie 1944. În cele din urmă însă, diferenţa dintre S.U.A. şi U.R.S.S. în 1945 era aceea că unii americani credeau că, după o cursă lungă, era posibil un compromis cu Rusia, în timp ce ruşii, nu credeau decât într-o înţelegere cu bătaie scurtă cu viitorii lor adversari. Atât timp cât Uniunea Sovietică rămânea un stat mesianic, ideologia îi obliga la o expansiune crescută a puterii comuniste63, din această

63 Arthur Schlesinger Jr., *Originea războiului rece*, în Allan W Winkler, *Trecutul apropiat. Eseuri şi documente despre America celui de al doilea mzboi mondial*, Cluj-Napoca, Ed. Dacia, 1996, p. 44 – 45.

cauză provenind şi regretele occidentale că această ţară nu a fost tratată mai cu circumspecţie în timpul celui de-al doilea război mondial („se pare că am omorât porcul cel mai slab” avea să declare Ghurchill la Haga în 1948, referindu-se la înfrângerea Germaniei64).

În consecinţă, intervine teama mai ales după ce ruşii sparg monopolul nuclear iar comunismul se instaurează în China şi bate la porţile Coreei de Sud. Analizele consacrate politicii externe sovietice menite să justifice politica de „îngrădire a comunismului” iniţiată de noul preşedinte Harry S. Truman, păcătuiesc printr-o retorică bazată pe o sensibilitate tipic liberală şi mai ales pe o necunoaştere crasă a realităţilor din Uniunea Sovietică, pentru simplul motiv că americanii nu au niciun agent implantat acolo, în comparaţie cu penetrarea descoperită sau bănuită a Occidentului de către sovietici. În lipsa unor informaţii credibile, Occidentul îi atribuie lui Stalin, executorul testamentar al lui Petru cel Mare, planuri globale de cucerire a lumii şi nu ia deloc în seamă suspiciunile fondate sau nu ale sovieticilor faţă de semnalele venite din Vest („Esenţa politicii noastre? Teama de voi, de guvernul vostru, de politica voastră”, este răspunsul pe care Paul-Henry Spaak, ministru de externe al Belgiei îl dă la sediul O.N.U., delegatului U.R.S.S., A.I. Vîşinski) 65 – teză

aprofundată de istoriografia revizionistă americană.

Pentru a-şi crea primele reţele de agenţi în U.R.S.S.

64 Citat în Jacques de Launay, *Marea prăbuşire*, Iaşi, Editura Polirom, 1996, p. 238.

65 Citat în François Soulet, *Istoria comparată a statelor comuniste*: *din 1945 până* în *zilele noastre*, Iaşi, Ed. Polirom, 1998, p. 80.

Serviciul de Informaţii Secrete din Marea Britanie (S.I.S.) şi mai târziu G.I.A. au utilizat grupurile de rezistenţă împotriva comunismului, dar majoritatea tentativelor de penetrare dinspre statele baltice înspre nord şi dinspre Turcia în sud s-au încheiat printr-un răsunător eşec66. Fie că este vorba de operaţiunile din Letonia din octombrie 1945, când agenţii care aveau ca misiune stabilirea de contacte cu mişcarea de rezistenţă au fost capturaţi de N.K.G.B., de rămăşiţele armatei naţionale poloneze a generalului Bor-Komarovski, regrupată acum sub denumirea de Wolnosci Niepodeglosc (WIN: „Libertate şi Independenţă") sau de Organizaţia Naţionaliştilor Ucraineni (O.U.N.) o constatare dureroasă începe să se impună: în întregul bloc sovietic, poliţiile secrete şi forţele armate sunt prea puternice pentru a putea fi atacate cu şanse de succes de către mişcările de rezistenţă chiar şi cu înzestrare tehnică şi de specialitate67, mai ales că sovieticii sunt la curent de la început prin intermediul „cârtiţei" Kim Phillby cu întregul plan şi se lansează în acţiuni de dezinformare şi în final de ridiculizare a Occidentului. În Polonia, ei creează o falsă WIN care în perioada 1948 – 1952 primeşte ajutor constând în armament, aparatură radio şi monede de aur transmise prin paraşutare de Oficiul de coordonare politică (O.P.G.) condus de Frank Wisner, care furniza acoperirea G.I.A. Apoi, în decembrie 1952 se expune diversiunea: într-o

66 Cristopher Andrew, Oleg Gordievski, *K.G.B. Istoria secretă a operaţiunilor sale externe de la Lenin la Gorbadov*, Bucuieşti, Ed. AII, 1994, p. 271.

67 Cristopher Andrew*, *G.I.A. şi Casa Albă. Serviciul*

secret şi preşederxtia americană de la George Washington la George Bush, Bucureşti, Ed. AII, 1998, p. 165.

emisiune de două ore la radioul polonez se anunţă că suma de un milion de dolari transmisă de C.I.A. pentru WIN a ajuns în mâinile autorităţilor.68

Nici în Albania nu s-a obţinut vreun rezultat: foştii membri ai Organizaţiei Balli Kombetar paraşutaţi la 8 iulie 194969 sau debarcările şi paraşutările unor agenţi finanţate de S.I.S. şi C.I.A. din vara şi toamna anului 195070 nu au avut nici cea mai mică şansă de a perturba ordinea stalinistă.

În România, mişcarea de rezistenţă a fost socotită destul de importantă pentru ca O. RC. – a cărui director era un bun cunoscător al realităţilor româneşti (în timpul războiului acesta a condus prima misiune O.S.S. – Biroul de Servicii Strategice, predecesorul C.I.A. – în România) 71 – să încerce să o exploateze. Gratien Yatsevich, care conducea operaţiunile secrete din zona Balcanilor, a dezvăluit faptul că, din punct de vedere al resurselor alocate şi agenţilor recrutaţi, acţiunile din România se aflau pe locul al doilea, după cele din Albania72. La începutul anului 1949, O. RC. a început să recruteze români din lagărele de refugiaţi din sudul Germaniei, Austria şi Iugoslavia, oameni „veniţi din frig” în genul eroilor lui John Le Carre73, care acceptă să se reîntoarcă având ca misiuni încurajarea partizanilor de a

M Andrew, Gordievski, op. cit., p.275.

69 Le procès des espions parachutes en Albanie (*Compte rendu stenopraphique des debats du proces de Tirana 24 max – 6 juin 1950*), Paris, Edition Sociales, f.a., p.19.

70 Andrew, Gordievski, op. cit., p. 275.

71 Elizabeth Hazard, *Războiul rece a început în României* în „Magazin istoric”, august, 1996.

72 Dennis Deletant, op. cit., p. 177.

73 Poate că cel mai bun roman al acestui scriitor este *Spionul venit din frig* (Bucureşti, Ed. Univers, 1996, pentru versiunea în limba română).

sabota căile ferate şi fabricile – pentru a-şi demonstra existenţa sau mai degrabă faptul că grupul nu este infiltrat de agenţi ai Securităţii – de a spiona mişcărilor trupelor, în special în cazul unui eventual atac asupra Iugoslaviei sau a Europei de Vest, şi de a-i organiza pe rebeli pentru acţiunea de hărţuire a trupelor sovietice în cazul izbucnirii unui război/4

Sfârşitul acestor oameni care în prealabil erau informaţi că în cazul unui eşec, Statele Unite aveau să nege orice implicare în acţiune, nu a diferit de cel al omologilor din celelalte ţări ale Europei de Est: grupul lui Constantin Săptăcan care fusese recrutat în Italia şi paraşutat pe Muntele Negoiu în Făgăraş în noaptea de 18 – 19 oct. 1951, n-a supravieţuit decât o lună, nereuşind să stabilească vreun contact cu rezistenţa, şi dovedind o pregătire deplorabilă.75 Căpitanul Sabin Mare, un ofiţer deblocat care în toamna anului 195Q plecase în Franţa, a fost paraşutat în 1953, dar nu s-a putut întâlni cu grupul lui Ion Gavrilă din Munţii Făgăraş76 şi moare în fruntea unei grupe de rezistenţă din Maramureş77. De asemenea, grupul Golea-Samoilă, ultimul recrutat dintr-o fabrică din Salsburg unde lucra ca muncitor78, Tanţa Mihail care primise misiunea de a reactiva pentru serviciul de informaţii al militarilor români în exil, o agentură naţional-ţărănistă

74 Elizabetzh Hazard, op. cit.

75 Marius Oprea, *Spioni de stitinsunî*, în „Dosarele Istoriei”, nr. 1/1998.

76 A.C.N. SA. S., fond Penal, dosar nr. 16, vol. 5.

77 Ion Gavrilă, *Privind în câmpastie*, în *Din documentele rezistenţei*, nr. 2/1991, Arhiva A.F.D. PR., p. 124.

78 Cartea Afoa... vol. II, p. 215.

condusă de inginerul Secară Dumitru79 sau echipa „Robert” (Tănase-Popovici) 80 nu au fost decât simpli pioni ai SUA pentru testarea capacităţii de reacţie a U.R.S.S., anihilarea acestora de către Securitate fiind apreciată la cel mai înalt nivel de către conducerea R. PR.81 „Sânge,

spioni şi moarte, nota Maurice Laporte în 1929. Aceste cuvinte, deşi ne duc cu gândul la titlul unui roman de duzină, se pare că au devenit întregul program al comunismului" 82. Născut dintr-un complot, comunismul se teme de cei care complotează.

Epilog la rezistenţa anticomunistă din România

„Cei răi nu sunt întotdeauna abili, iar dictatorii nu au întotdeauna dreptate" afirma Winston Ghurchill83 dar acest lucru nu este valabil şi în cazul României comuniste. Retragerea Armatei Roşii în 1958, relativa distanţare faţă

79 „Sinteză referitoare la lichidarea unei agenturi a spionajului francez condusă de căpitanul de paraşutişti Mihail Tanţa" în *ibidem*, p. 492.

80 Neagu Cosma, *Cupola. Din culisele Securităţii*, Bucureşti, Editura Globus, f.a., p. 138 – 143.

81 „Ministerul Afacerilor Interne şi organele securităţii de stat – afirma Gh. Gheorghiu-Dej la Plenara lărgită a C.C. al P.M.R. din 23 – 25 martie 1956 – au obţinut rezultate pozitive importante în activitatea lor din ultimii ani, mai cu seamă în descoperirea unor grupuri contrarevoluţionare şi a unor agenţi ai spionajului imperialist strecuraţi pe teritoriul ţării noastre" („Scânteia", nr. 3556/29 martie 1956, p.2).

82 Apud Alain Dewerpe, op. cit., p.106.

83 Citat în André Fontaine, *Istoria războiului rece*, Ed. Militară, Bucureşti, 1992, p. 178.

de Moscova începută de Gheorghiu-Dej şi continuată de Nicolae Ceauşescu, succesele iniţiale ale industrializării, precum şi manipularea abilă a simbolurilor naţionale, au făcut ca RC. R. să fie justificat şi acceptat de bunăvoie de către români., Importanţa rolului liderului de tip charismatic ce dezvăluie un model mitic de raportare la puterea politică s-a păstrat şi în cazul regimului comunist. Consecinţa a fost aceea că la sfârşitul anului 1989, România era o ţară cu o conducere neostalinistă, dar în care, aşa după cum subliniază pertinent politologul american Robert D. Kaplan, „Stalin a furnizat fundaţia, însă restul a venit de la sine pe pământul de aici" 84.

M Robert D. Kaplan, *Fantomele Balcanilor*, Bucureşti, Editura Antet, f.a., p.95.

ELENA GHERMAN

FORME DE REZISTENji PASIVA MANIFESTATE ÎN PROCESUL COLECTIVIZĂRII

După evenimentele din 1989, perioada comunistă, caracterizată de unii istorici ca fiind

„Dark age" a României şi nu numai, a fost subiectul multor lucrări de specialitate. Atenţia istoricilor s-a îndreptat asupra unor subiecte foarte variate, care au scos la lumină tot cortegiul de nenorociri suportate de societatea românească.

Unul dintre aceste aspecte pe care l-am considerat demn de luat în seamă îl constituie şi opoziţia manifestată în satele româneşti în timpul cooperativizării.

În demersul nostru am pornit de la studierea dosarelor intrate în arhiva C.N.S.A.S. şi inventariate de la D 4 până la D 16, intitulate „Problema cooperativizării". Informaţii despre aceeaşi problemă am mai găsit, este drept, disparate, în dosarele numite generic „Problema P.N.Ţ". Şi „Problema RN.L".

Aceste date – parţiale totuşi –, coroborate, au putut oferi o imagine asupra tragediei care s-a petrecut într-un segment important al societăţii româneşti şi anume cel reprezentat de satul românesc.

Evenimentele legate de cooperativizare s-au petrecut în paralel cu mişcarea de rezistenţă desfăşurată în munţi de o parte a opozanţilor comunismului; departe fiind de ideea de a pune semnul egalităţii între această mişcare de rezistenţă şi opoziţia locuitorilor de la state, consideram totuşi că şi aceasta se poate înscrie tot în cadrul rezistenţei generale dusă împotriva încercării disperate a noilor conducători ai României de a instaura o altă ordine socială.

Urmând modelul sovietic dar încercând să-l adapteze la condiţiile din ţară, autorităţile comuniste au început cooperativizarea prin aşa numitele întovărăşiri, o cale meschină de a obţine treptat comasarea pământurilor în

Gospodării Agricole Colective sau Gospodării Agricole de Stat.

Acest proces a debutat în anul 1949 şi apoi treptat, prin forţă – recunoscută în documentele secrete – dar şi prin „metoda convingerii” au apărut GACL, anunţate cu multă emfază în presă ca fiind noi cuceriri şi succese ale muncii de partid. Potrivit documentelor P.C.R., cooperativizarea s-a încheiat oficial în anul 1962 şi a fost una dintre cele mai importante „izbânzi ale luptei de clasă”.

Analizând însă şi reversul acestui proces putem vedea ce s-a petrecut în realitate. După cum este bine ştiut, în agricultura existau pe lângă marii proprietari de pământ care fuseseră expropriaţi prin metode „specifice”, aşa zişii chiaburi, ţăranii mijlocaşi şi pătura săracă a ţărănimii.

Suprafaţa de pământ avută în stăpânire de fiecare îi încadra şi îi repartiza într-unul din segmentele deja amintite, deşi această repartizare a fost făcută arbitrar. Activiştii de partid, repartizaţi la sate, i-au considerat „a priori” duşmani ai comunismului în special pe chiaburi; în fapt lucrurile nu au stat chiar aşa pentru că şi proprietarii unui hectar sau două de teren s-au împotrivit cooperativizării.

O ţintă predilectă a comuniştilor a fost şi intelectualitatea satelor, recte notarii, învăţătorii, preoţii – distrugerea lor însemna distrugerea vechilor mentalităţi.

Toate aceste categorii au opus o rezistenţă surdă împotriva schimbărilor impuse de comunism. Chiar dacă acest tip de rezistenţă nu s-a manifestat organizat şi nu a avut anvergura celei din munţi, o consideram totuşi parte integrantă a mişcării generale de rezistenţă, având în vedere că urmările ei au fost aceleaşi pentru opozanţi, adică deportări, arestări şi maltratări, internări în colonii de muncă, culminând cu numeroase cazuri în care moartea a fost pedeapsa finală.

Lecturând documentele, din dosarele avute la îndemână, am reuşit să desprindem câteva tipuri de

opoziţie, dintre care cele mai frecvente au fost:

— Refuzul de a preda sau repara inventarul agricol care consta în batoze, tractoare, semănători etc;

— Acte de sabotaj asupra acestor maşini agricole – s-au găsit ascunse în snopii de grâu bucăţi de fier folosite pentru a distruge utilajele, multe maşini agricole dezmembrate şi vândute ca fier vechi[1];

— Dispariţii de la domiciliu[2], mulţi ţărani s-au ascuns în oraşe unde aveau copii sau rude, încercând astfel să se sustragă de noile ordine;

— Refuzul de a efectua lucrările agricole;

1 A. CXSA. S., fond Documentar, dosar nr. 5, II. 16 – 94, dosar nr. 7, f. 158

Idem, dosar nr. 4, vol. 1, II. 9 – 116

— Refuzul de a preda la timp cotele impuse de organele de partid sau predarea lor, în special a cotelor de porumb sau grâu, în stare proastă – seminţe infestate cu paraziţi sau mucegăite[3];

— Refuzul de a cultiva plante industriale;

— Distrugerea recoltelor prin incendiere voluntară – în timpul treierişului sau prin arderea magaziilor de cereale[4];

— Dosirea unor cantităţi de cereale sau măcinarea lor în ascuns, pentru a nu fi predate.

Aceste forme de rezistenţă au fost susţinute prin alte acţiuni cum ar fi:

— Actele de intimidare îndreptate împotriva activiştilor de partid: scrisori de ameninţare, incendierea caselor – sunt cunoscute cazuri când au fost aruncate chiar grenade asupra locuinţei preşedintelui G.A.C., sau incendiată casa secretarului P.M.R.[5];

— Răspândirea zvonurilor – devenite pentru noi astăzi proverbiale – cum ar fi venirea americanilor, războiul din Coreea şi extinderea lui având ca scop alungarea ruşilor;

— Relatările foştilor prizonieri veniţi din Uniunea Sovietică despre adevăratele realităţi din societatea rusească – mulţi foşti prizonieri pledau împotriva predării

pământului arătând că prin acest act şi aderarea la G.A.C. se va ajunge în postura rusului care „merge cu lingura şi cu gamela legate la şold şi mănâncă de la cazan” 6;

— Distrugerea materialelor de propagandă comunistă;

3 Idem, dosar nr. 7, vol. 4, f. 71

4 Idem, dosar nr. 8, vol. 1, II. 76 – 77

5 Idem, dosar nr. 5, II. 20 – 27

6 Ibidem, f. 100

— Infiltrarea ca activişti a chiaburilor în comitetele provizorii sau în conducerea GAC. – urilor7.

Aceste acţiuni s-au desfăşurat aproape în toate satele şi au fost, în parte, colective (ajungându-se la ciocniri dure cu Miliţia, trupele de Securitate) sau individuale.

Ţăranii ştiau deja care le este soarta dacă se opun, exprimându-se în genul „avem deja bagajul pregătit pentru Canal” sau „aşteptăm să ne deportaţi ca pe bănăţeni”.

Demn de menţionat în – susţinerea celor prezentate mai sus – este refuzul lui Gojocaru N., ţăran din satul Podoleni, judeţul Neamţ, care departe de a fi chiabur, afirma: „mai bine sufăr moartea sau tortura în celulă, dar la colectiv tot nu mă înscriu” 8. Sunt însă cunoscute şi cazuri când ţăranii, care s-au înscris în colectiv, au renunţat pe parcurs, dându-şi seama prea târziu de greşeala făcută. Disperarea unora dintre ei este manifestată prin cuvintele „numai un ijăzboi ne mai poate scăpa de colectiv!<t9

În toată această degringoladă produsă în viaţa ţăranului, mai bogat sau mai sărac, dar dornic să-şi cultive pământul propriu, un rol de sprijinire a RM. R. l-a avut Securitatea. Prin metode specifice – lucrători de teren, informatori, urmărire – a fost „mereu prezentă la evenimente”. Astfel, printr-o circulară a Direcţiei Regionale Ialomiţa se cerea atât Miliţiei, activiştilor de partid cât şi organelor de securitate locale să fie urmăriţi „duşmanii de clasă” şi anume instigatorii, lansatorii de zvonuri, producătorii de agitaţie, sabotorii10.

7 Idem, dosar nr. 8, vol. 1, f. 299

8 *Ibidem*, f. 100

9 Idem, dosar nr. 8, vol. 1, f. 70

10 Idem, dosar nr. 4, vol. 1, f. 39

Nu este greu de imaginat că drept urmare a unor astfel de ordine mulţi ţărani au luat drumul închisorilor, coloniilor de muncă şi la fel de mulţi nu s-au mai întors acasă niciodată. Toate dosarele cercetate sunt pline de nume ale ţăranilor cărora li s-au „dresat acte” pentru a fi arestaţi.

Există, de asemenea, documente referitoare la coordonarea acţiunilor de cooperativizare şi sprijinirea realizării lor; unul din ele deja mai elevat, din 6 iulie 1950, bine elaborat, adresat tuturor direcţiilor regionale ale Securităţii statului, clasifică tipurile de manifestări ale ţăranilor şi cere sesizarea şi anihilarea lor. Cele care intră sub incidenţa legii sunt:

— Manifestări de masă cu caracter agresiv în urma activităţii provocate de duşman;

— Manifestări de masă fără acte de agresiune;

— Manifestări împotriva colectivizărilor;

— Acţiuni de nesupunere;

— Acţiuni izolate, individuale, cum ar fi incendierile, acte de sabotaj, împrăştieri de manifeste, nemulţumiri individuale etc[11].

Aceste fapte trebuiau preîntâmpinate, sau cei găsiţi vinovaţi de ele să fie arestaţi, anchetaţi şi închişi.

Documentul mai sus prezentat este încă o dovadă legată de tragedia satului românesc, susţinând ceea ce am încercat să prezentăm în studiul de faţă.

Deşi spontană, neorganizată şi fără rezultate durabile, acţiunea ţăranilor din aproape toate satele româneşti poate fi integrată în mişcarea generală de rezistenţă împotriva comunismului.

„Idem, dosar nr. 7, vol. 4, f. 110

SILVIU B. MOLDOVAN

REZISTENJA ANTICOMUNISTA DIN ROMÂNIA Şi „DEFEQTUNEA” TITOISTĂ

JF T na din problemele cele mai interesante ale

Vz istoriei românilor a fost reacţia lor faţă de contextul extern. Context care, e inutil s-o mai subliniem, a avut mereu un rol (variabil ca importanţă, după cum şi forţa internă a variat) în modelarea peisajului intern. Dincolo de orice reflecţii asupra eficienţei diplomaţiei româneşti (care, uneori, s-a ridicat pe de-a întregul la înălţimea problemelor cu care românii se confruntau, ca naţiune), sau de moralitatea unor acţiuni ale ei, rămâne valabilă constatarea că, periodic, românii au forţat limitele impuse acţiunii lor de cadrul extern („punerea Puterilor în faţa faptului împlinit” nu este o expresie folosită gratuit de unii istorici), alteori s-au adaptat doar acestora, mai bine sau mai rău.

Dacă în unele perioade românii s-au bucurat de o libertate de acţiune mai mare, în altele constrângerile impuse de factorii externi au fost sufocante. În mod clar, anii ’40 ai secolului trecut (înainte şi după august 1944) sunt un excelent exemplu de perioadă în care factorul extern a fost *decisiv* în privinţa evoluţiei interne.

Am reamintit aceste aspecte binecunoscute, de altfel, datorită situaţiei concrete de la sfârşitul anilor ’40, când a fost remarcat fenomenul denumit rezistenţă anticomunistă. Acesta n-a devenit nicicând, cu adevărat, o „mişcare” de rezistenţă în sensul propriu, în absenţa unui comandament pe ţară, dar şi a unui teritoriu pe care „insurgenţii” să-l fi controlat efectiv.

Fenomenul a fost determinat de situaţia internă (mai precis, de comunizarea forţată a României), dar este intim legat de factorul extern. Nu avem în vedere, aici, Uniunea Sovietică (adică factorul extern care a determinat, direct şi indirect – prin intermediul Partidului Comunist – comunizarea forţată), ci „lagărul occidental”, adică acel factor extern care, în contextul citat, era valorizat pozitiv de marea majoritate a românilor. Modul în care unii dintre ei au încercat să se „înscrie” în sensul intenţiilor pe care considerau că le au anglo-americanii este străveziu reflectat în episodul rezistenţei armate anticomuniste. Trebuie însă spus că tactica respectivă a fost utilizată

exclusiv cu intenţia de a servi interesul naţional. Mai precis, cu intenţia de a opri procesul de comunizare forţată, cu sprijin anglo-american. Realitatea era însă mult mai complexă decât erau dispuşi s-o accepte cei implicaţi în rezistenţa armată, iar reacţia (sau, mai corect spus, lipsa de reacţie) a puterilor occidentale s-a dovedit, încă o dată, decisivă în privinţa destinului şi a rezultatelor obţinute de rezistenţa românească.

Dacă în imaginarul colectiv al anilor „45-" 56, americanii şi „venirea" lor era principalul eveniment de care se legau speranţele reuşitei unei revolte anticomuniste, ocaziile şi modalităţile concrete în care s-ar fi produs această „venire" au variat, în funcţie de evenimentele care s-au derulat la Washington, în Europa de Est, dar şi în restul lumii (de exemplu, în Coreea). În acest cadru, se poate spune, fără teama de a greşi, că momentul 1948 şi conflictul izbucnit (sau, mai degrabă, oficializat) acum între U.R.S.S. şi „lagărul comunist", pe de o parte, şi Iugoslavia titoistă, pe de alta, a fost unul din cele mai însemnate sub aspectul întreţinerii iluziei în intervenţia externă eliberatoare.

Conform schemei preconcepute a opozanţilor români, pe care (paradoxal) propaganda cominformistă venea s-o întărească, orice defecţiune în cadrul sistemului comunist trebuia să confirme ipoteza intervenţiei americane. În contextul anului 1948 (ţinându-se cont şi de forţa recunoscută a armatei iugoslave), se ajunsese la prorocirea unei invazii combinate, americano-iugoslave.

De fapt, chiar în 1945 s-a vorbit, pentru scurt timp, despre o ameninţare militară iugoslavă, însă într-un alt sens (pericolul revizuirii frontierei). O situaţie tensionată existasela graniţa comună în toamna lui 1944 şi prima jumătate a lui 1945, datorită pătrunderii unor formaţiuni înarmate ale partizanilor iugoslavi, în scop de jaf, şi prin crearea unor grupări iredentiste în rândul sârbilor localnici (Partidul Dezrobitor) 1. Siguranţa cu care o parte o populaţiei şi a partizanilor sârbi vorbeau despre încorporarea Banatului la Iugoslavia a determinat autori

1 Vezi, în acest sens, Dumitru Şandru, *Propaganda revizionistă a şvabilor şi sârbilor din Banat* (*1930 – 1946*), în *Problema iugoslavă. Studii şi marginalii*, coordonator Silviu B. Moldovan, Timişoara, Editura Meridian 21 Delta, 1998, la pp.87 – 96; Gheorghe Onişoru, *„Defecţiunea titoistă” şi România*, în *Ibidem*, pp. 1.12 – 113; Vasile Râmneanţu, *Aspecte ale vieţii politice din judeţul Timiş-Torontal* în *perioada 1944 – 1946*, în „Revista istorica”, serie nouă, tom MI, nr. 3 – 4, martie-aprilie 1996, pp.207 – 211; Miodrag Milin, *„Titoismul” la graniţa româno-iugoslavă. Preliminarii* (*octombrie 1944-ianuarie 1945*), în *Ibidem*, pp.221 – 231.

tăţile româneşti să ia anumite măsuri de descurajare militară, şi să obţină o întrevedere la nivel înalt, între Petru Groza şi I.B. Tito (Pancevo, iunie 1945), în cadrul căreia liderul iugoslav s-a angajat să nu pună în niciun fel la îndoială graniţa comună[2]. Se pare totuşi că o cucerire a Banatului a fost luată în calcul de o parte a noii elite iugoslave. Într-un timp relativ scurt însă, elementele extremiste au fost aduse sub control şi Iugoslavia n-a mai fost interesată decât de extinderea influenţei sale spre sudul Peninsulei Balcanice şi de dobândirea Triestului.

Premisele conflictului sovieto-iugoslav s-au acumulat încă din perioada celui de-al doilea război mondial. Confruntarea a izbucnit însă, cu virulenţă, abia în timpul reuniunii Cominformului de la Bucureşti, în iunie 1948. împrejurările sunt destul de bine cunoscute la ora actuală, astfel încât nu voi insista asupra lor. Unul din aspectele care merită investigate este influenţa pe care conflictul Moscova-Belgrad (în care România şi celelalte „democraţii populare” s-au văzut implicate, de partea Moscovei, la ora aceea putere dominantă în zonă) a avut-o (sau nu a avut-o) asupra fenomenului cunoscut sub denumirea de rezistenţa armată anticomunistă din România. Cercetarea de până acum m-a dus la concluzia că disidenţa iugoslavă a avut într-adevăr un efect stimulativ în acest sens, trecând peste considerente ce puteau deveni handicapuri, precum distanţa geografică faţă de ţara vecină sau diversitatea

apartenenţelor politice. Ştirile despre confruntarea intercomunistă (ce părea să se îndrepte spre un război interstatal, variantă

2 Liviu Groza, *Dr. Petru Groza, Maniu, Tito şi Mao Zedong* (interviu de Mircea Suciu), în „Dosarele istoriei”, III, 2 (18), 1998, p.62.

agreată, se pare, de liderii sovietici cel puţin până la declanşarea ostilităţilor în Coreea, în 1950) produceau, contrar intenţiilor guvernamentale, satisfacţie în mediile de opoziţie. Una din consecinţele uşor de documentat a fost şi apariţia, în perioada imediat următoare, a unui număr însemnat de grupări ale rezistenţei armate. Raptul este vizibil nu numai în Banat (zonă aflată în proximitatea Iugoslaviei titoiste), ci pe mare parte din teritoriul României. Desigur, în Banat au existat unele circumstanţe favorizante, create de proximitatea geografică şi de existenţa în zonă a puternicei minorităţi sârbe. În plus, legăturile cu mişcarea de rezistenţă a lui Tito datau din perioada războiului, când mulţi partizani sau ascuns pe teritoriul românesc iar graniţa se trecea destul de uşor dintr-o parte în alta, inclusiv de către voluntarii plecaţi din România, şi care au revenit după 1944, aducând cu ei şi rudimente de ideologie titoistă. Într-un interviu pe tema rezistenţei armate, istoricul Miodrag Milin descria astfel propensiunile bănăţenilor pentru fenomenul respectiv: „Dar de ce în Munţii Banatului şi nu în altă parte? Această stare de nemulţumire, de insurecţie care se va produce, a fost generată pe un fond de *lume ele graniţă* (subl. S.B.-M.) plină de orgoliu, de demnitate; au fost acele regimente grănicereşti, oameni eu spiritul libertăţii foarte puternic şi cu un simţ extraordinar al demnităţii. Şi ei nu puteau fi umiliţi chiar aşa, şi terfeliţi, de aceşti noi căpătuiţi ai puterii” 3. Totuşi, apariţia rezistenţei n-a fost pusă în

3 Miodrag Milin (ed.), *Rezistenţa anticomunistă din Munţii Banatului în documente*. Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 2000, p.10.

relaţie directă cu „schisma titoistă” 4. Fără a cădea în reducţionism, putem remarca faptul că erezia iugoslavă

a avut un efect vizibil şi rapid asupra opozanţilor, dinamizându-le acţiunile. În Banat, bunăoară, un grup care şi-a luat numele Mişcarea Naţională de Rezistenţă a prezis izbucnirea războiului între cele două „lagăre” la 23 august 1948, scop în care a început pregătirile pentru viitoarele acţiuni armate în spatele frontului sovietic. Din documentele cunoscute până la această oră reiese că scurta istorie a grupului a început cu o discuţie referitoare la „situaţia din Serbia” la târgul din comuna Mehadica[5].

În 1948 (re) apare, în România, o formă extremă de rezistenţă, legată în special de zona muntoasă. Faptul coincide nu numai cu izbucnirea conflictului Moscova-Belgrad, ci şi cu efectele dizolvării partidelor de opoziţie şi cu arestările masive de foşti legionari. „Amprenta” conflictului menţionat este vizibilă însă din primul moment. Încă la 12 septembrie 1948, în Banat este semnalată apariţia unei grupări numite „Partizanii lui Tito”, „bandă care a dat foc unor căpiţe de grâu în apropierea pichetului Regimentului de Grăniceri” [6]. La 11 februarie 1949, în cadrul şedinţei de analiză a muncii

4 „Nu a fost o anumită dată, ca în poveştile cu răscoale, în care respectivul lider ar fi dat semnalul şi toată lumea a pus mâna pe coase. Au fost nişte situaţii care au pregătit un fel de stare de spirit de revoltă, de opoziţie faţă de realităţile comuniste pe cale de instaurare în această ţară. Toţi cei care au fost implicaţi sau cei care au avut un rol de pornire sunt cei care au făcut războiul, deci sunt soldaţii, cei din armată, care au fost în Rusia” (*Ibidem*, p.9).

5 Ibidem, p.131, 138.

6 A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 36, f.451.

depuse de la înfiinţarea Direcţiunii Generale a Securităţii Poporului, ministrul de Interne, Teohari Georgescu, apreciază că: „Problema Teregova trebuie legată cu problema externă. Bandele formează puncte de rezistenţă unde duşmanii poate [şic!] să-şi arunce oamenii lor. În perspectivă, trebuie să vedem unde poate [şic!] să meargă lucrurile” [7]. Trimiterea la „problema” titoistă este

evidentă. În context, e vorba de atacul celor 13 partizani bănăţeni conduşi de Spiru Blănaru, în noaptea de 12 spre 13 ianuarie 1949, asupra postului de jandarmi Teregova, de unde eliberează alţi doi partizani8. Este prima acţiune armată spectaculoasă a rezistenţei, însă existenţa grupării a fost una scurtă. Deja, la şedinţa de la Ministerul Afacerilor Interne din 12 aprilie 1949, atmosfera era mai optimistă, „bandele” bănăţene conduse de Ion Uţă, Petre Domăşneanu şi Spiru Blănaru fiind distruse. Şedinţa fusese convocată în scopul analizării rezultatelor obţinute de Comandamentul Unic Timiş (Caransebeş) în perioada 23 ianuarie-12 aprilie 1949. Formaţiunea respectivă fusese înfiinţată la 23 ianuarie 1949 tocmai cu misiunea „de a lichida bandele teroriste care activează în zona Caransebeş-Teregova-Mehadia şi a restabili spiritul de autoritate în această regiune” 9.

În închisorile din România (unde, după expresia martorilor, „era o crimă să cânţi imnul Iugoslaviei

7 Marius Oprea. *Banalitatea ritului. O istorie a Securităţii în documente, 1949 – 1989*, Iaşi, Editura Polirom, 2002, p.76.

8 Moise Anculia şi Grigore Ienâşiga, membrii ai grupului.

9 A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 76, f.105.

titoiste”[29]), capitolul imagologic vis-à-vis de Iugoslavia titoistă era de o varietate extraordinară, aceasta fiind văzută, chiar, ca un fel de „mică (şi mai apropiată) Americă”, invocându-se diferite aspecte, de la ajutorarea de către sârbi a rezistenţei româneşti din munţi până la (zvonul a circulat în 1948 – 1949) [30] iminenţa unei acţiuni comune sârbo-americane, vizând eliberarea României de

29 Richard Wurmbrand, Cu Dumnezeu în subterană, traducere de Marilena Alexandrescu-Munteanu şi Maria Chilian, Editura „Casa Şcoalelor”, Bucureşti, 1994, p.134. Aceasta a găsit o modalitate interesantă de a scăpa de un informator sârb (dezertor din armata iugoslavă): l-a determinat să cânte imnul Iugoslaviei, ceea ce a atras intervenţia promptă a gardienilor.

30 Această legendă a fost cultivată până foarte târziu în unele medii

sub ocupaţia sovietică. În cazul celor arestaţi înainte de 1948, aceste imagini s-au dezvoltat exclusiv în interiorul penitenciarelor. Aş cita, în acest caz, mărturia lui Richard Wurmbrand în legătură cu propriul său proces: „Procurorul spune că am susţinut în România aceeaşi ideologie criminală pe care o susţinuse Josip Broz Tito în Iugoslavia. Am crezut că aiurez. La data când am fost arestat mareşalul Tito fusese socotit un comunist model – nu ştiam că de atunci încoace se dovedise a fi un deviaţionist şi un trădător”[31][32]. În rechizitoriile proceselor politice, Iugoslavia lui Tito era deseori pomenită. Pentru început, răscoala ţăranilor din judeţul Arad (toamna lui 1948), care nu puteau face faţă cotelor către stat, a fost considerată o „provocare” a „elementelor” infiltrate din Iugoslavia. Procesul lotului de partizani anticomunişti bănăţeni, în frunte cu Spiru Blănaru şi Petre Domăşneanu (21 – 25 Junie 1949, Tribunalul Militar din Timişoara) a fost exemplar din acest punct de vedere. În actul de acuzare, procurorul scria că aceştia „căutau aderenţi printre anumite elemente şovine titoiste, din rândurile populaţiei sârbeşti din Banat. Astfel, acuzatul Popovici Gheorghe, unul din elementele de căpetenie ale acestei organizaţii subversive, primeşte delegaţie scrisă de la Tănase Ion de a organiza asemenea elemente” 1”. „Culmea” virulenţei propagandistice este însă atinsă la procesul „grupului de spioni şi trădători în serviciul spionajului clicii fasciste a lui Tito”, desfăşurat la Bucureşti între 1 şi 3 august 195014. Desigur, autorităţile comuniste aveau tot interesul să „pluseze” teoria ingerinţei iugoslave

31a propiate unor foşti rezistenţi români. Personal, am avut ocazia să ascult, chiar la mijlocul anilor '90, povestiri legate de ajutorarea (chiar şi prin paraşutare) a partizanilor de către „cetnicii” lui Draja Mihailovici. Este un fals istoric evident: cetnicii au fost distruşi la foarte scurt timp după încheierea războiului de către titoişti, in plus nu dispuneau de avioane. Persistenţa legendei spune însă mult despre speranţele legate de „poarta iugoslavă” (către Occident), fie ea păzită de titoişti sau de regalişti.

32 Richard Wurmbrand, op. cit, p. 78.

în România, pentru a explicacât mai simplist opoziţia faţă de ideologia pe care o reprezentau: dacă opozanţii s-ar fi dovedit dirijaţi din exterior (fie din Occident, fie din Iugoslavia, n-avea importanţă), atunci însemna că acţiunile opoziţiei nu aveau la bază motive reale de nemulţumire. De aceea, acuzaţiile formulate de comunişti trebuie primite cu oarecare rezervă.

Pentru a evalua impactul real al rupturii asupra populaţiei de deţinuţi politici, consider utilă analiza contactelor directe între deţinuţii români şi cei sârbi sau

13 Mircea Rusnac, *Procesxil partizanilor anticomunişti din Banat (1949), în* „Banatica”, 14, 1996, p.425.

11 Vezi Gheorghe Buzatu, Mircea Chiriţoiu, *Procesul „titoiştilor*”, în „Document”, an II, nr. 1 (5) /1999, p.48 – 49.

Iugoslavi, petrecute în diferite zone ale spaţiului concentraţionar, fie în închisori15, fie în Bărăgan, mai precis în satele nou create în urma deportării a peste 40.000 de bănăţeni, de diferite naţionalităţi, în anul 1951. Din mărturiile orale publicate până acum16, nu reiese existenţa unor stări conflictuale între deportaţii de diferite naţionalităţi sau între aceştia şi românii băştinaşi. Într-un excelent text, Smaranda Vultur sintetizează această experienţă: „În povestirile celor deportaţi în Bărăgan între anii 1951 – 1956, alteritatea îmbracă forme diverse, de la cea a autorităţilor care au pus la cale, au organizat sau au executat ordinele legate de deportare, la grupul celor deportaţi din acelaşi sat, la locuitorii băştinaşi din Bărăgan, la diferenţa etnică (au fost deportaţi români, sârbi, germani, şi, mai puţin importanţi numeric, bulgari, turci, unguri) sau regională (bănăţeni, mehedinţeni, macedoneni, basarabeni, bucovineni) dintre deportaţi şi până la descoperirea propriei identităţi ca alteritate pentru ceilalţi” 17. Descoperirile acestea erau urmate deseori şi de redescoperiri: „La început li s-o spus că au fost aduşi numai oameni răi din Banat, dar al doilea an or văzut ei” 18. Mai târziu – 15 Vezi Teohar Mihadaş, *Pe muntele Ebal*,

Cluj-Napoca, Editura „Clusium”, 1990, Ion Ioanid, *închisoarea noastră cea de toate zilele*, vol. II. Bucureşti, Editura Albatros, 1991 etc.

16 Vezi Miodrag Milin, Liubomir Stepanov, *Golgota Bărăganului*)) *erxtt-u sârbii din România*, *1951 – 1956*, Timişoara, Uniunea Democratică a Sârbilor şi Caraşovenilor din România, 1996, 304 p., Smaranda Vultur, *Istorie trăită – istorie povestita*. *Deportarea în Bărăgan* (*1951 – 1956*), Timişoara, Editura Anuircord, 1997, 398 p.

17 Smaranda Vultur, *în câte Jeturi poţi fi altul pentru ceilalţi*, în Miodrag Milin. Liubomir Stepanov, op. cit., p.12.

faptul este extrem de interesant din perspectiva prezentului articol unii sârbi stabiliţi în Bărăgan i-au cunoscut acolo pe noii deportaţi, foştii „partizani” din gruparea Haiducii Muscelului 19.

În restul spaţiului concentraţionar, coexistenţa dintre deţinuţii români şi sârbi era sporadică şi Iugoslavia era percepută în special prin prisma spectaculoasei rupturi din 1948, a cărei veste ajunsese, pe diferite canale, la urechea tuturor deţinuţilor. Consecinţele „schismei” constituiau o preocupare majoră a deţinuţilor, nu puţini fiind cei care-şi aşteptau din această direcţie salvarea. Existau chiar discuţii în contradictoriu, precum cea dintre un deţinut care-l numea pe Tito „un dictator blând” şi altul care-i semnala faptul că acesta „a omorât mii de oponenţi şi şi-a băgat prietenii în puşcărie” 20. În general însă, „Moralul deţinuţilor era excelent. Tito îşi schimbase atitudinea, şi seara, în timpul plimbării pe «Corso», acolo, la câţiva kilometri de frontieră, deţinuţii politici evaluau şansele unei apropiate ofensive americano-iugoslave împotriva ruşilor. Dar eu, care veneam din Iugoslavia şi văzusem ceea ce văzusem, eram mult mai sceptic” 21.

Aşteptarea unei astfel de ofensive era o faţetă spectaculoasă a „filo-titoismului” ce-i cuprinsese pe deţinuţii politici români. O faţetă la fel de spectaculoasă se observă în cazul grupurilor de rezistenţi anticomunişti

Mărturia Elenei Mirosav, în Smaranda Vultur, *Istorie*

ţiuită – istorie povestită, p.334.

19 Vezi *Povestea Elizabetei Riaea din Nucşoara, urmată de Mărturia lui Comei Drăgoi*, Bucureşti, Editura Humanitas, 1993, p.168 – 169.

20 Richard Wurmbrand, op. cit., p.169.

21 Constantin Cesianu, *Salvat din infern*. Bucureşti, Editura Humanitas, 1992, p.142.

din munţii României. Comei Drăgoi, un fost membru al grupării Haiducii Muscelului, condusă de colonelul Arsenescu, povesteşte: „Deci noi aşteptam semnalul de la Timişoara. Ei erau cei mai aproape de sârbi. Sârbii reuşiseră să iasă din tutela rusă şi aveam speranţe de acolo. Adevărul este şi istoria trebuie să consemneze, că a existat o dată fixată pentru Banat, dar a eşuat datorită trădării” 22. Un alt luptător al aceluiaşi grup, Predoiu Loghin, oferă date mai complete: gruparea Haiducii Muscelului s-a cristalizat în martie 1948, căpătând însă impulsul decisiv după ruptura iugoslavă; atunci, colonelul Arsenescu „a povestit situaţia care era în ţară, dramatică. Trupele ruseşti umblau de colo până colo. Izolaseră graniţa de vest către Iugoslavia şi trupele le masau la frontiera Iugoslaviei. A început discordia între Tito şi Gheorghiu-Dej. Şi mi-a spus colonelul, zice: «Au fost douăsprezece divizii de armată ale Uniunii Sovietice în Iugoslavia. Mareşalul Tito i-a dezarmat şi i-a trimis fără arme în Rusia şi acu’ or să atace Iugoslavia. Şi noi, în spatele frontului, să aruncăm trenuri, să aruncăm poduri, căi ferate, ca să îngreunăm mişcarea lor de război pe teritoriul nostru». Nu s-a întâmplat nimic. A venit toamna. (...) Mişcarea noastră s-a simţit. TVupele ruseşti n-au mai acţionat. Noi am rămas descoperiţi” 23. Relatarea colonelului Arsenescu (de departe unul din cei mai lucizi şi mai informaţi membri ai rezistenţei româneşti!) amesteca fapte reale (tensiunea ivită la graniţă, mişcările vizibile de trupe) cu altele mult exagerate (ca episodul

22 Povestea Elizabetei Rizea, p. III.

23 Mihai Rădulescu, Sânge *pe Reiul Doamnei*, Bucureşti, Editura Ramida, 1992, p.47.

așa-zisei dezarmări a douăsprezece divizii sovietice; sâmburele real al zvonului consta în faptul că trupele sovietice care luptaseră pentru eliberarea regiunii Belgrad s-au retras ulterior, înaintea conflictului cu sârbii, ceea ce i-a impresionat pe cei din ţările vecine, unde s-a instaurat o veritabilă ocupaţie). Şeful unei alte grupări de partizani, din munţii Caraşului, comandorul Petre Domăşneanu, îşi punea speranţe nelimitate în Tito: datorită ajutorului iugoslav, credea el, va declanşa un război de gherilă în toată regula, în urma căruia va izbucni o revoltă populară masivă în toată ţara, care va provoca, la rându-i, răscoale în toate ţările vecine şi, astfel „încolţiţi, din toate părţile", sovieticii vor fi nevoiţi să-şi retragă toate forţele[24].

Apariţia grupărilor anticomuniste înarmate ca răspuns la disidenţa iugoslavă este documentată şi în alte regiuni ale ţării. Iată o confirmare, directă din zona Vrancei[25]. În memoriile inedite ale fostului lider al grupării Paragină, împrejurările sunt prezentate cât se poate de explicit: „Vrancea, ca şi întreg ţinutul care se numea atunci Putna, fusese organizat pentru rezistenţă încă cu un an înainte, când Tito s-a desprins de Kremlin, iar Stalin a trimis trupe masive prin Ungheni şi Reni în

24 Constantin Cesianu, op. cit., p.157.

25 Vezi, în acest sens, şi Laura Stancu, Liviu Burlacu, *Organizaţia de rezistenţă „Paragină"* în *atenţia Securităţii*, în *Totalitarism şi rezistenţă, teroare şi represiune în România comunistă*, coordonator Gheorghe Onişoru, Bucureşti, C.N.S.A.S., 2001, p.146 – 147: „Credinţa, iar pentru unii români convingerea, că salvarea va veni din partea americanilor, a fost alimentată şi de conflictul Tito-Stalin. La momentul respectiv se credea că Stalin va interveni militar în Iugoslavia, iar calea trupelor ruseşti care vor trece prin România, va fi prin zona Vrancei".

Banatul românesc ca să pedepsească pe «tovarăşul» care făcea nazuri. Dacă ar fi fost război între Tito şi Stalin, noi ar fi trebuit să acţionăm armat în spatele frontului sovietic. Era iniţiativa lui Octavian Voinea. Dar cum Stalin s-a retras cu coada între picioare din Banat, noi

rămăseserăm să rezistăm împotriva comunismului şi comunizării în primul rând pe un front spiritual şi ideologic.

Aversiunea lui Josip Broz Tito şi îndepărtarea lui de tutela Moscovei, ne-a turnat un pic de apă la moara noastră, care măcina scântei împotriva lui Stalin.

Cei care scăpasem din mâinile lor cu arma în mână, trebuia să ne apărăm libertatea şi viaţa. Prezenta noastră în pădure trebuia să fie un punct de sprijin moral pentru cei închişi şi milioane de orăşeni şi ţărani care rezistau cu pumnii strânşi sub cnutul sovietic.

Un război civil nu era posibil atâta vreme cât trupele sovietice erau în ţară şi câtă vreme, la Yalta şi la Teheran fusesem daţi în gura lupului flămând de la Răsărit. Pe atunci nu ştiam de «Yalta» şi mizam naiv pe ajutorul Occidentului. Dar lupta trebuia dusă de cineva” 26. În lipsa războiului, gruparea din Vrancea, aidoma altora, intra într-un declin lent, dar inevitabil („Am rămas să executăm planul cel vechi: menţinerea în Vrancea a unui spirit de frondă împotriva comunizării şi făclia Rezistenţei până la marea insurecţie” 27). Ion Paragină arată că în întreg judeţul existau grupuscule, aflate în „legături strânse”, iar „parte din oamenii lor fuseseră alertaţi încă cu un înainte, când «Tito a cotit

26 Ion Paragină, *Frânturi din viaţa* witit *partisan* (mss.), f.12 – 13.

„*Ibidem*, 1.15.

O» „28. Remarcabil, într-un context atât de ideologizant, rămâne faptul că „filotitoismul” rezistenţilor români n-a fost condiţionat de prejudecăţile de partid. Chiar şi lideri ai rezistenţei de orientare legionară (precum Ion Paragină, Petre Domăşneanu sau Spiru Blănaru) îşi îndreptau speranţele către Belgrad. În martie 1950, cetăţeanul Gheorghe Nica se adresa deschis conducerii comuniste a comunei dobrogene Fântânele: „Ce ascultaţi voi Radio Moscova, ce spun ruşii, voi nu ştiţi că Tito a sunat mobilizarea?”; „O să vedeţi voi cum o să ajungem până în fundul Rusiei. Credeţi că mai stau mult comuniştii

la putere?” 29. Ulterior însă, a fost rândul comuniştilor reformatori sau, cel puţin, naţionali, inclusiv din conducerea României, să-şi îndrepte privirile şi speranţele spre Belgrad, tot pentru sprijinirea unor forme de opoziţie faţă de politica sovietică.

Ipoteza impulsionării rezistenţei româneşti de către revolta antist alinistă a iugoslavilor nu se bazează însă, totdeauna pe mărturii explicite, cum sunt cele de mai sus. Uneori, argumentele în acest sens sunt implicite şi chiar discutabile, rămânând la latitudinea istoricilor să aprecieze gradul lor de credibilitate. De pildă, în cazul lui Ioan Popşa, şeful naţional-ţărănist al unei grupări armate din Maramureş, constituite în octombrie 1948. În declaraţia sa de anchetă din 23 septembrie 1949, acesta nu pomeneşte nimic de Iugoslavia, ci doar de ştirile vehiculate de posturile de radio anglo-americane. „Banda sa teroristă” s-ar fi constituit „în scopul unei revolte

26 Ibidem, f. 15 – 16.

29 Marius Oprea, *Banalitatea râului. O istorie a Securităţii în documente, 1949 – 1989*, Iaşi, Editura Polirom, 2002, p.196.

armate pentru răsturnarea regimului democrat şi aceasta în urma unui conflict armat între Apus şi Răsărit” 30. De reţinut însă, din această declaraţie, pe lângă momentul constituirii (apropiat rupturii Moscova-Belgrad) şi faptul că Popşa era cunoscut şi cu apelativul „Tito” 31. Data la care Popşa a fost obligat să dea această declaraţie ar putea fi, şi ea, pusă în legătura cu înăsprirea propagandei antititoiste. Mai ales că, într-o declaraţie mai veche (16 iulie 1949), Popşa scria că acţiunea sa urmărea „răsturnarea regimului actual în urma unui conflict armat între marile puteri”, prezentându-se doar cu numele real, nu şi cu porecla pomenită32. Cum bine se ştie, la puţin timp după data primei declaraţii citate (în noiembrie 1949), propaganda antiiugoslavă cunoştea o nouă escaladare, în urma adoptării, de către Consfătuirea Biroului Informativ al partidelor comuniste şi muncitoreşti, a raportului *P.G.I. în mâinile unor asasini şi spioni.*

Evident, cum s-a întâmplat şi cu rezoluţia din iunie 1948, evenimentul nu constituia un secret pentru mediile comuniste de conducere cu câteva luni înaintea producerii lui. Mai ales că şi acest document a fost prezentat în cadrul consfătuirii tot de Gheorghe Gheorghiu-Dej33. Ca atare, e plauzibil ca Securitatea să fi dirijat din timp unele anchete în sensul, deja stabilit, de reclamare permanentă a amestecului iugoslav în tentativele de subminare a regimului. În orice caz, şi rezistenţii

30 A.C.N. SAS., fond Penal, dosar nr. 84, vol. I, f. 17.

31 Ibidem.

32 Ibidem, f.108.

33 Partidul Comunist din Iugoslavia în mâinile unor asasini şi spioni. *Raport prezentat la Consfătuirea Biroului Informativ al partidelor* anticomunişti din Maramureş şi-au legat multe speranţe de Iugoslavia. De pildă, preotul unit Atanasie Oniga intenţiona ca, în primăvara lui 1953, „să străbată drumul plin de primejdii până la graniţele ţării, să treacă în Iugoslavia, iar de aici, prin Triest, să ajungă în Italia, la Cetatea Eternă a Scaunului Sf. Petru, de unde să informeze şi să atenţioneze întreaga lume civilizată asupra celor ce se petrec în România sub teroarea roşie” 34. Planul eşuează deoarece în ianuarie 1953, preotul fugar e ucis în timpul unui asalt al Securităţii. A existat în acelaşi sens un precedent bănăţean: în noiembrie 1948, învăţătorul (originar din Cadrilater) Ilie Stănescu a încercat să treacă ilegal în Iugoslavia, cu intenţia de a înmâna Papei, după ce-ar fi ajuns la Roma, un memoriu cu un conţinut politic. Este însă reţinut de grănicerii români şi, ulterior, eliberat din lipsă de probe35.

Reiese deci cu claritate că ruptura iugoslavă a impulsionat lupta rezistenţilor români. Rămâne de văzut dacă nu cumva a existat şi o dorinţă conştientizată de *comuniste care a avut loc în a doua jumătate a lunii noiembrie 1949*, în Gh. Gheorghiu-Dej, *Articole şi cuvântări*, ediţia a III-a, Bucureşti, Editura pentru Literatura Politica, 1952, pp.399 – 418. Printre acuzaţiile aduse dea valma, cu acest prilej, autorităţilor iugoslave

legale, era şi următoarea: „Trădătorii iugoslavi, executând voinţa imperialiştilor, şi-au pus ca sarcină să creeze în ţările de democraţie populară bande politice alcătuite din elemente reacţionare, naţionaliste, clericale şi fasciste, pentru ca, bazându-se pe ele, să înfăptuiască în aceste ţări o lovitură de stat, să le despartă de Uniunea Sovietică şi de întregul lagăr socialist şi să le subordoneze forţelor dominante ale imperialismului. Clica lui Tito a transformat Belgradul într-un centru american de spionaj şi de propagandă anticomunistă” (*Ibidem*, p.403).

31 Ştefan Bellu, *Râdurea înzvmtita*. *Mărturii ale rezistenţei anticomuniste*, Baia Mare, Editura Gutinul, 1993, p.83.

35 Document din arhiva personală a doamnei Rodica Băiaşu.

copiere a luptei victorioase duse de partizanii lui Tito în munţii Bosniei36. O astfel de tentativă era din start sortită eşecului, datorită condiţiilor interne şi absenţei oricărui sprijin extern.

În ceea ce priveşte finalul luptei de rezistenţă (atâta câtă a fost ea), este şi acesta legat oarecum de Iugoslavia titoistă. Agonia multor grupări este pusă în legătură cu intenţia lor, mai mult sau mai puţin serioasă (aspectul merită o analiză separată) de a fugi în ţara vecină. Din câte cunoaştem, nu s-au petrecut cazuri spectaculoase de acest gen, deşi un important număr de români a trecut ilegal graniţa cu Iugoslavia, pentru a-şi continua apoi drumul în Occident (marea majoritate), dar şi, în nu puţine cazuri, pentru a se stabili definitiv acolo.

În ampla *Sinteză a acţiunii de depistare şi prindere a bandei „Arnăuţoiu”* (document din 19 octombrie 1959) 37, se remarcă faptul că ultima legătura de încredere a acestei grupări a avut, printre altele, „sarcina să meargă la Bucureşti, să procure hărţi turistice, printre care şi hărţi ale munţilor Iugoslaviei, cât şi alte materiale, banda având intenţia ca în vara anului 1958 să fugă din ţara, dorinţă manifestată de mai mulţi ani” 38. Capturarea a ceea ce mai rămăsese din „banda” fraţilor Arnăuţoiu poate fi

considerată ca finalul rezistenţei armate din România. Securitatea primise informaţii similare şi în

36 O apreciere interesantă în legătură cu fermitatea opoziţiei faţă de presiunile staliniste pe care au dovedit-o partidul şi populaţia Iugoslaviei, la Joseph Rothschild: „Curajul lor politic în situaţia de faţă a reprodus vitejia militară a anilor luptei de partizani” (*întoarcerea la diversitate*, Bucureşti, Editura Antet, CEU Press, 1997, p.205).

37 A.C.N. SAS., fond Documentar, dosar nr. 48, II.2 – 39.

38 Ibidem, f.35.

legătura cu rămăşiţele altor grupări din rezistenţă. Astfel, într-un *Pktn de măsuri pentru urmărirea pe ţam a banditului Gavrilă Ion*, datat 6 iulie 1958, se prezenta ca sigură ştirea că „în luna iunie 1955 Gavrilă Ion s-a decis să părăsească regiunea Stalin şi să încerce trecerea frontierei în Iugoslavia sau, în caz de nereuşită, să se ascundă undeva în regiunea Cluj sau Timişoara, cu ajutorul prietenilor săi din aceste regiuni” 39. Este posibil ca încă din 1948 unii membrii ai grupării conduse de Teodor Şuşman (care a acţionat în Munţii Apuseni, fiind constituită în împrejurările anului 1948) să fi încercat trecerea în Iugoslavia, fapt sugerat de prezenţa lor intermitentă în comuna timişeană Liebling, departe de baza de acţiune40. În anul 1950, Nicolae Giurgiu s-a arătat surprins să-i întâlnească în codru pe membrii grupării Şuşman („M-o întrebat ce se aude prin sat. «Cum îi? Ce e?». «Ki, zâc, s-aude că sunteţi trecuţi în Sârbia». Aşa s-auzea atunci, că-s trfecuţi în Sârbia” 41). Intenţia de evaziune este confirmată de supravieţuitoarea grupării Teodor Şuşman, Lucreţia Jurj-Costescu. Grupul se pregătise intens în vederea intervenţiei americane („ne gândeam să ne organizăm, iar dacă vin să-i ajutăm, că nu ar fi putut singuri”), însă finalul acestei veritabile campanii de dezinformare i-a făcut să-şi schimbe intenţiile: „Apoi în privinţa americanilor am tăt aşteptat că or veni, până când n-o mai venit. Noi nu ştiam că deja

39 A.C.N. SA. S., fond Informativ, dosar nr. 770, vol. I, f. 1 11.

Cornel Jurju, Cosmin Budeancă, *„Suferinţa nu se da la fraţi*? *1*.

Mărturia Lucreţiei Jwi despre rezistenţa anticomunistă din Apuseni (*1948 – 1958*), Cluj-Napoca, Editura Dacia, 2002, p.31.

41 Ibidem.

eram vânduţi. D-apoi, dacă am văzut că nu mai vin atunci... Mai erau şi momente când eram disperaţi. (...) Ne-am gândit şi să plecăm din ţară. Vorbeam să ieşim prin Sârbia. Da' nu puteam să ne apropiem de graniţă, că nu aveam acte, nu aveam nimic" 42.

În legătură cu o altă tentativă de evaziune este menţionat chiar un cetăţean iugoslav, Rada Şişcovici43. Acesta era un sârb monarhist, condamnat la moarte de autorităţile titoiste. Refugiat în România, a lucrat o vreme la Comisia Internaţională Dunăreană, ca arhivist, după care se alătură grupului de partizani anticomunişti conduşi de comandorul Domăşneanu. Arestat în cele din urmă lângă Iablaniţa, pare-se a fi decedat într-una din închisorile româneşti44. Înainte de asta însă, „profesorul" sârb (cum era cunoscut printre partizani) mai fusese o dată arestat, fiind însă eliberat de camarazii săi (incidentul e neclar în evocările supravieţuitorilor) 45. Relatările celor care l-au cunoscut pe acest Şişcovici sunt extrem de favorabile. Fost student şi chiar profesor de

42 Ibidem, p.113 – 114.

43 Este menţionat şi cu numele Rădoi Şişcovici – Miodrag Milin (ed.), *Rezistenţa anticomunistă din Munţii Banatului* în *documente*, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 2000, p.47, sau Siskovits Radoiev (*Ibidem*, p.6S). Dacă cea de-a doua formă este o deformare eridentă, prin transliterare, cea dintâi este, probabil, corectă (Rădoi/Radoe Siskovici). De asemenea, este probabil ca acel „colonel sârb" semnalat la vila comandorului Domăşneanu într-o declaraţie a lui Petre („Tică") Artinescu (*Ibidem*, p.46) să fie aceeaşi persoană cu Şişcovici,

cunoscut în general ca „profesorul”.

44 Rezistenţa anticomunistă din Munţii Banatului (*Zona Mehadia – Iabiciniţa – Brectzova*). *huerviuri şi evocări*, coordonator Miodrag Milin, Timişoara, Editura Marineasa, 2000, p.43.

45 îbxdenx, p.60.

franceză la Paris, acesta a predat franceza şi unora din copiii partizanilor46. În rest, „nu era un om agresiv, nu punea mâna pe armă nici chiar să-şi apere viaţa lui, dar fuma încontinuu” 47. Se povesteşte chiar că „era un om cult, ştia 5 limbi la perfecţie, era unul din locotenenţii lui Draja Mihailovici” 48. Cu alte cuvinte, Rada Şişcovici „era un naţionalist sârb, în perioada când Serbia era ocupată (de trupele Axei, 1941 – 1945 – n. S.B.-M.), erau două feluri de partizani: nişte masivi muncitori erau ai lui Tito cu ai lui, şi Draja Mihailovici, care era cu ceilalţi. Când ia întins o cursă şi l-a prins, Rada Şişcovici s-a retras aici” 49. Este una din foarte puţinele atestări ale colaborării (fortuite, ce-i drept) partizanilor români cu elemente ale (fostei) gherile monarhiste sârbeşti. Paradoxal într-un fel, deşi fugit din Iugoslavia lui Tito, Şişcovici stătea la baza planului creat de fidelii lui Spiru Blănării şi Petre Domăşneanu de a fugi în (aceeaşi) Iugoslavie titoistă, după ruptura acesteia cu U.R.S.S.: „În legătură cu profesorul sârb, aş mai adăuga un lucru. Gestul tatălui meu de a-l scoate de sub arest a fost determinat de doi factori: unul a fost că se considera vinovat de arestarea sa, fiindcă îl lăsase în grija unor oameni nu destul de vigilenţi, când putea tot aşa de bine să-l ia cu el, aşa cum a procedat în numeroase cazuri; al doilea era că se înteţise urmărirea celor fugiţi, Securitatea era peste tot. Se pusese la un moment dat problema ca, cine doreşte, să treacă clandestin în

16 Ibidem, p.43, 46.

17 Ibidem, p.46.

18 Ibidem, p.42 – 43 (mărturia lui Dumitru Petchescu).

19 Ibidem, p.42.

Iugoslavia şi tocmai acest sârb constituia speranţa lor de a reuşi să se strecoare peste graniţă şi mai departe prin Iugoslavia. Prin arestarea domnului Şişcovici s-a destrămat tot planul lor. Cine ştie cum s-ar fi soldat tentativa lor de a trece fraudulos graniţa? 150.

Merită consemnat în context şi gestul colonelului Uţă, unul din puţinii şefi din rezistenţă care a reuşit să-şi afirme, pentru o scurtă perioadă de timp, autoritatea (tot în zona Banatului). Conform unei mărturii, acesta şi-a adunat simpatizanţii, instruindu-i astfel: „Măi, noi acum am terminat, da' nu se poace să mai meijem în grupuri aşa mari, pentru că ne pringem cu ei şi ş-aşa o să ne pierdem viaţa, da' grupaţi doi-trei mai rezistaţi şi vom faşe tot posibilul ca să vă treşem graniţa1. Era vorba tot de o posibilă evaziune organizată în Iugoslavia: „Pentru că, se-ntâmplă din ălea opt cum or fost grupace, sârbii s-or desprins şi era «Iuda Tito» „aşa îi spuneau. Dacă treşeau, ăia ne primeau, n-aveam probleme51. Şi, după aia ne spune să ne grupăm aşa, şi ne-am retrage fiecare tot aşa în grupuri mişi, că nu puteam risca, ş-alimentaţie persecuţie, şi sigur că o fost foarce greu şi ne-am întâlnit de multe ori cu ei, ei p-un geal, noi pe altul 1152. Gruparea

50 Ibidem, p.60 (mărturia lui Dumitru Petchescu).

51 Remarcabilă siguranţa cu care se miza pe obţinerea azilului politic în Iugoslavia. Sentimentul era larg împărtăşit în epocă, dar în realitate au existat şi probleme în legătură cu refugiaţii români, mai ales în primii ani ai conflictului cu Moscova. Unii au fost repatriaţi forţat, din diferite motive, alţii internaţi temporar în lagăre de muncă, au existat chiar cazuri de refugiaţi ucişi (cum s-a întâmplat cu familia Virgil Economii). Nu poate fi, deocamdată, exclusă posibilitatea ca gruparea Uţă să fi a)ut un canal de comunicare peste Dunăre şi să fi primit asigurări în sensul acceptării lor pe teritoriul iugoslav.

Uţă a fost destrămată de Securitate, dar în toamna lui 1949 se vorbeşte de o tentativă de evaziune a supravieţuitorilor, în colaborare cu grănicerii români53, dejucată în ultimul moment de Securitate. În fine, sunt de

menţionat şi detaliile unui spectaculos plan de evaziune despre care informa la 13 septembrie 1948, Serviciul Judeţean de Securitate a Poporului Severin: „Mai suntem informaţi că un anume Răutu54, din Comitetul Central al Mişcării Naţionale de Rezistenţă, de profesiune ziarist şi fost director al unei reviste provinciale, a luat contact cu Căpitanul Mitucă, afirmând către acesta că urmează să treacă în Iugoslavia, de unde va pleca în America. Acest Răutu a îndemnat şi pe căpitanul Mitucă să-l însoţească împreună cu alte persoane care sunt supravegheate de Poliţie şi că acest Răutu intenţiona să treacă în Iugoslavia după ce mai înainte merge la Baziaş pentru a lua contact cu Consulatul American; iar după trecere va merge în Elveţia pentru a se întâlni cu ex-regele Mihai, prinţul Bibescu, de la care va primi dolari pentru drumul în America” 55, întregul plan a eşuat.

Au existat totuşi cazuri individuale de evaziune reuşită a unor luptători din rezistenţă. De departe cel mai

52 Ibidem, p.97 – 98 (mărturia lui Nicolae Bubă).

53 „Colaboram şi cu militarii. Trebuia să trecem în Iugoslavia. Militarii erau de treabă. Ofiţerii... Asta aţi vrut? Să treceţi? Da, să trecem... Comandantul unităţii de gmiiiceri a pus barcă la dispoziţie. O zis că ne trece şi pe noi, pe toţi” – *Ibidem*, p.101 (mărturia aceluiaşi).

54 Răutu Constantin, din Turnu Severin, unul din conducătorii grupului intitulat Mişcarea Naţională de Rezistenţă.

„Miodrag Milin (ed.), *Rezistenţa anticomunistă din Munţii Banatului în documente*, Bucureşti, Fundaţia Academia Civică, 2000, p. 126 – 127.

spectaculos (din câte se cunosc până acum) este cel al lui Vasile Blidaru, partizan maramureşean. După mărturia soţiei lui, acesta a fugit în Iugoslavia şi de-acolo la Triest. Între 1951 şi 1956, nu l-a mai văzut deloc, până când Blidaru se întoarce, înarmat, din Italia56. Este ucis doi ani mai târziu, în luptă. Gazul este aproape neverosimil. Totuşi, existenţa lui este documentată cu certitudine pentru anul 1953 în lagărul de la Triest, „unde

era încartiruit la punctul de selecţionare pentru centrele speciale de instruire complexă” 57. Prin urmare, avem de-a face, după toate probabilităţile, cu un personaj misterios, care a beneficiat în Occident de o instrucţie militară specială. Probabil că a revenit în ţară tot prin Iugoslavia, dar s-a abătut de la misiunea cu care fusese trimis aici (cum procedaseră şi unii din cei paraşutaţi de aviaţia americană) 58. Unicitatea cazului Vasile Blidaru a fost remarcată chiar de primul autor care a scris despre el: „Spre deosebire de alţi fugari pe păduri de care ne-am ocupat până acum, Vasile Blidaru reprezintă un caz aparte, el reuşind să treacă clandestin frontiera României şi, prin Iugoslavia, să treacă în Occident. Gând şi prin ce împrejurări s-a petrecut acest lucru, e greu de precizat” 59.

Se cunoaşte, de-acum, în mare, ce s-a întâmplat în timpul crizei sovieto-iugoslave la graniţa româno

56 Ştefan Bellu, op. cit., p.106.

S1 Ibidem, p.110.

58 Mai exista câteva cazuri asemănătoare, care implică „poarta iugoslavă”. Despre acest aspect, care depăşeşte cadrul prezentului articol, voi scrie cu altă ocazie. Am menţionat cazul Vasile Blidaru doar datorită faptului că acesta a luptat şi în rezistenţa anticomunistă (unele din faptele sale necesită însă o discuţie distinctă, din punct de vedere al moralităţii).

M Ştefan Bellu, op. cit., p.110. Studierea, pe viitor, a dosarelor personale ale lui Vasile Blidaru va elucida cu siguranţă aceste aspecte.

Iugoslavă. S-a scris despre construirea liniei fortificate în Banat şi Oltenia şi despre schimburile de focuri ce aveau loc frecvent în zonă. Încă la 29 decembrie 1948, la Ministerul de Interne a avut loc o şedinţă a conducerii, având ca obiect întărirea pazei la frontiera de vest a României. S-a făcut referire, în acest cadru, la ambele graniţe din vest (Ungaria şi Iugoslavia) şi s-a exprimat obiectivul ca, prin măsurile luate, „să facem cu adevărat o cotitură serioasă în paza frontierei de vest”,

după expresia ministrului de Interne, Teohari Georgescu”. Mai concret, locotenent-colonelul Nicolae Dobre (şeful de stat major al Secretariatului General pentru Trupe), propunea „reducerea efectivelor la absolut strictul necesar pe frontierele liniştite şi mărirea efectivelor în frontiera de vest”, zonă în care patrulele şi pândele urmau „să fie înarmate cu piş. toale-mitralieră şi grenade pentru a putea răspunde cu succes în cazul când bandiţii ar încerca să le atace” 61. Rezultatele s-au văzut în anii următori. Astfel, într-un *Raport asupra activităţii şi rezultatelor obţinute de trupele de giuniceri şi de Securitate în cursul anului 1951*, se arată că densitatea pe kilometru

611 A.C.N.S.A.S., fond Documentar, dosar nr. 45, f.52.

61 Ibidem, f.50. La şedinţa cu comandanţii de Regionale şi

Judeţene de Securitate din 1 martie 1950, însuşi ministrul adjunct de Interne, Gheorghe Pintilie, în toiul unui lung monolog, deraiază verbal de-a binelea când aduce vorba de problemele Regionalei Timişoara: „Ambrus a fost chemat o dată, de două ori, de trei ori. Aici avem problemă graniţa. Este o problemă graniţa, nu este o graniţă oarecare, cu Republica Ungară sau Bulgară. Avem un sector greu, nu numai că avem graniţa, dar avem populaţia. Te gândeşti câteodată ce dracu’ este acolo, nu cumva şi Securitatea este băgată în porcăria asta? Dă-mi dreptul să mă gândesc şi eu” (Marius Oprea, op. cit., p.139). Phsajul vorbeşte de la sine despre fobiile legate de vecinătatea (contagioasă) a Iugoslaviei titoiste. În fond, rezistenţii revendicau acelaşi drept (de a gândi şi ei).

frontiera a crescut în 1951 după cum urmează: pe frontiera cu Iugoslavia de la 8, 7 la 13, 2, cu R.P. Ungară, de la 8, 7 la 9, 8, pe litoral de la 3, 6 la 5, 7, pe frontiera cu U.R.S.S. de la 2 la 4, 3. Cifrele nu lasă deci niciun dubiu asupra temerilor pe care le nutreau în epocă comuniştii români (de notat că graniţa cu Iugoslavia era în parte naturală, pe Dunăre). Mai mult, raportul sublinia că: „Experienţa anului 1951 a dovedit că mai este necesară înfiinţarea de noi unităţi şi subunităţi, în special în

frontiera cu Iugoslavia” 62. Chiar şi în condiţiile întăririi pazei, în 1951 s-au înregistrat „919 infractori care au încălcat sau au încercat să calce frontiera, din care 421 din R.P.R. şi 498 în R. PR”. Mai mult, „în numărul de 49 infractori neprinşi la frontiera cu Iugoslavia, se află şi 21 militari, printre care un ofiţer, trădători de Patrie din Trupele de Grăniceri. Dezertarea la inamic a acestora a fost posibilă din cauza unor lipsuri în selecţionarea elementelor, în controlul întrebuinţării efectivelor în îndeplinirea serviciului de pază, cât şi din cauză că nu sau luat măsuri la timp contra abaterilor produse în unele plutoane din paza frontierei” 63. Totuşi, având în vedere numărul mare de cetăţeni români care au reuşit să treacă ilegal graniţa cu ţara vecină, e lucru de mirare cum niciun grup organizat al rezistenţei armate nu a reuşit s-o facă (cel puţin din câte cunoaştem până acum).

Chestiunea impactului pe care „defecţiunea”.

62 A.M.I., fond Direcţia Secretariat-Juridică, dosar nr. ÎI/B/4, 1949 – 1952, f.64.

M Ibicicnx, f. 69. Documentul citat şi altele de acest gen provoacă la o altă discuţie, distinctă de ceea ce ne-am propus în acest sumar articol: afacerile de spionaj legate de Iugoslavia titoistă, precum şi propaganda ocazionată de ele. Asupra acestui aspect mă voi opri într-un alt articol.

Iugoslavă din 1948 l-a avut asupra rezistenţei armate anticomuniste din România nu este încă elucidată şi necesită un volum apreciabil de muncă în arhive. Este sigur însă – chiar cele câteva elemente schiţate mai sus o confirmă – că evenimentul pomenit a avut într-adevăr o influenţă. Gât de mare a fost ea şi, mai ales, cât de mare putea deveni, în anumite condiţii, consider că este încă o chestiune de discutat. De asemenea, trebuie tăcută o distincţie destul de netă între impactul avut de conflictul Moscova-Belgrad asupra mentalului românesc şi influenţa lui asupra acţiunii efective de opoziţie împotriva regimului comunist.

În stadiul actual al cercetărilor, se poate spune că rezistenţa armată anticomunistă a fost un fenomen

marginal, care nu a antrenat mase mari de oameni şi nu avea şanse să răstoarne regimul comunist, susţinut de trupele sovietice prezente în ţară. La fel de adevărat este că rezistenţa armată avea un potenţial remarcabil (mai ales în primii ani), care nu putea fi însă fructificat decât în directă legătură cu factorul extern64. În acest fel trebuie interpretată dorinţa atât de des şi de naiv exprimată în acei ani, „Vin americanii!”. Mai curând

61 Comportamentul rezistenţilor n-a fost mereu univoc sau lipsit de paradoxuri aparente nici chiar în situaţii mult mai limpezi decât cea din România anilor 1948 – 1956, precum în Iugoslavia (1941 – 1945), unde revolta armată a cunoscut proporţii masive şi performanţe pe măsură, existând, în acelaşi timp, şi un sprijin extern (chiar dacă nu în forma intervenţiei militare directe), Vezi în acest sens, inspiratul comentariu al istoricului german Holm Sundhaussen: „Decizia pentru unul sau altul dintre modurile de comportare nu era influenţată numai de poziţia faţă de puterea de ocupaţie, ci şi de stabilirea diferitelor priorităţi şi scopuri. împotrivirea principială şi colaborarea pentru un timp cu duşmanul erau atunci compatibile. Ca urmare a structurii ei naţionale unice în Europa. Iugoslavia oferea un bogat material ilustrativ pentru trecerea fluidă de la colaborare la rezistenţă” (*Experimentul Iugoslavia*. *De la întemeiere la deshumarea statului*, traducere şi postfaţă de Călin-Radu Ancuţa, Bucureşti, Editura Pro Historia, 2003, p.85).

decât o invazie a acestora în România, era aşteptată declanşarea unui război între aliaţii occidentali (în rândul cărora SUA aveau cea mai puternică poziţie) şi U.R.S.S., susţinută de guvernele comuniste ale Europei de Est. Ostilităţile, odată declanşate, aveau să cuprindă, cu sau fără implicarea directă a occidentalilor, şi teritoriul României, prin activarea rezistenţei armate şi producerea unei revolte masive, pe care se conta. Intervenţia era văzută, deci, ca o ocazie strict necesară pentru a se putea trece la eliberarea ţării şi nu exprimă nicidecum dorinţa rezistenţilor de a înlocui o ocupaţie străină cu alta. În fond,

aşteptările publice nu ar fi fost cu nimic diferite în anii 1916 – 1918, de pildă, dacă întreaga Românie ar fi fost ocupată atunci de Puterile Centrale. Situaţia a fost similară şi în Franţa ocupată de cel de-al treilea Reich, unde rezistenţa aştepta ajutorul anglo-american (inclusiv debarcarea masivă din Normandia), fără a dori înlocuirea unei ocupaţii străine cu alta.

Lipsa unei implicări serioase a aliaţilor occidentali, dublată de consolidarea internă a regimului comunist, au dus la înfrângerea definitivă a rezistenţei armate, spre sfârşitul anilor ’50. Dacă zdrobirea revoluţiei de la Budapesta (1956) le-a tăiat rezistenţilor orice urmă de elan şi orice iluzii în intervenţia occidentală, retragerea trupelor sovietice (1958) le-a luat şi o parte din motivaţie. Consider că impactul celui de-al doilea eveniment pomenit asupra rezistenţei în general n-a fost încă suficient analizat. Începând din anii ’60, formele opoziţiei anticomuniste sau antitotalitare s-au schimbat radical, poate mai mult decât regimul însuşi, dar în consonanţă cu schimbarea climatului internaţional.

FLORIAN BANU

EPILOG OFIZECIST

LA MIŞCAREA DE REZISTENŢĂ ARMATA DIH ANII ’50

După prăbuşirea regimului comunist, în România au apărut numeroase volume de documente, memorii şi studii care au făcut cunoscut publicului larg un aspect puţin studiat al luptei anticomuniste: mişcarea de rezistenţă armată din munţii şi codrii României. Declanşată, în unele regiuni, chiar din momentul intrării trupelor sovietice pe teritoriul naţional, aceste acţiuni curajoase ale unor mici grupuri de români, de cele mai diverse origini sociale şi orientări politice, au durat până către sfârşitul anilor ’50.

Cercetătorii care au analizat fenomenul rezistenţei armate au fost seduşi, în special, de prezentarea celor mai spectaculoase acţiuni ale membrilor grupurilor de rezistenţă, de creionarea unor portrete ale liderilor cu aureolă de legendă, de sublinierea suferinţelor celor ce

luptau cu arma în mână şi a celor care îi sprijineau în perioada în care Securitatea şi Trupele de Securitate cutreierau satele şi munţii pentru a lichida orice urmă de împotrivire. De asemenea, în lucrările apărute până în prezent se regăsesc tratate probleme referitoare la anchetele sălbatice la care au fost supuşi cei capturaţi, sunt analizate simulacrele de procese încropite de justiţia comunistă şi redate suferinţele îndurate în puşcăriile şi lagărele de muncă forţată ce împânzeau ţara.

În mod surprinzător, peste perioada în care supravieţuitorii acestei inegale încleştări cu statul totalitar au revenit în rândul oamenilor liberi (atât cât se poate vorbi de oameni liberi într-un regim comunist!) s-a aşternut o nedreaptă tăcere. Cei mai mulţi analişti s-au mulţumit să menţioneze că, începând cu anii ’60, regimul de detenţie s-a mai relaxat1, iar în anii 1963 – 1964, conducerea comunistă de la Bucureşti, dornică să-şi amelioreze imaginea (în special în Occident) a recurs la graţierea majorităţii deţinuţilor politici. Ceea ce s-a petrecut după ieşirea din închisoare pare a nu mai interesa mediul istoriografie. Înşişi supravieţuitorii, în lucrările lor memorialistice, au preferat ca perioada ulterioară „eliberării” să o treacă sub tăcere sau să redea doar unele din greutăţile de integrare în societatea românească deplin comunizată. Să fi fost ei consideraţi de organele de represiune ca cetăţeni „normali”, care au ispăşit unele greşeli dar îşi recapătă libertatea deplină, să fi devenit regimul politic din România, după 1964, fidel unor norme internaţionale privind respectarea drepturilor omului?

În rândurile de faţă dorim să prezentăm câteva date care adeveresc vechiul proverb care spune „lupul îşi schimbă părul, dar năravul ba!”. Cu alte cuvinte, un regim politic totalitar, prin însăşi trăsăturile sale esenţiale, nu poate fi reformat, nu poate căpăta „o faţă

1 Aceste „îmbunătăţiri” permit ele însele conturarea unei imagini a ceea ce însenina detenţia înainte vreme, Gavril Vatamaniuc, luptător anticomunist din Bucovina, îşi aminteşte despre această perioadă: „Gardienii nu ni se mai

adresau cu epitetul «bandit», ci numai cu «domnule»; treptat am fost mutaţi în alte celule, amenajate cu saltele, pături şi cearşafuri. A dispărut interdicţia de a sta pe pat în timpul zilei. Au început să acorde asistenţă medicală şi au îmbunătăţit simţitor hrana. (...) Baia şi bărbieritul au devenit normale. Au încetat pedepsele cu carcera şi izolarea”. – Gavril Vatamaniuc, *Graţierile din anii 1963 – 1964*, în *Analele Sighet*, 9, Bucureşti, 2001, p. 332 – 333.

umană”, aşa cum s-a încercat să li se demonstreze românilor, în special după 1965[2]. Acţiunile iniţiate[3] de Nicolae Ceauşescu în anii 1967 – 1968, de anchetare a activităţii ministrului de Interne Alexandru Drăghici şi a Securităţii în ansamblu, de reabilitare a unor ex-lideri comunişti (Ştefan Foriş, Lucreţiu Kirâşcanu) şi de condamnare a „greşelilor” şi „încălcărilor legalităţii socialiste”, nu erau decât o perdea de fum menită să camufleze manevrele prin care noul lider urmărea concentrarea întregii puteri în mâinile sale. Noua epocă, „de întronare a legalităţii socialiste”, nu s-a deosebit însă de cea precedentă decât prin intensitatea durităţii cu care îşi trata opozanţii, dar nu a slăbit o clipă supravegherea celor mai mici gesturi de revoltă a potenţialilor inamici politici. Nu trebuie uitat că teroarea, diseminată la nivelul întregii populaţii de predecesorul său mult blamat, diminuase până la forme nesemnificative rezistenţa anticomunistă.

Semnificativ, în acest sens, este faptul că, în anii ’80, Direcţia I-a Informaţii Interne din Departamentul Securităţii Statului (DSS) era intens preocupată de „situaţia şi atitudinea foştilor condamnaţi pentru infracţiuni contra securităţii statului” [4]. Ochiul vigilent al Securităţii a fost

2 Suita de măsuri iniţiate de conducerea comunista a României, după 1965, au fost acte politice simbolice menite să declanşeze o reacţie de identificare cu regimul din partea maselor şi, implicit, de susţinere a acestuia – cf. Murray Edelman, *Politica şi utilizarea simbolurilor*, Iaşi, 1999, p. 163 – 165.

3 Printre aceste acţiuni se număra şi publicarea Legii nr. 25/27 decembrie 1967 privind amnistierea unor infracţiuni şi reducerea unor pedepse precum şi adoptarea unui nou cod penal în 21 iunie 1968 – Ioan Gh. Jurchescu, *Anul 1967 a fost anul „împăcării cu poporul"*? în *Analele Sighet*, 9, a Bucureşti, 2001, p. 706 – 707.

1 în anul 1984 de problema „foşti condamnaţi pentru infracţiuni contra securităţii statului" se ocupa, în cadrul Direcţiei I, lt. col. Wavviernia Mihai, A.G.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 131, vol. 1, f. 57

permanent5 îndreptat asupra acestei categorii de cetăţeni, dar ne-am oprit asupra unor documente din anii '80 tocmai pentru a sublinia faptul că, până în ultimii săi ani de existenţă, statul comunist a continuat să manifeste acelaşi dispreţ suveran faţă de drepturile şi libertăţile fundamentale ale omului şi, în ultimă instanţă, faţă de propria-i Constituţie şi propriile-i legi.

Întrucât numărul de foşti condamnaţi „pentru infracţiuni contra securităţii statului41 era destul de mare6, Direcţia I şi-a stabilit o ordine a priorităţilor. Dintr-o notă redactată în octombrie 1983 rezultă că „activitatea de supraveghere informativă14 era desfăşurată în rândul a 3611 foşti condamnaţi. În notă se menţiona: „un număr important din rândul acestor persoane îl reprezintă foştii condamnaţi pentru participare în organizaţii subversive, semnalaţi cu preocupări duşmănoase prezente447. Dintre aceştia, „şefii de organizaţii subversive continuă să reprezinte prioritate de lucru, dată fiind experienţa dobândită în organizarea acţiunilor clandestine în cadrul grupărilor pe care le-au iniţiat şi condus44. De asemenea, o atenţie sporită era acordată foştilor condamnaţi care lucrau în obiective economice importante precum şi în sectoarele artă – cultură, sănătate, învăţământ. În aceste domenii îşi desfăşurau activitatea, în mai 1984, 2781 foşti condamnaţi, din care 2415 în obiective economice aflate în vizorul compartimentelor de contrainformaţii economice, 88 în

5 Supravegherea era intensă şi în anii '70: în nota nr.

390600/6 noiembrie 1978, referitor la foştii condamnaţi pentru infracţiuni contra securităţii statului, se menţiona: „În ţara numărul acestora se ridică la 14463, dintre care 151 au fost conducători de bande şi organizaţii subversiv-teroriste” – *Ibideni*, f. 7

6 în 1984 erau „controlate informativ” un număr de 13642 de foşti condamnaţi, urmărirea şi supravegherea informatixn fiind realizată cu ajutorul a „aproape 2500 de surse” – *ibideni*, f. *57 – 58*

1 Ibideni, f. 14[33]

„Artă cultură”, 169 în „sănătate” 8 şi 109 în învăţământ9.

Din cele 2781 de persoane, 91 erau „lucrate” prin D.U.I. (Dosar de urmărire Informativă), 770 erau „cuprinse în priorităţi”, 1695 erau supravegheate informativ în cadrul unor dosare de problemă sau de obiectiv, iar 225 fuseseră recrutate şi incluse în reţeaua informativă a Securităţii ca informatori, colaboratori, rezidenţi.

Potrivit Securităţii, la baza deciziei de urmărire a acestor persoane „au stat atât informaţiile referitoare la poziţia şi preocupările ostile prezente a unora, cât şi activitatea duşmănoasă trecută, prin prisma căreia unii pot fi consideraţi pretabili sau potenţial periculoşi în anumite momente de conjunctură. Astfel, din rândul acestora, 68 au fost condamnaţi ca fiind „iniţiatori, conducători ori participanţi în diferite organizaţii sau bande subversiv – teroriste” 10.

Venit la putere pe cale conspirativă, partidul comunist continua să se teamă, după 30 de ani de guvernare dictatorială, de orice însemna asociere, grupare. Din tonul documentelor redactate de Securitate răzbate parcă teama ca nu cumva munţii României să se umple din nou de grupuri de rezistenţă. În fapt, preocupările foştilor lideri ai rezistenţei, ajunşi cei mai mulţi la o vârstă respectabilă, erau de cu totul altă natura, dar la fel de nocive, din punctul de vedere al Securităţii, pentru statul socialist. În ce constau „manifestările duş

33

6 Securitatea împărţea societatea românească după propria sa „diviziune a muncii". Astfel, o persoană care lucra într-o editură, lucra, de fapt, „în problema artă-cultură", după cum un medic de la o clinică oarecare lucra „în problema sănătate".

9 Numărul mic de persoane în domenii „sensibile" este explicat chiar de Securitate: „Deşi din totalul acestei categorii de persoane 40% au studii superioare, s-a acţionat în mod selectiv şi diferenţiat pentru îndepărtarea lor din funcţiile de conducere importante şi limitarea accesului la date cu caracter secret de stat" – *ibidem*, f. 20

10 Ibidem mănoase" ale acestor înveteraţi „duşmani ai poporului" aflăm chiar din documentele D.S.S.: „Principala formă de activitate ostilă a acestora o constituie încercările de creare a unor anturaje compuse din persoane cu sau fără antecedente politice ori penale, precum şi antrenarea lor la comentarii denigratoare împotriva orânduirii noastre socialiste, pe fondul concepţiilor lor ostile şi a ştirilor audiate la postul de radio *Europa Liberă*".

Astfel, Muscalu Gheorghe, angajat al C.A.P. Plopana, judeţul Bacău, avea întâlniri frecvente cu trei foşti membri ai organizaţiei „Mâna Albă". Muscalu Gheorghe, el însuşi fost şef al respectivei organizaţii, profera în timpul acestor întâlniri „injurii şi calomnii la adresa orânduirii socialiste" şi îşi manifesta regretul că „datorită vârstei sale, nu mai poate să se răzbune pe actualul regim" 11.

Arion Gheorghe, din comuna Popeşti – Prahova, fost condamnat pentru „participare în bandă subversivă" era semnalat organelor de securitate ca fiind un „auditor frecvent" al postului Europa Liberă cu un grad sporit.de periculozitate întrucât se folosea, în acţiunea de colportare a ştirilor, de „unele foi volante cuprinzând adnotări tendenţioase", pe care le comenta şi difuza unor persoane de vârste apropiate şi concepţii asemănătoare cu a sa12. Cu preocupări asemănătoare erau înregistraţi în evidenţe şi Oprişan Dumitru, din Bârlad, fost şef al organizaţiei „Mişcarea oamenilor dreptăţii din România", Maniţiu Ion,

din Tg. Jiu, fost membru al unei grupări subversive, precum şi mulţi alţi cetăţeni „vinovaţi” de a dori să afle şi alte ştiri în afara celor trâmbiţate de propaganda oficială.

O preocupare la fel de periculoasă, în optica Securităţii, o reprezenta orice tentativă de stabilire în străinătate, pe căi legale sau nu, precum şi relaţiile cu

11 *Ibidem*, f. 21

12 *Ibidem*, f. 73

cetăţenii străini veniţi în România. Cu astfel de preocupări, era semnalat Ciurică Nicolae, din comuna Tferegova, jud. Caraş-Severin. Acesta nu numai că întreţinea legături cu unele persoane cu antecedente politice din Bucureşti, persoane cu care purta „discuţii necorespunzătoare”, dar, „sub pretextul executării unor comenzi de cojoace, a realizat la domiciliul său întâlniri cu doi cetăţeni iugoslavi semnalaţi că frecventează cercurile legionare din R.F. Germania” 13.

Nici foştii condamnaţi care reuşiseră să părăsească România nu scăpau atenţiei Securităţii. În 1983, de pe raza capitalei, se stabiliseră în străinătate 207 cetăţeni din această categorie. Dintre ei, 27 trecuseră fraudulos frontiera, iar 39 au refuzat să se înapoieze în ţară în timpul unor călătorii în exterior. Asupra acestora, Securitatea îşi exercita „influenţa” prin Direcţia I care colabora cu U.M. 0544 (Centrul de Informaţii Externe).

După 1984 – 1985, preocupările Securităţii de a preveni „orice formă de activitate ostilă” a foştilor deţinuţi politici aflaţi în Occident s-au intensificat. Aceasta se datora faptului că „dacă în urmă cu ani de zile astfel de elemente se frământau în cercuri restrânse, în discuţii sterile, în limitele unui oraş sau chiar a unui cartier, acum au în preocupare editarea a tot felul de tipărituri, cu o arie de răspândire lărgită, în mai tot vestul Europei, iar unele venind şi din SUA sau de pe alte continente” 14, îngrijorare provoca organelor de securitate şi faptul că cei aflaţi în Occident întreţineau legături cu persoanele din România cărora încercau să le trimită diverse publicaţii şi materiale în scopul stimulării lor morale.

Ponderea cea mai mare în rândul relaţiilor din ţară o aveau „foştii condamnaţi care au condus sau au acţionat în organizaţii şi bande subversiv-teroriste, au comis acte

13 Ibidem, f. 22 *n Ibidem*, f. 67

violente, au desfăşurat propagandă duşmănoasă”. Printre aceştia era semnalat şi „Scriitorul”, „în vârstă de 72 de ani, jurist, pensionar, membru al Uniunii Scriitorilor, domiciliat în Bucureşti, semnalat ca legătură a lui Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Eugen Ionescu şi Mircea Eliade. Aceşti „duşmani ai poporului” fuseseră contactaţi de „Scriitorul” în timpul vizitelor efectuate în Franţa în anii 1978 şi 1980, ulterior „făcând cu ei şi un intens schimb de cărţi şi periodice literare”. Începând din 1984, „Scriitorul” era preocupat să constituie, în cadrul unor mănăstiri, un fond de carte conţinând operele celor amintiţi mai sus. „Scriitorului” îi fusese ridicat şi un manuscris memorialistic în care descria „de pe poziţie ostilă”, condamnarea şi detenţia sa din perioada 1959 – 1964. „Scriitorul” era nimeni altul decât Nicolae Steinhardt, iar manuscrisul era acela al *Jurnalului fericirii*[15].

La sfârşitul anului 1984, Direcţia I-a a realizat o sinteză referitoare exclusiv la foştii condamnaţi pentru activitatedesfăşurată în „bande şi organizaţii subversive”, pe care a înaintat-o conducerii D.S.S., sub semnătura generalului Aron Bordea, şeful direcţiei. La acea dată, din această categorie, figurau în evidenţele Securităţii 3817 persoane, din care 1886 în mediul urban şi 1930 în mediul rural. Dintre acestea, 171 erau foşti iniţiatori şi conducători de astfel de organizaţii. Din punct de vedere al vârstei, 86 aveau până în 60 de ani, 52 erau între 60 – 70 de ani, iar 33 erau în vârstă de peste 70 de ani. După profesii, 17 erau ingineri, 20 profesori, 25 jurişti, opt medici, 52 funcţionari, 136 muncitori şi tehnicieni şi 68 ţărani.

În baza de lucru erau incluse 1500 de persoane (42%): dintre acestea 124 erau lucrate prin D.U.I. Şi 1376 erau supravegheate informativ cu prioritate. Această

15 Cf. Clara Cosmineanu, *Povestea neştiuta a Jurnalului fericirii*, în „Anuarul Institutului Român de Istorie Recenta”, vol. I, 2002, p. 72 – 76

activitate era justificată de faptul că „o parte însemnată din rândul acestor elemente nu au renunţat la concepţiile lor reacţionare şi continuă să adopte atitudine potrivnică orânduirii socialiste”.

Printre astfel de atitudini şi preocupări se număra şi „redactarea de materiale referitoare la perioada de detenţie, pentru publicare în străinătate ori spre a servi posterităţii ca surse de informare”. În această categorie se înscriau persoane ca Luchian Toader, jurist pensionar din Iaşi, care concepea „un roman autobiografic, cuprinzând mai multe volume în care descrie perioada de detenţie”, Borca Toader, profesor pensionar din Sighetu Marmaţiei, care redacta „materiale memorialistice cu conţinut tendenţios” sau Vulcănescu Ion, profesor din Bucureşti, „fost şef al organizaţiei subversive Graiul Sângelui” 16, preocupat să organizeze un partid de opoziţie şi să redacteze „materiale cu conţinut sociofilozofic, în care atacă de pe poziţii duşmănoase sistemul socialist” 17.

De o supraveghere informativă minuţioasă se „bucurau” şi cei 336 „descendenţi ai foştilor condamnaţi la moarte şi executaţi, ai celor care au decedat pe timpul detenţiei, ai şefilor de bande şi organizaţii subversive”. Dintre aceştia, 73 erau urmaşi ai foştilor condamnaţi la moarte, 58 ai celor care decedaseră în închisoare, 205 ai unor „şefi de bande şi organizaţii subversive”. Nouă astfel de urmaşi fuseseră ei înşişi condamnaţi pentru infracţiuni contra securităţii statului, iar opt erau stabiliţi în străinătate. Inspectoratele Judeţene de Securitate care aveau pe raza lor un număr mai mare de persoane din această categorie erau: Suceava (36), Argeş (20), Har

16 Pentru activitatea anticomunistă a lui Ion Vulcănescu vezi A.C.N.S.A.S., fond Informativ, dosar nr. 772, 775 precum şi fond Penal, dosar nr. 18 (94 volume), dosar nr. 70 (17 volume)

17 A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 131, vol.

1, f. 75

ghita (16), Vrancea (16), Garaş-Severin (12) şi Inspectoratul de Securitate al Municipiului Bucureşti (ISMB) (40), întrucât pe raza acestora „au existat mai multe bande şi organizaţii subversive”.

Din rândul descendenţilor, nouă persoane aveau deschise D.U.I., iar 24 erau „supravegheate informativ cu prioritate”. Informaţiile deţinute de Securitate evidenţiau faptul că majoritatea descendenţilor „nu au preocupări de natură ostilă şi adoptă o conduită corespunzătoare în societate”. Aceasta nu însemna că Securitatea relaxa supravegherea, ba chiar dimpotrivă, întrucât unele „elemente” încercau „să tulbure climatul politic” prin diverse acţiuni:

— „comentarii denigratoare la adresa realizărilor din ţara noastră, a politicii partidului şi statului nostru (...) ca urmare a influenţelor exercitate de emisiunile posturilor de radio străine şi foştii şefi de bande şi organizaţii subversive cunoscuţi cu poziţie duşmănoasă”;

— Încercări de a obţine reabilitarea părinţilor „de pe poziţii tendenţioase” 18;

— Redactarea unor lucrări literare „cu conţinut tendenţios orânduirii socialiste din ţara noastră”;

— Manifestarea intenţiei de a se stabili în străinătate şi întreţinerea de legături cu cetăţeni străini.

Din această categorie, a recalcitranţilor, vom menţiona câteva exemple. Astfel, Lăvăluţă Mihai din Bacău, fiul unui condamnat mort în închisoare, el însuşi condamnat pentru sprijinirea organizaţiei „Frontul Mişcării Naţionale”, avea deschis un D.U.I. fiind „semnalat

18 „Poziţiile tendenţioase” se „traduc” prin faptul că urmaşii unor foşti condamnaţi, înşelaţi de discursul demagogic al liderilor comunişti şi de „condamnarea unor abuzuri petrecute în anii ’50”, insistau la diverse autorităţi pentru recunoaşterea statutului de victime ale regimului pentru părinţii lor.

cu comentarii ostile şi legături suspecte în rândul cetăţenilor străini. Tomeci Ion, condamnat la 20 de ani de

închisoare pentru „favorizarea bandei Arnăuţoiu”, tatăl său decedând în perioada întemniţării, era în atenţie întrucât „se dedă la comentarii denigratoare, fiind preocupat de a se sustrage atenţiei organelor de securitate prin schimbarea periodică a locului de muncă” 19.

Cei patru fii ai lui Pop Romulus din Cluj, fost şef al organizaţiei „Mişcarea naţională de rezistenţă” (urmărit prin D.U.I. „Radu”), erau semnalaţi cu „manifestări duşmănoase, activitate clandestină de natură greco-catolică şi legături suspecte cu unii cetăţeni străini”.

Ciurică Ion, fiul „banditului” Ciurică Nicolae (condamnat la 25 de ani de închisoare ca membru al „bandei teroriste” condusă de Işfănuţ Dumitru zis Sfârloagă), nu scăpa vigilenţei Securităţii deşi era, în 1984, elev de liceu. Acesta a fost „pus în discuţia organizaţiei U.T.C”. pentru „atitudinea duşmănoasă manifestată în şcoală” 20.

Şuşman Nicolae, fiul unui alt „bandit” celebru – Şuşman Leon, încadrat ca inginer la Combinatul de Fire şi Fibre Sintetice Săvineşti era urmărit de Securitate întrucât întreţinea relaţii „suspecte” cu rude stabilite în S.U.A.

Vasilache Gheorghe Vespasian, medic din Fălticeni, era trecut în evidenţele Securităţii deoarece făcea „comentarii necorespunzătoare” şi considera că nu s-a realizat profesional aşa cum a dorit „datorită trecutului tatălui său” 21.

Faptul că supravegherea acestei categorii de persoane nu era o activitate de rutină a Securităţii este demonstrat de numeroasele „inspecţii pe problemă” şi *v>*
Ibidem, f. 26

211 *Ibidem*, f. 28

21 Tatăl său fusese condamnat la moarte pentru iniţierea şi conducerea organizaţiei „Gărzile lui Decebal”.

analize periodice desfăşurate la nivelul unităţilor centrale şi teritoriale de Securitate. Acestea sesizau, de obicei, faptul că „nu s-a exploatat în suficientă măsură potenţialul informativ existent”, precaritatea activităţii de instruire şi dirijare a reţelei informative, deficienţe între

diferitele compartimente informativ – operative ale Securităţii, volumul mic de informaţii care „să reflecte preocupările şi poziţia politică" a persoanelor urmărite.

Ca urmare a unor „măsuri de îmbunătăţire a activităţii", evidenţele Securităţii au fost reverificate şi au ajuns să includă, în noiembrie 1985, 18297 persoane din categoria „foşti condamnaţi pentru infracţiuni contra securităţii statului". Acestea erau grupate în trei categorii:

— Persoane care „au renunţat la concepţiile reacţionare ori s-au resemnat, cristalizându-li-se convingerea că încercarea de a acţiona nu poate avea succes, ceea ce-i determină să evite discuţiile şi legăturile de natură să creeze suspiciuni din partea organelor de stat".

persoane care „lasă impresia că au renunţat la convingerile ostile, dar în fapt, ocazional, nutresc şi uneori exprimă speranţa în schimbarea orânduirii socialiste din ţara noastră".

— „elemente profund fanatice" care continuă să adopte „atitudini potrivnice statului nostru, fiind pretabile la fapte cu un grad sporit de pericol social".

Desigur că persoanele din a treia categorie erau în prim planul atenţiei Securităţii. Unităţile centrale şi teritoriale de Securitate „lucrau" 7198 „elemente", din care 625 prin D.U.I. Aceste persoane erau calificate ca având „convingeri anticomuniste şi experienţă în activitatea clandestină, suspecte că ar deţine armament, muniţie şi explozivi, au activităţi şi relaţii dubioase ori caută să realizeze legături cu persoane duşmănoase stabilite în exterior" 22.

22 A.C.N. SA. S., fond Documentar, dosar nr. 131, vol. 1, f. 119

Urmărirea informativă a acestor categorii de cetăţeni ai Republicii Socialiste România se realiza prin întreaga gamă de mijloace şi metode specifice Securităţii. Pe primul loc se situa încadrarea elementelor suspecte cu o cât mai largă reţea de informatori. Cea mai mare parte dintre aceştia erau recrutaţi chiar din rândul foştilor

condamnaţi[23], iar restul proveneau din rândul vecinilor, colegilor de muncă, rudelor. Se apela şi la instalarea mijloacelor speciale T.O. (tehnică operativă pentru interceptarea convorbirilor), filaj, interceptarea scrisorilor.

Cum se valorificau rezultatele obţinute în urma supravegherii minuţioase? Dată fiind perioada istorică diferită, nu se mai concretizau în dosare penale individuale sau de grup, cu sentinţe de condamnare la moarte sau muncă silnică pe viaţă. Regimul devenise „mai blând”, activitatea Securităţii având „un caracter preventiv”.

Astfel, în 1984 au fost aplicate 456 măsuri care au constat în „cercetarea” a 121 de persoane, 71 au fost „avertizate”, 52 au fost „atenţionate” iar asupra a 200 de persoane s-a acţionat, prin ofiţerii de securitate şi agentura informativă, pentru „influenţare pozitivă”. De asemenea, cinci persoane au fost „puse în dezbatere publică sau în discuţia colectivelor de oameni ai muncii”, şase „elemente” avizate negativ „pe linie de paşapoarte”, iar şapte anturaje au fost „destrămate” [24]. Desigur că „elementele fanatice” nu

23 în 1984 existau 2500 surse şi, la finalul anului, se putea raporta o creştere a numărului lor de 9%. În raport se preciza că s-a acordat, în procesul de recrutare, „prioritate foştilor iniţiatori şi membri ai organizaţiilor subversive – *ibidem*, f. 58; în 1985, 60% din sursele folosite în această problemă proveneau din rândul foştilor deţinuţi – *ibidem*, f. 107

24 Pentru înţelegerea conţinutului unor astfel de „măsuri” şi a diferenţei de intensitate vezi Radu Cristescu, *Spionajul şi contraspionajul pe înţelesul tuturor. Mic dicţionar al serviciilor secrete*, Bucureşti, 2000, *passim*

beneficiau de astfel de „măsuri blânde”. împotriva lor regimul comunist, care nu mai accepta existenţa unor deţinuţi politici, acţiona altfel: „În 44 de cazuri ce priveau elemente recidiviste, fanatice, sesizând alte fapte infracţionale, s-a procedat la informarea operativă a organelor de miliţie care au luat măsuri de aplicare a legii penale, fiind condamnate” [25]. Cu alte cuvinte, erau

înscenate diverse încălcări ale legii (lipsuri în gestiune, plasarea unor obiecte furate la domiciliul persoanelor respective etc.) pentru ca cei incomozi pentru Putere să fie condamnaţi pentru delicte de drept comun.

Considerăm că cele câteva date aduse în atenţie prin paginile de faţă arată, fără putinţă de tăgadă, faptul că regimul comunist din România a rămas, de la instaurare şi până la prăbuşirea sa sângeroasă, un regim marcat de un profund dispreţ ai drepturilor omului, al demnităţii şi probităţii, un regim veşnic în vânătoare de potenţiali „duşmani ai poporului”. Un demers ca cel de faţă ni se pare cu atât mai util cu cât, în ultimul timp, nu puţine sunt vocile (şi condeiele!) care elogiază „umanismul socialist”, care contestă crimele comunismului şi vorbesc doar de aplicarea greşită a unor principii valoroase. Mărturiile trecutului trebuie să împiedice orice posibil proiect de reiterare a unor experimente sociale sângeroase care au marcat secolul al XX-lea.

25 A.C.N. SAS., fond Documentar, dosar nr. 131, vol. 1, f. 106

Foto coperta 1

GHEORGHE ARSENESCU (stânga)

ION GAVRILĂ (dreapta)

Corector: autori studiu Tehnoredactor: Florenţa SAVA Coperta: Adrian DUMITRESCU